

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת בחוקותי תשפ"ב

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בחוקותי תשפ"ב.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלארו
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן

הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".....ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
"אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה", מדוע העמילות בתורה

נקראת 'חוק'?.....ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים.....טו

אדם השלם משלים את הבריאה.....טו

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספריט
איסתכל באורייתא וברא עלמא.....יט

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' ... כ
פניני עיון בפרשת בחוקותי.....כ

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"סכד

"ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא".....כד

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשובכח

מנהגי ההילולא במירון בט"ו באייר ובל"ג בעומר.....כח

אין שום מסורת מתי יום פטירת רשב"י.....לא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"סלד

האם שייך שה' ימאס בעם ישראל?.....לד

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופריםלח

"ונתתי שלום", "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם".....לח

- יש מאיזן / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' מב
- ויחנו במדבר סיני (ד) □ מתי נאמרה מצוות פרישה ומתי התחילו מצוות הפרישה..... מב
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב מד
- שכר מצוות בהאי עלמא ליכא..... מד
- לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. נב
- הבעל תשובה שסיים ש"ס פעמיים מבן פ' עד צ"ג!..... נב
- המתקת הדינים בל"ג בעומר!..... נה
- מאור שעשועי □ תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' נט
- עמל התורה סגולה לכוונה בתפילה..... נט
- מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית סב
- גדרי הפקר פירות שביעית..... סב
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד עד
- מעלת מידת השלום..... עד
- מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד פב
- בענין עמילות בתורה - "עמילות לשם עמילות"..... פב
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית פז
- לפני המלך..... פז
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית צו
- ביאור המחלוקת בהשבתת החיה רעה לעתיד לבוא..... צו
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צז
- יראת השם היא אוצרו - סגולה לזכרון..... צז
- עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק צט
- האם ישנו חיוב להקריב קרבנות בזמן הזה?..... צט
- עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' ושא"ס קג
- צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר..... קג

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן קז
פניני תרגום יונתן פרשת בחוקתי.....קז

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... קיט
חביבות לימוד התורה □ באהבתה תשגה תמיד!..... קיט

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר קכ
חוקה - נמדדת ביחס לכל אחד קכ

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קכב
שמחת ל"ג בעומר ופטירת רשב"י קכב

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל
על הש"ס, אלעד קכח
האם ספירת הימים והשבועות בספרה"ע הוי מצוה אחת והנפק"מ לדינא
קכח

תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קלא
החדש הגנוז בעומק הישן | ביאור שורשי 'ישן' 'עתק'..... קלא

חינוך..... קלז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קלז.....
'בחקותי' מול 'בחוקותיהם'..... קלז

חידות..... קלט

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ קלט

מלה צפונה / הרב יוסף שפר קמ
חידה לפרשת בחוקותי..... קמ
פתרון חידת 'מלה צפונה'..... קמא

אספקלריא לדף היומי..... קמג

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת קמג
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קמג

סיפור קמז

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק קמז

[פרק ק"ט "האם אסיר מס' 210 עומד למות?"](#) קמז

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ קנה

[סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל \(5\)](#) קנה

אספקלריא לפרשת בחוקותי תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא
נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"
במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".
למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"ב, רמ"ג, ועוד) נוקטים:

שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שצינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".
ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:

שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.

לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה -
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.

נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי
שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא

מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה", מדוע העמילות בתורה נקראת 'חוק'?

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (כו, ג)

א) עה"פ בפרשת בחוקותי שנאמר "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם", פרש"י "אם בחוקותי תלכו", יכול זה קיום המצות? כשהוא אומר "ואת מצותי תשמרו", הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים "אם בחקתי תלכו", שתהיו עמלים בתורה. ועלינו להבין, מדוע העמלות בתורה, באה לידי ביטוי בתורה בלשון של 'חוק', שכאמור התורה אומרת "בחוקותי" כנגד זה?

דבר נפלא ביאר הג"ר עקיבא קיסטר זצ"ל, חז"ל אומרים (ברכות סג, ב) על הפסוק בפרשת חוקת (במדבר יט, יד) שעוסק בפרשת פרה אדומה, "זאת התורה אדם פי ימות באהל" - אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שממית עצמו עליה. וגם כאן יש להבין, מדוע הדבר הזה, שאין התורה מתקיימת רק למי שעמל בה, נרמז דוקא בפרשת של פרה אדומה, שכל כולה חוק?

וביאר בזה מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, שבכל החכמות שיש בעולם, ההצלחה לא תלויה בעמל, אלא בכשרון וכדומה. לא כן בתורה הקדושה, שההצלחה בה, לא תלויה בכשרון כי אם בעמל, וכפי שאמרו 'לא יגעת ומצאת' אל תאמין. ורק האדם שעמל בתורה, אז התורה מחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה, למסור לו טעמי התורה וסדריה (כמבואר בסנהדרין צט, ב; וע"ע בספר סדר היום סדר הלימוד, משל יפה על זה).

והוסיפו לבאר את הנוסח בסיום מסכת "הדרן עלך והדרך עלן". שהכונה, שאנו נחזור לעמול ולהתייגע על המסכת, וכנגד זה המסכת תהא "הדרך עלן", לחזר עלינו, למסור לנו טעמיה וסדריה!

וזה דבר חוק (סגולתי), שהעמל ורק העמל, הם אלו שגורמים את ההצלחה. ולכן רמזה כן התורה, דוקא בפרשת "זאת חוקת התורה".

עפ"ז מבואר היטב, מדוע "בחוקותי תלכו" מרמז על העמלות בתורה, כי כאמור העמלות בתורה הוא ענין של חוק!א

^א רק ההצלחה מחמת העמילות הוא "חוק", אבל עצם העמילות בתורה אינו חוק, וממילא כאן שהתורה מדברת על עצם העמילות בתורה, לא מובן מדוע כתבה כן בלשון של "חוק" (הערת הגרצ"פ שליט"א).

ננסה לבאר למיעוט ערכנו, את הענין הסגולי שיש בעמל התורה, שגורמת לאדם הצלחה בתורה הקדושה.

מעשה ויסוד נפלא עם בעל האור שמח

(ב) נקדים, במה שסיפר החברותא של הגאון בעל האור שמח, פעם בעת לימודם יחד, נתקשו מאוד בהבנת התוספות, ולא הצליחו לירד לעמקו. אמר לו רבי מאיר שמחה זצ"ל: מכיון שאין לנו מבינים לאחר עמל גדול את דברי התוספות, צריכים לנו להתפלל לקב"ה, אבל אומר לך מה להתפלל, נתפלל שהקב"ה יתן בתוך ליבנו אהבת התורה! ואכן עמדו להתפלל, ואחר כך שבו ללימודם, ובעז"ה נתבררו היטב כל דברי התוספות, והבינו הכל על בוריו.

לאחר שסיימו ללמוד, שאל החברותא את רבי מאיר שמחה זצ"ל, הנה מה שאמר הרב להתפלל על הבנת התורה, אני מבין, כמו שאמרו "הרוצה להחכמים יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו!" אבל את נוסח התפילה שאמר הרב להתפלל, איני מבין. כי לכאורה אם חסר לנו בהבנת התורה, מתאים היה להתפלל ולבקש מהקב"ה על הבנת התורה, ולהתפלל תפילות של 'אתה חונן לאדם דעת', 'ותן בליבנו [בינה] להבין ולהשכיל', 'זהאר עינינו בתורתך'. אבל מה הקשר בין אהבת תורה להבנת התורה?

ענה לו רבי מאיר שמחה זצ"ל ע"פ משל, לאשה שהיה לה תינוק, והיתה צריכה לעזוב את ביתה לכמה שעות, ולצורך כך הביאה את התינוק לשכנה כדי שתשמור עליו. כששבה האם, מוצאת היא את התינוק בוכה הרבה, מיד נטלה האם את התינוק, טיפלה בו עד שפסק מלבכות. שאלה האם את השכנה: מדוע הנחת את התינוק לבכות כל כך הרבה? ענתה לה השכנה: השתדלתי מאוד הרבה עם התינוק, ולא ידעתי מה הוא רוצה, ולא יכולתי לעמוד על דעתו מפני מה הוא בוכה!

אמר רבי מאיר שמחה, מה ההבדל בין האמא לשכנה? הרי גם השכנה היא בעלת שכל כמו אם התינוק, ולמה רק האמא הצליחה מיד להרגיע את התינוק? הטעם הוא, כי לאמא יש אהבה עזה לתינוק, כאילו התינוק הוא עצם מעצמיה, משא"כ השכנה, הגם שהיא בעלת שכל, אבל היא זרה, אין לה שייכות בעצם לתינוק. הרי אדם שיש לו כאב באחת מאבריו, אפילו בכף רגלו, הוא מרגיש את הכאב בכל גופו, מכיון שכל הגוף הוא אחד, וכמו כן אם התינוק, על ידי האהבה העזה שיש לה לתינוק, היא כחד גופא עם התינוק, ומרגשת את הצער של התינוק, ויודעת כל מה שמעיק על התינוק, וכמו שהאדם מרגיש את כאבי גופו, כך היא מרגישה את כאבי בנה, כי עובר ירך אמו הוא!

המשיך רבי מאיר שמחה, ואמר: התורה הקדושה היא עמוקה מאוד, פעמים רבות קשה לעמוד על דבריה ולהבין אותה מפני עמקותה, אבל כל זה מפני שאנו זרים לתורה, אנו עומדים מבחוץ ולא מצליחים להבין אותה. אבל באמת התורה ויהודי הם כחד ממש, כאמרם "ישראל ואורייתא והקב"ה חד הוא", וכשמתרחקים אנו מהתורה, וישנם מחיצות בינינו ובין התורה, עיקר העבודה היא, להתקשר ולהתדבק לתורה הקדושה. ולכן על ידי

אהבת התורה, אנו מצליחים לסלק את הריחוק, ומתדבקים בתורה הקדושה, עד שנעשים אנו יחד עם התורה לחד גופא, ואז מבינים אנו את כל סודותיה ומצפונייה! ולכן כשראינו שאנחנו לא מצליחים להבין את התורה, היינו צריכים להתפלל לקב"ה, שיתן בליבנו אהבת תורה, במדה יותר גדולה.

הנאה מלימוד התורה

ג) והדברים משתלבים היטב, עם דבריו המפורסמים של בעל ה'אגלי טל' בהקדמתו לספר, שכותב:

שמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה, ואמרו, כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אי"ז לימוד התורה כל כך לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות, שאין לו מהלימוד שום תענוג, והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו, הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו.

וכותב שזה טעות מפורסם, כי גם מי שלומד ומתענג בלימודו, הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש, כי גם התענוג מצוה, ואדרבה, זהו עיקר מצות לימוד התורה, להיות שש ושמח ומתענג בלימודו (הדברים מפורשים כבר בט"ז ובר"א מן ההר, וכמ"ש"נ במקו"א).

אולם עדיין יש להבין, מהו המטרה והתכלית בהנאה מלימוד התורה, ומדוע דוקא במצות לימוד התורה אנו מוצאים, שההנאה הוא חלק מעיקר המצוה, ואילו בשאר מצות, השמחה בעשיית המצות, היא רק עדות על האדם, אבל לא מצונו שהוא חלק ממהות המצוה?

ומבאר האגלי טל, כי תכלית מצות לימוד התורה, להיות דבק בקב"ה, כמאמרם ז"ל "קודשא ב"ה ואורייתא חד הוא", וממילא הדבק בתורה הוא דבוק בקב"ה. ויעוי' ברש"י בסנהדרין (נח, א ד"ה ודבק) שמבואר בדבריו, שהמושג של "דיבוק", שייך רק על ידי הנאה.

^ב עפ"ז יובן היטב יסודו הנפלא של התורה חיים (סנהדרין כו, ב) שמה שאמרו "תורה מתשת כוחו של האדם", זה לא ענין גשמי, שהרי ודאי חוצבי עצים עובדים יותר קשה, אלא זה ענין סגולי, שכך היא דרכה של תורה, שכל העוסק בה נעשה כח חומרו תש, כדי שיתגבר עליו כח נשמתו ודעתו וחכמתו, שכל זמן שחומרו של אדם מתגבר אין דעתו נכונה וצלולה. וכמו שאמרו שת"ח כל זמן שמזקינין מוסיפין חכמה, לפי שלעת זקנתן תש כח חומר שלהן לכך דעתו נוספת. והוכיח לה ממעשה דר"ל (ב"מ פד, א) שתש כוחו מעת שיקבל על עצמו עול תורה (וכ"ה במהר"ל ח"א לב"מ דף פז, א ובשל"ה שבועות אות רמה) עכ"ד.

ולפי המבואר בפנים א"ש היטב (ממו"ח שליט"א), שמי שעמל בתורה מגלה את אהבתו לתורה (כמ"ש"נ בסמוך), ועי"ז שובר את המחיצות בינו לתורה. וזה גופא 'התשת הכח', היינו שבירת המחיצות הגשמיות! וזה תפקידו של האדם, לנתק מעצמו את החמירות, ולעלות את עצמו לשכליות ורוחניות, ועי"ז זוכה לגלות את חלקי התורה הטמונים בתוככי נפשו מעת יצירתו, וכמ"ש"כ הגר"א (משלי טז, כו) ש'יגעת ומצאת' הכונה, שמוצא את מה שאבד ממנו שלימדוהו במעי אמו (ראה בשפתי חיים ח"ג מאמר 'אדם לעמל יולד'). ויש לצרף מש"כ החזו"א (אגרת ד), "ענין החידושים פירש מוהר"ח מוואלז'ין, בהיות שאין עומק התורה שבעל פה מתגלה, אלא אחרי רוב השקידה והעמל, כל המתגלה מיקרי חידוש. וכל המוסיף בקנינים שהתורה נקנית בהם, מוסיף ידיעה ברורה, וטועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום והסתר טרם עמלו, והן הנה החידושים משמחי הלב ומלהיבי אהבה עילאית, מורם מכל שפלות הגופניים, ומהפכים **גשם לנשמת חיים**".

ובמקו"א ביארנו מדוע גלות מצרים היחה תנאי והכשר למתן תורה, וכמ"ש"כ המהר"ל (הקדמה לדרשות עה"ת) והכלי יקר (שמות יג, טז), שזה כדי לזכך את החומר שע"ז יתגבר השכל, ויעו"ש מש"כ שלתורה שהוצע לאוה"ע לא היה את התנאי הזה.

ולכן רק אם האדם נהנה מהתורה, הוא נעשה דבוק לתורה, שמכח מה שהוא נהנה מלימוד התורה, הרי זה נבלע בדמו ונמצא דבוק בתורה. ולכן מובן היטב, שהערבות בתורה זה חלק ממהות המצוה, כי רק כך ניתן להידבק בה, ולהיות חד גופא עם התורה, ולזכות להבנת התורה בשלימות.

"והערב נא ד' אלוקינו את דברי תורתך בפינו"

(ד) ע"פ האמור השכלנו להבין, שמצות תלמוד תורה, כל מהותה הוא אהבת התורה וערבותה, והכל בכדי להתדבק בה, וליחשב כחד גופא עם התורה ועם הקב"ה.

עפ"ז יובן היטב, מדוע בנוסח ברכות התורה, אחרי ברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה", מבקשים "והערב נא ד' אלוקינו את דברי תורתך בפינו". וכי מתאים שהאדם בעת ברכת "על נטילת לולב", יוסיף בתוך הברכה ויבקש על השמחה במצות?

ובהכרח, שערבות התורה הוא חלק ממהות מצות לימוד התורה, ולא רק כהיכי תימצי שיוכל להצליח לעמול ולהגות בתורה. וכאמור, הדרך היחידה להיות דבוק בתורה, ולזכות להבנת התורה, זה רק על ידי אהבת התורה, ולכן מצות תלמוד תורה שונה היא מכל המצות, שהערבות בה, היא חלק ממהות המצוה ועצמותה.

"יגעת ומצאת תאמין" - יגיעה או מציאה?!

(ה) אולם הנה הב"ח (או"ח סי' מז) כותב לבאר את הברכה של "והערב נא" וז"ל, "לפי שהקב"ה עוזר ותומך לכל העוסק בתורה, ומלמד אותו להבינה על בוריה, ולכן מבקשים ממנו יתברך ואומרים והערב נא וכו'".

ולכאורה לא מובן, אם הקב"ה מסייע בהבנת התורה למי שעוסק בתורה (עסק התורה היינו עמל), מדוע זה סיבה לבקש על עריבות התורה, לכאורה היה מסתבר לבקש שנזכה לעמול בתורה?

אך הביאור הוא ע"פ מה שהראני מו"ח שליט"א, מה שאמר הג"ר יוסף זונדל מסלנט זצ"ל (מובא בספר אילת אהבים עמ' קצב) לבאר מה שאחז"ל (ברכות ז, א) על אלישע אשר יצק מים על ידי אליהו, "גדולה שימושה יותר מלימודה", ולא מובן, הלא כל עיקר כבוד של תלמיד חכם הוא בשביל תורתו, ואיך זה שהשימוש הוא גדול מהלימוד? וכן מצינו על יהושע שהגדירנו התורה "משרת משה" (במדבר יא, כח; יהושע א, א), וכי לא יכלה התורה לכתוב עליו "תלמיד משה", או כל תואר אחר יותר מכובד?!

ומבאר יסוד גדול, "כי העיקר מה שנדרש מאתנו הוא העמל, כי על ידי העמל, ניכר וגלוי אהבתו ותשקותו של האדם לחכמה". ולכן כשמפקיר את עצמו כ"כ לשמש ולשרת את רבו, כדי לקבל ממנו חכמה ודעת, וכל כך היה עמל בתורה הקדושה עד שהיה משרת תמיד

את משה רבנו, הרי מראה אהבתו ותשוקתו לדברי ה', ולעמל על תורתו הרבה ולהשיגה, וזה העיקר אשר השי"ת דורש מאתנו.^ג

ומתבאר, שמה שאמרו 'שאינ התורה מתקיימת רק במי שממית עצמו עליה', אין הטעם בגלל שקנין התורה והבנת התורה הוא פרי של העמל והיגיעה, רק מאחר שהוא עמל ויגע ונותן נפשו על התורה, בזה הוא מגלה את אהבתו הגדולה לתורה נוכדברי התנחומא (נח סי' ג) המפורסמים "שאינ אדם לומד את התורה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו"^ד, ונעשה כגוף אחד לתורה, ואז התורה מחזרת עליו כדי למסור לו את טעמי התורה וסדריה (עי' רש"י סנהדרין צט, ב ויבמות קיז, א).

וכ"כ המהרש"א (ברכות כח, ב) לבאר מה שאומרים "אני עמל ומקבל שכר", שאינ הכונה שכר בעולם הבא, שעל זה כבר אמר "אני רץ לחיי עולם הבא", אלא הכונה שאני עמל ומקבל שכר כאן בעולם הזה, מה שהתורה מוסרת להעמל את טעמיה וסדריה עכ"ד. והנה ממה שאמרו שזה 'שכר', מתבאר, שקנין התורה והבנת התורה, אינו פרי של העמל והיגיעה, אלא תגמול.

ואכן אומרים חז"ל (מגילה ו, ב) "יגעת ומצאת תאמין". וקשה, שהרי יגיעה זה היפך מציאה, שהרי לא ראינו מי שיגע למצוא מציאה, מאחר שמציאה באה בהיסח הדעת?^ה

ומבאר הג"ר צדוק הכהן (מחשבות חרוץ אות י), שבאמת התורה הוא למעלה מהשגת אדם, וכל יגיעת אדם והשתדלותו שהוא רק כפי השגתו, לא היה כלל להשגה גדולה כזו דדברי תורה, שהיא חכמת ה' יתברך, וכשמשיג אחר כך, מכיר שהוא מציאה הבאה בהיסח הדעת, ולא בהשתדלותו בא לזה, אבל מכל מקום צריך גם כן ההשתדלות, כי אין הקב"ה מוסר דברי תורה אלא למי שמשתוקק אליהם.^ו

וכך כותב גם מוהר"ח מוואלזין (רוח חיים ריש פ"ד): "כי לא על ידי עוצם שכלו והשתדלו הכינה וחקרה, כי אם על ידי עמלו עזרו ה' ומציאה מצא". ומוסיף לבאר שזה כונת חז"ל

^ג וכך גם מבאר מרן המשגיח הג"ר ירוחם זצ"ל (דעת תורה בחוקותי עמ' רסח) מה שאמרו חז"ל (במד"ר כא, יד) שיהושע זכה להיות המנהיג של ישראל, כי הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, לקיים מה שנאמר "נוצר תאנה יאכל פריה". וכל זה הוא בבחינת יגיעה בהכשר ולא רק בגוף הלימוד, וכפי שמבואר בגמ' במנחות (ז, א) שאבימי שכח מסכתא ובא לפני רב חסדא שיזכיר לו אותה, ושואלת הגמ' "ולישלח ליה וליתי לגביה?" "סבר הכי מסתייעא מילתא טפי" ופרש"י משום "יגעתי ומצאתי". וכבר עמד בזה במשנת ר"א (פר' בחוקותי; ח"א עמ' מ) שמוכח מינה, שלא רק העמל של עצם הלימוד מועיל, אלא גם העמל בהכשר הלימוד, מאחר שההבנה אינו פרי העמל, רק שכר וגמול, והמטרה בכל זה להראות את אהבתו לתורה, ולכן זה מתקיים גם בעמל שלא בגוף הלימוד. כשהדברים אמורים להוכיח על אהבת התורה, אז צא ולמד במה אדם מגלה את אהבתו יותר לתורה, במה שעומל באיזה רמב"ם קשה, או שמוכן ללכת ברגל ביום חם ללמוד תורה! (ממו"ח שליט"א). וראה במהרי"ל (החדשות סי' קפז ד"ה ומה שכתבה) ובלקט יושר (ח"ב עמ' לט) ובתורת הבית לח"ח (מאמר ט). וע"ע במהר"ל באבות (ה, יד) במה ששינוי "הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו".

^ד וכך גם מבאר הבית הלוי (מובא בהקדמה לאבהא"ז קנין), שזהו החידוש בדרכי התורה הקדושה, שיגיעה מצורפת למציאה, שאם אנו עמלים באיזה קושיא חמורה, באים במחשבה כמה דרכים אשר אחר העיון אינם מתקיימים, ולבסוף בא במחשבה תירוץ אחד מחוור ומבורר, והנה כל הדרכים הקודמים והמחשבות הקודמות, אין להם שייכות לתירוץ האחרון, ואם כן מדוע לא עלו במחשבה תיכף התירוץ האחרון? אלא שזהו הזכות, שבשבילך שיגענו מקודם להבין, וכינו לגלות את הביאור האמיתי. וע"ע בבית הלוי (פר' יתרו) ובפרי צדיק (שבת מאמר ז).

'יגעתי ומצאתי תאמין' רצונם לומר, אחר שיגע בתורה, עם כל זה יאמין כי אך מציאה מצא, אבל 'יגעתי ולא מצאתי' ר"ל אם יאמר, כי אך על ידי היגיעה השכיל ולא מציאה מצא, 'אל תאמין'. ולהיפך גם כן 'לא יגעתי ומצאתי אל תאמין', כי אי אפשר למצוא כי אם אחר היגיעה, שאז מזכהו ה' ומוצאיה.

נמצא, שלא העמל מביא את התוצאות, אלא כפי שביאר לן הג"ר יוסף זונדל מסלנט זצ"ל, שבגלל העמל, כמים פנים לפנים, כל מי שאוהב את התורה התורה גם אוהבת אותו, וכמו שאמרו במדרש (תהלים מזמור סג) עה"פ (משלי ח, יז) "אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני". ומה הכונה שהתורה אוהבת אותו? מפרש המלבי"ם שם, "מי שכבר דבק בחכמה לאהבה אותה, תאהב החכמה גם אותו, ותגלה לו סודותיה, כאשר יגלה האוהב סודותיו לאהובו!" ואמרו (תנודב"א פרק יח) "משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיו עבדיו ובני ביתו מסובין לפניו על השולחן, כיון שראה אותם שאכלו את המאכל ומתק עליהם, ושתו את המשתה ומתק עליהם, עמד אף הוא וצבר ציבורין ציבורים לפניו שאין להם סוף. כך תלמידי חכמים, דומין בעולם הזה בדברי תורה, כיון שקראו את המקרא ושנו את המשנה ומתק עליהם, הקב"ה מרחם עליהם, ונותן בהם חכמה ובינה ודיעה והשכל ומעשים טובים ותלמוד תורה".

ואמר בעל הברכת שמואל (מובא בהקדמה לח"ב), "שהתורה אוהבת, רק את מי שאינו אוהב דברים אחרים, רק אותה, ורק לאיש כזה היא מוסרת את עצמה ומרשה לו לקנותה, אבל מי שאוהב אחרת עמה, אין התורה נמסרת לו!"

^ה יש לציין בזה מש"כ מוהר"ח בהקדמתו לספד"צ על הגר"א, "כי לא הראה את נפשו טוב, רק בעמלו אשר עמל בחכמה ובדעת ובכשרון, ואחר רב יגיעותיו, וכאשר חסו עליו מן השמים, ונתגלו לו מעיינות החכמה רד"ר וסתרין דסתרין, זו היה אצלו מתת אלוקים, וזולת זה לא רצה בם, אף כי רצו למסור לו מן השמים, בלא שום עמל ויגיעת בשר, רוזין וסתרין עליוני עליונין, על ידי מגידים מארי דרוזין ושרי התורה, לא נשא עיניו לזה, עמו היתה וריחקה. ופעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רוזין דארוייתא בלא שום עמל, ולא הטוה אזנו אליהם כלל כו', וענה ואמר, איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו ית"ש על ידי שום אמצעי כלל וכלל, רק עיני נשואות לו ית"ש מה שרוצה לגלות לי וליתן חלקי בתורתו ית"ש אשר בעמלי אשר עמלתי בכל כוחי, הוא ית"ש יתן לח חכמה מפיו דעת ותבונה, שיתן לי לב מבין וכליתוי יעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו, ואיני רוצה אלא ממה שתוך פיו (עי' ילקו"ש משלי תתקלב ובשפתי חיים ח"ג מאמר 'עמלה של תורה'), וההשגות ע"י המלאכים המגידים ושיר התורה, אשר לא עמלתי ולא חכמתי, אין לי בהם חפץ" עכ"ד. מבואר באר היטב, שמציאה בלא יגיעה, אל תאמין! ומאידך גם כשיגיעת, הרי זה בבחינת מציאה!

והנה בהמשך מביא שם מוהר"ח בשם הגר"א, שמרן הבית יוסף היה לו מגיד, "כי זה היה בזמן שהיו הדורות כתקנן, והיה שרוי בא"י על אדמת הקודש, אבל בזמן הגר"א שרבו המתפרצים ובפרט בחו"ל אי אפשר כלל שיהיה כולו קודש קדשים בלי שום עירוב כלל". ולכאורה הדברים סותרים את הנ"ל שצריך דוקא ע"י עמל. אולם לפי המבואר בפנים נראה (יעוי' בשפתי חיים שם בהערה), שהחיסרון במציאה בלי עמל, זה כי לא ברור שזה אמיתה של תורה, ורק מה שבתוך פיו של הקב"ה ברור שזה מתוק ואמיתה (עפ"ד חז"ל שם בילקו"ש), ולכן אצל הב"י שלא היה חיסרון במגיד, לא היה בזה חיסרון ודו"ק.

וע"ע בספר "מגן וצנה" להגרי"א חבר זצ"ל (פרק יא), מש"כ שיש חיסרון במגידים וכדו' מצד ש"לא בשמים היא", אולם מעמיד שם שלא בשמים היא, קאי רק בעניני הלכה ודינים המסורים למעשה, ולא בדרשות הכתובים ובגילוי פנימיות סודות התורה, מה שאינו נוגע למעשה, רק להבין פלאי יוצר בראשית והשגת טעמי התורה ומצותיה, שזה נחשב כעולם הבא שזוכים הצדיקים, שנהנים מזיו השכינה בהשגת טעמי התורה. (ויל"ע מדוע גם זה לא צריך לבוא מתוך עמל, ויעו"ש גם בהערה).

אם כך, עלה בידינו להבין, שהסיבה שהצלחה בתורה מותנית בעמל, זה אכן ענין סגולי, כי רק כך, האדם אוהב את התורה, ונשברים כל המחיצות ומתדבק בה, ונהיה כחד גופא לתורה, ואז התורה מחזרת עליו כדי למסור לו את טעמי התורה וסדריה. ומובן היטב מה שאנו מבקשים בתוך ברכות התורה "והערב נא".

ומוסיף מרן המשגיח הג"ר ירוחם זצ"ל (דעת תורה בחוקותי עמ' רסז), שלכן מ"ח קניני התורה באים בביטוי של "קנינים", כי נקנית היינו מדעתה של התורה, ולא בעל כרח! הסוד הוא, כשיש את הקנינים, אז התורה מתרצה להתחבר עם האדם, ועמל הוא אחד מדרכי הקנינים של התורה. כשאדם יגע אז התורה ממציאה את עצמה אליו.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעור: 0733-718134

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

אדם השלם משלים את הבריאה

וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם (כו, יב)
שׁוֹתְפוֹת בְּקִיּוּם הָעוֹלָם

שנינו בתורת כהנים (ג ג), 'משלו משל למה הדבר דומה למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס והיה אותו אריס מיטמר מלפניו. אמר לו המלך לאותו אריס מה לך מיטמר מלפני הריני כיוצא בך, והקב"ה אמר להם לצדיקים רואים אותו ומזדעזעים מלפניו הריני כיוצא בכם, יכול לא יהיה מוראי עליכם תלמוד לומר 'והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם'.

ובאדרת אליהו גרס הגר"א 'הקב"ה עתיד לטייל עם הצדיקים בגן עדן, וצדיקים רואים אותו ומזדעזעים מלפניו, והקב"ה אומר להם לצדיקים מה לכם מזדעזעים מלפני, הריני כיוצא בכם'. ופירש, שכשם שהמלך אומר לאריס אני כיוצא בך, משום שאני נטעתי את הפרדס, ואתה משמרו ומשקה אותו תמיד, כך גם הקב"ה אומר לצדיקים, הריני כיוצא בכם בגן עדן שלי, שאני נטעתי ואתם משמרים את פירותיו ומשקים אותו מכח מצות ומעשים טובים שעשיתם.

ומבואר, שהקב"ה משווה את הצדיקים אליו, כביכול הם שותפים עמו בקיום העולם, וכמו שכתב הגר"א (שה"ש ג יא) 'כן כל ענייני עולם הזה, אף שהוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות, נתן ביד האדם החרישה והזריעה, וכן שאר הסיבות שבעולם, שאילולי הם לא יצאו הפעולות'.

אמנם משל חכמים זה טעון פתרון, כי עם היות זכות הצדיקים מעלה נחת רוח לבורא העולם, עד שנחשבו כשותפין לו, טרם התבאר למה לא יהיו מזדעזעים מהדר גאווה.

שׁוֹתְפוֹת הַקּוֹמְמוֹת

וכבר הובא לעיל (פר' פקודי) מה שדרשו (ב"ב עה.) 'ואולך אתכם קוממיות' רבי מאיר אומר, מאתים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון. וביאר השפת אמת (בחוקתי תרל"ו) שגוף האדם הוא רק לבוש לאור נשמת חיים אשר בקרבו, ואלו הן שתי הקומות שיהיו באדם אחר התיקון, כי אחר שתושלם כל הקומה מראשו ועד רגליו, אזי יזכה לקומה עליונה החופפת עליו בשלימות תיקון קומת הגוף.

וביאר הדברים הוא, שהגוף יתוקן ויזוכך עד שתהיה הנשמה תואמת לו, ויעמדו יחד כשתי קומות זו על גבי זו, דהיינו שבקיום 'והתהלכתי בתוכם', יזדכך ויושלם האדם, ובכך תגבה קומתו הרוחנית, עד שאף הליכתו שלו תהיה 'קוממיות', ויתגלה בה שותפות האדם עם בוראו.

ענין השותפות התבאר בדעת תבונות (קנח) 'כמה כבוד גדול חלק הבורא ב"ה אל הצדיקים שחשבם לשותפים אליו, וכמו שארז"ל (זוהר ח"א ה.) 'עמי אתה' - 'עמי אתה', כי באמת חלק הניחו להם בתיקונו של עולם ובשכלול הבריאה, עד שנמצא תיקון הבריאה, כביכול, מחולק בין הקב"ה והצדיקים, שאינו נשלם אלא בשניהם, לאמור, כי עצם בחירת ישראל לעם ה', עניינה הוא להעמידם כשותפים לגילוי שמו ית' בעולם, שהיא תכלית בריאת האדם בעולם כי 'שמים וארץ אדם מחברים', וזו היא הליכת האדם 'קוממיות'.

והוסיף הרמח"ל שם, ש'הקב"ה מחלק מעצם הנהגתו לכנסת ישראל, להיותה. שותפת עמו בהשלמת הבריאה, שיהיה הוא ית' מתקן מצד אחד, והיא מצד אחר, ומיניה ומינה יסתיים התיקון השלם. ובבחינה זאת אמרו ז"ל במדרש (שהש"ר ה ב) 'יונתי תמתי - תאומתי, לא אני גדול ממנה, ולא היא גדולה ממני', והיינו שאופן גילוי שמו ית' בעולם, הוא בהיות ישראל תואמים להשראת שכינתו ביניהם, כי אז ראויים לקיום 'והתהלכתי בתוכם'.

מעלה זו מבוארת בצל"ח (ברכות כח:) 'יש שאינו זוכה לעוה"ב כי אם אחר מותו, אבל יש מתקיים בו עולמך תראה בחייך. והוא, כי עיקר עוה"ב הוא ההשגה שזוכה להשיג את בוראנו ולהתדבק בו, ועל זה נאמר 'והתהלכתי בתוכם', ופירש רש"י שאטייל עמכם בגן עדן. והזוכה בעוה"ז לעשיית המצוה באהבה גמורה ובחשק נפלא הנה הוא מתדבק בשכינה. וזה מדרגה יותר גבוהה מעוה"ב עצמו, כי בעוה"ב יש קיבול שכר הזה אבל אין שם קיום המצוה, כי היום לעשותם ולא למחר, ובעולם הזה יש קיום המצוה וקיבול שכרה יחדיו מותאמים בזמן אחד'.

תיקון הקומה הזקופה

מעתה יש צד תפיסה בעומק דרש נוסף בתורת כהנים (ג ז) 'ואולך אתכם קוממיות, בקומה זקופה', וכבר כתב השפת אמת (להלן שם), כי אף דקיימא לן (או"ח ב ו) שאסור לאדם לילך בקומה זקופה, לא חל איסור זה אלא בעולם הזה, שאין אדם יכול לקבל את מדת היראה, אלא כשהוא בכפיפות קומה והכנעה רבה, אך לעתיד לבא כאשר יגיע העולם לתיקון הראוי, יוכל האדם לקבל מורא שמים אף בקומה זקופה, כי הרי כך נברא מתחילה. ועל כך אמר הקב"ה 'לא תהיו מזדעזעים ממני', כי יוכלו לקבל עול מלכות שמים כמו שהם, בלי שינוי בקומת האדם. והיינו שההבטחה שיוכלו לילך בקומה זקופה, עניינה הוא שהגוף יהיה בשלימות ההכנעה.

¹ וכן מבואר מדברי רמח"ל (כללים ראשונים כט) 'מציאות השותפות שבין הקב"ה וישראל הוא זה, כי הנה המציא האדון ב"ה את החושך המוטבע בתחתונים, שבו תלוי מציאות הרע והחזרתו לטובה. ואמנם לתחתונים מגיע רבות התיקון במציאות החושך הזה, וכפי מה שהם מתקנים בו, כך ישפיע האדון ב"ה השפעות חדשות לפי ערך ההכנה'.
² והן הן דברי הגר"א (שה"ש א ג) 'שעיקר עוה"ב הוא להשיב השכינה למקורה להדבק בשכינה, ובודאי יותר טוב מזה כשהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה כידוע, והיינו כאמור (ב"ר יט ז) עיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה שכינה לרקיע'.

ברם, להאמור יש להוסיף טעם למה התברכו ישראל שלעתיד יהיו הולכים בקומה זקופה, כי אז ימלא האדם השלם את תפקידו בעולם, בעצם הילוכו בקומה זקופה, שהרי תכלית זקיפתו של אדם היא לחבר שמים וארץ, כמבואר לעיל (פר' אחרי), ואדרבא, זקיפה זו תואמת לקיום היחול של 'למחר לקבל שכרם', כי בה ניכר קבלת השכר, וכאשר 'קיום המצוה וקיבול שכרה יחדיו מותאמים', אזי ראוי להלך 'קוממיות' בקומה זקופה .

ולא תגעל נפשי, שבעוה"ז הגוף מבקש תענוג... ומשביעו ואינו משביע, אך לעתיד לבא תענוג תמידי... כרש"י ביצה טז.....

ואח"כ שלב 'והתהלכתי'.....

ההילוך נמשך לכל מקום

והנה כל פרשה זו מהלכת במעלת ההילוך, כי 'אם בחוקתי תלכו', אזי יזכו לכל הטוב האמור עד 'ואולך אתכם קוממיות', וענין ההילוך ביאר הספורנו (כו יב) ש'המתהלך הוא ההולך אנה ואנה לא אל מקום אחד בלבד', והיינו שאין הכוונה להליכה לעבר מטרה, אלא הליכה שהיא עצמה המטרה, כאמור (בראשית יז א) 'התהלך לפני והיה תמים', וכן (תהלים קטז ט) 'אתהלך לפני ה' בארצות החיים'.

וביאר הספורנו שברכת 'והתהלכתי בתוכם' עניינה הוא ש'לא אל מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד, כמו שהיה במשכן ובמקדש, אלא אתהלך בתוכם ויראה כבודי בכל מקום שתהיו שם, כי אמנם בכל מקום שיהיו שם צדיקי הדור הוא קדוש משכני עליון, שבו תשלם כוונתו, כאמרו (ישעיה סו א) 'השמים כסאי והארץ הדום רגלי ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי'.

כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כלומר בזה האופן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם ובאר זה באמרו אשר אועד לך שמה ונועדתי שמה לבני ישראל אבל

הספורנו כתב כדרכו בכמה מקומות, ראה לעיל (כ כא) שביאר את הכתוב אחר מתן תורה (שם) 'לא תעשון אתי אלהי כסף', כי ראיתם שאין צריך לאמצעיים להתקרב אלי, אלא 'מזבח אדמה תעשה לי', כי אין צורך בהיכלות של כסף וזהב ואבנים יקרות למען אקרב אליכם, שהרי 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך', אכן כל זאת קודם מעשה העגל, אך אחריו נאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' כי מאז צריך לעבודת כהנים. וכן כתב (כה ט, לא יח) שהטעם שלא התקיים מאמר 'בכל המקום אבא אליך' הוא בסיבת רוע בחירת ישראל. כי אמנם בסוף ארבעים יום הראשונים נתן הלוחות מעשה אלקים לקדש את כולם לכהנים וגוי קדוש ככל דברו הטוב והמה מרו והשחיתו דרכם ונפלו ממעלתם וכו'. ומדבריו מבואר שקודם החטא לא הוצרך משכן כלל. אולם במשך חכמה (לה ב) כתב, שקודם שעשו בני ישראל את העגל, היתה השכינה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן, שהרי בני ישראל בעצמם הם היו המעון להשי"ת, כאמור (ירמיה ז ד) 'והיכל ה' המה', כי לולי החטא היה עניינו של המשכן רק כדי לייחד מקום לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד השי"ת, וכיון שחטאו, אין כבודו מתגלה בכל העולם אל

השראת השכינה.

והיא שלב אחר 'ולא תגעל נפשי אתכם', אלף השביעי, והתיקון השלם...

וראה בתנחומא (פר' צו), 'הקב"ה אומר להם אני ואתם נהלך בעולם שנא' והתהלכתי בתוכם והקב"ה יושב באמצע הצדיקים ומראין אותו באצבע שנאמר, ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו

ובזוטא שיר השירים, 'שיהיו ישראל מקבלים פני שכינה והוא שרוי עמהם בארץ שנאמר והתהלכתי בתוכם'.

....ולכן לא מזדעזעים... זעזוע....

אם תלכו בחוקותי, הרי תחזור שכינה לארץ, והרי נאמר כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך, כי כביכול כנגד הילוכם של ישראל באתערותא דלתתא יאר ה' פניו באתערותא דלעילא, והלכה שקובעים החכמים, הקב"ה מתהלך כנגדה, והרי הילוכם של ישראל מביא הילוכו בתוכם, להיות להם לאלהים, להשרות שכינתו בתוכם, והם יהיו לו לעם, משתבח הקב"ה בשבחייהו דישראל.

באדרת אליהו דברים, 'תלמידי חכמים המחברים שמים וארץ, כמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני. וכתוב ונתתי שלום בארץ. וזהו שאמרו תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שהשלום הוא בשמים כמו שנאמר עושה שלום במרומו, אבל לעתיד לבוא יהיה שלום בארץ, וזהו שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו וגו' וגר זאב עם כבש, וזהו הברכה 'ונתתי שלום בארץ'. וזהו שאמרו חז"ל ששלום הוא כלל הכל כמו שנאמר כי כל בשמים ובארץ, כללא דכולא'.

רמח"ל כתב במאמר הגאולה, 'הקליפה שונאה השלום הזה. וכאשר יותן לה כח ממעשה התחתונים, הנה תחשיך אור זה השלום, והוא מה שכתוב "וליוצא ולבא אין שלום". אבל בשעה שהקדושה עומדת בתקפה, אז יתחזק השלום הזה מאד, ובו יהיו נחים ושוקטים כל הבריות, כי כלם מקבלים על ידו במנוחה רבה. ועל זה הענין נאמר "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, והענין כי השלום העליון הוא המחזיק התחתון להראות ולהגלות ברוב כח ועצמה גדולה, כי בהחשיך הקליפה נסתר השלום, ובהחלשה נאמר "ונתתי שלום בארץ" כי אז מתגבר ונראה בכח העליון שנתחבר בו, והנה אז "ושכבתם ואין מחריד". וסוד "ושכבתם" הוא סוד "וישכב במקום ההוא", ואמר "והשבתי חיה רעה מן הארץ" "כי לא יוסיף יבא עוד" במקום הקדש "ערל וטמא", ועל כן "וחרב לא תעבור בארצכם", ואמרו החכמים ז"ל "אפילו חרב של שלום" והוא סוד גדול מאד. כי הנה השלום הזה הוא ששנאוהו הרשעים אנשי הטומאה כמו שפירשתי לך על הפסוק "עם שונא שלום". וכאשר יתעורר המלך ב"ה לגאול את עמו, ובכל פעם שהושיעם אז הוציא חרב נוקמת מן השלום הזה, והוא החרב שנאמר בו "וחרב פיפיות בידם" כי כן מתחזק להיות שלום לישראל, וזה נקרא 'חרב של שלום'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

איסתכל באורייתא וברא עלמא

אם פִּחְקְתִּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם. וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאֶרֶץ
יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיָו (כו, ג-ד)

בפסוקים הנ"ל התורה מבטיחה שאם נלך בחוקות ה' ונשמור מצוותיו, יבוא שפע גשמי, ויהיה אוכל ומזון בהרחבה.

נוסעים בדרכים בכבישים בין עירוניים, ורואים שפע בשדות, תבואות שגדלות לגובה, עצים מלאי פירות, זה נראה שהעוסקים במלאכה מבינים דבר או שניים בחקלאות, יודעים את המקצוע שלהם, ממש לא קשור, יש שנים שהם משקיעים את הנשמה וקוצרים רוח... תורה, מצוות, חוקותי, מצוותי, הם המתכון להצלחה, אם המאזן של תורה ומצוות חיובי גם התנובה והתפוקה חיוביים (וכמובן לא רק הם).

הזוהר הקדוש (ח"ב קסא.) אומר שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא, וברא את העולם מתוך התורה, אז ברור שהצלחות או הפסדים חלים לפי הכללים שלה. אבל בגמרא (מגילה יז:) יש תגלית עצומה בנושא הזה -

למה "ברכנו" היא הברכה התשיעית בשמונה-עשרה?

אומר רבי אלכסנדר שדוד המלך התפלל שלא תהיה הפקעת מחירים במזמור התשיעי בתהילים, לכן גם חז"ל תיקנו את הבקשה על כך במקום התשיעי. מיליארדים בעולם צורכים כל יום מזון, הכמויות הם עצומות, אם ירכזו למקום אחד רק את הלחם שנאכל בכל העולם ביום אחד, היקף המקום יהיה מן הסתם נסיעה של כמה ימים, אולי כמה שבועות, ולראות רק לחם ולחם ולחם של יום אחד... ובכן, כל זה, כל ה'מגה-שפע' הזה אינו בגלל שיטות זריעה-השקיה-דישון מתקדמות, ולא בגלל פטנטים חדשניים, ובעצם אולי כן... אבל למה התנוצצו השיטות והפטנטים באי-אלו מוחות? מה גרם לכך? ממש חשבון פשוט...?! כי דוד המלך התפלל על הפקעת-שערים במזמור התשיעי! וחז"ל תיקנו את התפילה במקום התשיעי!

אז לא רק תיבה בתורה בוראת עולמות, לא רק הכתוב בה מפורש קובע את המציאות, אלא אפילו אופן כתיבתה! אפילו השיבוץ והמיקום שבה יש לה השלכה על מציאות העולם, והם גורמים - טל ומטר, ברכה, שובע, שפע!

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת בחוקותי

כו, ג: אם בחוקותי תלכו.

כתב רש"י שתהיו עמלים בתורה.

שנינו באבות סוף פ"ה ולפום צערא אגרא. וביאר במדרש שמואל בשם רבינו המאירי בזה"ל הוא הפרי [היינו השכר], כי לפי מה שיתעמל האדם בתורה ימשך ממנה פרי נבחר שהוא השגת האמת, כי הקריאה במנוחה והתענוג בלא יגיעה לא תרד חדרי בטן ואמרו ז"ל אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף עמדה לי עכ"ל.

ובמדרש הלל [מדרש קדום ביותר נדפס ע"י מכון זכרון אהרן] על הפסוק ההופכי הצור אגם מים איתא בזה"ל מלמד שהיו רבי עקיבא ובן עזאי טרשים כצור הזה ועל ידי שציערו עצמם על תלמוד תורה פתח להם הקב"ה פתח לתורה, ודברים שבית שמאי ובית הלל לא היו יכולין לעמוד בהם לאיסור ולהיתר עמד בן עזאי ופירשם... ודברים שהם סתומים בעולם עמד רבי עקיבא ופירשם.

*

כו, ו: ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד.

פירש"י מחוסר עצים.

בספר יד אליהו [רגולר אב"ד קאליש סימן נא מילי דאגדה אות ה] כתב על דברי רש"י אלו בזה"ל ומקשין העולם מנלן הא וכי גם חוסר עצים נכנס בגדר קללות התוכחה. וכתב ליישב על דרך החידוד כן, דהנה בפסחים [לז, ב] איכא פלוגתא לענין לחם החייב בחלה במעשה אילפס שחזר ואפאו, דלתנא קמא חייב בחלה ולר' יהודה פטור, דסבירא ליה דאין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא ולא המבושל ואפוי אח"כ, ואמר שם מאי טעמא דר' יהודה דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד, לחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם ושאין אפוי בתנור אחד [כגון אילפס ותנור] אינו קרוי לחם.

והנה כמו שמותר להערים במעשר ולהכניסו דרך גגות וקרפיות לפוטרו מן המעשר [ברכות לה, ב], גם חלה אינו עדיף ממעשר ומותר להערים גם בחלה, דהיינו לעשות בתחילה מעשה אילפס ואח"כ לאפות בתנור ויהיה פטור מחלה לר' יהודה. והשתא אתי שפיר דבאמת עיקר הקללה בכל זה הוא הרעבון הגדול עדי יגיעו למדריגת ואכלתם בשר בניכם וגו', וזה גופיה הכריח לרש"י לפרש כנ"ל, דהיה קשה לרש"י דאחרי דאמר הכתוב בלשון ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד דמלשון זה הוכיח ר' יהודה בפסחים דלחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם וממילא יחייבו דור הרעב הזה בחלה לכולי עלמא, ולמה להו הא, דהוי להו עכ"פ להערים ולעשות מתחילה מעשה אילפס ואח"כ לאפות בתנור ואז לא היה בתנור אחד והיו פטורים מחלה לר' יהודה וטובה הצלה פורתא עכ"פ, לזה פירש"י

שתהיה זאת מחוסר עצים רצה לומר שלא יהיה להם כל כך עצים לבשל מתחילה וגם לאפות אח"כ, ועל כרחך יוכרחו לאפות בתנור אחד ויתחייבו בחלה מהקומץ הזה גם כן ומשנה שברון ישברו עכ"ד.

*

כו, כח: והלכתי עמכם בחמת קרי.

נראה דלפי דזו הפעם השלישית שמוזכר שהלכו בקרי וקיי"ל דבתלת זימני הוי חזקה, לכך יש אף וחימה על הקרי הזה מה שלא הוזכר קודם.

*

כו, כט: ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו.

עיינן באור החיים כי לצד שרחמי האב על הבנים יותר מהבנות לזה הם מתחכמים לאכול הבנים תחילה כדי שבזה יהא נקל להם לאכול הבנות עיין שם.

יש לחקור מי מרחם יותר על הילדים האבא או האמא? והאם זה נפק"מ להלכה. המהרי"ל [מנהגים ליקוטים] כתב הא דאמר כרחם אב על בנים ולא נזכרה האם, היינו משום דכתיב ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן, אלמא דרחמנות שלהן אינה עיקר.

ובשו"ת המבי"ט [ח"א סימן שלט] כתב דהא דאמרינן [פסחים ב, ב] דבאב על הבן ברור שאינו בא על עסקי נפשות משום שסתם אב מרחם על בנו ולא יהרגנו אם יעמוד נגדו להציל ממונו, זהו דוקא באב ולא באם על בנה וזכר לדבר כרחם אב על בנים וידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן.

אבל יש חולקים דסבירא להו שרחמי האם יותר מרחמי האב, דהנה איתא במדרש [רבה וישלח עח, ח] עה"פ [תהילים קג] כרחם אב על בנים, תני רבי חייא כרחמן שבאבות ואיזהו רחמן שבאבות רבי יהודה אומר זה אברהם שאמר חלילה לך מעשות כדבר הזה, רבי לוי אמר יעקב דכתיב והוא עבר לפניו, אמר יעקב טוב שיגע בי עשיו ולא בהם. וכתב היפה תואר הא דלא ניחא ליה למדרש לפרש כפשוטו כרחמי כל אב ואם על בניהם, דא"כ היה לו לומר כרחם אם על בניה דרחמי אם מרובים משל אב, וכדכתיב [ישעיה מט, טו] התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה, והא דאיתא בפסיקתא דדרך האב לרחם ודרך האם לנחם, פירוש כי האם גם מנחמת מלבד הרחמים אשר בקרבה.

וכתב השדי חמד [מערכת א כלל קמד] דלהני שיטות שאמא מרחמת יותר מהאבא לא קשה מהא דכתיב ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן, דכוונת הפסוק להגדיל מדורת הצרה עד היכן ולכן אמר שגם נשים שדרכן לרחם בשלו ילדיהן מרוב צער. וכן סובר הבית דוד [אבה"ע סימן מד] דהאם מרחמת יותר מהאב.

והנה ידוע הסיפור שהאדמו"ר "האמרי אמת" זצ"ל אמר פעם שהאם מרחמת על ילדיה יותר מהאב ושאלה אותו זוגתו הרבנית הרי אומרים בתפילה כרחם אב על בנים, וא"כ מוכח דאבא מרחם יותר ולכן אנו מבקשים כן מהשי"ת, וענה לה אנו מבקשין שהקב"ה ירחם עלינו לפחות כרחם אב על בנים, כי כרחמי אם אין אנו מעיזים לבקש.

פניני עיון בפרשת בחוקותי

וראש ישיבה אחד המשיל, דמעשה שהיה בימי השואה שאשה אחת נלקחו ממנה שני בניה למשאית ע"מ להאבד ל"ע, ומיהרה לשם, ורצה הגרמני לשחק בה ואמר לה "תבחרי אחד ותקחי אותו", ומיד כשבחרה אחד, התחיל השני זועק "מה, ואני אמות", ונכמרו רחמיה והחליפה ביניהם. ואז זעק השני "מה, ואני אמות". **סוף דבר השאירה את שניהם.** אמר הראש ישיבה שזהו רחמי האם, אבל אם האב היה בוחר, לפחות אחד מהם היה ניצל ממות.

*

כו, לא: והשמותי את מקדשכם.

איתא במגילה [כח, א] ביהכנ"ס שחרב אין מספידין בו וגו', שנאמר והשמותי את מקדשכם, קדושתן אף כשהן שוממין.

הקשו האחרונים איך משמע מהפסוק שקדושתן אף כשהן שוממין, שמא הכוונה מקדשכם שהיה כבר, כדאיתא גיטין [מב, א] הכותב נכסיו לעבדו כוונתו לעבדו שהיה כבר ולא שעכשיו הוא עבדו. ותירץ בשו"ת מהרי"ט [ח"א סימן קכ"ב] שודאי אם היה כתוב והחרבתי את מקדשכם אפשר לפרש מקדשכם שהיה כבר בשעת החורבן, כדאמרינן התם עבדי שהיה כבר בשעת השחרור, אבל לשון שממה אינו אלא לאחר חורבן שנים רבות אשר אינה נבנית, ככתוב [איכה ה, יח] על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו, וכתוב [יחזקאל לו, לד] תחת אשר היתה שממה לעיני כל עובר, ואילו נחרב תיכף שייך לומר מקדשכם, אבל אין לומר מקדשכם על שממון זמן רב, אי לאו שקדושים אפילו כשהן שוממין.

ובבית מועד [מפרשי יד החזקה פי"א מתפילה הי"א] כתב להקשות על תירוץ זה, דנהי דשממה הוא שנים רבות, מ"מ קרא כי כתיב "והשמותי" הוא בהיותו בנוי דע"י עוונותיהם ישומם דהיינו שיהא חרב שנים רבות דזהו השממה, וא"כ עדיין שפיר י"ל מקדשות שהיו כבר עכ"ל.

ולכן נראה לומר דכיון דהשמותי את מקדשכם בקללות דבחוקותי נאמר, על כרחך קדושתן אע"פ שהן שוממין והא גופא הקללה דאע"ג דיש בו עדיין קדושה ויש עדיין שייכות למקום זה כרום המעלה, עכ"ז בעוונותינו מפני הקללה שועלים הילכו בו, וזה היפך מה שהיה ראוי להיות באותו מקום. אבל אם תאמר שבחורבן פקע הקדושה מינייהו והוי כחול גמור, שוב ליכא קללה במה שהוא מקום שמם יותר משאר מקומות, ובתורת כהנים דרשו מקדש מקדשי מקדשכם, לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות שגם הן קדושים אע"פ שהן שוממין.

*

כו, מב: וזכרתי את בריתי יעקב.

עיינן רש"י דבה' מקומות נכתב יעקב מלא ואליהו חסר. בה' מקומות נטל יעקב אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו. באילת השחר נתקשה מה הוצרך לעירבון זה, הא זה תפקידו שנשתלח לכך. וכתב דיש בזה סוד מסודי הבריאה. ובספר מלכה של תורה בפירוש עמק המלך הביא מספר מלאכת הקודש שכתב ולענ"ד נראה הטעם לה' פעמים

לרמוז שאפילו יהיו רשעים ח"ו ועברו על חמישה חומשי תורה אפ"ה יגאל אותם על דרך לא זכו בעתה, וכן אחז"ל אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב וכו' שחשש יעקב ע"ה שמא בהיותם חייבין לא יזכו לגאולה, **לכן נתן לו אליהו ערבון משמו שאפילו יהיו רשעים ועברו על כל חמישה חומשי תורה יחוס וירחם עליהם ויגאלם.** והטעם שלא נתן לו אלא אות וי"ו, משום שבחסרונה אין הברת האות נעדרת ויכולים אנו לקרותו יעקב ע"י נקודת חולם, משא"כ אם היה נותן לו אות אחרת משמו אז משתנה ואי אפשר לקרותו עוד יעקב ונכון הוא.

כו, מב: את בריתי יעקוב.

פירש"י מלא וי"ו בה' מקומות ואליהו חסר וי"ו, בה' מקומות דיעקב נטל ערבון מאליהו שיבוא ויבשר על גאולת בניו.

באזנים לתורה הקשה דלכאורה כל אחד מישראל היה שש ושמח לבשר לבני ישראל את בשורת הגאולה, ואיזה צורך יש לקחת מאליהו הנביא ערבון שיבוא ויבשר לישראל את הגאולה. ותירץ שאחרי הבשורה עליו להכין בתשובה את בני ישראל ולהכין אותן לקראת ביאת המשיח ועליו להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות, להשוות את המחלוקות ולעשות שלום בעולם והכל ביום אחד, על דברים קשים כאלה מצא אבינו יעקב [שראה ברוח קדשו את אשר יקרה לבניו באחרית הימים] לנכון לקחת מהמבשר ערבון ולא רק אחד אלא חמישה...

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

"ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא"

ב"ר (עט, ו): "ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בריה הוו טמירין במערתא י"ג שנה ביומי דשמדא והיו אוכלין חרובין של גרודא עד שהעלה גופן חלודה, לסוף שלש עשרה שנים נפק יתיב על תרע מערתא חמא חד צייד קאים וצייד ציפורין, וכד הוה שמע ר' שמעון ברת קלא אמרה מן שמיא דימוס דימוס פסגא, וכד הוה שמע ברת קלא אמרת ספקולא הות מתצדה ונלכדה אמר ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא על אחת כמה וכמה נפש דבר נש, נפק ואשכח מיליא משדכן ונתבטלה הגזירה."

והדבר צריך ביאור, שהרי גם אם הכל בגזירת עליון וגם בעלי החיים מונהגים בהשגחה פרטית, הרי על האדם להתנהג בדרכי ההשתדלות, ואם הרומאים רוצים ללכודו ולהורגו, מוטל עליו לברוח ולהסתתר. ואכן, כך סבר רשב"י עד כה ולכן התחבא במערה, וא"כ מה התחדש לרשב"י כעת, שגרם לו לצאת מהמערה?

ונראה פשוט ובהקדם דברי הש"ס גיטין מה, א, שרב עיליש נשבה בבית האסורים, אתא יונה וקא קריא אמר ליה מאי קאמרה א"ל עיליש ברח עיליש ברח אמר כנסת ישראל כיונה מתילא, ש"מ מתרחיש לי ניסא. ולזה י"ל דרשב"י סבר שכיון שכעת שמע הוא בעצמו את הבת קול, אף שבת קול כזאת יוצאת בכל צידת ציפורים, ש"מ שדברי הבת קול נועדו גם אליו בעצמו, כדי שהוא בעצמו ישמע ויחכים מדברים אלו, ולכן יצא מהמערה.

ושו"מ שרבנו מהר"י איבשיץ זי"ע בספרו יערות דבש (ח"ב דרוש ו) כתב על כך את הדברים הבאים: "ועיין בדברי רמב"ם במורה נבוכים, דדעתו דעל אדם ה' משגיח בפרטות, אבל על בהמות ועופות, אין משגיח בפרטות כי אם בכל המין, והרמב"ן חולק. וזהו מאמר חז"ל במדרש רבה רשב"י כד יצא ממערה חמא צייד הצד לצוד את עוף, ונפק קלא לא יהיה ניצוד, ונמלט באמת, ועל צפור אחר יצא קול שיהיה ניצוד, ובאמת ניצוד, ואמר רשב"י חזינן צפור בלא גזירת שמים לא ניצוד. ויש להבין מתחילה מה קסבר. אלא שמתחילה חשב כדעת הרמב"ם במורה, כי על צפורים פרטיים אינו משגיח, אבל אחר כך ראה כרמב"ן, שאפילו על צפורים פרטיים השגחתו מיוחדת וראה כי צפור בלא גזירת שמים לא ניצוד. והנה בעו"ה בגלות, הקב"ה מסתיר פניו מאתנו, כדכתיב [דברים ל"א] "ואנכי אסתיר" וכו', והרי אנו כמעט בגדר בהמה ועופות לדעת הרמב"ם, שאין משגיח בפרטות, וזהו מאמר דוד [תהלים ק"ב] "שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג", והיינו כצפור לבד, שאין בו השגחה פרטית."

מסירת התורה, עם מידות טובות

ליל התקדש יום הכיפורים, רבבות אלפי בני ישראל מגיעים לבתי הכנסיות בדחילו וברחימו, לאמירת "כל נדרי". כאשר מוציאים את ספרי התורה מארון הקודש, מסובבים אותם בכל בית הכנסת והקהל אומר בשקט, ברצינות ובכוונה, את הפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". בסידור האריז"ל כתוב לומר פסוק זה פעם אחת, ב"קיצור השל"ה" כתב שאומרים אותו 3 פעמים, ב"קיצור שולחן ערוך" כתב להגידו 6 פעמים וישנם ספרים שכתבו לאומרו הרבה פעמים, בלי לנקוב במספרים. ישנם שנהגו לאומרו 26 פעמים.

דוקא בזמן זה, של סיבוב ספר התורה ב"כל נדרי", שהוא זמן מסוגל לתיקון עוונות חמורים (כמובא בספרים), אומרים כולם "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". מדוע?

ישנם המסבירים שרבי עקיבא נהרג על קידוש ה' על ידי הרומאים בליל יום הכיפורים. ומאחר שהרומאים החשיבוהו ל"פושע עוין", חששו היהודים להספידו בפומבי, ולכן קראו הם בדחילו וברחימו את הפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", שהם סופי התיבות של "עקיבה", וכך, בדרך רמז, הזכירו את רבי עקיבא ותאריך פטירתו שחל ביום הכיפורים... רבנו ה"חתם סופר" נהג לומר בשעה זו את המשנה "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל", כדי להזכיר את זכותו של רבי עקיבא, שנשמתו עלתה בסערה השמימה ביום קדוש זה.

*

נדברתי בעבר עם מו"ר מרן הגר"ח קנייבסקי זיע"א על דבר מעניין, לפיו הרמב"ם מדגיש 3 פעמים ברשימת מוסרי התורה ומעתיקי השמועה שלו (בתחילת ספרו היד החזקה) על מספר תנאים שהיו בני גרי צדק, כמו "ור' עקיבא בן יוסף קיבל מר' אליעזר הגדול, ויוסף אביו גר צדק היה". תהיתי בפני מרן זצ"ל מדוע הרמב"ם כה מדגיש שחלק ממוסרי התורה הגדולים היו גרי צדק ומרן זיע"א השיב: "הרמב"ם רוצה להדגיש לנו שכל אחד יכול לזכות לתורה, ואפילו בנים של גרים. ללמדנו שכל אחד יכול לזכות לכתרה של תורה..."

*

חז"ל (במדב"ר יט,ד) אומרים ש"דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחבריו". וכל יקר ראתה עינו- זה רבי עקיבא וחבריו". הגמרא במנחות (כט,ב) מספרת ש"בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו: רבש"ע מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות".

בספרי הסוד נכתב רבות על כך שרבי עקיבא היה גלגול מנשמת יעקב אבינו או בנו יששכר, ועל הקשר שבין עשרת השבטים ומכירת יוסף, "עשרה הרוגי מלכות" והקשר שבין רבי עקיבא למכירה זו. דברים נוראי הוד כתובים בכבושנו של רבנו רבי חיים ויטאל זי"ע, גדול תלמידי האריז"ל, וגם בכתבים נוספים (כמו בשם רבי שמעון אוסטרופולער ועוד). לדבריהם, הפסוק "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה", מרמז על הריגתם של "עשרה הרוגי מלכות", כך: המילים: "וכל מעשר" הם ראשי

התיבות של השאלה: "וכי לחינם מת עקיבא שהיה רועה" בקר וצאן?", והתשובה רמוזה היא בהמשך הפסוק: "כל- התנאים האחרים, אשר יעבור, שנהרגו, היו תחת השבט, תחת תשעת ה"שבטים" שהשתתפו במכירתו של יוסף הצדיק, ואילו רבי עקיבא העשירי, יהיה קודש לה', שרבי עקיבא נרצח כביכול בשביל ה' יתברך, שהרי השבטים שיתפו את הקב"ה עצמו במכירת יוסף... נמצא איפה, שרבי עקיבא בא "לכפר", כביכול, על חלקו של הקב"ה עצמו במכירת יוסף.

רבינו אפרים, מרבותינו הראשונים, כותב בספרו על התורה כי משה זכה לראות רק את הקשר של תפילין של הקב"ה, ואילו רבי עקיבא "כל יקר ראתה עינו" - השיג את ה"תפילין דמארי עלמא" בשלימותם. על הכתוב "ומשה בן מאה ועשרים שנה" (דברים ל"ד, ז) מפרש הספרי: "זה אחד מארבעה שמתו בן מאה ועשרים ואלו הם: משה, והלל הזקן, ורבן יוחנן בן זכאי, ורבי עקיבא. ורבי עקיבא היה רועה ארבעים שנה, למד תורה ארבעים שנה ופירנס את ישראל ארבעים שנה".

*

אנו מצויים בזמן האבלות על פטירת 24,000 תלמידי רבי עקיבא, וכולנו תמהים, לא מבינים: היתכן שדוקא תלמידי רבי עקיבא, התנא האלוקי שהעלה על נס, התווה והטווה את ה"כלל הגדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך", דוקא תלמידו שלו פגמו במידות והנהגות שבין אדם לחבירו?

חכמי הדעת מצביעים על ההדגש שבדברי חז"ל במספר מקומות, המספרים לנו ש"שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא". מה הכוונה "שנים עשר אלף זוגות"? מדוע לא לומר פשוט יותר, "עשרים וארבעה אלף תלמידים"? הרי כשאנו משוחחים על כמות התלמידים שבישיבת מיר, אנו אומרים שלומדים בה 6000 בחורים ואברכים, ולא אומרים שבישיבה ישנם 3000 חברותות. הלא כן?!

חז"ל הדגישו לנו שבישיבתו של רבי עקיבא הצטיינו דוקא במידת "דיבוק חברים". לא למדו בישיבתו של רבי עקיבא, שנטע את ה"כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך" 24 אלף לומדים, אלא 12 אלף חברותות, שלמדו יחד, בזוגות. הם לא היו תלמידים בודדים, אלא דווקא חברותות, שלמדו יחד והסתדרו יפה יחד בחברותות. ובכל זאת, דוקא מתלמידי רבי עקיבא היתה תביעה גדולה יותר ל"בין אדם לחבירו"!

ומדוע?

מבארים חכמי הדעת שמסורת התורה עברה לדורות הבאים דרך בית מדרשו של רבי עקיבא. הם לא היו "סתם לומדי תורה" (והאמת היא שאין "סתם לומדי תורה"...), אלא "מוסרי התורה", ועובדה זו חייבה שבאי בית מדרש זה, בו נוצר והושתת יסוד התורה שבעל פה והעברתו לדורות הבאים, יעמדו בדרגה העליונה ביותר, כראוי למוסרי התורה ומנחיליה. לא מדובר באנשים "פרטיים", אלא במקום תורה שנבחר להעביר בו את התורה ממשה ועד רבי עקיבא ומרבי עקיבא ותלמידיו ואילך, ולכן נענשו בעונש כה חמור, כי לא

ניתן להעביר את שלשלת התורה ולמוסרה בצורה שחסר בה מידות טובות שבין אדם לחבירו.

היהלום שבכתר- אמר מרן החזון איש זי"ע- הוא לעבור את כל החיים מבלי לפגוע באף יהודי!

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב מנהגי ההילולא במירון בט"ו באייר ובל"ג בעומר

המקור הראשון שהזכיר מנהג הילולא במירון בחודש אייר הוא בספר 'תוצאות ארץ ישראל' לתלמיד הרמב"ן, אך שם לא כתב על הילולא על קבר רשב"י אלא על קברי שמאי והלל, ולא ב"ח אייר אלא בפסח שני, וזה לשונו:

"במרון שם מערה אחת לשמאי והלל ותלמידיהם סך כולם שלשים ושנים, שם מתקבצין כל ישראל והישמעאלים בפסח שני וישראל מתפללים שם ואומרים שם מזמורים, וכשהם רואים יוצאים מים בתוך המערה כולם שמחים, כי הוא סימן שתתברך השנה, והרבה פעמים שלא נמצאו שם מים ובעת תפלתם היו נראים המים כהרף עין, ושם ר' שמעון בן יוחאי ועליו ציון נאה וסמוך לו ר' אלעזר בנו אומרים כי שם היה מדרשו של ר' שמעון בן יוחאי". עכ"ל.

והמקור השני המספר על אותה הילולא הוא בספר 'מסעות ארץ ישראל לרבי משה באסולה' משנת רפ"ב, ששם כתב: "ובט"ו באייר שקורים לו פסח שני עשו שם במירון השיירה גדולה היו שם יותר מאלף נפשות כי באו רבים מדמשק עם נשיהם וטפם ורוב קהל צפת וכל קהל לבוקע, הוא כפר שיש בו המערה שנטמן בה רשב"י ובנו י"ג שנה כנזכר פ' במה מדליקין, ועדין המעיין שם, אפס האילן של חרובים איננו, וגם מכל הסביבות באו אז למירון, ועמדנו שם ב' ימים וב' לילות חוגגים ושמחים והתפללנו על כל ציוני הצדיקים אשר שם, כנזכר".

ושניהם לא הזכירו מאומה מהמנהג לעשות הילולא במירון בל"ג בעומר, ונראה ברור שהילולא זו עדיין לא הונהגה בזמנם (ומה שמובא בכמה ספרים שהילולא זו נזכרה כבר באגרתו של רבינו עובדיה מברטנורא משנת ה"א רמ"ט, הוא טעות, כי דבריו שם נאמרו על הילולת שמואל הנביא בכ"ח אייר, עי' אגרות א"י עמ' 139).

המקור הראשון לעריכת הילולא על קבר הרשב"י ביום ל"ג בעומר הוא בשער הכוונות למהר"ו ענין ספירת העומר, ששם כתב:

"ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למורי ז"ל שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא, וזה היה פעם הא' שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אח"כ. והה"ר יונתן שאגי"ש העיד לי, שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה. גם העיד הה"ר אברהם הלוי, כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם, והיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון, נחם ה' אלקינו את

אבלי ציון כו' וגם בהיותו שם אמר נחם כו', ואחר שגמר העמידה אמר לו מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו, ואמר לו אמור אל האיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמועתינו והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב, ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין. וכתבתי כל זה להורות כי יש שרש במנהג הזה הנזכר, ובפרט כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של ר"ע ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר, כפי מה שביאר לעיל ביום ל"ג לעומר. עכ"ל.

ואמנם משמע מדבריו שמנהג זה נהג כבר לפני זמנו של האריז"ל, אך כנראה המנהג התחיל רק כמה שנים לפני זמן האריז"ל, כי בשנת רפ"ב כנראה עדיין לא נהגו כן, כנ"ל.

נמצא שהמנהג הקדמון בא"י היה לעשות עצרת תפילה והילולא רבתי במירון בט"ו וט"ז אייר, ועיקרה של הילולא זו היתה בעיקר על קברי שמאי והלל, ולא על קבר רשב"י, וסמוך לדורו של האריז"ל בטלה הילולא זו לגמרי, ובמקומה החלה הילולא חדשה בי"ח באייר על קבר הרשב"י ע"ה, והילולא זו נמשכת עד ימינו.

וחוקרי הדורות נתחבטו מה גרם לשינויים הללו, אך נראה שהסיבה העיקרית לזה על פי הפשט היא, שעל פי מנהגינו הימים שבין פסח לל"ג בעומר הם ימי אבילות על פטירת תלמידי ר' עקיבא, ואינם מתאימים לעריכת הילולא של חגיגות ושירים, אמנם באותם דורות נהגו בני א"י וסביבותיה ברוב העניינים כדעת הרמב"ם (כמו שכתב בשו"ת הרלב"ח סי' ל"ב ל"ד מ"ב נ"ב ס"א ע"ט צ"ז ק"ג ק"ט קכ"ד קמ"ב, ועוד), והרמב"ם לא הזכיר מאומה ממנהגי האבילות בימים אלו, ולכן אז לא נהגו בא"י וסביבותיה שום מנהג אבילות בימים אלו, ואדרבה, יום ט"ו באייר היה נחשב אצלם יום שמחה, משום פסח שני שנאכל בליל ט"ו, ולכן קבעו את היום הזה ליומא דהילולא.

[כיום מקובל שפסח שני הוא י"ד אייר ובו לא אומרים תחנון, וכן הוא בשכנה"ג (או"ח סי' קל"א הגב"י אות י"ב) ועוד אחרונים, ובמחזיק ברכה כתב שיש למחות שמי שלא אומר נפילת אפים בט"ו באייר, אך כפי הנראה באותם דורות היה מקובל לכנות את ט"ו באייר פסח שני, וכן בספר החזיונות למהרח"ו ח"ד סי' ט' כתב: "אחר כך ביום פסח שני ט"ו לאייר הגיד לי הדברים יותר מבוארים", אמנם בשער הגלגולים הקדמה ל"ח כתוב: "ביום פסח שני י"ד לאייר" וכנראה הוא ט"ס, ועיין שו"ת מצפה אריה תניינא סי' כ"ז אות ד' שתמה על הברכ"י וצידד שפסחא זעירא הוא ט"ו באייר, כמו שפסח ראשון בט"ו ניסן].

אולם כידוע, סמוך לדורם של הב"י האריז"ל נתיישבו בא"י וסביבותיה רבים רבים מגולי ספרד, עד שנתרבו על יושבי הארץ הקדמונים (כמ"ש הרמ"ק בשו"ת בית יוסף דיני כתובות סי' ב': "אנו רואים דתושבי הארץ בטילים אגב הבאים מארץ מרחק הספרדים ה"י שהם רובא דמינכר עד שתושבי הארץ אדרבה בטלים לגבייהו"), ובהשפעתם החלו כולם לנהוג אבילות בימים הללו, וממילא לא רצו לעשות הילולא בשמחה ושירים בט"ו וט"ז אייר, ועל

¹¹ כך הנוסח בכת"י, ואולי הוא כינוי ליום סמיכתם, או שהוא על שם שביום זה נהגו ללמוד את שמועותיו של רשב"י.

כן דחו את מועד ההילולא ליום ל"ג בעומר שבו נהגו בני ספרד יום שמחה על שפסקו תלמידי ר' עקיבא מלמות.

ואמנם לדעת השו"ע (או"ח סי' תצ"ג ס"ב) יש לנהוג אבילות עד יום ל"ד בבוקר, ובב"י שם כתב כן בשם ר"י בן שועיב והרשב"ץ, אך נראה שרוב חכמי ספרד בדור שלפניו תפסו כפשטות לשון הטור שנוהגין אבילות רק עד יום ל"ג, וראיה לזה ממה שכתב בשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש סי' צ"ח: "הן אמת שכתבו האחרונים ז"ל בשם הר"י ן' שועיב ז"ל שמסתפריין ביום ל"ד בבוקר וכל יום ל"ג אסור... אבל מעולם הוקשה לי שבכל גלילות ישראל אין אומרים תחנונים ביום ל"ג כי הוא עיקר השמחה, גם נושאים נשים בו ביום מה שנהגו לאסור מחג הפסח עד אותו יום ל"ג לספירה, ואם לא פסקו מלמות עד ט"ו יום קודם עצרת היה ראוי לעשות השמחה ביום ל"ה שהתחילה בו הטובה, ועל הרוב עושה השמחה ביום ל"ד שהוא היום שפסקו בסופו מלמות, והוא סוף וקץ לצרת מיתתם עם שלא התחילה השמחה עד יום ל"ה, ומפני זה אמרתי שלא למחות ביד מי שנהג להסתפר ביום ל"ג, כי דבר זה מתורת מנהג הוא והכי קבלוה עלייהו שיסתפרו ביום ל"ג... ואחר שהאריך בביאור טעם המנהג כתב: "והנה כתבתי לך מה שנ"ל עפ"י מה שנהגו כל ישראל שלא לומר תחנונים ביום ל"ג, וכן ראיתי שנוהגים חכמי האשכנזים ז"ל להסתפר ביום ל"ג". עכ"ל. וכן בשער הכוונות למהר"ח כתב שתלמידי ר' עקיבא פסקו מלמות בל"ג לעומר.

ומה שבתחילה נהגו להתכנס סמוך לקברי שמאי והלל, הוא משום שלא היתה סיבה מיוחדת לכל הקהל הגדול לטרוח להעפיל אל ראש ההר, כאשר גם בתחתית ההר היו קברי שמאי והלל ותלמידיהם, וגם משום שכולם רצו לחזות בנס הנפלא של עליית המים במערת שמאי והלל.

אמנם אחר שהעבירו בני ספרד את ההילולא לל"ג בעומר שהוא יום שמחת תלמידי ר' עקיבא ראו לנכון לקבוע את עיקר ההילולא על קברו של רשב"י ע"ה שהוא מתלמידי ר' עקיבא (וכמ"ש בשער הכוונות ובפרי עץ חיים שיום זה הוא שמחת רשב"י משום שהוא מתלמידי ר' עקיבא).

ולפי זה באמת היה אפשר לעלות ביום זה גם על קבר ר' עקיבא, וגם על קברי שאר תלמידיו, וכפי שאכן כתב הבן איש חי בספר הלולא רבא שראוי לעלות ביום זה גם על קברי ר' עקיבא ור' יהודה ור' מאיר, וע"פ פשט קשה לתת טעם למה עולים דוקא לקבר רשב"י, אך פשוט שהוא מחמת הנהירה העצומה והנפלאה אחרי ספר הזוהר הקדוש, שהחלה באותם דורות ונמשכת ת"ל עד ימינו אנו, והיא הנותנת שהמקובלים וכל העם נקשרו לתנא האלקי רשב"י ע"ה בעבותות אהבה שאין לה חקר, ועל כן נמשכו כולם דוקא אחר ציון הרשב"י ע"ה, ומה גם שכבר היה מנהג קדמון אצל המון העם לעלות בתקופה זו למירון, ולא שינו מנהגם. ואמנם מסתבר שע"פ סוד היה למקובלים עוד טעמים למה לעלות על קבר רשב"י דוקא ביום זה, כלשון מהר"ח ש"יש שורש למנהג הנזכר", אך אין לי עסק בנסתרות.

*

אין שום מסורת מתי יום פטירת רשב"י

מה שמורגל בפי כל של"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י ע"ה, מקור הדבר הוא בפרע"ח שלפנינו בשער ספירת העומר פ"ז, שכתוב שם: "והטעם שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא הנ"ל שמתו בספירת העומר הנ"ל", וכנראה זהו מקורו של החמדת ימים שכתב בשם 'ספר הקדמונים' שרשב"י נפטר מן העולם בל"ג בעומר, וכנראה אליו כיוון החיד"א בברכ"י סי' תצ"ג שכתב "וגם כתבו דפטירת רשב"י היה יום ל"ג לעומר", וכן בספר טוב עין סי' י"ח כתב "וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג".

וראשית כל, יש ללמוד מדברי החמדת ימים והחיד"א שמסורת זו לא היתה מפורסמת בימיהם, ורק החמדת ימים מצא אותה ב'ספר הקדמונים', וגם החיד"א רק כתב ש'כתבו' או 'אמרו' כך, ולא ציין זאת כדבר פשוט וידוע, ואכן החמדת ימים והחיד"א הם הראשונים שהזכירו חידוש זה, אך עד אז כל אלו שעלו להר מירון בל"ג בעומר וששו ושמחו וגילחו את בניהם, כלל לא העלו על דעתם שיום זה הוא יום פטירת רשב"י!

שנית, יש לשים לב שהחיד"א לא הביע שום הסכמה עם שמועה זו, אלא רק כתב ש'כתבו' ו'אמרו' כך.

שלישית, יש לדעת שהחיד"א עצמו חזר בו בספר מראית העין (שנדפס בשנת תקס"ה, 19 שנה אחרי ספר טוב עין) וכתב: "ומה שכתבתי בברכי יוסף בסימן זה דיש מי שכתב דפטירת רשב"י ע"ה זיע"א בל"ג לעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע דבנסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וט"ס והנסחא אמיתית היא נסחת הח' שערים... ובשער הכוונות האריך בסוד יומי העומר... והיא שמחת רשב"י וכתב שיש שורש בשמחה זו שעושים, והוא האריך בזה ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה, ואפשר דהכונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחבריו", עכ"ל. והדברים נדפסו גם בשירי ברכה סי' תצ"ג.

כאן כבר הכחיש החיד"א לגמרי את אמיתותה של שמועה זו, וכתב שמקורה הוא בספר פרע"ח שיש בו 'ערבוב וטעויות סופר', ובנוסחא האמיתית שבשער הכוונות מוכח לא כן.

ובשדי חמד ח"ו במערכת ארץ ישראל אות ו' הביא את אגרתם של חכמי טבריא אליו, וכתבו בה בזה הלשון: "ומה שהק' דאדרבה במיתת הצדיק יש להתענות ולהתאבל דיום זה שאני דאין להתאבל ולהתענות בו כי זה הוא רצון צדיק... ותו דלא מכרעא מילתא שמת ביום ל"ג ועין רואה להג' חיד"א בס' מראות עין בליקוטים סי' תצ"ג וז"ל... (כאן העתיקו את כל לשון המראית העין הנ"ל) עכ"ל הרי דאין לנו הכרע דביום ל"ג נפטר רשב"י".

ובשו"ת רב פעלים או"ח סי' י"א כתב: "ומצינו להגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב א"ח סי' תצ"ג, בענין פטירת רשב"י זיע"א ביום ל"ג לעומר, שנזכרה בספר פרי עץ חיים ולא נזכרה בשער הכוונות כתב שאין לסמוך על זה כ"כ".

ובקובץ מקבציאל קובץ כ"ה עמ' נ"ד נדפסה שאלה ששלח הבן איש חי להגה"ק ר' אליהו מני, וכתב שם: "כתב הברכ"י דיש אומרים דביום ל"ג לעומר הוא פטירת הרשב"י זלה"ה

אך בליקוטים שבסוף ספרו מראית העין פקפק על זה וכתב דזה שמצא בפרי עץ חיים וכו' עי"ש".

ובהגהות "בין הרי"ם" (להמקובל הנודע הגרי"מ הלל שליט"א) שם כתב להוכיח מדברי הבן איש חי בכמה מקומות בספריו שקיבל את דעת החיד"א בזה ונקט ששמחת ל"ג בעומר היא רק משום שאז נסמכו תלמידי ר"ע, ועפ"ז כתב בספרו "הלולא רבא" שראוי ללכת באותו יום גם לקברי ר"ע ורמבעה"נ ור"י בר אלעאי, ונשמר מלהזכיר שהוא יום פטירת רשב"י.

ומלבד מש"כ החיד"א שאין לסמוך על הפרע"ח נגד משמעות שער הכוונות, הנה גם לשון הפרע"ח מעיד על עצמו שהוא נוסח משובש, כי משמעות דבריו היא שרשב"י הוא אחד מכ"ד אלף תלמידים שמתו בימי הספירה, ואין זה נכון כלל כידוע.

אמנם בהגהות בין הרי"ם הנ"ל כתב שמצא בפע"ח דפוס קארץ תקמ"ב שהגירסא היא: "כי גם רשב"י היה מתלמידי ר"ע והוא שמח בל"ג בעומר" נוכתב על זה הגרי"מ הלל: "ושמחתי כעל כל הון ממש שזכינו במציאה זו שהיא הגירסא הנכונה והמקורית להשוות דברי רבינו ז"ל הקדושים שלא יהיו כסותרים, וליישבם על נכון בס"ד. וזה יודה כל אוהב אמת לאמתו ומעיין ישר. וכן תראה מספר משנת חסידים שלא הזכיר כלל שיום ל"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י, אלא יום שמחתו, שאז נסמך וכנ"ל, והדברים ברורים בס"ד".

ובשו"ת דברי נחמיה או"ח סי' ל"ד אות ז' כבר עמד על הזרות הגדולה שיש בנוסח הפרע"ח, וצידד שהעיקר כנוסח שבדפוס קארעץ, וז"ל: "ובפע"ח שם נזכר עוד טעם לענין שמחת ל"ג בעומר שבו ביום מת רשב"י ע"ה, ועם היות שמש"ש כי הוא מתלמידי ר"ע שמתו בספה"ע צריך עיון גדול לכאורה, דהא הוא היה מאותן ה' תלמידים דאח"כ כדאיתא בגמ' פ' הבע"י... וגם בלא"ה על כרחך ר' שמעון האריך ימים אחר ר"ע... ואולי יש ט"ס בפע"ח שם במ"ש כי הוא כו', כנ"ל, וצ"ע בדפוס קארעץ ששמעתי ששם נשמט זה". עכ"ל.

ובימינו נתפרסם הכת"י של הפרי עץ חיים ומשם נתברר מקור הטעות, ששם כתוב: "וטעם שמ' רשב"י ביום ל"ג בעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והם שמ' בל"ג בעומר", ופשוט שהנוסח האמיתי הוא "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג בעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והם שמחים בל"ג בעומר" (ויש כת"י שכתוב "וטעם שמח' רשב"י ביום ל"ג בעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והוא שמח בל"ג בעומר", ולפ"ז הנוסח האמיתי הוא "וטעם שמחת

^ט ואמנם עוד כתב שם: "אבל מ"מ גוף הדבר ודאי אמת נכון שהסתלקות רשב"י היה בל"ג בעומר והיינו הלולא דרשב"י בו ביום אשר כבר נודע ומפורסם בכל העולם... והן אמת שגם עיקר הדבר נעלם ממני כעת המקור ושרש לזה דנהי דיום הסתלקות נקרא הלולא... אבל מגלן שזה היה בל"ג בעומר, ובמשנת חסידים מס' אייר וסיון ראיתי שהשמיט דברי פע"ח הנ"ל אלא כתב בטעם שמחת רשב"י שבל"ג בעומר לפי שהיו מזה' תלמידים שנסמכו אז... וצ"ע, אך המפורסמות א"צ ראייה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ע' הלולא דרשב"י בל"ג בעומר ומסתמא יש מקור לזה בזהר או בכתבי האר"י ז"ל". עכ"ל. אך במחכ"ת נעלם ממנו שעד זמן החמדת ימים אף אחד לא ידע משמועה זו, וכמו שהוכחתי מלשון החמדת ימים עצמו ומלשון החיד"א, ורק מאז התחיל להיות 'מפורסם' כך (בעיקר בארצות אשכנז שהיו רחוקים ממקום ההילולא), ו"מפורסמות" שכאלו ודאי ובודאי שצריכות ראייה.

רשב"י ביום ל"ג לעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והוא שמח בל"ג לעומר"י), הרי שהמילה "שמת" אינה כתובה כלל בכת"י, והיא רק שיבוש של המעתיק, ועיין בזה בארוכה במאמרו של הרב בלוי בקובץ 'ישורון' חלק ט"ו עמ' תתנ"ד.

ויש כמה ספרים שכתבו שבאגרת ר' עובדיה מברטנורא כתב שי"ח באייר הוא יום מיתתו של רשב"י, אך כבר הזכרתי לעיל שלא היו דברים מעולם, כי שם דיבר על הילולת שמואל הנביא בכ"ח אייר, עי' אגרות א"י עמ' 139.

י' ויש מי שטעה לקרוא בכתב יד "והוא שמת בל"ג לעומר", ומובן מאיליו שאינו נכון כלל ועיקר, שהרי כבר כתב שהטעם הוא משום שהוא מתלמידי ר"ע שפסקו מלמות, ואם כוונתו לכתוב טעם נוסף היה לו לכתוב "ועוד שהוא מת בל"ג לעומר", וגם היה לו לבאר היטב מה ענין השמחה ליום המיתה שהוא יום צער (כידוע שהמנהג לשמוח ביום פטירת צדיק נתחדש רק בדורות האחרונים, ולא נהג כלל בזמנו של מהרח"ו, ואיני מביע שום דעה בענין, עכ"פ גם לו יהי שמהרח"ו סבר שיש מקום לשמחה ביום פטירת רשב"י, מ"מ היה לו לבאר היטב ענין מחודש כזה ולא להבליעו בארבע מילים), וגם הלשון "והוא שמת" (ולא "והוא מת") הוא לשון מזור המתאים למי שלא יודע עברית, ואך ביטול הזמן הוא לטרוח ליישב את לשונו ע"ד פלפול ודרש וסוד, כי רק פתי לא יבין שהגירסא הנכונה והישרה היא "והוא שמח בל"ג לעומר" שזה ההמשך הטבעי של דבריו הקודמים, על פי הסגנון המקובל בלי שום דוחק וזרות, וגם מתאים לדבריו בשער הכוונות, וכל המכיר מעט את לשונו של מהרח"ו יודע שהיה מצויין בצחות הלשון והבהירות ולא ידבר בשפת עקלתון וזרות, ולמותר להאריך בדבר כה פשוט, רק להוציא מלב הנאחו בסבך הטעות.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס האם שייך שה' ימאס בעם ישראל?

וְאִם גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלָּתִים (כו, מד)

ממשמעות הפסוק כאן נראה, שיש כאן הבטחה שהובטחנו מאת הבורא יתברך, שלא ימאס בעמו ישראל לעולם, גם לאחר שיצאו לגלות הקשה.

אלא שכעת יש לבאר לפי זה את לשון הכתוב (סוף איכה): "כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד". דמלשון "מאסתנו", משמע שיש מציאות של "מיאוס" ח"ו מצד הקב"ה בעמו ישראל, וכיצד יתבאר הדבר עם לשון הכתוב בפרשתינו?

ת. הנה מקום אתי ליישב שאלה זו בכמה אנפי, ולהוכיח, כי באמת מעולם לא מאס ה' בעמו מאיסה גמורה, ואהבתו שמורה להם עדי נצח.

א. לא מאסתים- הכוונה עם קצף

הגר"ב עפשטיין בספרו תורה תמימה על מהמגילות (איכה פ"ה), הביא את דברי הירושלמי בברכות (פ"ה ה"א), המתייחס לפס' זה וז"ל: "כי אם מאס וגו' - מצינו לנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהם בדברי נחמות. והכתיב: "כי אם מאס מאסתנו? ומתרץ הירושלמי: "השיבנו - תחת כי מאוס מאסתנו" ע"כ.

ומבאר הרב בהערותיו (אות מ"ה) שם, כי גם אם קרה שהקב"ה מאס בעמו, זה מחמת שכעס עליהם, ובסור הקצף תסור המאיסה, אך מעולם לא מאס הקב"ה בעמו מצד עצמו, ללא כל סיבה. ואלו דבריו: "יש לפרש הכונה, ע"פ המבואר באות הקודם, דמאיסה הבאה מסבת קצף סופה לעבור בסור הקצף, ולא כמו מאיסה הבאה בטבע שהיא עומדת וקיימת, וזהו שאמר כאן דכונת המשך לשון הפסוק: "השיבנו וגו' וחדש ימינו", תחת "כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו", ור"ל אף כי אם מאוס מאסתנו, אך הן המאיסה באה מסבת: "כי קצפת עלינו", ולא בטבע, והקצף הלא יעבור, ולפ"ז אין פסוק זה סיום בדבר רע, אלא הוא רק הוכחה לתקות ההשבה ונחמה" עכ"ל. (ועי"ש שדחה את פירוש הפני משה לירושלמי, דהכפלת פס' השבינו באה לדחות המאיסה, מגוף דברי הירושלמי).

בדומה לזה, פירש הגאון בעל עלי תמר את דברי הירושלמי (ברכות פ"ה), כי באמת פס' זה נחשב לדברי נחמה, ללמדנו כי המאיסה בכאה רק מחמת הקצף, וז"ל:

"ונראה דרשב"ל רוצה בזה לתרץ הקושיא והרי כל הנביאים הראשונים היו חותמין את דבריהם בדברי שבח ונחמה ואלו הסיום בהפסוק אם מאוס וגו' הוא ההיפוך מזה ע"ז אמר שאכן הפסוק הזה הוא סיום בדברי שבח ונחמה לישראל שכמעט אין כמוהו, וזה הפירוש גם בהגמרא השיבנו תחת כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד וא"כ אחרי שרק קצפת ולא מאסת הרי תקות ישראל חזקה כי יקויים בנו השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם" עכ"ל.

ועוד הוסיף שם הרב רעיון נוסף בדברי הירושלמי, שפס' השבינו מביע תקווה כי הקב"ה בעצמו יתן לנו את הכח לחזור בתשובה, ואלו דבריו: "ודע שיש לפרש הירושלמי השיבנו תחת כי מאס מאסתנו כלומר ששני פסוקים אלו מביעים הרעיון שתחת כי מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד תעשה ברחמיך עכשיו דווקא ההיפך מזה והשיבנו אליך ונשובה כלומר שההתחלה תהיה ממך כי אין בנו העוז לשוב אליך אחרי שקצפת עלינו רק השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. וא"כ הסיום הוא בנחמה" עכ"ל.

לפי דבריהם, מתורצת השאלה בסתירת קראי, שכוונת הפס' בפרשת בחוקותי "לא מאסתים ולא געלתים" היינו מאיסה בטבע ממש, ולא מעולם לא היה, אלא רק מאיסה מחמת קצף ההולך ובא, ובה מדובר באיכה כמבואר.

ב. לא מאסתים - למצוא נאה הימנה.

ביאור נוסף בענין זה, כתב בס' וללוי אמר, (מובא בס' דף על הדף עמ"ס מכות כ"ד ע"ב) שמתוך דבריו עולה, כי ענין המאיסה הגמורה הוא למצוא עם נבחר אחר חוץ מעם ישראל. שכן הנה בגמרא גיטין (דף צ א) מובאת שיטת רבי עקיבא, שיכולים לגרש אפילו כשמצא אחרת נאה הימנה. ולפי שיטתו, מובנת סמיכות הפסוקים "השיבנו" ל"אם מאס מאסתנו", כיון שכאן בני ישראל מבקשים: "השיבנו ה' אליך, וחדש ימינו כקדם" שהרי אף אם אנו מאוסים בעיניך, כמשמעות קרא "אם מאוסס מאסתנו", מ"מ הרי סוף סוף לא מצאת אחרת שנאה מאתנו, ואנחנו עמך לעולם, ולכן "השיבנו ה' אליך ונשובה".

לפי דבריו, מתורצת השאלה בבירור, שמה שנאמר בפרשתנו "לא מאסתים ולא געלתים", היינו כמו דמסיים עי"ז: "לכלותם להפר בריתי איתם", דהיינו למצוא עם אחר מלבד עם ישראל, וזה לא יהיה, אלא רק קצף ההולך ובא, שבשוב עם ישראל אליו יסור אף הוא.

ג. ענין המאיסה - המסירה ביד כוחות הטבע

בס' משנה שכיר (מועדים, איכה) ביאר, כי ענין המאיסה, הוא מסירת ישראל והשגחתם תחת כוחות הטבע, והקדים להביא את דברי היערות דבש (בחלק ראשון דרשה י' וי"א), דביאר דשני מיני עונשים יש בידי הקב"ה, אחד - הבא מאת ה', והוא לפי הנראה רע אבל יש בו הטוב והמוחלט, ותחלתו קשה וסופו רך כי הוא למרק עונות. וזהו שאמרו חכז"ל (ברכות ה, א) כי המה יסורים של אהבה, ואת אשר יאהב ה' יוכיח, והכלל כי העונש הזה הוא להטיב באחריתו. והשני - הוא שהקב"ה מסלק השגחתו ממנו ומוסרו לפגעים שוטרי זמן ומקרי טבע ואז ישבע רעות רבות, והוא רע מוחלט כי ה' סר מעליו, ואינם יסורים של אהבה כי באו במקרה.

ושם ביאר, שאם שהקב"ה מעניש את ישראל ח"ו בזה שמסיר את השגחתו מעליהם ומוסרם לטבע, אז ח"ו כמעט אבדה תקותם כי מפאת הטבע עלולים להפסד, אבל אם העונש באה מאתו יתברך אז עוד יש תקוה. ואיך יבחן שמאיזה צד באה העונש, זאת יש להכיר מהעונש עצמו, אם הרע לא יצאה מגדר הטבע, אז עדיין יש לחשוש שמא מפגעי

הטבע הוא, אבל אם העונש יצאה מגדרי הטבע, אז בטוח שמאתו הוא ובאה בהשגחה, וממילא שעוד לא סר צלו ועוד יש תקוה.

וביאר בזה את העונש שהיה לישראל בחורבן הבית. כי אם באמת היה נעשה הוא עפ"י הטבע, אז היה מורא עולה על ראשינו שמא היה עפ"י הטבע, וממילא היינו יכולים לחשוש שמא אבדה תקותינו ח"ו, אבל השתא שהיה חוץ מגדר הטבע, שמצד הטבע לא היו יכולים לכבוש את העיר, כמו שהכתוב מעיד [איכה ד, יב] "לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים", וא"כ מזה ראייה שהיה עפ"י השגחתו ית"ש וא"כ יש תקוה לגאולתינו.

ובדרך זו מבאר את סיום מגילת איכה, וז"ל: "וזה המכוון בדברי הנביא הנ"ל, דהנביא טען לפניו יתברך "למה לנצח תשכחינו כו' השיבנו ה' אליך", היינו כיון שתעזבנו לאורך ימים היינו זה כמה אשר אנחנו בגלות, וכבר לקינו באורך הגלות וקבלנו את ענשינו וכבר הגיעה העת שנשוב אליך. אלא דיש לומר מנא ידע הנביא דהגלות היתה מצד עונש ממנו שנאמר יען שכבר קבלנו ענשינו כבר היא העת שנחזור למנוחתנו, דלמא היה מצד הטבע ואז אף דהיא רבות הימים ואורך ימים אשר אנו בגלות, אעפ"כ אינו נחשב לכפרת עון יען שהוא רק מצד פגעי הזמן ולא מצד נקיות עון. אך דע"ז יש ראייה מה שנעשה שלא כדרך הטבע וע"כ מידו היתה זאת להענישם על חטאתם, וא"כ כיון דלקינו די והותר אשר כבר היתה כפליים כחטאתם, על כן שפיר מגיע לנו מדין שישיב אותנו לארצנו.

וא"כ כן היתה כוונת הנביא, אחר שאמר 'למה לנצח תשכחינו' הלא תעזבינו לאורך ימים וכבר קבלנו את ענשינו והיה העת דהשיבנו אליך כו', ואמר 'כי אם מאס מאסתנו', היינו הכי ח"ו מאס מאסתנו, היינו שמאסת בנו והסרת מעלינו השגחתך ומסרתנו אל הטבע, ואז עוד לא נקינו מעונינו עי"ז, וא"כ עוד אין מגיע לנו מן הדין שתשיבנו אליך, זה אי אפשר להיות מפאת ש'קצפת עלינו עד מאד', היינו חוץ לדרך הטבע, וע"כ מידך היתה זאת כדי להתם מאתנו פשע, אבל עוד לא סר צלך מעלינו, א"כ שוב כיון שאנחנו בגלות זה אריכות ימים א"כ ודאי כבר קבלנו עונשינו וכבר הגיעה העת שנשוב אליך. ועל כן אחר שהוכיח שהגלות היתה חוץ לדרך הטבע שוב כופל עוד הפעם פסוק הנ"ל, לומר שאחר שעוד השגחתך עלינו על כן השיבנו אליך ונשובה" עכ"ל.

היוצא מדבריו, כי כוונת הפס' "כי אם מאס מאסתנו" הכוונה לומר, כי באמת לא יתכן לומר על הקב"ה שמאס מאסת בנו ומסרת אותנו תחת פגעי הטבע, שהרי זה מוכח מכל השגחתו הפרטית על עמו ישראל במשך כל הגלות הארוכה ואפילו בעת החורבן, שהכל היה מונהג בהשגחה פרטית מיוחדת, וזה הוכחה לכך שלא "מאס" ה' בעמו.

לפי דברים אלו, מתורצת השאלה ממילא, שהרי אדרבה הפס' בפרשת בחוקותי "לא מאסתים ולא געלתים" בא לומר כי לעולם לא יסיר הקב"ה את השגחתו מעמו וימסרם לכוחות הטבע כהנהגתו בשאר אומות העולם, אלא ה' עמו ונחלתו גם בעת החטא, וזה בעצמו ביאור הפס' "כי אם מאס מאסתנו" בלשון שאילה, שזה לא יתכן שמאסתנו, מחמת השגחתך עלינו כל הגלות הארוכה הזאת, ודפח"ח.

ד. הפס' מתפרש בלשון שאילה - עוד מצאתי, כי רבינו האלשיך הקד', מפרש פס' זה של "כי אם מאס מאסתנו" בלשון שאילה כביכול על הקב"ה, שכיצד זה יתכן שתמאס בנו, שהרי כבר מובטחים אנו כי תקצוף עלינו רק מעט ולא הרבה, ואם באמת תתקיים המאיסה, יהא בנו קצף הרבה ולא מעט.

וזה לשונו: "אך יאמר, אם תאמר נא ה', איך אשיבכם אלי תחלה אחר שמאוס מאסתי אתכם, שהם שתי מאיסות על שתי החרבנות. לזה אנו אומרים, כי אם הוא שמאוס מאסתנו זה אי אפשר, כי הלא אם כן הוא, נמצא כי קצפת עלינו עד גדר מאד, ואי אפשר כי מאמרך נודע שאמרת על אויבינו (זכריה א טו) אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה, ואם מאוס מאסתנו עד מאד קצפת ולא מעט. ובזה גם פסוק זה הוא תחנה ולא תלונה, כי אם לומר ועל ידי הכרח זה שאלתנו כאמור תתחיל להשיבנו ראויה היא, כי מגיננו ה'" עכ"ל.

גם לפי פירושו מתורצת השאלה, דאה"נ הפס' "לא מאסתיים", מוכיח כי לעולם לא ימאס הקב"ה בעמו, שכן אז הוא יצטרך לקצוף עליהם קצף רב, וכבר הבטיח שלא יקצוף אלא מעט, ופס' "כי אם מאס מאסתנו" מחזק זאת, שלכם לא יתכן שהקב"ה מאס וקצף בעמו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

"ונתתי שלום", "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"

בשלל הברכות שנתנו לישראל של "אם בחקתי תלכו", נתברכו "ונתתי שלום בארץ". אמנם נראה שברכה זו מלבד עצם הברכה עצמה של ונתתי שלום בארץ, מלבד זאת הליכה בחוקות התורה היא המביאה שלום לעולם.

והוא כפי שכתב הרמב"ם (מגילה וחנוכה פ"ד הי"ד) וז"ל: היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום

ומבואר, שכל התורה היינו כפשוטו "כל התורה" על כל ציוויה ניתנה לעשות שלום בעולם. וצריך ביאור הקשר בין התורה לבין עשית שלום בעולם. ומדוע באמת לא ניתנה כל התורה כולה כדי לעשות שלום בעולם.

ואשר יראה בזה, שבאור שמח כתב שמקורו של הרמב"ם הינו מגמרא מפורשת, גיטין נט ע"ב, ושם נאמר על החיוב לכבד כהן, ודרשו שם: "וקדשתו - לכל דבר שבקדושה", לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון. והקשה אביי שם א"ל אביי לרב יוסף: מפני דרכי שלום דאורייתא היא א"ל: דאורייתא, ומפני דרכי שלום. כל התורה כולה נמי מפני דרכי שלום היא, דכתיב: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

ומתבאר כאמור שכל התורה כולה הינה מפני דרכי שלום, והוא מקורו של הרמב"ם. וצריך ביאור כדלעיל.

וצריך להבין מה המשמעות הלכה למעשה שהתורה "דרכיה דרכי נועם", וכל נתיבותיה שלום.

וביאורם של דברים הוא כך שעל הפסוק (דברים כב יב): ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים (לעיל ו כד). ומבואר שכל ציווי התורה הינם "לטוב לנו".

וביאר הרמב"ן הכוונה בכלם לטוב לנו, ולא לו יתברך ויתעלה, אבל כל מה שנצטוונו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות:

ומתבאר בדבריו, שציווי התורה מטרתם אחת, "שיהיה האדם נקי מכל דבר ומידות רעות".

והביאור בזה הוא, שבידוע שנברא האדם משני חלקים חלק אחד "הנשמה" שהינה חלק אלוקה ממעל וחלק זה שואף לרוחניות ולעשית מצוות. וחלק השני הוא החלק הגשמי

הבהמי, שהוא המושך אותו לרצונות גשמיים ולעשית דברים שליליים שהם הפך החלק הרוחני שבו.

וכבר כתב המסילת ישרים פרק ו' "ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמריות גם, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז. ומקרא מלא הוא (יהושע א): חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל - התורה אשר צוך משה עבדי, כי חיזוק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו".

והוא ביאור דברי הרמב"ן שלעיל שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגוננות: שעל ידי תורה הוא מתקן את פגמיו ללא מדות רעות ומגוננות.

אמנם מלבד זאת שהתורה מתקנת ומיישרת את אורחות האדם, עצם ציווי התורה כולם נאמרו מתוך הבנת מהות האדם ללא שיפגעו בו ציווייה אלא אדרבא מתוך הבנת אופיו וכדלהלן.

במשך חכמה בראשית ט ז: ביאר שמצוות התורה ניתנו כפי מה שנפש האדם צריכה מחויבת ויכולה לעשות, ולא גזרה תורה דבר שאין גופו ונפשו של האדם יכול לסבול.

בכך ביאר מה שחייבה התורה דווקא אנשים בפריה ורבייה, ופטרה נשים מפריה ורבייה. משפטי ה' ודרכיו "דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום", "ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל". ולכך ביאר שהואיל, שהרי אמרו (כתובות פג ע"ב) שבאשה מיתה שכיחא, ובתוספות שם ביארו ד"ה מיתה שכיחא והואיל ונשים נשים שמסתכנות בעיבור ולידה משום כן לא גזרה התורה לצוות לפרות לרבות על האשה אלא על האיש.

עוד הביא דוגמא, באשה שבשעת מיתת בעלה היה לה בן, וממילא נפטרה מן היבום, ונשאת לשוק. לאחר מכן מת בנה מן האיש הראשון, אינה מחויבת שוב לחלוץ מאחי בעלה הראשון, אע"פ שנתברר שלא היו לבעלה הראשון בנים.

בטעם לכך אמרו בגמרא יבמות פז ב, , שאם תצטרך זו לחלוץ שוב היא מתגנה על בעלה והתורה "דרכי דרכי נועם".

ולמדנו מדומאות אלו, שמחד ציווי התורה הינם ציוויים שכל דינם וענינם לעשות את היהודי לתקן את מידותיו ולישר אורחותיו, ומאידך התורה ניתנה בציוייה מתוך הבנת כל נפש האדם וצרכיו.

מעתה כל המקיים את ציווי התורה בשלימות, תקן והשלים את עצמו במובן השלם ומהדויק ממה שצריך להיות.

מעתה מתבארים היטב הדברים, שהתורה תכליתה עשית שלום בעולם. לפי שבקיום דיניה ומצוותיה נעשה שלום בעולם, המידות הרעות נעלמות, ומאידך כל ציויה מביאים שלום לנפש האדם ומשום כן תורה תוצאתה הינה שלום.

ולפי זה יבואר היטב שבמדרש (ספרי במדבר פרשת נשא פיסקא מב) נאמר על מעלת השלום גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק

ולקרוב (ישעיה נז יט) גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנא' יבא שלום ינחו על משכבותם (שם / ישעיה נז / ב) גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנא' שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קיט קסה) גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד יג) גדול השלום שניתן לענוים שנא' וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (תהלים לז יא) גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב יז).

ושם עוד נאמר ששמו של ה' הוא שלום, ובידוע מלבד זה הקרא ה' נ"אדון השלום". ובטעם לכך נאמר במדרש שם גדול השלום ששמו של מקום קרוי שלום שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום, גדול השלום שדרי עליונים צריכין שלום שנאמר (איוב כה) עושה שלום במרומיו, והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ושנאה צריכין שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו.

וצריך להבין, מה המשותף לכל אלו שנאמר בהם שלום, וביותר מבואר ששמו של הקב"ה "שלום" כי הוא עושה שלום בפמליא של מעלה.

וצריך ביאור מה שייך עשית שלום במלאכים שהינם מחוסרי בחירה.

אכן הדברים יבוארו מיניה ביה מתוך המדרש שם ששם נאמר ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ושנאה צריכין שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו.

וביאור הדברים מתבאר מיניה וביה. שמתבאר שם, שבמקום שיש קנאה ושנאה שוב מתעורר ריב ומדון. ובמאמרינו לשבוע שעבר נתבאר, שטבע האדם רוצה הוא לשלוט על חבריו. ובידוע הוא דברי המדרש שקיין שקיבל את כל האדמה שבעולם, לא הסכים שהבל יעבור בשטחו אלא אם כן יפרח באויר. ודבר זה נובע מתכונת האדם הגשמית שלעיל שרוצה הוא רק בטובת עצמו שלו לעומת האחרים.

מעתה פשוט וברור הוא שבמקום שיש קנאה ושנאה ממילא אין שלום. ולכך צריך שם ברכה ומציאות של שלום, וזה תפקיד התורה כאמור ליישר אורחות האדם לוותר לאחרים לא לעמוד על שלו, וממילא יהיה שלום בעולם.

מעתה יבואר היטב הנאמר שם, שניתן השלום ללומדי תורה, אוהבי תורה, ענוים בעלי תשובה.

המשותף לכל אלו, הינו חיפוש השלימות העצמית של כל אחד מהם. ויתור על עצמיותו במעשיו ואורחותיו. והוא ענינו של העניו המבטל את עצמיותו, בעלי תשובה הינו מתחרט על מעשיו.

ממילא ככל שאדם הוא עוסק בשלימותו לו נאה ויאה מעלת ה"שלום", ש עצם מציאותו שלו "עושה שלם בעולם", ומשום כן ניתן ברכת השלום לכל הללו.

אכן צריך ביאור, לפי זה מה שייך עשית שלום במרומיו. והרי אין אלו שרפי מעלה בעלי בחירה.

אכן, בידוע הוא שנתמעטה הלבנה מפני החמה, לפי שאמרה אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד.

והביאור בזה שהכונה בכך, שהלבנה רצתה להאיר את העולם לכל העולם כולו "לתת לבריאה", והוא בחינה שרצתה להאיר יותר מן החמה.

מעתה נראה שבחינה זו קיימת אף בין שרפי מעלה, הואיל והם שמשים של הקב"ה בתוך הבריאה, צריך עשית שלום, והוא בחינה של הגבלת כח מעשיהם של כל שרפי מעלה. שכל אחד מהם רוצה להשפיע יותר. ומשום כן צריך עשית אף שלום במרומיו.

ומכל זה עולה שככל שהאדם יהיה יותר שלם, ומקים האדם את התורה כמטל עליו, וכפי שנצטוה, שוב הוא נקי מכל הפגמים. ושוב נהיה שלום בעולם לפי שטבע האדם הוא "קנאת איש מרעהו". וכך מה שאמרו "שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו", כל תכונות שליליות אלו אינם קיימים כשאדם מקיים את ציווי התורה וממילא שוב אחר כן נעשית הבריאה יותר שלימה וראויה.

מעתה נשוב אל ריש דברינו, שהברכה שנאמרה בברכות ונתתי שלום בארץ, שמעבר לכך שיהיה שלום בארץ, כל שמקימים היהודים את חוקי התורה, מלבד השלום המובטח, העולם כולו נעשה בו שלום, הואיל ותכלית התורה הינה עשית השלום.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

ויחנו במדבר סיני (ד) - מתי נאמרה מצוות פרישה ומתי התחילו מצוות הפרישה

מחלוקת תנאים באיזה יום התחילו מצוות הפרישה

בגמרא פז. אמר רבא דלכו"ע מצוות הפרישה נאמרה להם בד' סיון, אלא שנחלקו תנאי באיזה יום בשבוע היה, ולרבנן בתרי בשבא איקבע ירחא ובה' בשבא עבוד פרישה ובשבת ניתנה תורה, ולא פרשו כי אם ביום חמישי ושישי, ולרבי יוסי בחד בשבא איקבע ירחא ובד' בשבא עבוד פרישה ובשבת ניתנה תורה ופירשו בימים רביעי חמישי ושישי, ולרבי יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו.

*

ביאור הלשון עבוד פרישה

וצריך ביאור הלשון עבוד פרישה, מה נשתנה ממצוות הגבלה ושאר הימים דאמרינן בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי וגו', בתלתא אמר להו מצוות הגבלה, ולגבי מצוות פרישה לא נזכר אמר להו מצוות פרישה, אלא נזכר העשיה עבוד פרישה.

וראיתי מילתא חדתא בזה לרבינו המהר"ל מפראג בספרו גור אריה ואבאר דבריו, הנה רש"י משפטים (כד, ג) ביאר עה"פ ויבא משה ויספר לעם, בו ביום (היינו בד' סיון וכמוש"כ רש"י שם פס' א'), את כל דברי ה' מצוות פרישה והגבלה עכ"ד, והמזרחי שם תמה וז"ל תימא דבפרק ר"ע שבת פז. אמרינן בהדיא דלכולי עלמא בתלתא בירחא אמר להו מצוות הגבלה, ובד' בירחא עבוד פרישה, ומדברי הרב משמע דתרווייהו בד' בירחא הווי וצ"ע.

וכתב הגור אריה בישוב דברי רש"י וז"ל ולא עיין דודאי פרישה והגבלה אמר להו ביום ד' [היינו ביום רביעי בשבתא שהוא ג' בחודש וכמוש"כ השפתי חכמים שם], אבל לפרוש מנשותיהם קאמר שיהיה זה ביום ה' [היינו בה' בשבתא שהוא ד' בחודש], ולכך אמר פרישה עביד ביום ה' [ד' בחודש], אבל האמירה ביום ד' [ג' בחודש], וראיה לזה שהרי מצוות פרישה נכתב קודם הגבלה, ואם ביום ה' אמר להו הפרישה לא הוי מקדים הפרישה, ועוד דאי אפשר רק ששניהם ביום ד' נאמרו, דהא יש לחשוש שיבואו על שנותיהם ביום ה' בהשכמה קודם שיאמר להם דהא אי אפשר לצמצם לומר להם בעלות השחר עכ"ל.

*

התמיהות על דברי הגור אריה

והנה דברי הגור אריה קשים להולמם דמלבד דהגור אריה פליג ע"ד רש"י בסוגיין פז. ד"ה בתלתא שכתב להדיא בד' בחודש נאמרה לו מצוות פרישה, וכ"כ התוס' פז: ד"ה בתלתא, וכ"כ הר"ן בחידושיו ד"ה בתלתא, לא זכיתי להבין ראיותיו -

א. ממה דהוכיח דאמרינן בה' בשבא עבוד פרישה הרי לך דהאמירה היתה בד' בשבא, א"כ הו"ל לגמרא למימר בד' אמר להו מצוות פרישה והגבלה.
ב. מה שהקשה דא"כ למה נכתב פרישה קודם להגבלה, כבר ביארוהו רש"י ותוס' ור"ן שם.

ג. ומה שהוכיח דע"כ בג' סיון נאמרה דאם נאמר בד' יש לחוש שיבואו על נשותיהן ביום זה בהשכמה קודם שיאמר להם, לא זכיתי להבין אליבא דאיזה תנא איירי, אי אליבא דרבנן הא אמרינן להדיא בגמ' פו. דראב"ע קאי בשיטתיה דבו' בחודש ניתנה תורה, וס"ל דפולטת ביום הג' טהורה, ולדידיה גם אם הפרישן משה בסוף היום סגי דמקצת היום ככולו, ואי אליבא דרבי יוסי ואליבא דמאן ר' ישמעאל ס"ל דפולטת ביום הד' טהורה, ואפילו שהפרישן בסוף היום אמרינן דמקצת היום ככולו, ואי ר"ע דס"ל ה' עונות או לשיטת חכמים דבעי ו' עונות, הא אמרינן בגמ' דלדידהו צ"ל דבהשכמה עלה ובהשכמה ירד ומיד הפרישן לישראל, ולדברי הגור אריה למאי היה לו לירד בהשכמה הא כבר הודיעם אתמול על הפרישה, גם לפי"ז לשיטת ר"ע היה להם לכל הפחות ו' עונות ולחכמים ז' עונות דהיו יכולים לפרוש לכה"פ מליל ד'.

סוף דבר לא זכיתי להבין דברי המהר"ל בגור אריה, שוב ראיתי בספר זרע יעקב שבת שם שכתב דדברי המהר"ל הם נגד דברי הש"ס, וה' יפתח לבנו בתורתו.

*

ישוב הלשון עבוד פרישה

וליישב הלשון עבוד פרישה, נ"ל עפימש"כ השם משמואל שבועות תרע"א ד"ה בש"ס (פז). כתב דהגם דהציווי על הגבלה היה בתלתא, אך האיסור היה ביום מתן תורה דוקא, שהרי נאמרו לו בשעת מעשה רד העד בעם ש"מ שקודם לכן היה רשאי לעלות, וכ"כ שם תרע"ג ד"ה יש להתבונן, דמצוות הגבלה התחילה משעת מתן תורה כמו שפרש"י שחוזרין ומזרזין בשעת מעשה, אלמא שאז היתה התחלת מעשה המצוה ע"ש.

ונמצא דמצוות פרישה היתה סמוך לקיומה דתכף ומיד פרשו, אבל ביום ב' סיון שאמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים היה רק אמירה, וכן מצוות הגבלה היה רק אמירה שביום מתן תורה לא יקרבו אל ההר ולא התחיל החיוב מיד.

וזה מה שהדגיש רבא בתרי אמר להו, ובתלתא אמר להו, ובארבעה עבוד פרישה דנתחייבו לקיים תכף ומיד סמוך לאמירה.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

שכר מצוות בהאי עלמא ליכא

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו.. ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם.. ונתתי משפני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם. אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהייתם להם עבדים ואשפר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות (כו, ג- יג)

ולכאורה הדברים צריכים ביאור שהתורה מבטיחה שאם ינהגו בדרך ה' הקב"ה יתן להם שפע בכלכלה, בבטחון, בבריאות, בפריון. וכו'. והרי אמרו חז"ל (עירובין כב.) מאי דכתיב "אשר אנכי מצוך היום לעשותם." (דברים ז, יא). היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם. ועוד אמרו חז"ל (קידושין לט:) ששכר מצוות לא יתכן שהיא בעולם הזה.

במדרש (ויק"ר לה, א) איתא עה"פ "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך". (תהלים קיט, נט). אמר רבי חנינא בשם רבי אחא: חשבתי מתן שכרן של מצוות והפסדן של עבירות ואשיבה רגלי אל עדותיך. רבי מנחם חתניה דרבי חנינא אמר: חשבתי מה שכתבת לנו בתורה "אם בחקותי תלכו". מה כתיב תמן "ונתתי שלום בארץ.. ואם לא תשמעו לי". מה כתיב תמן "ויספתי ליסרה אתכם". רבי אבא בריה דרבי חייא בשם רבי אמר: חשבתי ברכות וחשבתי קללות, חשבתי ברכות מאל"ף ועד תי"ו, וחשבתי קללות מוי"ו עד ה"א, ולא עוד אלא שהן הפוכות, הא כיצד אם זכיתם אני הופך לכם הקללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורת. עכ"ל.

ויש להבין בדברי חז"ל אלו. א: במה נחלקו התנאים בביאור דברי דוד המלך. ב: עוד יש להבין שמשמע מדבריהם שדוד המלך עבד את הקב"ה מכח יראה של שכר ועונש, ולא מכח אהבה. וכבר אמרו חז"ל (אבות א, ג) 'הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס'. ג: עוד צריך ביאור לשון הפסוק "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי". שמשמע שבתחילה היה נוטה מדרך ה', ורק אח"כ חזר בו ללכת בדרכיו. ד: יש להבין בדברי רבי מנחם שמנה הברכות "ונתתי שלום בארץ". שלכאורה היה ראוי להתחיל מריש הברכות "ונתתי גשמיכם בעתם". וכן בקללות שהתחיל "ויספתי ליסרה אתכם". ולא התחיל במה שאמר בראשונה. ה: וכן יש להבין בדברי רבי אבא שאמר שהברכות מתחילות מאל"ף ועד תי"ו. ואילו הקללות מוי"ו עד ה"א, שלכאורה החשיבות של הברכות או הקללות אינה תלויה באיזה אותיות נאמרו, אלא בעצם הברכה או הקללה. ו: עוד יש להבין מה שאמר על הקללות 'ולא עוד אלא שהן הפוכות' מהו ההיפוך שיש בהם. ז: עוד יש להבין מה שאמר שהקללות יתהפכו 'אימתי כשתשמרו את תורת. שלכאורה הוא מיותר, שהרי ברור הדבר שרק אם ישמרו את התורה אז תתהפך הקללה לברכה.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שיש לומר שהתנאים התקשו במה ששאלנו בתחילת הדברים. שלכאורה כל הברכות והקללות שנאמרו בפרשה, נוגדות את מה שאמרו חז"ל שאין שכר של מצוות בעולם הזה, וגם הקללות לא יתכנו שגם העונש עיקרו בעולם הבא כמש"כ "כי ערוך מאתמול תפתה". (ישעיה ל, לג). וכל אחד מהתנאים הלך בדרך אחרת ליישב שאלה זו, וכפי שנבאר להלן.

דעת רבי חנינא - מתנת חנם נוסף על השכר העתיד

דעת רבי חנינא שכל הברכות שמובאות בתורה אינם באים 'כשכר' על המצוות כלל, כי באמת בעולם הזה א"א לקבל שכר מצוות, ועיקר השכר צפון לעולם הבא. אמנם הקב"ה הוסיף לתת **מתנת חנם** לאלה שעושים רצונו, מבלי לנכות מהשכר שעתידיים לקבל בעוה"ב, ובדומה לעולמינו שאדם שוכר פועל לעשות במלאכתו, שבעל הבית אומר לפועל שאם יעשה את מלאכתו בצורה טובה הוא יוסיף לו עוד בשכרו מלבד מה שמגיע לו, וכמו"כ אמר הקב"ה "אם בחוקתי תלכו". דהיינו יעשו את 'החוקים' שאין בהם טעם בלי שאלות אלא יעשו אותם בלי הרהור או שאלה ילכו יעשו אותם לשם ה'. בלי לרצות לקבל שכר, אז הקב"ה יוסיף לתת להם מתנה חנם כל הברכות, מלבד השכר בעוה"ב.

משא"כ בקללות הקב"ה עשה עמנו חסד שבמה שאדם נענש בעולם הזה, הרי הוא 'מנכה' מעונשו בעוה"ב. וכמו שאמרו חז"ל (קדושין מ.). שהמצות עושים 'פירות' והעבירות אינם עושים 'פירות'. וכמו שמדויק בפסוקים "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו". דהיינו שהשכר של הצדיקים הוא בעוה"ב בלבד, אך כבר בעולם הזה אוכלים מפירותיו. אבל ברשע נאמר: "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו". אבל אין פירות למעשיו. (ישעיה ג, יא).

ובזה יש לדייק דברי רבי חנינא שאמר חשבתי במחשבתי 'מתן שכר של מצות'. ולא אמר שכר המצוות, שבוזה התיישרה דעתו של דוד המלך שבאמת שכר מצוות אינו שייך בעולם כלל, וכל הטובות שמדבר בהם הם רק 'מתנת חנם' שהקב"ה מוסיף למי שעושה רצונו, משא"כ בעברות אמר 'הפסדן' כיון שלעברה אין פרי, ונשאר לאדם רק ההפסד ממנה.

ארבעה מתנות - מארבעה עולמות

והוסיף רבינו לבאר שמלשונות הפסוקים מבואר שהקב"ה נתן לעם ישראל ארבעה מתנות: גשמים, שפע ביבול, שלום בארץ, והשראת שכינה בתוכם, והם מארבע עולמות [עוה"ז, עולם גלגלים, עולם מלאכים, עולם העליון] יא.

^{יא} בריש הדברים כתב רבינו שיש לבאר זאת עפ"י מה שאמרו חז"ל (ב"ר ו, ה) עה"פ "ויתן אותם אלהים ברקיע השמים". (בראשית א, יז). שדרשו התנאים שם שכל מקום שנאמר בלשון 'נתינה' שהוא מתנה, ומנו שם את המאורות שנאמר בהם נתינה. וכן על התורה. ועל הגשמים והשלום שנאמרו בפרשתנו בלשון 'ונתתי'. וכן על הישועה. שיש לומר שאחרי שהקב"ה נתן לנו את התורה והמאורות במתנה בלי שיתנכה משכר המצוות, כן הוסיף כאן את הגשמים והשלום ואת הישועה שנרמזת במה שאמר "ורדפו מכם".

א. ברכת הגשם - מעולים הגלגלים: שאמרו חז"ל (פרקי דר"א ה) שבזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום המטר מגיע מהאדמה ונחשב שהארץ מתעברת לזנונים, וכמו שנאמר: "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה". (בראשית ב, ו). אבל כשעושים רצונו של מקום אז בא המטר מהשמים שנאמר "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר". (דברים כח, יב). ואז נחשב שהארץ מתעברת ככלה מבעלה הראשון. וכמו שנאמר "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים.. והולידה והצמיחה". (ישעיה נה, י).

ובזה יש לפרש מה שאמר: "ונתתי גשמיכם בעתם". שאמר בלשון 'הגשם- שלכם'. כי הגשם שבא מהשמים הוא מיוחד לעם ישראל. וכמו שאמר הפסוק "יפתח ה' לך את אוצרו". **ב. ברכת היבול - מהעולם השפל:** ואח"כ ביאר את המתנה שתבוא מהעולם השפל: "ונתנה הארץ יבולה". אמנם לא תהיה הברכה שיזרעו מעט ויקצרו הרבה, כיון שבזה יש ב' חסרונות א. שמא יאמרו שאין זה מתנה מה', אלא שסוג הארץ היא טובה. ב. כיון שיהא ריבוי יבול יצטרכו לטרוח הרבה בקצירה ובאסיפה וכו'.

אלא הברכה תהיה בצורה שאחרי שיגמרו לקצור ולאסוף הכל, ישלח להם הקב"ה ברכה כפל כפליים ממה שקצרו. וכמו שפרשו חז"ל (ב"ר סד, ו) את הפסוק "ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה'". (בראשית כו, יב). שמדד ומצא מאה פעמים על מה שזרע, ועל זה הוסיף הכתוב לומר: "ויברכהו ה'". שאף אחרי שכבר שתלשו ואספו נוסף לו עוד ברכה כמו שאמר הכתוב "יצו ה' אתך את הברכה באסמיך". (דברים כח, ח). דהיינו שיתרבה באוצר.

ובזה יש לבאר לשון הפסוק: "ונתנה הארץ יבולה". דהיינו שתתן כפי מה שראויה להוציא, ולא יצטרכו לטרוח בקצירה וכו' ורק אח"כ "והשיג לכם דיש". בזמן שיבוא לרוש את התבואה היא תתרבה באופן שיראו ויכירו שהברכה היא מהקב"ה ולא יתלו את הברכה בטיב האדמה. והוסיף "אכלתם לחמכם" לשובע". וכמו שדרשו חז"ל עה"פ (רות רבה ה, ו) "ותאכל ותשבע". שנשתלחה ברכה במעיה. דהיינו שאין הברכה שיהא ריבוי ביבול, אלא שהאוכל יתברך במעיהם באופן שלא יצטרכו לטרוח הרבה על הקצירה וכו'.

ג. ברכת השלום - מעולם המלאכים: שאמרו חז"ל (ב"ר ח, ה) שבשעה שבא הקב"ה לברוא את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, שנאמר: "חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו". (תהילים פה, יא). חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקב"ה

^{יב} ואף שלכאורה היה ראוי להקדים לבאר המתנה שבאה מעולם השפל, מ"מ כיון שסדר הבריאה שקודם בא מטר ואח"כ בא יבול, הקדים המתנה מעולם הגלגלים.

^{יג} ואמנם ברכה זו נאמרה רק בלחם בלבד ולא בבציר כיון ששביעתו הוא שכרות. ורמז בזה דרך ארץ שאין לשתות כדי לשבוע כאשר בלחם.

וכן לא הזכיר ברכת צאן ובקר, כיון שכל הברכות כאן הם מהארבעה עולמות. והצאן ובקר אינם לא מן השמים הוא ולא מן הארץ.

נטל אמת והשליכו לארץ. "ותשלך אמת ארצה". (דניאל ח, יב). וביאר הרב: שכוונת המדרש לומר שהקב"ה השליך את האמת הכוונה 'לתורה' שכל ידה ננצח את המלאכים. אך עדיין לא זכינו לבחינת 'השלום'.

אך כאן הבטיחנו הקב"ה שאם יתחזקו בתורת אמת, אז גם "ונתתי שלום בארץ". דהיינו אותו 'שלום' שנשאר בשמים כאשר נתתי את אמת, ינתן לנו מעולם המלאכים, ויהיה שלום רב ביניכם.

ד. השראת שכינה - מעולם העליון: אחר שברכם "ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם". היה מקום לעם ישראל לומר שכיון שיפרו וירבו, יצטרכו להרבות גבולם גם בחו"ל, א"כ למה לנו ברכה זו, הלא טוב יותר שנשאר בברכה הקודמת שאמר "וישבתם לבטח בארצכם". ולזה הוסיף לומר "ונתתי משכני בתוכם". דהיינו שלא יחששו שאף אם הקב"ה ירבה גבולם בחו"ל ולא יהיו בתוך קדושת א"י, כיון שהוא ישרה שכינתו בתוכם ממש, ולא עוד אלא שהשכינה תשרה בנפשם ובקרבתם ממש כיון שיזכו להיות מרכבה אל השכינה.

והנה בהר סיני שהקב"ה השרה שכינתו בישראל מבואר שפרחה נשמתם (שבת פח:): כיון שלא יכלו לסבול קדושתו יתברך, לזה הוסיף ואמר: "ולא תגעל נפשי אתכם". שבברכה זו שישרה שכינתו בהם לא יהיה אותו דבר אלא אף להיות השכינה בתוכם לא יגעל אותם ותשארו חיים בגוף ונפש.

ולא עוד והתהלכתי בתוכם". שיעשה בהם כמו משתעשע עם הצדיקים בגן עדן שאני מטייל עמהם כנודע, אעשה עמכם גם פה בארץ. כי והתהלכתי בתוכם שאטייל עמכם. "והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם". כמו שאמרו חז"ל (שוח"ט תהילים כד). 'יש נאה ללבשו, ואין לבושו נאה לו. ויש לבושו נאה לו, והוא נאה ללבשו'. שבא לומר כשם שאני יהא נאה לכם להיות לאלוהים כך אתם תהיו נאים להיות לי לעם.

ושמא תאמר איך יתכן שיגעו לדרגה כ"כ גבוה, לזה הזכיר להם יציאת מצרים והדרגה אשר זכינו לה, "מהיות להם עבדים". שאף שמצד המזל עם ישראל לא יכלו לצאת לחירות משם. מ"מ הקב"ה "ואשבור מוטות עולכם". כי למצרים היה ב' מטות להשען עליהם והם מזל טלה, ושרו של מצרים ושניהם שברתי, שמזל טלה שחטו בקרבן פסח, ושרו של מצרים במכתב בכורות^י. וכמ"ש חז"ל (ש"ר כב, ב). עה"פ "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים". שלא נאמר מתים אלא 'מת' שהוא שרו של מצרים. "ואולך אתכם קוממיות". ומזה נקדשתם בגופכם עד שהולכתי אתכם להר סיני לזכות לשני קוממיות. חירות משעבוד מלכיות, וחירות ממלאך המות. וכמו כן יהיה עתה שתתקדשו עד שאתהלך בתוכם ואתם בגוף ונפש.

^י עי' מש"כ בזה באורך בפרשת בא בשם האלשיך במאמר קרבן פסח - נגד עבודה זרה.

דעת רבי מנחם - הסרת המפריעים מלקיים את התורה

אך רבי מנחם שכל הברכות המובאות בתורה אינם מתנת חינוך להוסיף למי שמקיים מצוות, וכ"ש שאינם השכר בעצמו, אלא הם הכנות לצורך עבודת ה', להסיר הדברים שמפריעים לאדם לעבוד את הקב"ה, משא"כ הקללות הם חלק מעצם העונש.

והוכרח לפרש כן מפני שהוקשה לו שבקללה נאמר "ואם לא תשמעו לי.. ויספתי ליסרה אתכם". ומשמע שיהא תוספת רעה בייסורים עצמם, ואילו בברכות לא נאמר הוספה בטובה עצמה, והרי אמרו רבותינו שטובה מידה טובה ממידה פורענות פי חמש מאות, ואיך יתכן שבקללה יש תוספת יותר מאשר הברכה, ולזה הסיק שכל הברכות אינם עוסקים באיזה 'הטבה'. אלא הכל הוא סילוק מכשול המעכב מלעבוד את ה'. משא"כ בקללות כיון שהם חלק מעצם העונש לכך יש בהם תוספת בעצם הייסורים.

ובזה ביאר האלשיך לשון הכתוב "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו". שלכאורה היה ראוי לומר: 'אם בחקתי תלכו ומצותי תשמרו'. ולמה הוסיף 'את'. אמנם לדרך זו יש לבאר שבמצוות יש כ"כ הרבה דקדוקים לאין סוף יאמרו ישראל איך נוכל לקיימם, לזה אמר הקב"ה אני ייסע בידכם שלא יהא שום עיכוב גשמי בידכם, וזה מה שאמר "ועשיתם אותם". שכיון שיסתלקו המניעות יזכו לעשותם בפועל.

והנה שלשה מיני טרדות מעכבות את האדם מאוד מלעסוק בתורה ובמצוות, והם: פרנסה, גידול הבנים, והבריאות [בני, חיי, ומזוני]. שעליהם אמרו חז"ל (מו"ק כח.) שאינם תלויים בזכויות של האדם, אלא במזלו, ולראיה הביאה הגמ' גדולי ישראל בדורם שלקו בשלשה אלו. ולזה פתחה תורה "אם בחקתי תלכו". בלשון רבים לומר שאף שכל הדברים האלו תלויים במזל, כל זה דווקא שבדקים כל אחד באופן פרטי, אבל אם כלל ישראל ילכו בדרך התורה יהיו מעל המזל.

מניעת טרדות שתלוים במזל

א. **מזונות מעל הטבע:** לזה אמרה תורה "ונתתי גשמיכם בעתם". שהיינו בעת שאתם צריכים ולא מה שהמזל מחייב. "ונתנה הארץ יבולה". כאילו היא נותנת את הפרי, ולא כפי כח הטבע "ועץ השדה יתן פריו". פרשו חז"ל (עי' רש"י) שמדבר בעץ סרק שזה גם נגד הטבע, ודייק האלשיך שכאן נאמר עץ השדה, ואילו בקללות נאמר 'עץ הארץ'. בכדי לדקדק שכאן מדבר אף בעץ סרק. ועוד שהיבול יתברך בידכם יותר ממה שקצרתם, (כמו שנתבאר לעיל) שגם זה נגד הטבע, וא"כ הסתלק העוני ובא לכם עושר מופלג.

אבל היות שגם העושר יכול לבטל את האדם מלעסוק בתורה, שהרי אמרו חז"ל (אבות ב, ז). 'מרבה נכסים מרבה דאגה'. שכל מי שיש לו ממון רב חרד שמא יבואו ליסטים לגנוב ממנו, או שיבוא חיות רעות ויאכלו את כל היבול. לזה אמר "וישבתם לבטח בארצכם". באופן שגם ריבוי הנכסים לא יביא לכם דאגה להטרידכם מעבוד את ה'. וכן אמר "ונתתי שלום בארץ". שלא יפחדו מגזלנים ושודדים שמא יזיקו את נכסיהם. וגם "והשבתי חיה רעה". שלא יהא פחד מהם שמא יזיקו את היבול. ולא עוד שאפילו חרב של שלום, לא

תעבור בארצכם, (תענית כב:). וכל זה שלא ירגישו שום צער ויהא להם מנוחה והכנה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

ב. **בנים - מעל הטבע:** וגם הבנים שתלויים במזל, אבל לכם יהא מעל הטבע ולזה אמר: "ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם". אני בעצמי ולא ע"י מזל "והקימתי את בריתי אתכם". כי הקב"ה הבטיח לאברהם להרבות זרעו ככוכבי השמים. ומבואר במדרש (ב"ר מד, יב) שאמר לו שיביט מעל כיפת הרקיע דהיינו שהם יהיו מעל המזל.

ג. **חיים - מעל המזל:** לזה אמר "ונתתי משכני בתוכם". שאמרו חז"ל (שוחר טוב סב) עה"פ "כל הנשמה תהלל יה (תהלים קנ, ו). הנשמה שבאדם עולה ויורדת והיא מבקשת לצאת ממנו, והיאך היא עומדת בגופו אלא הקב"ה כבודו מלא עולם, והיא באה לצאת ורואה את יוצרה וחוזרת לאחוריה. וביאר האלשיך שהטעם שהנשמה רוצה לצאת מהאדם, כיון שכל דבר נשאב למקור שלו, וכיון שהנשמה היא חלק אלוה ממעל, כשיורדת למטה לתוך הגוף שהוא חומר עכור, היא רוצה לצאת מיד, ואמנם היות ורואה את יוצרה, דהיינו שיש רוחניות וקדושה בעולם השפל, שהרי "כבודו מלא עולם". היא מתנחמת ומתעכבת באדם.

וזוה מה "ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם". כי הנשמה שרוצה לצאת ולחזור על מקורה, כיון שהיא רואה שהקב"ה השרה שכינה בכם, וזכיתם להיות מרכבה אל השכינה לא תגעל בגופים שלכם, כיון שגם עתה שאתם התקדשתם היא יכולה להדבק בשורשה.

ושמא תאמרו שכמו שהנשמה רוצה לצאת מתוך הגוף החומרי ולחזור אל שורש מקורה, כ"ש שהקב"ה ירצה לשוב אל מקומו הראשון, ולא להיות בעולם, גם מצד שאינו גבולי ואילו העולם גבולי, ועוד שהעולם חומרי ועכור ובוודאי לא ירצה להשרות שכינה בעולם. "ונתתי משכני בתוכם". שכיון שהקב"ה ישרה שכינה בתוכנו ממילא נהיה מזוכים כל כך שלא יהא סיבה שהקב"ה ישוב אל מקומו, והוסיף ואמר "והתהלכתי בתוכם". שלא יחוש כלל בגבול אלא אדרבא אתחשב למתהלך ומטייל ברחבה.

דעת רבי אבא - להחזיר את המצב קודם חטא אדה"ר

אך דעת רבי אבא שכל האושר שהתורה מדברת כאן הוא להביא את עם ישראל בכניסתם לארץ למצב שהיה אדה"ר קודם החטא, שזה היה תחילת כוונתו יתברך בבריאת העולם. ולזה אמר: חשבתי ברכות מאל"ף ועד תי"ו. כיון שרמז בזה אל האושר המקווה מראש הבריאה ועד סופה. ועוד רמז באותיות כיון שאין לך מצווה בתורה שאין לה אחיזה באות מאותיות התורה, שהם בלתי נפרדות ממנו יתברך. וכל מיני אושר מסתעפים מהם, והמקיים התורה קונה אושר ברוחניות וקדושתן הבלתי נפרדות ממנו יתברך. ואם ח"ו אדם עובר על התורה הרי הוא פוגם בכל האותיות וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קד.) הטעם שמגילת איכא נסדרה על סדר אל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה, שניתנה באל"ף בי"ת. ולכן התחילו הברכות באל"ף וסיימו בתי"ו, לרמוז לנו ענין הייעודים האלו כי אינם גשמיים רק כוללים כל האושר מאל"ף ועד תי"ו שהוא כל אושר הרוחני.

משא"כ בקללות רצה הקב"ה שע"י הייסורים בעוה"ז יפחת לאדם עונשו בעוה"ב, ואף שלכאורה הייסורים פה בעולם הזה הם כאין וכאפס לעומת הייסורים בעוה"ז, ולזה אמר: וחשבתי קללות מוי"ו עד ה"א. שכמו שאין רווח בין אותיות וא"ו וה"א שהם צמודים זה לזה, כך בייסורים של עוה"ז אין בהם ממש ועיקר כי הם של הבל לעומת הייסורים בעוה"ב. ועוד רמז בזה שסיים באות ה"א כי העולם הזה נברא באות ה"א (מנחות כט:). וכן ייסוריהן אינם רק של עולם הזה.

ואמנם יכל לרמזו זאת באוליות דל"ת וה"א שגם בזה יהא רמז לעולם הזה, [באות ה"א], וגם לזה שהם צמודות. לזה אמר: ולא עוד אלא שהן הפוכות, שמתחיל באות וא"ו המאוחרת ומסיים באות ה"א שהיא לפנייה. כיון שבא לרמז שאם זכיתם ותשובו בתשובה אני הופך לכם הקללות לברכות. מלבד השכר שיגיע להם בעוה"ב על קיום המצוות ושלא יפחת להם השכר בהטבה שנהפכה הקללה לברכה. וסיים ואמר: אימתי כשתשמרו את תורתני. שהנה אמרו חז"ל (יומא פו:): שאדם ששב מיראה נעשים הזדונות כשגגות וכאשר מאהבה נהפכים לזכויות, על כן אמר אימתי נעשים כזכויות להתהפך הקללות, הוא דווקא שתשמרו תורתני דהיינו שאם אדם זוכה ושב בתשובה בעוה"ז אז שייך להפך לזכות, אבל בעוה"ב אף שיתייסר בחטאו מ"מ לא יהפך לזכותו אלא רק יכפר עונו. ולזה נרמז דווקא באותיות וא"ו וה"א, כי אות ה"א מרמזת לדין ואות וא"ו היא רחמים, דהיינו שיחזרו בתשובה מתוך אהבה [רחמים] ולא מתוך יראה [דין] אז אני הופך לכם.

ששה דברים שנחסרו מחטא אדה"ר

והנה אמרו חז"ל (ב"ר יב, ו) למה כל תולדות שבמקרא חסרים, חוץ משנים "אלה תולדות השמים". (בראשית ב ד). "ואלה תולדות פרץ". (רות ד, יח). אלא שששה דברים שהיו בעולם חסרו כשחטא אדם ועתידיים לחזור כשיבא בן פרץ. ואלו הן: פירות הארץ, פירות האילן, זיוו, חייו, מאורות, קומתו.

א. **תיקון פירות הארץ והאילן [והאדמה]:** שהנה אמרו חז"ל (ב"ר כח, ח). שאחרי חטא אדה"ר התקללה האדמה, ולזה כשהתחיל הברכות דיבר על טוב פירות הארץ והאילן, לומר שיבוא תיקון לזה וכל היבול יהא מאוצרו של הקב"ה ויהא בו ברכה, ומה שאמר: "ונתנה הארץ יבולה". הכוונה שמה שיזרעו זה מה שיצא, ולא יהיה כמו שהיה בזמן המבול שהיו זורעים חיטה והיה יוצא מין אחר (ב"ר כח, ח). "ועץ השדה יתן פריו". כמו שהיה אמור להיות בתחילת הבריאה שאמר הקב"ה שהעץ עצמו יהא בו טעם פרי. וגם מה שהתקלל אדה"ר "בזעת אפיך תאכל לחם". לא יהא לכם שהרי "והשיג לכם דיש את בציר". ואח"כ גם תאכלו לחמכם לשובע. ומה שאמר: "וישבתם לבטח בארצכם". שכיון שפירות הארץ והאילן לקו נגרם שחלה טומאה גם על הארץ. ולזה אמר שיסלק כל כח הטומאה מהארץ וישרה בה כח הקדושה. עד כדי ששום אומה לא תוכל לשלוט בארצכם "ושכבתם ואין מחריד". כי יתבטלו כל כחות טומאה המחרידים לאדם בשכבו, באופן תראו בחוש כח ביטול הטומאה. וגם חיה רעה שהיא מפאת הטומאה אז תשבת, וזהו אומרו והשבתי חיה רעה מן הארץ.

ב. **תיקון זיו פניו:** "ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב". שבזמן שיבואו להלחם באויביהם הקב"ה יפרוש זיו קדושה על פניכם עד כדי שכל הגוים שבואו להילחם בכם בכח טומאותם יפלו מבהיקת צלם אלהים שעל פניכם, ולא יצטרכו שום כלי נשק להלחם בהם. שהרי "חרב לא תעבור בארציכם". ושמה תאמר שכיון שאין לנו נשק מ"מ ברחו מחמת שאנו רבים והם מעטים, לזה אמר: "ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם". שהרי אפי' שאתם מעט מהם תנצחום אין זה אלא מפני שיפלו מזיו פניכם.

ג. **תיקון חייו:** במה שאמר "ונתתי משכני בתוכם". שאעשה אתכם משכן לה' ועל ידי זה תחיו לעולם שכיון ששכינה בקרבכם "לא תגעל נפשי שבקרבתם אתכם" והיה שלום בין הגוף והנפש. וכמו שאמרו חז"ל עה"פ "הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כה יב). שיחיה לעולם. שהטעם שקרא לחיים בלשון 'שלום'. כי בהיות שלום בין הגוף והנפש כיון ששרה בו השכינה, לכן וחי לעולם.

ד. **תיקון המאורות:** אמר: "והתהלכתי בתוכם". שבמה שיתהלך בנינו יהא יהא לנו לאור עולם. וכמו שאמר הנביא "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח.. ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה". (ישעיה ס, א-ב)

ה. **תיקון קומתו:** הוא במה שאמר ואולך אתכם קוממיות. שמדבר בקומת אדה"ר. וכמו שדרשו חז"ל (ב"ר יב, ו). רבי יודן אומר מאה אמה כאדם הראשון, רבי שמעון אמר מאתים אמה. רבי אלעזר ברבי שמעון, שלש מאות [שדורש נוטריקון למילה 'קוממיות'. 'קומ' - מאה 'מיות' מאתים], רבי אבהו אמר תשע מאות אמה.

ואמנם צריך ביאור מה היה כ"כ חשוב בקומת אדה"ר, שהרי ברור הדבר שאין לנו עסק בחיצונית במראהו של אדה"ר. וביאר רבינו שהנה יש באדם מנפש רוח ונשמה, שכל אחד מהם כלול מעשר ספירות. ולזה רבי יודן אמר מאה אמה, כיון שבתיקון החטא יזכה לטהר נפשו לכל העשרה ספירות שכל אחת מהם תהא כלולה מעשר נוספים, ולזה אמר מאה אמה. ואילו רבי שמעון התייחס לדרגה יותר גבוהה שיזכה לטהר את נפש ורוח, ולכך אמר מאתים אמה. [כי לטהר הנשמה הרבה יותר קשה]. ורבי אלעזר שהתייחס לדרגה שמטהר את הנפש רוח ונשמה. לזה אמר שלש מאות אמה. ורבי אבא התייחס לתיקון הגדול ביותר, שהנפש תשיג מאה דרגות כפול שלש פעמים כנגד נר"ן. וכמו"כ הרוח והנשמה, וביחד עולה תשע מאות.

לתגובות: m0527660932@gmail.com

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

הבעל תשובה שסיים ש"ס פעמיים מבן פ' עד צ"ג!

כאשר כותבים דברי תורה בשער בת רבים, ובמיוחד כאשר משתדלים להתחזק ביחד בעניני תורה ומצוות ועבודת השם, הרי מצד אחד עצם ההתעסקות פועל לזכות להיות בכלל "הבא לטהר" שהבטיחו חז"ל "מסייעין אותו". אולם, מצד שני, הרי מפורשת בגמ' (ב"ב ס:) קשוט עצמך ואח"כ קוט אחרים - וא"כ השתיקה יפה.. אמנם הדברים נאמרו בבחינת איש אל רעהו, ומכח המיגו שנאמר לי פעם ע"י כ"י אדמו"ר מפשערווארסק הרה"ק ר' לייביש מאנטווערפען שליט"א, "מיגו דזכי לאחריני זכי נמי לנפשיה", ובזה נלמוד יחד מדברי האור החיים הקדוש בריש פרשת בחוקתי אשר כידוע האריך לבא מ"ב דרכים בזה, ולהתעורר מדבריו הקדושים (אות כ"ג), ואלו הם, "עוד ירצה על דרך אומרו בספר הזוהר (ח"ג צא:) בפירוש פסוק שור או כשב וגו' (לעיל כב כז), כי מין הבהמי אינו משתנה מגדר שבו נולד, מה שאין כן בני אדם, ישתנו לצד מעשיהם והולכים מגדר לגדר עליון, כאמרו (זוה"ק ח"ב צד:) זכה יתיר יהבין ליה וכו', זכה יתיר וכו' הולך וגדל, ואין אני יודע מי הוא הסובב מהלכים אלו, ובא הכתוב כאן וגילה ואמר אם בחקתי, באמצעות עסק התורה תהיה ההשגה הלז הולך ואור ממדרגה שפלה למדרגה עליונה, ומן העליונה לשלמעלה ממנה", עכ"ד.

ביאור הפשוט, כי שור בן יומו קרוי שור (ב"ק סה:) "והכוונה, ששור כי יולד בן יומו הוא בשלימותו אוכל ושותה ובדעתו כמו שור הגדול רק עדיין אינו נתגדל כל כך בגדלו ובעביו, כי אי אפשר במעי אמו, וזה שור בן יומו קרוי שור, כי הוא שור בשלימותו משא"כ אדם מבחר ברואים הולך ומתגדל בבנין וחוזק גופו ובדעתו בחכמתו ובנסיונותיו תמיד מוסף והולך דעת כל ימי חייו עד יום האחרון" (לשון החת"ס בתורת משה לחוה"מ פסח).

והאור החיים הקדוש מציין לזה לדברי הזוה"ק אשר מבאר שם שהאדם יכול לזכות לחלקים נוספים בעצם נשמתו, נפש, רוח נשמה ועוד יותר ע"ש. והאופן לזכות לזה הוא "באמצעות עסק התורה" וזהו פירוש הפסוק "אם בחקתי תלכו" כי ע"י עמל התורה הקדושה בידו של אדם להיות "הולך"!

והנה ההתעוררות שנעוררתי מזה הוא, כי כמה פעמים כאשר האדם עומד עדיין בשנות הבחרות וגם בשנים שאחר כך, הרי בטבעו מתגדל, ובקלות יכול להתעלות ולתבוע מעצמו יותר ויותר, אולם כאשר האדם "מתרגל" לעצמו, וחושב לעצמו שכבר מכיר בעצמו כשרונותיו ויכולותיו, הרי בקלות יכול לצמצם עצמו, ולהמשיך כמצות אנשים מלמודה בלי לדעת עד היכן יכול להמשיך לחיות ולהתעלות יותר ויותר - ולהמשיך להיות "תלכו" "הולך"!

ודבר זה ראינו בשנים האחרונים ע"י "דרשו" אשר כל פעם שנכנסים לנקודות הבחינות, ורואים איך שיש אנשים מבוגרים יושבים כבחורים צעירים בישיבה קטנה ולוקחים בחינות

ברצינות על דפי גמרא ועמודי משנה ברורה, וגם מה שהנני מכיר באופן אישי, אברכים מבוגרים שהתחילו בשנים האחרונים להתחיל ליבחן מדי חודש בחדשו - ורואים האריך שנשתנו חייהם מן הקצה אל הקצה, ורואים בחוש האריך ש"זכה, יהבין ליה יתיר", הרי הדבר מחייב ותובע לזכות לקיים פירוש זה של האור החיים הקדוש לזכור גודל החילוק בין בהמה לבן-אדם! "שור בן יומו קרוי שור", אבל אנחנו יכולים במשך כל החיים להמשיך ולגדל ולהתקרב יותר ויותר אל הבורא כל עולמים בלי סוף ותכלית - בלי להתסכל על הגיל!

והנה ראיתי סיפור נפלא ביותר בקונטרס "מאמרי חיזוק" מבית המדרש "נחלת יעקב" (ולא נזכרתי עכשיו מאיזה פרשה ומאיזה שנה), והוא שהיה בעל תשובה בן שמונים (!) אשר בנו כבר חזר בתשובה, ורק כאשר הגיע לבקר בנו שהיה עמל בתורה"ק בכולל מסוים בארץ ישראל, ועמדו בכניסתו לחדר (בלי ליכנס לחלק ההלכה אם יש חיוב לעמוד בפני עם הארץ וכו') ונתרגש ממה שכיבדו אותו בזה, והתעורר ואמנם זכה לחזור בתשובה שלימה. והנה בני הכולל למדו איתו פרק בש"ס, כמדומה פרק "הכונס" (בבבא קמא), ועשו עבורו סיום גדול על הפרק. ועמד אחד מבני הכולל וספרו הסיפור הידוע שאריע אם האגרות משה, כי פעם מישהו למד במשך תקופה ארוכה דף אחד של גמרא, ולאחר כל הטירחה והעמל והיגיעה זכה לסיים דף אחד, ושאל הגאון ר' משה פיינשטיין האם יכול לעשות על זה "סיום", והורה כי שמחת הסיום הוא על השלמת חלק מסויים של תורה הקדושה, ומכיון שהפלוני הזה טרח כל כך בהתחלת לימוד הגמרא בשנותיו המבוגרים, ואמנם זכה לסיים דבר שלם, דף אחד של גמרא, יש לו לערוך סיום על זה. וכן עשה, ולמחרת נפטר והלך לעולמו, וכמדומה האגרות משה הספידו מתוך התפעלות על הלשימות של הדף הגמרא! וכמו כן ב"חתן דידן" שזכה לסיים כל פרק "הכונס" יש לנו לשמוח מאד כי בשנות השמונים לימי חייו, זכה לישב באהלה של תורה ולזכות לשלימות של פרק גמרא.

והנה למחרת, קם הבעל התשובה הזה וצלצל לאחד מבני הכולל, ואמר לו, כי הוא עוד חי! לא נפטר בלילה לאחר שסיים הפרק גמרא וברצונו להמשיך ללמוד! ואכן, ישב ולמד מתוך התמדה רבה וברצינות עד שזכה לסיים כל הש"ס פעמיים עד הסתלקותו בהיותו בן צ"ג! והעידו עליו שלא עשה "שנים מקרא" אלא בירר והבין כל סוגיא בבירור. הסיפור נדפס מאלו שמכירים הסיפור מקרוב. והדבר הפלא ופלא עד כמה ביכולת האדם להמשיך כל ימי חייו להיות "הולך!" ושלא להחליט ח"ו כי כבר הגיע לימי ה"זקנה" ומפסיקים לגדל עוד ועוד!

והנה כלל ישראל זכו לשו"ת שבט הלוי - י"א כרכים! ומתי התחיל רבינו פוסק הדור הרה"ג ר' שמואל וואזנר זצוק"ל להעלות תשובותיו על מזבח הדפוס? הרי חלק א' הוציא לאור בשנת תש"ל, בהיות רבינו כמעט בן ס'! וכפי שמסופר זה היה מתוך קנאת סופרים תרבה חכמה, בראותו הספר של "בד קודש" מהגאון ראש הישיבה רבי בערל פוברסקי שליט"א, ואמר הרי אין זה האבא הגאון ר' דוד, אלא הבן, והוא כבר הוציא לאור חלק ב', וא"כ מתי אעשה גם אנכי לביתי! ומאז התחיל והמשיך וזכינו לתשובותיו הנפלאים.

יכולים להתעורר מאד עד כמה יכולים בכל עת ובכל שעה להתחיל "דף חדש" בכמות או באיכות - אם בחקתי "תלכו"!

ולא רק בגדולי ישראל אלא גם באנשים בעלי בתים שמעתי מראש ישיבת מאור יצחק (מונסי) שליט"א סיפר שפעם דרש ברבים אודות גודל הענין ללמוד תורה בשלחן, ואמר דברי היסוד ושורש העבודה אודות גודל הענין בזה, והציע לשומעי לקחו לקבל בלנ"ד ללמוד כל יום משנה אחת בכל ארוחה. והנה לאחר כמה שנים פגש באחד שהיה אצלו בדרשתו, ואמר לו האיך שלקח ללבו דבריו והתחיל ללמוד בקביעות משנה אחת בכל ארוחה, עד שזכה לסיים סדר משניות, ומצוה גורמת מצוה עד שהתעורר אצלו הרצון להניח עסקיו ולילך לגור בארץ ישראל! והיה אצלו למאירת עינים עד כמה ביכולת האדם ביום מן הימים להיות "הולך"! ולא להיות שמח בחלקו יותר מדאי, אלא תמיד לשאוף לגדל עוד ועוד!

והנה ידוע מש"כ בספר שמירת הלשון (ח"א - שער התורה - פרק ד') ואלו דבריו בהג"ה "ושמעתי מעשה על גביר אחד ובעל עסקים גדול, שפירש עצמו לגמרי מהבלי עולם לעסק בתורת ה' יומם ולילה. וחברו עליו אחיו ובית אביו ואנשי ביתו להחזירו לענינו הראשון, ולא הטוה און להם, ונתיאשו ממנו. ושאלוהו האנשים המכירים אותו מכבר לעסקן גדול, באיזה אופן פעל בעצמו, שלא להטות און לצעקת אנשי ביתו. ויען ויאמר אליהם, התבוננתי במה שאמרו חז"ל (שבת פ"ג ע"ב), אין התורה מתקימת, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר וגו', ופרושו כאלו כבר מת. והינו שיתבונן בעצמו, כאלו כבר גמר כל עסקיו שהיה בכחו, וגם גמר בהם את ימי חייו, והביאווהו לדין לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא על כל הענינים, שכלה בהם את זמנו להבל ולריק, ויצא חייב בדין של מעלה. והוא צועק, אוי לי, וי לי על רע מעשי ועל רע עניני. ואלו בתוך כך הרשוהו, שירד תכף לעולם הזה ויעשה תשובה, בודאי לא היה מתעצל אפלו רגע אחד מזה ולא היה מטה אוננו כלל לידע מעסקי ביתו: ואם כן יחשב האדם בעצמו לפי עונותיו, שהיה ראוי לו למות מכבר, ואם אחרי המות היה הקדוש ברוך הוא מתנהג עמו בחסד גדול והיה נותן לו רשות שיחזור בתשובה, בודאי לא היה מתרפה מזה אפלו רגע אחד, אם כן מה הזק עושה לו הקדוש ברוך הוא שהוא מאריך את ימי חייו, כדי שיעשה תשובה בחייו ממש? בודאי צריך לזרז את עצמו בכל כחותיו לעשות תשובה על עונותיו וללמד התורה תמיד, ועל כל פנים להיות לו עת קבוע תמיד לתורה ולא להטות און כלל למי שרוצה להפריעו מזה". עכ"ד. והרבה יש ללמוד מדבריו, אולם רואים תמיד במשך כל הדורות האיך שאנשים חינוכו אותנו שיכולים לקיים פירוש זו של האור החיים הקדוש "אם בחקתי תלכו".

וכמו כן בדורינו ממש, אחד מהמגידי שיעורים היותר גדולים בעולם ל"דף היומי" הר"ר אלי סטיפנסקי שליט"א היה עוד לפני כמה שנים בעל הבית גר בארה"ב, והצליח בעסקיו, והתבונן בדעתו "מתי אעשה גם אנכי לביתי", וקם לגור בארץ ישראל, ובנה בית המדרש מיוחד ללימוד הדף הי, וכזהיום מוסר שיעור ליתר לאלפים מדי יום ביומו ברחבי תבל. "אם בחקתי תלכו".

והנה אף אם מרגישים שאין יכולים לעת עתה לעשות מעשים כאלו מן הקצה אל הקצה, אבל בפנימיות עבודת השי"ת, באופן שהגישה לתורה ולמצוות הוא בבחינה של "הולך" יכולים להתעורר ולא להתפעל ממה שכבר כמה שנים עברנו במעגל השנה בלי שום שינוי גדול. ונסיים מעין ההתחלה, שהשי"ת יעזור שנזכה תמיד לשאיפות גדולות של התעלות, ולקיים מה שרמז האדמו"ר הרה"ק ר' מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בדברי חז"ל "תעשה ולא מן העשוי" שהאדם צריך תמיד לחשוב "תעשה" להמשיך לעשות, ולא להתרכז ולחשוב מה שכבר עשה "ולא מן העשוי", והלואי שמיגו דזכי לאחריני זכי נמי לנפשיה, אכי"ר!

*

המתקת הדינים בל"ג בעומר!

רוחב המפתן של חדר רגיל מאפשר כסא רגיל לעבור, ונכנס בקל. לא כן כאשר משתדלים להכניס שולחן גדול, אם רגלי השולחן מחוברים על מקומם, ורוחב דף השלחן יותר גדול מרוחב המפתן, הרי הכל ישאר בחוץ, ושום דבר לא יכנס. וכן הוא בלב האדם. הרי ירידת הדורות כולל מיעוט הלבבות (ע' רש"י גיטין ס. ד"ה כיון). הלב יש לה רק פתח קטן ואפשר לעבור דרכה "כסא" ולא "שלחן", וכמו שרואים בחוש, סיפור של ילד אחד שעבר השואה יכולים לקרוא או לשמוע, ולהתעורר מזה מאד, ובדרך כלל זה פועל הרבה יותר משיתעורר מהידיעה שרח"ל נהרגו רבובות...

שורות אלו יהיו בתורת הקדמה לכל המקרים הנוראים והפיגועים שאירעו לאחרונה - הרי יש לכל נפגע משפחה שמתאבלים עליהם, יש לכל אחד קרובים ושכנים, ולא תמיד הרחוקים יכולים באמת להשתתף בצערם מגודל נוראת הסיפור לעומת קטנות הלב. עצם הידיעה לבד שרוצים להתאבל, ומכירים שקשה עלינו להיות משתתף בצער הזולת, מקוה שיעזור שלא להיות נכלל ח"ו בדברי חז"ל החריפים בגמ' תענית יא. אודות אלו שפורשים עצמם מצערת הציבור.

זאת ועוד, מתקרבים להיום הגדול של ל"ג בעומר, היום שנאמר עליו בספה"ק שיש "המתקת הדינים"! ולכן לאחרי כל המקרים הקישים עלינו מצפים לישועת השם שנשמע מעתה רק בשורות טובות עד שנזכה בקרוב לשמוע קול מבשר על ההרים. והנה אף שהמילים "המתקת הדינים" שייכים לבעלי הסוד, ואין לי עסק בנסתרות, אבל בכל זאת, מגודל הצרות והתשוקה לדעת אולי שיש לנו איזה כח ואופן לפעול יותר ההמתקת הדינים בל"ג בעומר, ואולי שיש לנו איזה עבודה בפועל בזה, מעורר כבר לעיין בספרי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים.

דברי הנועם אלימלך בפרשת דברים ששייכים לעבודת ל"ג בעומר

וזה יצא ראשונה, אלקים אנא לידי דברי הנועם אלימלך (פ' דברים) שמבואר מתוך דבריו האיך שבכח הצדיק לפעול המתקת הדינים וגם להביא פרנסה לכלל ישראל, ואף שלא זכיתי להבין דבריו הקדושים האיך הצדיק פועל להמתיק הדינים, אבל דבריו שייכים לעבודת ל"ג בעומר, ויש בהם דרך עבודה לנו. כי הנה כלל ישראל מאמינים בני מאמינים,

ויאמינו בהשם ובמשה עבדו, ובמיוחד בא מן הכח אל הפועל ביום ל"ג בעומר, אשר רבבי רבבות באים מתוך אמונה בגודל כח הצדיק להמשיך ישועות לכלל ישראל^{טו}, וגם מה שידוע משו"ת חת"ס (יו"ד סי' רל"ג) בשם המדרש כי ירידת המן היתה ביום ל"ג בעומר, ולכן דבר בעתו מה טוב להעתיק חלק מדברי הנועם אלימלך, וז"ל "כבר הקדמנו וכתבנו שהצדיק על ידי מעשיו הקדושים יכול לבטל כל הגזירות מישראל ולהשפיע להם.. שהצדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים.. הבריאה שנברא במדת הדין אך שמסר ונתן הרשות ביד הצדיק ועשאו שותף למעשה בראשית שיהיה יכול להפך הדין לרחמים בצדקותיו ותפילותיו.. הצדיק צריך לעלות במדרגתו עד מקום שורש הדינים, ושם הוא ממתק אותם בשרשם על ידי גבורותיו.. שהצדיק עולה במדרגתו עד מקום ושורש הדינים וממתיקם שם, וגם מעורר את הדינים על הרשעים הראויים לכך שיהא חלין עליהם.. כי מזוני ופרנסה בא גם כן על ידי גבורות כדאמרינן בגמרא בגשמים למה נקרא שמן גבורות גשמים שיורדין בגבורה * וגשמים היינו מזוני, וזהו גם כן דאמרינן בגמרא קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דקריעת ים סוף היה על ידי גבורות כנ"ל ומזוני באים גם כן על ידי גבורות * אך בכל זאת צריכין ישראל להיות התחברותם ואחדותם עם הצדיק ועל ידי זה הצדיק נאזר בגבורה לבטל הדינים מהם ולהשפיע. עכ"ד.

נמצינו למדים, כי יש בכח הצדיק להמתיק הדינים בשורשם, ובזה מבטל גזירות רעות, ומעורר דינים על הרשעים, וגם משפיע מזונות ופרנסה על כלל ישראל, ומצדינו, בכדי שהצדיק "נאזר בגבורה לבטל הדינים מהם ולהשפיע" - "צריכין ישראל להיות התחברותם ואחדותם עם הצדיק". והנה מצוות צריכות כוונה, וכדאי לדעת שמקיימים בזה מצות עשה דאורייתא של "דביקות בהשם" כמש"כ בתורה "ובו תדבק" כמפורש בדברי הרמב"ם (הלכ' דיעות פ"ו ה"ב) "הדבק בחכמים ובתלמידיהם.. ולהתחבר עמהם בכל מיני חיבור" ע"ש כל מיני אופנים האיך להתחבר עמהם, "להשתדל שישא בת תלמיד חכם, וישיא בתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם.. ושותה בצתא את דבריהם".

ביאור המתקת הדינים

אולם, יש לציין עוד לדברי הרה"ק מרוז'ין זי"ע בספר "נר ישראל" (ח"א ל"ג בעומר) וז"ל לפי המבואר בכתבי האריז"ל שעה"כ ענין ספירת העומר (דרוש י"א) שבכל לילה של הספירה צריך לכוון לתיבה אחת מהמזמור תהלים ס"ז אלוקים יחוננו ויברכו יוצא ליום ל"ג בעומר תיבת "אלוקים" המורה על דין כידוע, כי באמת בל"ג בעומר שורה דינים מיוחדים, אולם יש אופן להמתיקם, וההמתקה נעשית על ידי האותיות שלפני אותיות א' ל' ק' י"ם, כמו שנרמז בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - "ואלה המשפטים" רוצה לומר מהי העצה לאלה המשפטים, כששורה ח"ו דינים על ראשיהם של ישראל,

^{טו} (השנה, אולי יותר מכל שנה, כי רובם ככולם יזכו שהנסיעה למירון יהיה בבחינת "מחשבה כמעשה" אשר בפנימיות "רצון" עולה הרבה יותר מנסיעה למעשה, כידוע "מעלה עליו הכתוב" בלשון "מעלה", וקצרת י ע' יערת מדבש למה אסתר המלכה נבחרה ללחום נגד עמלק)

"אשר תשים לפניהם" להמתיקם עם האותיות אשר לפני תיבת אלקי"ם, והאותיות הן א' כ' ד' ט' מ', כי האות הראשונה בתיבת "אלקים" היא א', וגם כאן נשאר א', כי לפני זה אין כלום, האות לפני ל' היא כ', ולפני הה' היא ד', ולפני הי' היא ט', ולפני הם' סופית היא מ' פשוטה, והשם א' כ' ט' ד' מ' עולה כמספר ע"ד, הנרמז בפסוק בטחו בה' עד "עד", ולזה כיוון יעקב אבינו ע"ה בקוראו למזבח גלעד דלבן הארמי קרא לו "יגר שהדוּתא" כי הרשע הזה רצה שיחולו דינים ועונשים ח"ו על כלל ישראל ותיבת "יגר" מורה על פחד ודינים מלשון "מגור מסביב", אבל יעקב קרא לו "גלעד" היינו ל"ג בעומר שבעצם שורה בו דינים, ורצה יעקב שיומתקו הדינים, ויהיה בו התגלות אלוקות, ובה כוחות יפה עד על ידיד השם העולה כמספר ע"ד נוכל להמתיקם. עכ"ד. דויעויין בספר "כדאי הוא ר' שמעון" מהרה"ג ר' פנחס פרידמן שליט"א בעל ה"שבילי פנחס" (מאמר ל"ג) שמאריך בענין המתקת הדינים בל"ג בעומר, ומבאר כי השם "א' כ' ד' ט' מ'" שעולים בגמטריי "עד" כנ"ל על שם הפסוק "בטחו בהשם עדי עד", והם ג"כ בגמטריי "בטחון" (74) וע"ש מה שמאריך בדברים נפלאים ביותר בהאי ענינא.

טעם למנהג חלאקה בל"ג בעומר - והתהפכות חומר לצורה

וע"ע בשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' קס"א) טעם לתספורת, דזמן זה הוא המתקת הדינים, והשערות הן מהסטרא דדינא (זוהר בהעלותך דף קנ"א ד"ה קח את הלויים) לכן גוזרים את השערות בו ביום, והרחמים גוברים. וע"ע בספר "וידבר דוד" מהרה"ג ר' משה דוד שטיינווארצעל זצ"ל עמוד של"ח מביא מה ששמע מכ"ק אדמו"ר הרה"צ ר' מרדכי שלמה מבאיאן זצ"ל בי אברהם אבינו היפך ה"חומר" ל"רמח" אברים דקדושה, ועי"ז זכה לבחינת "רחם", כי עיקר הרחמנות נתעורר כשאדם מהפך ומזכך הגוף והחומר, שהוא גם ע"י הצמצום והגבורות, ומהפכו ומזככו לרמ"ח אברים דקדושה, נעשה המתקת הדין וגילוי הרחמים, וזה נעשה בל"ג בעומר ע"י זיכוך כל המידות בשלימות עד הוד שבהוד, ונמתקים הדינים ונתעורר הרחמים, אכ"ר.

וזאת תורת העולה, כי יש המתקת הדינים בל"ג בעומר, יש דרך של התחברות לצדיקים, ויש דרך של אמונה ובטחון בהבורא כל עולמים, ולהפך חומר לצורה, וכמו שבתחילת דברינו, לפעמים מחמת מיעוט הלבבות קשה לתרגם הדברים בהחיי יום יום, יש לצרף סיפור נפלא מכלי ראשון שאירע לאחרונה, ובזה לזכות בס"ד לחיות עם האמונה והבטחון השייכת לנשמת פרשת בהר, ועבודת שנת השמיטה, לדעת ולהבין שהשי"ת משגיח עלינו ודואג לכל פרט ופרט שלנו בכל עת ובכל שעה.

מכין מזון לכל בריותיו אשר ברא

ליל ששי כ"ז ניסן תשפ"ב. מאנשעסטער, אנגלי'. ניגש אלי ידידי הנכבד שליט"א המשקיע מיטב שעותיו של היום למען החינוך של הדור הבא בתוך התרגשות לספר לי עובדא טרי שאירע לפני כמה שעות. כאשר ראה שהחזן כבר מוכן ומזומן להתחיל, קבע אתי לדבר אחרי מעריב... "קבלתי היום טלפון מאחותי מגייטסהעד ובקשתה בפיה אודות בנה ואשתו וארבע ילדים. נסעו לשדה תעופה במאנשעסטער, לנסוע לארצינו הקדושה, אבל הם לא

מאפשרים לטוס כאשר יש יותר משמונה עשרה תינוקות בטיסה. בליית ברירה יצטרכו ליסע בשבוע הבא, אבל בינתיים הם כבר נמצאים במאנשעסטער, ואחותי שאלתי אותי אולי יכולים לארח אותם במשך שבת קודש? דיברתי עם אשתי, וכמובן, ענינו שאפשר, אבל בינינו, כבר סיימנו לבשל הכל לכבוד שבת קודש, ולא פשוט להתחיל הכל מחדש, ובמיוחד בשבת הראשון לאחר פסח..

"והנה ראה זה פלא", הוא ממשיך לספר, "כבר מראש סדרו משמים שהכל יסתדר על צד היותר טוב. הנה כשבוע לפני כן, בימי חול המועד, המשפחה יצאו לטיול או משהו, ונשאר בבית אחד מבני המשפחה. אשתי בקשה ממנו, להכין סעודת חול המועד ולהכניס העוף בתנור שיהי מוכן כאשר חוזרים הביתה. היינו כעשרים אנשים, משפחה עם ילדים וכו', ורצתה שהכל יהיה מוכן בזמן. והנה כאשר חזרנו הביתה, אשתי פותחת התנור לראות שהאוכל מוכן, ולהפתעתה היתה ריקה, ומיד שאלה בנה אודות בקשתה להכניס העוף לתנור, וענה, שאמנם הכניס הכל כפי שביקשה, ורק מכיון שיש להם סבתה בבית סמוך להם עם דלת בין שתי הדירות, מאיזה סיבה לקח האוכל לבית שלה, ואף שראה שהכל היה מעוטף ו"סגור" לכבוד פסח, אבל התנור הצליח לפתוח, והיה נראה לו שמוכשר לכבוד יו"ט... (לא יודע בדיוק למה האמה חשבה שיכולים לסמוך על בחור במטבח..). הרימו טלפון למורה הוראה לברר מה יעשו עם העוף שנתחמם בתנור שלא הוכשר לפסח, והפסק שקיבלו (כמובן, בכל מקרה חייבים לברר בפני עצמה..). שלא חייבים לזרוק העופות, אבל יכולים לאכלה לאחר פסח, והכניסו הכל למקפיא.... עד לשבוע הבא, שברגע האחרון קבלו אורחים שלא חשבו עליהם מראש.. האחיינ עם משפחתו שלא הצליחו לעלות על המטוס וכנ"ל. כל זה שמעתי מכלי ראשון באותה ליל ששי, בו ביום שאירע הסיפור מתוך התפעלות על גודל ההשגחה פרטית!

"ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא!" לא תמיד רואים סיפורים של ירידת המן, הרי בדרך כלל אין בעל נס מכיר בניסו, ולא מבינים גודל ההכנות שנעשו מלעילא בכדי שיתקיים מקרא שכתוב "ומשביע לכל חי רצון", ולכן לפעמים כאשר נפתח חלון הרקיע ורואים מקצת של ההשגחה העליונה לסבב שיהיה אוכל מוכן לשבת, יכולים להתעורר מאד מזה. זאת ועוד, האברך היקר בעל העובדא, "נתקע" לישראל בחו"ל במקום ליסע בחזרה לארצינו הקדושה, ורק "ברגע אחרונה" הוכרח לישראל אצל הדוד שלו, והיה "בלאגן" מאיפה יהיה לו אוכל לשבת, ואז "נזכר" שיש להם במקפיא משבוע שעבר אשר ב"טעות" נכנס בתנור של כל השנה. אולם, לא כן, אלא כל ההוה אמינא לחזור לא"י היה רק ה"רבות מחשבות בלב איש", אבל "הגזירה אמת והחריצות שקר" (לשון הרמב"ן בראשית ל"ז, ט"ו), והכל היה כבר מוכן ומזומן משמים שישראל במאנשעסטער במשך השבת אחרי פסח. וכמה פרקים בהלכות אמונה ובטחון יכולים ללמוד מזה.

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

עמל התורה סגולה לכוונה בתפילה

אם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ (כו, ג)

"אם בחקתי תלכו. שתהיו עמלים בתורה" (רש"י).

מלבד כל שאר סגולות העמל בתורה, הוא מועיל גם בענין התפילה, כפי שמתבאר מדברי מרנא החזון איש זצ"ל (כך העיר הרב משה אנגלרד בספרו "שערי תפילה" לפרשתנו). דברי מרנא החזון איש זצ"ל מובאים בעריכה קלה של כותב השורות (מצ"ג):
"התפילה!

אם כי היא מצוה מעשית אצלנו (אחרי שערכו לנו אנשי כנסת הגדולה נוסח ערוך ומסודר בלתי משתנה),

אמנם היא מצווה עיונית בעיקרה,

וחובת הלב,

וכל שלא יצא חובתה מצד הלב,

לא עשה גם במעשה מאומה,

שאינ התפילה אלא עבודה בלבו של אדם,

ואם ישכח את יוצרו - אדון כל המעשים ומהולל כל המאורעות,

ואשר בלעדיו לא יועילוהו כל המעשים ולא יעזרוהו כל הכנותיו,

היסקנו תפילותיו?

אוצר של מילים,

צפצוף הפה,

הזו מצות תפילה?

לכבד בפה והלב רחוק?!

הלא יספות חטא על פשע,

על לב האבן אשר לא ימס מזרם קודש אשר ימטירו עליו מסדרי התפילה בעוז קדשם,

אשר הסתירו בכנפי מערכי תפילתם,

והוא נרדם בתרדמתו העמוקה ולא יעור לקול הקורא.

אמנם הדבר פשוט ומורגש בשכל.

אכן מה מאד יכבד על האדם להירפא מחולי זה,

ולהשתלם במצות התפילה.

כי אמנם עשיית התפילה קבע הוא נמאס במושכל ראשון,

אבל עשיית התפילה רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, זה מן השלמות היותר גדולה והקנין היותר נבחר לאדם על פני חלד.

ואמנם אין בידינו דבר מבואר ערוך ומסודר להורות לפנינו הדרך הישרה לפתוח לב ולהרגיש כליות,

זולת עמל התבונה בתורה שבעל פה!

ורק העיון בתורה והעמל בה, היא הרפואה היחידה והכוללת הכל לכל תחלואי הנפש.

התעדנות הנפש תלויה בכלכלת התבונה,

ולפי רוב הכלכלה וטובה תגדל הנפש ותחל להרגיש רגשי קודש ואצילות שמימי,

להכיר פליאות השגחתו יתברך ורחמיו המרובים על ברואיו,

יום יום!"

עכ"ל לשון קודשו של מרנא החזון איש.

וכאן העיר והדגיש בספר "שערי תפילה": "מדברי החזון איש אנו למדים כי הרפואה לליבנו ולרוחנו, שיחיו בנו הרגשי התפילה, עד אשר "ימס מזרם קודש אשר המטירו עלינו מסדרי התפילה בעוזו קדשם, אשר הסתירו בכנפי מערכי תפילתם" - זהו על ידי עידון הנפש בעמל התורה. על ידי העיון בתורה והעמל בה האדם מקבל רגש רוחני שעל ידו יוכל לכוין כראוי ולעשות תפילתו רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא.

וכלשונו של החזון איש, "זהו מן השלמות היותר גדולה והקנין היותר נבחר לאדם על פני חלד".

בעצם הקשר בין תפילה לתורה הוא קשר הדדי, התפילה נצרכת לתורה והתורה נצרכת לתפילה (עיין נדה דף ע"ב), והרי לפנינו מדברי מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל כפי שנכתבו ונערכו בקונטרס "תלמידיו של אברהם אבינו" בעקבות דברי מרן המשגיח זצ"ל:

"מלבד מה שהתפילה מבטאת יראת שמים ועבודת ד', (והיא עבודה בפני עצמה ודבקות בהקדוש ב"ה, עיין רמב"ם פ"א הל"א ופ"ד הל"ז), היא אף משלימה את הלימוד עצמו, שהרי: 'על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים' (אבות א' ב'). שלושה עמודים אלו קשורים הם אחד לשני, ובהעדר אחד מהם לא יהיה קיום אף לשנים הנותרים, שהרי 'מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַם תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה' (משלי כח, ט). ועיין שבת י.). וגם צריך תורה עם גמילות חסדים, שהרי אם חסר בגמילות חסדים אז גם התורה שלו אינה מושלמת, 'שכל העוסק בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה' (עבודה זרה דף יז ע"ב)".

והוסיף הכותב שם: "כנראה שיסוד זה היה אחד מהיסודות היותר עיקריים שנחל מרן המשגיח מרבו, מרן 'הסבא' מסלבודקה זצ"ל, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי במאמר מאת

עמל התורה סגולה לכוונה בתפילה

מרן המשגיח (שנכתב ע"י תלמיד) ביום השנה לפטירת 'הסבא' - נדפס בספר 'הסבא מסלבודקא', וז"ל שם: "והוא (הסבא) הדגיש ועמד על זה תמיד שאין שלשה עמודים אלו שלשה חלקים... וכל אחד קשור עם השני וכל אחד משלים את רעהו" כו', עיי"ש".

וכעת עיינתי שם וראיתי שהוסיף הערה נוקבת: "...שהמסיר עצמו מלשמוע תורה גם תפלתו תועבה, שלא רק 'חסר', אלא נהפך ל'תועבה'".

ועוד מוסיף שם: "לכך כל אחד מבני הישיבה צריך לילך בדרך זו: תורה בהשלמת התפלה, ותפלה בהשלמת התורה, ושניהם בהשלמת גמילות חסדים...".

וכעת מצאתי בקובץ "פרי שמחה" שיחה שנדפסה מאת מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל ושם איתא: "...תפילה, כשזה בא עם תורה, זה מגיע עד לשמים. אך תפילה ללא תורה אין לזה ערך... 'מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה'. תורה עבודה וגמילות חסדים קשורים אחד בשני קשר בל ינתק, וכמו שלא שייך תורה ללא גמילות חסדים, כך גם לא שייך עבודה ללא תורה, משום שהעולם עומד על שלשה דברים (אבות פ"א). ונצייר לעצמנו שלחן בעל שלשה רגליים שלפתע חסרה לו רגל אחת, הלא ברור שהשלחן אינו יכול לעמוד בצורה כזו! כך שלשה דברים אלו שעליהם עומד העולם קשורים זה בזה ללא יכולת הפרדה ביניהם".

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס

השביעית

גדרי הפקר פירות שביעית

פירות שביעית הרי הם הפקר, ושרי לכל אחד ואחד להיכנס לשדה חבירו ללקוט פירות שביעית, כיון דארעא נמי אפקרה רחמנא לצורך לקיטת פירות שביעית כדמבואר בנדריים דף מ"ב ע"ב.

והנידון, א. אם צריך שיפתח את גינתו בכל שעות היום או דסגי בזה שפותח את גינתו בשעות מסוימות. ב. היכא שהדרך היחידה להגיע לחצר הוא דרך הבית, אם צריך ג"כ להשאיר הבית פתוח בכל שעות היום, והאם מותר לו בכהאי גוונא לקטוף הפירות ולהשאיר אותם בחוץ. ג. היכא שהאילן נופו נוטה לחצר חבירו, אם מותר ליכנס לחצר חבירו כדי לזכות בפירות, והאם בעל החצר יכול לזכות במחובר מדין קנין חצר. ד. אם מותר לנסוע בכביש אגרה (כמו כביש 6) ולא לשלם, עי"ז שיקטוף מהפירות שגדילים בשדות שבצידי הדרכים. ה'. בזמן סכנה (סכנת נפשות או סכנת ממון) שנועלים כל בעלי הבתים והחצרות את שעריהם, ולא יהיה אחד שיפתח אז את חצירו לכל מאן דבעי, אי חשובים הגידולין שמור.

*

הנה בהאי ענינא יש אריכות דברים בספרי האחרונים, ובראשית נתחיל במקור הדין, דידוע פלוגתת הראשונים מהיכא ילפינן דינא דהפקרת פ"ש, דעת הרמב"ם (ספה"מ מ"ע קל"ד, פ"ד משמו"י הכ"ד) דיליף מקרא והשביעית תשמטנה ונטשתה (שמות כג, יא), וכתב המהר"י קורקוס (שם) דמקורו הוא הממכילתא, דתני ... והשביעית וגו' שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותם עניים? הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים, ת"ל והשביעית מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם, ע"כ, ומבואר ד'ונטשתה' היינו להפקיר השדה ולפרוץ בה פרצות. וכ"ה בירושלמי (פ"ו דפאה ה"א) דיליף מהאי קרא לכל מילי דהפקר, "ונטשתה" יש לך נטישה אחרת שהיא כזו וזהו הפקר. אולם רש"י (שם) דריש קרא ד"תשמטנה ונטשתה" לענין אחר, ודריש דין הפקר מקרא "והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה" (ויקרא כה, ו), דפירש רש"י שם וז"ל: אע"פ שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם כבעה"ב אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך, ע"כ. וע"ע ברש"י בסוכה דף ל"ט ע"ב דיליף מקרא "ואכלו אביוני עמך" שאסור לשמור השדה מלקיטת עניים, הרי דלא יליף דין הפקר מקרא דהשביעית תשמטנה ונטשתה.

ולכאורה פלוגתם הוי ביסוד חובת הפקר, דלרמב"ם הוי דין על הבעלים שהוא מחויב לנטוש ולעזוב שדהו, ולרש"י הוי דין על הפירות, שחלק מדיני קדושת הפירות היינו יעודם

לכו"ע, ואסור לאיש לפגוע בזה, וממילא אינו בעלים ע"ז והוי הפקר. [נוד"ז תליא בנידון האחרונים בחלות דין הפקר, אם הוא מתחיל מסילוק הבעלים מן החפץ או דעצם מה שנותן לכל דיכפין לקחתו, א"כ תו אינו שולט עליו, ועמש"כ בשערי יושר שער ה' פכ"ד]. ונפק"מ בניד"ד שהפירות נמצאים בשדה אחר, אז אם הוא דין על הבעלים לנטוש א"כ הכא שאינו בעלים על הפירות אינו מחויב לנטוש משא"כ אם זה דין מחמת קדושת הפירות שמיועדים לכולם א"כ על כאו"א מוטל לתת אפשרות להגיע לפירות. אולם אפשר דאף הרמב"ם מודה לדברי רש"י אלא דס"ל דאיכא ב' דינים, דין הפקר בבעלות דיליף מונטשתה, ודין הפקר מחמת קדושת הפירות, וא"כ בניד"ד לכו"ע צריך להפקיר הפירות.

והנה האחרונים דנו מאמתי חל על הפירות דין הפקר, בפשוטו הוא רק משעה שחל עליהן קדושת שביעית, והוא מהזמן המבואר במשנה פ"ד מ"י, אולם החזו"א (סי' י"ט ס"ק כ"א) הוכיח שהוא נעשה מהזמן שמתחיל לצמוח אף שעדיין לא חל עליו קדו"ש, דהנה בירושלמי פ"ז דכלאים על הא דתנן התם מעשה באחד שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מפרש לפי שאין הגפנים שלו ואין הזרעים שלו, עי"ש, ואי ס"ד דעד שלא נעשה פרי אינו הפקר א"כ אמאי אין הזרעים שלו והרי קי"ל דזרוע מעיקרו בהשרשה ואז עדיין אינו הפקר, אלא ע"כ דרחמנא אפקרי' לצומח בשביעית כיון שהוא צמיחה של פ"ש וגם בשעת השרשה אין הצמיחה שלו, עכ"ד. והנה כל דבריו הוא לשיטת הרמב"ם שבדין של הפקר הוא מחמת הבעלות, ולפיכך אפ"ל שהתורה הפקיעה בשביעית את הבעלות לענין פירותיו כמו דקל לפירותיו, ולכך אף קודם שחל עליהם קדושת שביעית הרי הם הפקר, אך לשיטת רש"י שהדין הפקר הוי מחמת הקדו"ש שיש בפירות, א"כ קודם שחל עליהם קדו"ש פשוט שאין בהם דין הפקר.

והנה בנדריים דף מ"ב ע"ב מבואר דבשביעית מלבד מה שהפירות הם הפקר, גם הקרקע הוי הפקר לכל מה שנצרך לצורך תלישת הפירות, ולהכי שרי למודר הנאה להיכנס לשדה חברו ולתלוש פירות שביעית. דהנה תנן התם המודר הנאה מחברו בשביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל מן הנוטות, ומקשי' אמאי אינו יורד לתוך שדהו הא מה"ט דשרי ללקט מה שנוטה לחוץ לפי דהפקירא אינון שרי נמי להיכנס לחצר דהא ארעה נמי אפקרה, ומשני, א' דאיירי באילנות העומדין על הגבולין, ולכך אסור להיכנס לתוך השדה ללקוט הפירות כיון שיכול ללקוט מבחוץ, ב' אפילו באילנות שאין עומדין על הגבולין אסור דחיישינן שישהה שם יותר מכפי הנצרך לתלישת הפירות. ומבואר בסוגיא שודאי דגוף הקרקע אינו הפקר והוא שלו לבנות ולהרוס ולכלל דבר, וכן גוף האילן הוא לכל דבר כדמבואר בר"ש בכלאים פ"ז משנה ד' ה', ורק ללקיטת פירות אפקריה רחמנא שיש לכל אדם זכות דריסת הרגל לצורך לקיטת פירות ולא לדבר אחר ולפיכך אסור לו לשהות בחצר יותר מכדי הצורך ללקיטת הפירות.

ומעתה יש לדון בגדר מה שהתורה התירה אף להכנס לחצר חברו לצורך לקיטת הפירות, אי הוי רק זכות דריסה בעלמא לצורך הפירות והוי שיעבוד בעלמא ודמי לב' אחים שחלקו שמחויב להניח לו דרך להגיע לשדהו, או שהקרקע קנויה לו לפירותיו והוי כקנין בקרקע כדקל לפירותיו שמבואר בראשונים (תוס' רא"ש ב"מ ר"פ המפקיד, רשב"א גיטין מ"ב ע"ב)

שכיון שהפירות מגופא דדקל קאתו אז מהני הקנין שעושים בדקל לזכות את הפירות, וכן הכא יש לו זכות בקרקע ובדקל לענין פירותיו. ונפק"מ לניד"ד שענפו נוטה לחצר חברו, אם מחויב חבירו (שאינו בעל האילן) להניח דרך להכנס, דלכאו' אם הדין הפקר הוא קנין ממוני בקרקע לענין פירותיו (כקנין דקל לפירותיו), א"כ כיון שמדיני חו"מ פירות הללו שייכים לבעל האילן, א"כ אין הוא מחויב להפקיר חצרו, אך אם הוא זכות דריסה בעלמא לצורך הפירות, א"כ אפשר שבכ"מ שיש בו פ"ש נתנה התורה רשות להכנס.

ועי' בקה"י נדרים (סי' כ"ח) שהוכיח כצד הב' מהסוגיא בנדרים דף מ"ב, דהתם מבואר שהמודר הנאה מחברו "לפני שביעית" אינו יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטות, "ובשביעית" אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל מן הנוטות, ומפרש בגמ' דבאומר נכסי עליך (ולא אמר "נכסים אלו") מותר בפ"ש אפילו כשהדירו לפני שביעית (דהא לא אסרן אלא כשהן "נכסי", ובשביעית לא דידיה נינהו), וכשאומר נכסים אלו, אז הדין דאם הדירו קודם שביעית אסור נמי בפירות שביעית אע"פ שאינם שלו דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, אבל אם הדירו בשביעית עצמה מותר בפ"ש משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו, ע"ש. ולכאו' מ"ש הדירו בשביעית מהדירו קודם שביעית הא אף אם הדירו קודם שביעית צריך להיות מותר, דהא אותן פירות שגדלו בשביעית מעולם לא היו ברשותו והאיך יכול לאוסרן, [ואם נאמר שהפירות נעשים הפקר רק מזמן שחלים בו קדו"ש (ודלא כמש"כ החזו"א), תיקשי טפי דא"כ מודר הנאה מחברו בשביעית נמי יאסר הפירות דהא הפירות הם שלו עד שיחול בו קדושת שביעית, וא"כ יאסר כמו שהדירו קודם שביעית מטעם שאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו], ועוד דלפני שביעית הא היו אותן פירות דבר שלא בא לעולם ואין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו כדאמרינן לקמן דף מז. וע"כ כתב הקה"י דכוונת הגמ' שאם הדירו לפני שביעית חל הקונם על גוף הקרקע והאילנות לענין כח היניקה והצמיחה לפי שבשביעית גוף הקרקע והאילנות לענין הפירות הוא הפקר והו"ל לגבי הבעלים בשביעית כאילו מכר דקל לפירות לשנה זו דכל מה שנוגע לענין הפירות הוא גוף הדקל מכור וה"נ בשביעית הוא גוף הקרקע ואילנות הפקר לפירות, ולפיכך המדיר הנאה מחבירו לפני שביעית חל הקונם על גוף הקרקע והאילנות ולפיכך הפירות שגדלו נאסרין מדין גידולין, אבל בשביעית אין יכול לאסור דאין זה שלו ודמי למוכר דקל לפירותיו שאין המוכר יכול לאסור הדקל על הלוקח לענין שיהיו פירותיו אסורין על הלוקח לפי שלגבי הפירות הוא נמי הדקל עצמו של לוקח. וע"ש שהביא שיסוד זה כבר כתב האבנ"מ [סי' עב סק"ב ד"ה ועי' בתשובת], שהקשה מאי מהני הא דאפקריה רחמנא לקרקע לענין דריסת הרגל ללקיטת הפירות וכי עדיף זכות זה דדריסת הרגל משוכר גמור שיש לו זכות דירה ומ"מ המשכיר יכול לאסור עליו בקונם משום דקונמות מפקיע מידי שיעבוד, ותי' [שם בהגהה אות ט'] דהא דרחמנא אפקריה עדיף משכירות שאינו אלא שיעבוד בעלמא להשוכר אבל בשביעית רחמנא אפקריה לגוף הקרקע לענין לקיטת הפירות ואין לבעלים בשעה זאת כלום, ע"כ, וביאר דכוונתו דהכא הוא כהקנאת גוף לגבי דריסת הרגל ולא כשיעבוד בעלמא, עכ"ד.

גדרי הפקר פירות שביעית

ושמעתי משמיא דמרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, דפשיטא ליה שלא רק את קרקעו של בעל הפירות אפקרה רחמנא, אלא כל קרקע וקרקע שנצרכת לצורך לקיטת פירות שביעית אפקריה רחמנא, ולפיכך אילן הנוטה לחצר חבירו מותר ליכנס אף לשדה חבירו וללקט, ע"כ. והיינו שכל מקום שנצרך כדי להגיע לפ"ש אפקרה רחמנא, ואין זה דוקא בקרקע השייכת לבעלות בעל האילן. ויש שטענו שדבר זה מוכרח, שהרי פירות שביעית אינם שייכם לאף אחד שהרי הם הפקר, וא"כ מה ההבדל בין בעל הקרקע לבין שכנו. אולם דבר זה הוא רק אם שביעית הוא אפקעתא דמלכא, ואף אם כן נראה שאין זה הפקר גמור, שהרי ירקות שנשארו בידו בשמינית אין צריך קנין כדי לזכות בהם, ובפרט אם הדין הפקר נוצר מכח דין ונטשתה שעל הבעלים להתנהג בזה במצב של הפקר, א"כ כלפי אחרים אין שייך. ובאמת ראייה זה אינו מוכרחת, כיון שמתחילה שאפקריה רחמנא את הפירות אפקריה נמי הקרקע שעליו מחמת שהיא משעובדת לפירות שעליו, וא"כ דבר זה שייכא רק בקרקעות של בעל האילן.

אולם אף לטענת הגראי"ל אפשר דאיכא ב' דינים, דין הפקר בבעלות דיליף מונטשתה, ובזה אפקרה רחמנא גם את הקרקע לענין פירותיו, וכל זה הוא רק בקרקע שגדל בו הפירות, ודין הפקר מחמת קדושת הפירות שמיועדים לכולם, ובזה בכל מקום שהוא נמצא מוטל על כל אחד לתת אפשרות להגיע לפירות, אף שאין לאחרים שום זכות בעצם הקרקע.

*

והנה במאי דמשני התם באילנות העומדין על הגבולין, ולפיכך אסור להיכנס לתוך השדה ללקוט הפירות כיון שיכול ללקוט מבחוץ, נסתפק שם הרא"ש בפירושו אי דין זה דוקא במודר הנאה אבל בשאר אדם מותר להיכנס לתוך השדה אף בכה"ג, או דאף בשאר אדם כל שאפשר לתלוש מבחוץ אסור לו להיכנס לשדה לפי שכל ההפקר הוא היכי תימצי איך לתלוש הפירות אבל כשאפשר בענין אחר אסור לו להיכנס, ע"ש. ובפשוטו שורש הספק הוא בזה גופא, דאם הקרקע עצמו קנויה לכל צורך הפירות א"כ אף כשיכול לקטוף באופן אחר מותר לו להכנס לשדה ולקטוף, אבל אם ההפקר הוא לפי שמחויב להמציא את הפירות לכל א"כ בכה"ג כשיכולים לקטוף אסור לכ"ע להכנס. אולם לפי"ז לא יובן מ"ש מודר הנאה משאר אדם, הא מאותו טעם שמותר לשאר אדם להיכנס לפי שהקרקע קנויה לכל לענין הפירות א"כ מה"ט יהיה שרי אף למודר הנאה. ובע"כ צ"ל דלהרא"ש איכא ב' דינים, א' הפקר ממוני מקרא והשביעית תשמטנה ונטשתה, ב' הפקר דיני מקרא והיתה שבת הארץ "לכם" לאכלה, והנה מצד הזכות הממוני פשיטא להרא"ש דלמודר הנאה ליכא זכות זה לפי שקונם מפקיע אף קנין גוף לפירות וכמו שהוכיח הקה"י מהסוגיא בב"ק דף צ' [ע"ש בקה"י במה שנתפלפל בזה], אלא דשרי לו להיכנס מדין הזכות הדיני שהפירות מיועדים לכולם, ולכן אף שאין הקרקע שלו [לענין הפירות] מ"מ מותר לו להיכנס משום שהתורה ייעדה את הפירות לכולם, ולכן למודר הנאה אם יש דרך להוריד את הפירות בלא להיכנס לקרקע פשוט שאסור לו להיכנס, אבל שאר אדם אפשר דשרי משום הזכות הממוני שיש להם בקרקע.

ונראה דכל מה שהפקירה התורה את הקרקע לענין פירותיו הוא רק בשנה השביעית, אבל בשמינית אין הקרקע עצמו הפקר אף לענין הפירות הקדושים בקדו"ש, [וכדחזינן מנודר קודם שביעית שחל הנדר אף על מה שהתחיל לצמוח בשישית, ואף ירקות שגדלו קודם שביעית ונלקטו בשביעית נאסרו, ובע"כ כנ"ל]. ולכאור' הדברים תלויים בפירושא דמתני' דשביעית פ"ט מ"ז, דתנן עד אימתי עניים נכנסים לפרדסות עד שתרד רביעה שניה, ומבארים הרמב"ם (בפיהמ"ש) **והרע"ב** (שם) דאיירי לענין פ"ש שיצאו למוצאי שביעית, ומתור לכל אדם להיכנס לשדות ללקוט פירות אלו, ועד אמיתי מותר עד רביעה שניה, כלומר עד שירד הגשם השני של השנה השמינית, דמאז הילוך של אנשים בשדה עלול לקלקל את הזרעים שזרע בעל השדה בשמינית, והקשה החזו"א (סי' ט"ו אות י"א) הא בשנה השביעית אם יעמיד בעל השדה את כליו בשדה באופן שמי שיכנס לשדה יצטרך לשבור כליו בדרך הילוכם כדי להגיע אל הפירות ודאי מותר, וא"כ מאי שנא שמינית. ומצינו בהדיא דאף באופן שנגרמים לעץ נזקים כבדים ע"י קטיפת כל אחד ואחד, אפ"ה אינו יכול למנעם מחמת זה ולחייבם להביא מומחה שיודע לקטוף בלא שיגרם להיזק לעץ אלא מותר לכאור' לקטוף, וכמו שהוכיח הקה"י (הובא בארחות רבנו ח"ב עמו' שכה) מהגמ' בר"ה דף טו ע"א דאתרוג קשיא ליה ידא ואידי דמשמשי ביה כו"ע בשביעית לא טעון פרי עד תלת שנין, וא"כ מאי שנא בשמינית שיכול למנעם מחמת היזקם. וכתב החזו"א ואפשר דאיירי באמת במניח להן דרך להיכנס ליטול את הפירות, ועד רביעה שניה רשאין ללכת דרך פרדסות [אע"פ שהניח להם דרך אחרת], ע"ש, ומבואר דבשמינית הותר לו לתלוש באופן שלא יגרם הפסד לבעלים, ובשביעית הותר לתלוש אף באופן שיגרם היזק לבעלים, והיינו לפי דבשמינית הקרקע לפירותיו שייך לבעלים ותו אין היתר להרוס את קרקעו לצורך הפירות, ולפיכך בשמינית אינו מחוייב אלא להניח להן דרך ודי, וחלוק משביעית שיש להם זכות ממונית בעצם הקרקע לענין פירותיו. אולם לדבריו יתבאר דאף בשמינית אם לא הניח דרך מותר לו ליכנס ולתלוש אף שע"ז יגרם הפסד לבעלים. **ובדרך אמונה** (פ"ז בבהה"ל הי"ח) הקשה מהמיכלתא (משפטים) 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם, ומבואר שאף בשביעית אין צריך לפרוץ בה פרצות וסגי שמשאיר להן דלת א' להכנס, וא"כ אמאי בשביעית לא סגי במאי שהניח להם דרך להיכנס, הא גם בשביעית הבעלים ניזוק בפירות שחנטו לפני שביעית ואין רוצה שיקלקלום, ואמאי רק בשמינית אסרו כשהגיע רביעה שניה ולא בשביעית. ועל כן ביאר הדרך אמונה בענין אחר, עפ"י דברינו הנ"ל, שכל הדין ונטשתה הוא בשנה השביעית, (וכדכתיב "והשביעית" תשמטנה ונטשתה, ולא בשמינית), אבל בשנה השמינית אין הקרקע הפקר כ"א הפירות, ולפיכך יכול בשנה השמינית לומר להן תבואו בשעה פלונית או שהוציא להם הפירות לחוץ, ואין להם רשות להכנס ולקלקל שדהו בלי רשותו, לפי שאז כל זכותם הוא רק מחמת הפירות, ולפיכך קודם רביעה שניה שאין שום הפסד לבעלים יכולים ליכנס לשדה בלא רשותו מדין כופין על מידת סדום כדמבואר בב"ק דף פ"א ע"ב, אבל אחרי רביעה שניה שניזוק שפיר יכול למנעם, משא"כ בשביעית שגם הקרקע הוא הפקר אינו יכול למנעם מלמשמש את זכותם בקרקע, אף שע"ז הוא ניזוק, ע"ש.

ועי' בסמ"ע בחו"מ סי' רע"ג ס"ק י"ד דהפקר לזמן לא הוי הפקר לאפקועי ממעשר עד דאתי לרשות זוכה, מיהו כשזוכה בו הוי הפקר אע"ג דהוא לזמן דילפני' משמיטה דהוא ג"כ לא הוה הפקר אלא שנה אחד, ע"כ. ודבריו סתומים דהא מה שגדל בשביעית הוי הפקר עולמית, רק ההפקר הוא רק על גידולי שביעית, ולכן גם על מה שלוקט בשמינית מגידולי שביעית פטור ממעשר, וא"כ מאי ראייה היא על הפקר לזמן. ובדוחק אפשר דכונתו על הדין הפקר שנתחדש בקרקע מלבד ההפקר שבפירות, ודבר זה נתחדש שההפקר חל רק על שנה אחת, אף שלענין פטור ממעשר תלוי רק בדין הפקר שבפירות דהוי עולמית ולא בדין הקרקע. ומחכ"א שמעתי מלבאר דכונתו להוכיח מירקות, דהוי הפקר לזמן, והירקות מעצמן אינם מופקרים מאחר דאזלי' ביה בתר לקיטה, ואפ"ה הם פטורים ממעשר, ובעל כרחו דהפקר לזמן הוי הפקר, וד"ז הוי או מצד שהקרקע מופקרת לזמן, דהיינו דגם בירקות הקרקע מיהא מופקרת אף קודם שחלה בהם קדו"ש דהיינו אף קודם הלקיטה, או שההגדרה בירקות שהן מופקרים בעצמם עד ר"ה, וכשלא ליקטם עד ר"ה פקע מהם מעכשיו חלות ההפקר.

ונפק"מ בזה עוד לענין שיעור הזמן שצריך להפקיר שדהו בשביעית לצורך הפירות, אי סגי במה שפותח השדה כמה פעמים ביום, או שצריך שיהיה מופקר כל הזמן. ולכאו' אם הקרקע עצמו הפקר לענין פירותיו א"כ צריך שיהיה מופקר כל הזמן ואין לו זכות ממוני למנוע כניסת אדם בכל שעה, אבל אם זה רק זכות דריסה בעלמא לצורך הפירות א"כ אפשר דסגי לזה מה שמניח אפשרות כמה פעמים ביום ליטול הפירות. נוכח נראה לשיטת רש"י שהדין הפקר נילף מקרא והיתה לכם שבת הארץ לאכלה, ששורשו הוא מחמת הפירות, שמחלק מדיני הקדושה שבו הוא ליעדם לכו"ע, א"כ אפשר שאין צריך שהשדה תהיה כל הזמן במצב של הפקר וסגי במה שנותן אפשרות לקחת הפירות]. והנה לגבי פאה תנן (פאה פ"ד מ"ה) דג' פעמים ביום נותנים לעניים להיכנס לשדה ללקוט פאה, בשחר - בחצות היום - ובמנחה, ולענין שביעית דייק הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בדרך אמונה (פ"ד הכ"ד בבה"ל סד"ה מ"ע) **מלשון המכילתא שצריך שיהיה מופקר בכל שעות היום והלילה ולא סגי שיפתח השדה לכמה שעות בלבד**. ואצטט לשון המכילתא (שמות כ, יא) תני ואכלו אביוני עמך (שמות כג, יא), שלא תאמר מפני מה אמרה תורה, לא כדי שיאכלו אותה עניים? הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים, ת"ל "והשביעית תשמטנה ונטשתה" מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם, ע"כ, **ומבואר** שמדינא צריך לפרוץ בה פרצות, א"כ מפורש שצריך שיהיה במצב של הפקר כל הזמן, ללא שום שייכות לבעלים. אולם הנידון עדיין קיימא למאי שגדרו חכמים מפני תיקון העולם, אי מחויב להשאיר כל הזמן במצב של הפקר אלא שאין צריך לפרוץ בה פרצות וסגי במה שאינו נועל את שדהו, או שאף אינו צריך להשאיר כל הזמן במצב של הפקר, וסגי במה שמפקיר לכמה שעות ביום כדין פאה. ועי' ברמב"ן (ויקרא כה, ה) שהביא לדברי המכילתא, ונראה מדבריו שנקט בפשיטות כצד הא' שאף לאחר תיקון העולם מחויב להשאיר כל הזמן במצב של הפקר, שפירש שהגדר מה שגדרו חכמים מפני תיקון העולם: היינו שלא יפרצו פרצות בשדה ובכרם, אבל לא שיהא הוא משמר שדהו ומכניס הפירות לעבור על דברי תורה, ע"כ,

ומבואר שאף אחרי תיקון העולם צריך להשאיר את הדלת פתוחה כל הזמן אלא שאין צריך לפרוץ בה פרצות, והדברים מפורשים יותר בתחילת דבריו (שם) וז"ל: וכן מן התורה שלא יהא אדם שומר שדהו ונועל בפני עניים בשביעית ואפילו רוצה להפקיר אותן בשעת לקיטה "אלא יהא השדה כל השנה מזומן ומופקר לעניים", ע"כ. ומפורש שצריך שיהיה הפקר כל השנה. אולם לפמ"ש"כ לעיל כל האמור אינו אלא בשנת השביעית עצמו, אך בשמינית אפשר שמדינא אי"צ להפקיר כל שעה וסגי במה שנותן אפשרות להגיע לשדהו כמה פעמים ביום כדין פאה. ומהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שמעתי שצריך להפקיר כל שעה משום לתא דאיסור שמור, והיינו שאם חלק מן הזמן נועל את שדהו הר"ז חשיב שמור. [והוסיף שאם חושש ממזיקים יכול לנעול שדהו ולכתוב שהמפתח נמצא ביתו ובתנאי שיש מישהו בביתו בכל שעות היום בכדי שכל הזמן ינתן אפשרות להיכנס לחצר, ומאחר שביד כאו"א ליכנס בכל שעה חשיב כמו שהשאיר את דלת החצר פתוח]. וכן מי שיש לו גינה בתוך חצר ביתו, צריך לתת אפשרות בכל שעות היום שיהיה ביתו פתוח כדי שיוכלו להיכנס לגינתו משום דין שמור, וכל שנועל את ביתו חשיב שמור, ולפיכך כשאין בעה"ב בביתו צריך להשאיר מפתח ביתו אצל אחד משכניו או מכירו כדי שלא יחשב שמור, עכ"ד. ולפ"ז אף בשמינית צריך שיהיה במצב של הפקר כל שעה.

אולם לדברי כולם נראה דבשנה שמינית באופן שענף מעצו נכנס לחצר חבירו, והדרך היחידה להיכנס ולקחת את הפרות הוא דרך חצר חבירו, שאינו מחויב חברו להפקיר את השדה כל שעה, וסגי במה שנותן ג' פעמים ביום להיכנס לשדהו, שהרי הכרעת החזו"א דאיסור שמור הוי רק לבעלים, ומכיון שבעל החצר אינו בעלים על הפירות (שהרי הוא שייך לבעל האילן) ואינו מצווה בדין ונטשתה א"כ אינו צריך להפקיר כל הזמן וסגי במה שנותן אפשרות לקחת את פירות הפקר כדין פאה. ואפשר דאף בשנה שביעית כן, וכל מה שהוכחנו שהופקר נמי גוף הקרקע הוי רק בקרקע של בעל האילן ולא קרקע אחר. [מיהו לדברי כולם רשאי לכתוב על דלת ביתו שהפירות בחצרו הם הפקר "ורצוי שלא לבוא לקטוף רק בין השעות....", לפי שבאופן זה הרי ההפקר הוא כל הזמן ומי שרוצה יכול לבוא בכל שעות היום (שהרי אינו כותב: שרק בשעות אלו אפשר לבוא), ודמי ד"ז למש"כ תוס' בב"מ דף נח ע"א (ד"ה לשמור) בהא דשמרו תבואה לעומר, דאין זה חשיב שמור לפי שלא היה השומר מוחה מליקח רק היה מודיען שיחדום לעומר, ומעצמן היו נמנעין מליקח].

*

והראוני בשו"ת הרשב"ש (נכד הרמב"ן) סי' רנ"ח, שהוכיח דשביעית בזה"ז דרבנן מהמיכלתא הנ"ל, שלא תאמר מפני מה אמרה תורה, לא כדי שיאכלו אותה עניים? הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים, ת"ל "והשביעית תשמטנה ונטשתה" מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם, ואם היא מן התורה איך יבטלו חכמים ז"ל דבר שהוא מן התורה. ובפשוטו כתוב כאן שמה"ת צריך לפרוץ בה פרצות, והיינו שבכלל הדין הפקר היינו שיפקיר את גוף הקרקע לצורך הפירות, ולכן מה"ת אין בידו לעשות הגבלות, אך אינו ברור מה הגדר במה שתקנו חכמים. ונראה דהנה איתא בכ"מ שבכוח של חכמים לבטל מצוה בשב ואל תעשה, וא"כ תיקשה מה הוכיח מכאן הרשב"ש דשביעית

גדרי הפקר פירות שביעית

בזמן הזה דרבנן, הא אפילו אם הוא מה"ת יש ביד חכמים כל לבטל, ובע"כ דס"ל שחכמים לא אמרו שאין צריך להפקיר הקרקע מפני תיקון העולם, אלא ששינו את כל הדין הפקר, דהוי רק בפירות ולא בקרקע, והיינו שאינו הפקר בגוף בעלותו (בקרקע לפירותיו) אלא סילוק שליטתו לחוד (מהפירות). אולם המעיין שם בלשון הרשב"ש יראה שאין שום ראייה לענין הגדר בתיקון העולם, שכתב שהגדר שגדרו חכמים ז"ל הוא שלא יפרצו בה פרצות כדי שלא יכנסו גוים, אבל להיות יושב ומשמר להיות כשלו להכניס הפירות ולמנוע העניים ממנו לא, ע"כ, והיינו דבתיקון העולם התירו אף לשמור בצורה חיובית, אף דהוי עקירה בקום ועשה, אלא דהתירו רק כדי למנוע מגוים מלהיכנס, ולא שיתנהג בפירות כשלו. ולפ"ז אפשר נמי שמה"ת ההפקר הוי רק בפירות ולא בקרקע, אלא שמפני תיקון העולם התירו לו למנוע מהגוים לקחת את הפירות, אף שהפירות בעצם מופקרים לכל, וצ"ע. וע"ע במאירי במו"ק דף ו' ע"ב שביאר דכונת המיכלתא דהקילו חכמים וגדרו מפני תיקון העולם והתירו לגדור שלא תהא פתוחה למזיקים, הואיל ואין מתכוין אלא לשמירת גוף הקרקע שלא ידרס ולא לשמור הפרי. ומבואר בדבריו דמותר אף לשמור בצורה חיובית, ודבר זה מותר מאחר שאין כונתו לשמירת הפרי אלא לצורך הקרקע, והחידוש שאף שנראה כמכוין לשמור את הפרי מותר. ולדבריו נראה שאם שומר את הפירות אפילו זמן מועט חשיב שומר, ורק הכא שאין כונתו לצורך שמירת הפירות התירו מפני תיקון העולם.

והנה בזבחים דף ל"ג ע"א איתא גבי סמיכת אשם מצורע, שאינו יכול להכנס לשער נקנור ולסמוך לפי שאין מצורע יכול ליכנס לשם עד שמזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמתו, ומקשינן אי קסבר סמיכת דם אשם מצורע דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא ליעול ולסמוך דרחמנא אמר (שיכנס ויסמוך), ומשני שמא ירבה בפסיעות, ופרש"י שמא ירבה בפסיעות "לאחר שסמך" אם יכנס לצד פנים יותר משהיה צריך נמצא עונש כרת, ע"כ, ודייק הרש"ש דמשמע דס"ל דקודם שסמך כיון דאישתרא ליה ליכנס התיר הוא אצלו עד שיסמוך, ע"ש. ולפ"ז יש שדימו זאת נמי לענין שביעית, שכיון שהותר לו להכנס אז אף אם יכול להלך בדרך קצרה מותר לו להלך בדרך ארוכה. נופלא מש"כ הגראי"ל בספרו **אילת השחר** (זבחים שם) לאיסור, ואצטט לשונו: שמא ירבה בפסיעות, יל"ע לפי סברא זו דאף שהתירה לו תורה ליכנס מ"מ פסיעה יתירה אסור, א"כ בשביעית שהתירה תורה להכנס לשדה חבירו ללקט פירות, מ"מ יהיה אסור לילך פסיעה יתירה, ע"כ. ולכאו' מדברי רש"י מבואר שם להיפך וכמו שדייק הרש"ש, וכל דברי רבינו יכולים להיות רק לאחר שלקט, ויכול לצאת בדרך קצרה שאז אסור לו להלך בדרך ארוכה. אולם גם בזה אין הדברים מוכרחים שבשביעית יהיה אסור, דאפשר דכיון דבשביעית אפקריה רחמנא נמי לארעיה לצורך הפירות (והוי כקנין דקל לפירותיו) וכמו שנתבאר, א"כ כל מה שנכנס לצורך הפירות רשאי ללכת מהיכן שרוצה, ושאיני מהתם דאינו אלא היתר כניסה לחוד לצורך עשיית סמיכה].

והנה זה פשוט שלאחר שסמך אין לו לשהות שם סתם וצריך לצאת מיד, כדמבואר בנדרים דף מב ע"ב דמה"ט מודר הנאה בשביעית אין יורד לתוך שדהו. אמנם ממה שהוצרך רש"י שאחר סמיכה החשש שיכנס פסיעה יתירה לצד פנים, אין לדייק שבגוונא שאינו נכנס לצד

פנים אז אף אם הוא ממשיך לשהות שם מותר, דאפשר דרש"י איירי בגוונא שאינו שוהה אלא שיוצא מצד אחר ע"ז שממשיך להכנס לבפנים. אולם בשביעית מבואר בגמ' בנדריים (שם) דבסתם אדם (שאינו מודר הנאה) לא איכפ"ל במה שישהה שם כיון שמסתם אין הבעלים מקפידים ע"ז. ואפשר דמה"ט אמר הגראי"ל שטיינמן זצ"ל לקבוצת אברכים שנסעו לקטוף אתרוגים, והגיע זמן מנחה, דמותר להם לשהות בשדה כדי להתפלל מנחה.

ב'

ובניד"ד שנופו נוטה לחצר חברו, שמעתי מחכ"א ששמע לפני כיוכל שנים מרבינו הקה"י זצ"ל שאמר שבכה"ג בעל החצר זוכה בפירות מדין קנין חצר (כשהם מחוברים), ותו אין צריך להפקיר הפירות, וליכא שום היתר להיכנס לחצירו, עכ"ד. [והוסיף לי אותו חכם, שלא רשם הדברים בשעת מעשה ולפיכך אין לסמוך ע"ז להלכה למעשה].

והנה יסוד דבריו שבעל החצר יזכה בפירות בפירות בקנין חצר ברורים הם, דהא אם יהא עץ של הפקר שנופו נוטה לחצרו פשוט שבעל החצר יזכה בפירות אף כשהם עדיין מחוברים, [ולא מיבעיא אם פירות העומדים להיתלש כתלוש דמי שפשוט שקונה לו חצירו, אלא אף אם כמחובר דמי, מ"מ מצינו שאף קרקע נקנית בקנין חצר, כמש"כ החזו"א אבן העזר סי' קמ"ז בקונטרס בענייני עבדים ס"ק יז. וידוע המעשה שהיה לפני כמה שמיטות בעיה"ת ב"ב, באחד שהיה לו הרבה יין הקדוש בקדו"ש, וכשהגיע זמן הביעור בער"פ דשמינית רצה לבער את היין כדין, והיה קשה לו להוציא את כל היין בחוץ, ואמר בפני ג' שמפקיר את ביתו ותו גם היין אינו ברשותו וכו', והלך אחד מהג' ועשה קנין חזקה בביתו ע"י שעקר את דלת הבית ושוב זכה בביתו בקנין נעל גדר ופרץ, ורעשה העיר. וכשהגיע מעשה זה קמיה הגר"א גניחובסקי זצ"ל אמר שמי שעשה קנין חזקה לא זכה בדירה, לפי שמיד שהפקיר זכה בעל הדירה שתחתיו בקנין חצר ע"פ החזו"א הנ"ל], אך לגבי שביעית אינו ברור שאפשר לזכות במחובר, ומכמה אנפי, א' דאפשר דכיון דרחמנא אפקריה לשדה עצמו א"כ לית ליה חצר לענין לקנות הפירות שעליו, אלא דבזה יש לדון דאפשר שהקרקע עצמו לא אפקריה רחמנא ואינו אלא זכות דריסה בעלמא (כפיאה, כדמבואר בב"מ דף י' ע"ב), ואף אי אפקריה רחמנא לגוף הקרקע אפשר דאינו אלא בקרקע של הבעלים שלו התורה הפקירה את הקרקע לפירותיו ולא בקרקעות של אחרים. ב' אפשר דכיון שהתורה ציוותה שפירות שביעית תהיינה הפקר בעודן מחוברים, א"כ זה גופא הוי הפקעה מלזכות בהם בעודן מחוברים, [אלא דאפשר שדין זה נאמר רק כלפי הבעלים שנצטווה להפקיר, ולא כלפי האחרים שרשאיין לזכות בהן]. ג' אף אם זוכה בפ"ש מ"מ כיון שהן מחוברים תו חל עליו חובת ונטשתה להפקיר שוב, דאפשר שהדין ונטשתה הוי חיוב על כל רגע ורגע בעודן שהפירות מחוברים, או דאפשר שרק לבעל השדה ציוותה התורה להפקיר כל זמן שהם מחוברים ולא לאדם אחר. [והנה זה פשוט שאחד שקנה דקל לפירותיו שהפירות הם הפקר, אף שהפירות אינם של בעל השדה מ"מ לבעל הפירות יש קנין בקרקע לענין פירותיו, משא"כ בניד"ד שאין לו שום זכיה בקרקע כ"א בפירות לחוד אפשר דאינו מחויב שוב להפקיר]. ד' אפשר דבשביעית התורה לא נתנה זכות בפירות כ"א ללקטם, ולפיכך כל זמן שמחובר אין לו בהם היתר זכיה, [אלא דלגבי מעשר דינו כהפקר כיון דיש בו לכ"א זכות

גדרי הפקר פירות שביעית

ללקטו], וד"ז יובן עפ"י המבואר בכ"מ שהדין ונטשתה אינו הפקר אלא נטישה בעלמא דהיינו שהוא שלו אלא שהוא נוטשו, וכדאמרי' בב"מ דף לט ע"א גבי נכסי נטושין (דהיינו שהלך הבעלים למדה"י) בע"כ דומיא דשביעית דכתיב ונטשתה, ושם לא הפקירו שום אדם אלא שהם נטושין ממנו.

ומצינו בזה דברים מפורשים, דהנה בסוגיא בב"מ דף קיח ע"א מפורש שאפשר לזכות בפ"ש בעודן מחוברין, דאמרינן התם אמר רבה הבטה בהפקר תנאי, דתנן שומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ר' יוסי אומר הרוצה מתנדב הוא ושומר חנם אמרו לו אתה אומר כן אין באין משל ציבור, מאי לאו בהא קמיפלגי דת"ק סבר הבטה בהפקר קני ואי יהיבי ליה אגרא אין ואי לא לא ורבי יוסי סבר הבטה בהפקר לא זכי וכי אזלי ציבור ומייתי השתא הוא דקא זכי ביה, ומבואר בסוגיא דאי הבטה בהפקר זכי אז שומרי ספיחי שביעית היו זכין בהן בעודן מחוברין בקנין הבטה, הרי מפורש שאפשר לזכות במחובר ותו לא הוי הפקר. אלא דאפשר דכ"ז הוא דוקא לאחרים אבל הבעלים עצמו אינו יכול לזכות כל זמן שמחוברין שהרי מוטל עליו להפקירו, וכן אפשר דכ"ז הוא דוקא בקנין הבטה אבל בקנין חצר כיון שהתורה הפקירו את הקרקע לצורך הפירות א"כ אף כשזה בחצרו של אחר אינו יכול לזכות בו. ובאמת בד"ז מצינו פלוגתא באחרונים, דעת הרש"ש (ר"ה דף ט ע"א) שא"א לזכות מהמחובר בקנין חצר לפי דרחמנא אפקריה נמי לשדה ונמצא דלית ליה חצר למקניה, ותו אין לו שום דרך לזכות בפירות במחובר, [אלא שדן שם אם יכול לזכות בפירות בקנין חזקה, עיי"ש]. אולם החזו"א (סי' י' סק"ה ד"ה ואע"ג) כתב דאף אם יהיה לו דרך לזכות במחובר מ"מ לא יהני זכיתו כיון שרחמנא אפקריה, ושוב אף שיזכה בהם מ"מ כיון שהוא מחובר הדר דין הפקר עליה. ופלוגתם לכאן הוא אם דין ונטשתה הוי כל זמן שהפירות מחוברים או דסגי לזה רגע אחת ולפיכך תו מהני זכיותו בהם. ועיי"ש בחזו"א שנתקשה מהסוגיא בב"מ, דמבואר שם שאם מהני קנין הבטה בהפקר אז שומרי ספיחי שביעית היו זוכין בהן במחובר, ועיי"ש בסוף דבריו שכתב: ואפשר דכאשר הפירות כבר ראויין לאכילה ורשאי לתלשן, רשאי לזכות בהן במחובר כדי לתלשן ולאכלן, ואינו חייב לנהוג בהן הפקר, ע"כ. ואינו ברור כונתו אם חוזר בו ממש"כ לעיל וס"ל שרשאי לזכות במחובר, אלא דס"ל שרשאי לזכות רק בכמות שמותר לו לתלוש דהיינו ט"ו כדי יין, או דכוונתו דוקא לאחרים שאינם בעלים שלא נאמר בהם דין דונטשתה, אבל לבעלים הרי כל זמן שהם מחוברים אית ביה דינא דונטשתה וא"כ מה מהני מה שיזכה בהם הא שוב רחמנא אפקריה. ובפשוטו נראה כצד הב', דיעוי' בחזו"א סי' טו ס"ק י"א שכתב דפירות שביעית אין רשאי הבעלים לתלשן ולהניחם חוץ לשדה, דמצוותן שתהיינה הפקר בעודן מחוברים, שהרי כשתלשן רשאי לזכות בהן בעצמו ופקע מהם מצות הפקר, עיי"ש, ומבואר שכל זמן שה מחוברין כיון שמצווה להפקירן הרי זה הפקעה שאינו יכול לזכות בהן.

עוד יל"ע באילן שנופו נוטה לחצר חבירו (לצד שאין זוכה בקנין חצר), ואין נותן חבירו להכנס ולקטוף הפירות (אף לצד שאינו מחויב להפקיר את קרקעו לצורך אילנו של חבירו) אם הפירות נאסרים מדין שמור. ובפשוטו ד"ז תליה בפלוגתת רש"י והרמב"ם שהובא בריש דברינו, דלרש"י שהדין הפקר הוי מחמת קדושת הפירות א"כ כל שהפירות שמורים (אף

שלא ע"י הבעלים) הרי הם נאסרים, ולרמב"ם שהדין הפקר הוי דין בבעלים א"כ כל שהם שמורים שלא מחמת הבעלים הרי הם מותרים. אולם מצינו בזה דברים מפורשים, דהנה תוס' במנחות דף פד ע"א תמה אמאי דאמרינן התם שהיו שומרים ספיחי שביעית לצורך העומר ושתי הלחם, דאיך הביאו עומר מן המשומר הא בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל, (וע"ש שתירץ שמדאורייתא רק בצירה אסור אבל באכילה שרי, ע"ש), ותמהו האחרונים דלכאורה אמאי לא הקשה דאיך כלל היו משמרין הלא איסור שימור הוא מדאורייתא לכ"ע, ועי' בחזו"א (סי' י' סק"ה ד"ה והק") שכתב שמכאן מוכח דכל האיסור לשמר הוי על הבעלים אבל איניש דעלמא דלא קני להו לפירות גרמא בעלמא הוא, ע"ש. [וכ"כ הרש"ש בב"מ דף נח ע"א]. ולפ"ז מבואר שאע"פ דליכא איסור לשמר מ"מ הפירות נאסרים ולפיכך הקשו התוס' דאין זה מן המותר לישראל, והיינו דאף דליכא איסור בשימור מ"מ אם שמרו הפירות נאסרינן, לפי שהדין משומר לא הוי משום האיסור, נוכח מוכח משיטת הרז"ה (יט ע"ב מדפי הרי"ף) שמשומר בשדה של גוי אסור, אף דהגוי לא עביד שום איסור במה ששמר שדהו, וא"כ בניד"ד אף דליכא עליו איסור בשימור מ"מ כל ששמר הפירות נאסרינן מדין משומר. איברא החזו"א שם כתב שזה גופא כוונת התוס' בתירוצו שכיון שאין איסור שימור אין איסור של משומר, ולא זכיתי להבין איך דבר זה נכנס בדברי התוס' שם.

*

העולה לדינא:

- בשביעית מלבד מה שהפקירה התורה הפירות, הפקירה נמי הקרקע שנצרך לצורך תלישת הפירות. ונאמרו בזה ב' דינים, א', שהקרקע בעצמו הוי הפקר לענין פירותיו, ב', דמחויב לתת דרך כדי שיהיה הכי תימצי להגיע לפירות, וד"ז הוי זכות דריסה בעלמא בלא שום בעלות בקרקע.
- ונתחדש (בדברי הרא"ש) שבשנת השביעית איכא להני ב' דינים, ובשנת השמינית איכא רק לדין הב'.
- ונפק"מ בזה, א', מאימתי חל ההפקר, דבשביעית חל מעת שמתחיל הפרי לצמוח אף קודם שהגיע לשיעור שחל בו קדושת שביעית (כמו שהוכיח החזו"א), ובשמינית הוי רק מעת שהפרי קדוש בקדו"ש. ב' אי סגי במה שמניח דרך בתוך חצירו או שיכול להיכנס בחצר בכל מקום שירצה, דבשביעית יכול להכנס מהיכן שרוצה שהרי הקרקע שלו לענין פירותיו, ובשמינית יכול להיכנס רק היכן שהכין לו דרך. ג' אם צריך שיהיו הפירות במצב של הפקר בכל שעה או שסגי במה שנותן אפשרות כמה פעמים ביום להכנס לחצירו, דבשביעית צריך שיהיה במצב של הפקר כל שעה, ובשמינית יל"ע. ד' פירות כאילו שאינם מותרים באכילה כגון ערלה או ספיחין, אז בשביעית צריך להפקיר כיון שזה הפקעה בעצם בעלותו, אבל בשמינית דהוי מחמת קדושת הפרי א"כ בפרי שאינו עומד לאכילה אפשר שאין עליו דין הפקר,

גדרי הפקר פירות שביעית

- הובא חידושו של רבינו "האילת השחר" שהדין הפקר אינו רק בקרקע של בעל הפירות אלא בכל קרקע שנמצא בו הפירות, ולפיכך חידש באילן שנופו נוטה לחצר חבירו שיכול להכנס לחצר חבירו ולתלוש. והבאנו מחלוקת האחרונים בפירות שביעית מחוברים אם נקנים בקנין חצר, ולפ"ז יש לדון שבעל החצר זוכה בפירות מדין קנין חצר ותו אין זה הפקר, וכן מטו משמיה דמרן הקה"י זצוק"ל.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מעלת מידת השלום

וּנְתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְץ וְשִׁכְבְּתֶם וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר
בְּאַרְצְכֶם. וּרְדַפְתֶּם אֶת אֵיבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרָב (כו, ו-ז) וברש"י: ונתתי שלום - שמא
תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום, ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום
בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר (ישעיה מה) עושה שלום ובורא את
הכל.

פרפראות

לפני שנדבר על פרשתנו נתחיל בדברי מליצה, כתב בספר נזר יוסף בשם הדרשן
הירושלמי הרה"ג רבי שבתאי יודלביץ זצ"ל. על הפסוק ונתתי שלום בארץ, מספרים שהיו
שני חברים אחד בשם ישראל ואחד בשם שלום, הם טיילו יחדיו והגיעו לנהר, אמרו בניהם
למה נכנס שנינו ונרטב עדיף יותר שאחד ירכיב את השני ונרויח אחד לא ירטב, אבל
השאלה מי יהיה על מי, שלום נזכר בפסוק שבו כתוב שלום על ישראל, ולכן אמר לחברו
שהוא צריך לרכב על ישראל, הסכים איתו מאחר ויש לכך רמז בפסוק וכן היה שישראל
הרכיב את שלום על כתיפו, באמצע הנהר זרק ישראל את שלום, שאל אותו שלום מדוע
עשית כך, ענה לו ישראל אמנם יש רמז בפסוק ששלום על ישראל אבל נזכרתי שכתוב
ונתתי שלום בארץ, ולכן הפסוק מרמז לזרוק אותך.

שאלות

א { שואלים מצד אחד התורה מבטיחה ונתתי שלום בארץ הוי אומר שלא יהיו מלחמות
נגד עם ישראל, אך בהמשך כתוב ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם, הוי אומר שיהיו
מלחמות רק שעם ישראל ינצח? ב { עוד הקשה בספר משכיל לדוד על ויקרא פרק כו פסוק
(ו) ונתתי שלום וכו'. פי' קשה לו שלא שייך בשלום לשון נתינה, דבשלמא לעיל דכתיב
ונתתי גשמיכם ניחא, שהרי הגשמים דבר שיש בהן ממש ושייך בהן לשון נתינה דבר הניתן,
וכן נתנה הארץ יבולה, אבל השלום הוא דבר שלא שייך ביה לשון נתינה והיה לו לומר
ואעשה שלום או ואשים שלום וכיוצא? ג { עוד הקשה האור החיים צריך לדעת למה הוצרך
לומר ונתתי שלום אחרי שכבר אמר קודם וישבתם לבטח?

החיפוש אחר השלום בכל תחומי החיים

כאשר נתבונן בעולם כולם רודפים ומנסים לחפש דרכים לעשות שלום, ומשקיעים על כך
משאבים גדולים, ומנהיגי העולם כולו מצהירים מגנים ומשבחים ומתמודדים סביב השלום,
אך ענינו רואות שאין הצלחה ותמיד הדברים עולים על שרטון ונכשלים והשאלה למה,

מעלת מידת השלום

ובאמת חיפוש השלום הוא בארבעה קטגוריות, והן הראשון שלום ביתו של האדם, השני שלום בתוך הציבור החרדי, השלישי שלום בכלל ישראל, והרביעי שלום בעולם לישראל מאומות העולם, תורתנו הקדושה מלמדת אותנו בכדי לזכות לשלום הדבר נתון ותלוי בעם ישראל בשמירת התורה ומצוותיה רק אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו אך ורק אז אפשר לזכות שהשלום ישורר בתוך ביתנו ולאחר מכן בתוך מחננו והדבר ישפיע גם על כלל ישראל וממילא ישפיע גם על אומות העולם, ולזאת מאחר והדבר תלוי וכרוך ומחוייב על הציבור החרדי שאליו התורה מדברת כי לא יתכן שתדבר למי שאינו קשור כלל לתורה, הרי שהדבר תלוי ועומד בציבור שומרי התורה שכל שנעשה מאמץ ונשתדל בקיום התורה ומצוותיה אשר כלול בתוכה את חובת האדם לעבוד על תיקון מידותיו הקנאה התאוה והכבוד אשר מוציאים את האדם מהעולם ויוצר מחלוקת בתוך מחננו כך ירבה השלום, וכמובן הדבר מתחיל בביתו של אדם וממילא זה משפיע לחברה וממילא לכלל ישראל וממילא לכל העולם, ויותר מכך ולואי שכל הציבור החרדי יתאחד ויעשו אגודה אחת לעשות רצון השם מעין כל אב שרוצה באחדות יוצאי חלציו, ובכך הדבר יגביר את כוח התורה וישפיע על כלל ישראל וממילא על כל העולם כאשר נבאר בפרשתנו.

הקדמה מהו טבע האדם

נקדים ונאמר ראשית. מבואר בדברי המדרש אמר רבי סימון בשעה שרצה הקב"ה לברוא את האדם נעשו המלאכים כתות מהם אומרים ייברא מהם אומרים לא ייברא חסד אומר ייברא שהוא גומל חסדים אמת אומר לא ייברא שהוא כולו שקרים צדק אומר ייברא שהוא כולו מלא צדקות ושלום אומר אל ייברא שהוא כולו קטטה. ללמדנו שטבע האדם להתקוטט ולעשות מחלוקת סביב צרכיו, כאשר מצינו מתחילת בריאת העולם ריב הבל וקין, ואחר כך דור המבול ודור הפלגה אברהם ולוט יצחק וישמעאל עשיו ויעקב השבטים עם יוסף ולכן מידת השלום אומרת שעדיף שלא לברוא את האדם, ולזאת חובת האדם לעבוד על מידותיו לקנות את מידת השלום כי השלום הוא סוד קיום העולם וסוד הברכה וההצלחה.

סוד קיום העולם ומקור כל הברכות וההצלחות

עוד נקדים שנית. כתב תנא בסיום הש"ס משנה מסכת עוקצין פרק ג משנה יב אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: בספר הארת דרך כותב כי אם חז"ל בחרו בביטוי כה חריף לא מצא רוצים הם לגלות לנו כי מציאת כלי המחזיק ברכה היא מן המשימות הקשות ביותר ואף שכל מידה טובה משמשת כלי בפני עצמה אף על פי כן לא מצאנו שחז"ל יתבטאו עליהן כי הן כלים המחזיקים ברכה כי כן הוא הדבר לא מצא הקב"ה בעולמו בין כל הכלים שברא כלי שתהיה בו הסגולה הנפלאה של שמירת הקניינים הרוחניים של האדם אלא השלום והלשון לא מצא היינו שלא ברא כלי נפלא כדוגמתו בכל הבריאה אלא השלום.

עוד כתב התנא במסכת אבות פ"א מי"ח על שלושה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. והקשה רבינו יונה זצ"ל פ"א מ"ב הרי בתחילת המסכת כתוב על

מעלת מידת השלום

שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים? ומתרץ כי תורה עבודה וגמילות חסדים הם הדברים אשר לשמם נברא העולם, ואילו שלושת דברים האחרונים הם דברים שעל ידם מתקיים העולם ובלעדיהם העולם יחרב. ללמדנו מעלת השלום שהכל תלוי בו ובלעדיו אין קיום וברכה בשום דבר.

עוד במעלת מידת השלום אין מידת הדין פוגעת ומותר לשקר

עוד אמרו חז"ל במעלת מידת השלום, במסכת מכות דף י איתא גדול השלום שאפילו עובדי עבודה זרה ושלום ביניהם אין השטן נוגע בהן. עוד אמרו חז"ל במסכת יבמות דף סה ע"ב דבי רבי ישמעאל תנא: גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב: ואדוני זקן, ולבסוף כתיב: ואני זקנתי.

קניין התורה רק על ידי שלום

עוד כתבו חז"ל במסכת דרך ארץ זוטא פרק השלום אמר הקב"ה הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת הרי השעה שאתן להם את תורתני. וכן בילקוט שמעוני משלי ג רמז תתקלד מובא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ביקש הקב"ה ליתן תורה בשעה שיצאו ישראל ממצרים והיו חולקים זה על זה שנאמר במדבר לג ו יסעו מסוכות ויחנו באתם שהיו נוסעים במריבה וחונים במריבה כשבאו ברפידים הושו כולם ונעשו אגודה אחת שנאמר שמות יט ב ויחן שם ישראל ויחנו אין כתיב כאן אמר הקב"ה התורה כולה שלום ולמי אני נותנה לאומה שאוהבת שלום הוי וכל נתיבותיה שלום. וכך כתב רבינו בחיי זצ"ל בספרו כד הקמח על הפסוק משלי ג יז דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום שהדבר בא ללמדנו כי יסוד ועיקר התורה כולה הוא השלום.

כוונת התורה לשלום הפנימי אדם בביתו ובכלל ישראל

ובזה נבוא לביאור פרשתנו שנחלקו הראשונים בביאור ונתתי שלום רש"י מבאר הכוונה שלום בעולם, ואילו האבן עזרא והרמב"ן והאור החיים מבארים על שלום פנימי בין ישראל עצמם בהיות והשלום שבכלל הארץ והעולם תלוי בשלום הפנימי של ישראל וכל אחד בביתו. ומה שכתב בלשון נתינה כתב הגרד"פ במשכיל דוד כיון שכל המתנות תלויים בשלום ובלעדיו אין להם קיום ממילא נאמר על השלום נתינה שהוא הגורם לקבלת המתנות. ואכן כך אמר שלמה המלך בחכמתו משלי י"ז א' טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב. וכתב באלשיך הק' שם דפירש טוב פת חרבה ושלוה בה טוב שובת מריב מפני השלום מבית מלא זבחים ובשר וכל מטעמים הנקנים לבית מלא ריב כי בפת חריבה בזכות השלוה תחול ברכה וימלא ביתו כסף וזהב, ונהפוך הוא במחזיק הריב כנודע וכך אמרו רבותינו ז"ל עוקצין ס"ג מי"ב לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום וכו'. ולדבריהם מובן שיש שני סוגי שלום יש שלום פנימי בין עם ישראל ובביתו ויש שלום חצוני בארץ ובעולם, וכוונת התורה לומר למרות שנאמר וישבתם לבטח עדיין צריך את ונתתי שלום הפנימי בכדי לכלול שלום בית ומשפחה ובתוך כלל ישראל, ובזכות זה ישבו לבטח

מעלת מידת השלום

גם מבחוץ מאוייבנו הוא על ידי שיפחדו מישראל כי ורדפו אחד מאה וכו' ויפלו פניכם כן
שהפסוק מדבר על השלום הפנימי והחצוני.

ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו

אלא שראיתי שהקשה הרה"ג שטיינמן זצ"ל בספרו אילת השחר עה"ת. וצ"ב הרי זה דבר
שתלוי בבחירה ומה שייך על זה הבטחה אע"פ ששייך להתפלל על זה? והנראה לענ"ד
ליישוב קושיית הרה"ג שטיינמן זצ"ל בהקדם דברי שלמה המלך במשלי פרק טז (ז) ברצות
ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. וביאר רבינו יונה כל מי שיש לו אוהבים מלמטה, בידוע
שיש לו אוהבים מלמעלה. וכ"כ הרלב"ג כאשר ירצה השם יתברך דרכי האיש מפני תום
דרכיו הנה השם יתברך יסיר ממנו הרעות הנכונות לבא עליו ולזה ישרים אתו כל אויביו
הראת לדעת כאשר רצויים מעשיו של האדם זוכה שהשם יתברך הופך את לבב הבריות
עליו לטובה ולזאת נאמר בלשון הבטחה ונתינה שהשם נותן בלב אויביו לאהוב אותו.
ובזה יובנו דברי המדרש (ויקרא רבה פרשה ל"ה), ג' דברים ניתנו במתנה לעולם גשמים
ותורה ומאורות וי"א אף השלום. הרי ששלום זו מתנה אלא שתלוייה במעשיו של האדם.

צואת החכם לבנו על השלום תלוי במעשיו

וכך כתב רבנו בחיי בספר חובות הלבבות שער ה - שער יחוד המעשה פרק ה שלום
המשפחה תלוי בקיום התורה ומצוותיה, וז"ל אבל הוא כמו שאמר אחד החכמים בצואתו
לבנו: בני, הפקת רצון כל הבריות אינה ביכולתך, אבל השתדל להפיק רצון הבורא ויעשך
רצוי לבריות, כמו שכתוב: ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. וכן מי שכל הבריות
מקטנם ועד גדולם מודים ומשבחים אותו ורוצים את מעשיו, ראייה היא, כי האל יתברך
זרע לו אהבה בלבבות בני אדם, ושם לו שם טוב על לשונם עכ"ל.

מעשה שצויה לבניו בלי השלום בניכם אין ברכה והכל תלוי במעשיכם

ואכן כך מסופר על עשיר גדול אחד קרא לבניו לפני פטירתו והודיע להם כי ברצונו
להעניק לכם מתנה חשובה, נתכנסו ובאו הבנים כולם לבית אביהם הזקן וחיכו לראות את
המתנה שהולך אביהם להעניק להם, הביטו אנה ואנה אך לא ראו דבר, לפתע פונה אליהם
האב הזקן ואומר להם בני היקרים רצוני שתהיו מאוחדים גם אחרי מותי ותחיו בשלום זה
עם זה, הביטו האחים איש ברעהו ובאביהם ואינם מבינים לזאת הוא קורא מתנה אולי
צוואה יש כאן אבל לא מתנה. משראה האב שאין בניו יורדים לסוף דעתו הסביר ואמר על
רכושי הרב איני דואג כי יודע אני שתחלקוהו ביניכם ותדעו לנהל את כל העסקים ביד
רמה, אבל חוששני שבמשך הזמן תשכחו את חשיבות השלום, דעו לכם כי כל העושר
שבעולם אינו שווה כלום אם אין השלום והאחדות ביניכם, אלא אם תחיו בשלום אזי
תשרה הברכה במעשי ידיכם ועשירותכם הרבה תהיה לכם לברכה ולא ח"ו לקללה. אחת
הברכות שנתן הקב"ה לבני ישראל אם יקיימו את המצוות היא ונתתי שלום בארץ, ורש"י
הקדוש מפרש שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום, כלומר ללא
השלום אין שום ערך לכל הברכות האחרות וכל מאכל ומשתה שיש לכם אינו שווה כלום

מעלת מידת השלום

אם אין שלום. וכתב בספר אהבת יעקב [לרב יעקב רבנוביץ בשם האדמו"ר מבילא זצ"ל] שהיה מזהיר שיש לדעת היטב שאם לאחר פטירתו של אחד מישראל אין שלום במשפחתו חלילה אזי בזה נטרדת ומתבטלת לה גם מנוחת אביהם בקברו רח"ל ואולי אף זאת נמי ביקש רבינו הקדוש בשעת פטירתו כחונופ ק"ד ע"א כשאמר רבש"ע ובו' יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתי ויצתה בת קול ואמרה הפסוק ישעיהו נ"ז ב' יבוא שלום ינוחו על משכבותם עכ"ד.

אוהב שלום ורודף שלום

ולזאת כתב התנא במסכת אבות פרק א משנה יב הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

ביאור ראשון לרודף אחר עשיית שלום

ונאמרו בזה שני ביאורים ביאור ראשון לרודף לעשות שלום בין בני אדם מרוב מעלת מידת השלום, וכך אמרו חז"ל במדרש רבה ויקרא ט ט איתא גדול השלום שכל המצוות אם באה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק, ברם הכא בקש שלום ורדפהו בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר. וכך כתב הכלי יקר זצ"ל דברים לא א השלום אינו כשאר מצוות כי כל המצוות אם תבוא לידך אתה מחויב לעשותה אבל אין אתה חייב לחזר אחריה אבל השלום אתה מחויב לחזר אחריו.

ולזאת אמרו חז"ל במסכת כלה רבתי פרק ג א כל הרודף שלום אין תפילתו חוזרת ריקם.

מעשיות עם רבי מאיר בעל הנס שרדף לעשות שלום

וכך מסופר בגמרא גיטין דף נב א על איזה זוג שבכל ערב שבת היה השטן בא לביתם ומתגרה בהם וגורם להם מריבות קשות ביותר עד שביום מן הימים נקלע לשם רבי מאיר בעל הנס וכששמע על כך החליט לבקר בביתם דוקא באותה שעה כדי שמפני הבושה ממנו לא יתקוטטו ביניהם וכך עשה רבי מאיר במשך שלוש שבתות רצופות עד שגירש את השטן מביתם והשכין ביניהם אהבה ואחווה ושלום ורעות. למרות שלא נתבקש על כך אלא ביוזמתו רדף להשכין שלום.

עוד מסופר במדרש רבה במדבר פ"ט כ מעשה ברבי מאיר שהיה יושב ודורש בבית הכנסת בכל ערב שבת והיתה שם אשה אחת שהיתה רגילה לשמוע את דרשותיו פעם אחת שהה בדרשתו הלכה האשה ורצתה להיכנס לביתה ומצאה נרות כבויים אמר לה בעלה איפה היית ענתה לו הייתי שומעת קול הדרשן אמר לה כה יעשה לי אלוקים וכה יוסיף שאין את נכנסת לבית עד שתלכי לירוק בפני הדרשן ראה רבי מאיר הדבר ברוח הקודש ועשה עצמו חולה בעיניו אמר כל אשה שיודעת ללחוש לעינים תבוא ותלחש אמרו לה השכנות הרי השעה שתבואי לביתך עשי עצמיך לוחשת לו ואת רוקקת תוך עיניו באה אצלו אמר לה יודעת את ללחוש לעין ומאימתו עליה אמרה לרבי מאיר שאינה יודעת ללחוש לעין אמר לה רבי מאיר מכל מקום רקקי בו ז' פעמים והוא טוב לעין אחר שרקקה בעיניו אמר לה לכי אמרי לבעלך פעם אחת אמרת לי ואני רקקתי שבעה פעמים אמרו לו תלמידיו לרבי

מעלת מידת השלום

מאיר רבי כך מבזים דברי תורה אילו אמרת לנו היינו שולחין ומביאים אותנו ומלקין אותנו על הספסל ומרציין ומפייסין אותנו לאשתנו אמר להם רבי מאיר לא יהא כבוד מאיר גדול מכבוד קונו ומה אם שם הקדוש שנכתב בקדושה אמר הכתוב שימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו כבוד מאיר לא כל שכן והדברים נוראים רבי מאיר למד מפרשת סוטה הלכה למעשה עד היכן מוטל על אדם לבזות ולהשפיל עצמו על מנת להטיל שלום בין איש לאשתו.

ביאור שני לרדוף את השלום בכדי להפרידו

עוד ביאור כתב הכתב סופר זצ"ל ריש פרשת אמור מפרש על דרך הדרש יש לפרש שרודף את השלום לסותרו ולנפצו על דרך המושג רודף אחר חבירו להורגו כי כאשר מדובר בכינוס לרשעים שהוא רע להם ורע לעולם מן הראוי לרדוף את השלום ולהפריד ביניהם לפי שהאחדות במקרה כזה הינה שלילי ואילו אוהב את השלום הוא כפשוטו אהבת והאדרת השלום וזאת היתה דרכו של אהרן הכהן בהנהגתו המפורסמת של השכנת שלום היה זה רק באנשים אשר מכינסם באה ברכה לעולם אולם כאשר ראה חיבור ואחדות של אנשי רשע היה משתדל לבטל את השלום ביניהם וכל כך למה משום שהיה אוהב את הבריות ומקרבן לתורה אהבת הבריות נבעה בו מתוך רצון לקרבם לתורה למדנו מזה כי השלום אינו בהכרח נחלת כולם כי אל מול הרשעים אין ראוי להנהיג שלום בקרבם אלא אדרבה יש להרחיק ולהפריד ביניהם. וכן כתב **בעל הטורים זצ"ל בראשית יג** יא וייפרדו איש מעל אחיו אברם, סופי תיבות שלום ללמדנו שלעתים דוקא ההפרדה היא עשיית השלום.

ואפשר להביא ראיה לכך שכן מצינו שעשה הקב"ה בדור הפלגה שהיו עם אחד ושפה אחת והשם יתברך שאחדות זו לרעה לכן בלל את שפתם והפרידם.

מעשה שהיה עם הרב ציון לוי זצ"ל

כיצד רדף את השלום כאוייב: אחת הפעמים היתה עת בנו של אחד מנשיאי הקהילה החליט להתחתן עם גויה הרב ציון רב הקהילה לא יכל לשאת זאת שבקהילתו יהיו נישואי תערובת כמה שניסה לדבר עם הבן ועם אביו לא הצליח אך דבריו נפלו על אזניים אטומות יום החתונה הגיע הרב ציון לוי יושב מכונס במשרדו ולפתע אורו עיניו רעיון נועז עלה בליבו והוא החליט לבצעו תוך כמה דקות יצר קשר עם החתן וביקש ממנו לבוא בדחיפות אליו על מה הדחיפות שואל החתן יש לי בשבילך מתנה מיוחדת לרגל יום נישואיך ואתה חייב לקבלה קודם החתונה אני במשרד תבוא לקחת סיים הרב ציון בסדר אבוא עוד שעה הטלפון נותק והרב ציון נשאר להמתין לחתן לאחר כמה דקות נשמעו נקישות על הדלת אפשר להכנס אמר הרב ציון נכנס ואמר לא יכולתי להתאפק באתי לראות את המתנה טוב שבאת אמר הרב ציון נשתה כוס קפה ונדבר ואחר כך המתנה לאחר כמה דקות פנה הרב ציון לבחור ואמר לו תוכל להשאיל לי את הפלא פון שלך לכמה דקות בודאי ענה הבחור הרב יצא מהמשרד נעל את הדלת מבחוץ והלך לדרכו ובינתיים החתן מחכה לשובו של הרב עשר דקות עשרים דקות חצי שעה והרב לא חוזר סבלנותו פקעה הוא קם ממקומו ופנה לצאת מהמשרד לחפש את הרב אך הדלת הנעולה מנעה בעדו עכשיו הבין איזו

מעלת מידת השלום

מתנה הרב הכין לו ליום נישואיו אני כלוא בחדר' הדהדה המחשבה במוחו הוא רץ אל מכשיר הטלפון וניסה להתקשר אך גילה לאכזבתו שגם על זה חשב הרב הטלפון נותק מבעוד מועד הוא ניסה לצעוק ולדפוק על הדלת אך מיקום המשרד היה באיזור שומם כך שלא נשארה לו ברירה אלא לחכות לרב שישוב בשעת לילה מאוחרת הגיע הרב למשרד פתח את הדלת ואמר לו עכשיו אתה יכול ללכת הוא רץ כאחוז טירוף אל אולם החתונות שם ראה את אחרון האורחים יוצא ואת משפחת הכלה זועמים איך שראוהו מתקרב מרחוק התנפלו עליו בחירופים וגידופים יהודי מלוכלך איפה נעלמת הרסת לנו את כל השמחה" גם הכלה כשיצא בבוקר לבית הכנסת הרגיש שעוקבים אחריו הוא הסתובב לאחור וראה את הבחור החתן עם אקדח ביד הוא ידע שסופו קרב הוא עצר וחיכה לבחור שיתקרב כשהתקרב פתח הרב את חולצתו ואמר לבחור אתה יכול להרוג אותי הנה כאן הלב שלי אבל תדע לך שאני כרב הקהילה כאן לא רק שאיני מתחרט על מה שעשיתי לך אלא אני גם שמח כי אני נתתי לך את המתנה הגדולה ביותר ביום שהיה אמור להיות יום חתונתך והיא האפשרות שלא לנתק את הקשר ליהדות סיים הרב בהתרגשות מול עוז רוח שכזה גם החתן הכעוס לא יכול היה הוא הסתובב והלך לימים סיפר החתן שבינתיים כבר התקרב לרב ציון ונשא יהודיה כשרה הדבר היחיד שגרם לי שלא לרצוח את הרב היתה מחשבה שעלתה במוחי באותו הרגע ברחוב כשנפגשתי עם הרב אם הרב מוכן למות רק בשביל שלא אתחתן עם גויה סימן שהדבר חמור ביותר וטוב שהרב הציל אותי.

השלום בתוך ביתו תלוי במעשיו

ואכן כך כתב מרן החיד"א ששלום ביתו של האדם תלוי במעשיו, בספרו פתח עינים מסכת קידושין דף כט ע"ב וז"ל אפשר שהוא כוונת הכתוב בתהלים פרק לח (ד) אֵין מְתָם בְּבִשְׂרֵי מִפְּנֵי זַעֲמָךְ אֵין שְׁלוֹם בְּעַצְמֵי מִפְּנֵי חַטָּאתֵי; והוא מוסר השכל לאדם אשר לא מצא מנוח בביתו זו אשתו ויצר לו, אם בעל נפש הוא, זאת ישיב אל לבו, מקרא מלא ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ואז"ל בני ביתו, איכו השתא על עסקי ר"יבה אכן נודע שאינו רצוי לפני המקום כי לו חפץ ה' בדרכיו עליה השל"ם ישלימנה לו, לכן הן קדם יפשפש במעשיו ונוח לשוב בתשובה, ואחר כן רוצה ה' את יריאיו לשים שלום בביתו ובחומותיו, ואפשר שזהו רמז הכתוב אין שלום בעצמי זו אשתו, ע"ד זאת הפעם עצם מעצמי והיא כנגדו מדייני אשה כל זה הוא מפני חטאתי, דאם זך וישר הוא בלי פשע ה' יברך בשלום ואב"ן שלי"מה יהיה לו עכ"ל.

שלום בית בערב שבת

עוד כתב מרן החיד"א בספרו הנעים עבודת הקודש מורה באצבע סי' ב אות קמ וז"ל בהעלות המנחה בערב שבת קודש הוא עת מסוכן למחלוקות בין איש לאשתו ובין המשרתים והרבה טורח הסטרא אחרא בזה לחרחר ריב והאיש הירא יכוף יצרו ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה ואדרבה יבקש שלום. והוסיף הגאון ר' חיים פלאג"י בספרו הבהיר כף החיים סי' כז אות לה הביא את דברי החיד"א הנזכרים והוסיף על דבריו דברים מבהילים ממש בדבר חומרת גרימת מחלוקת בבית בערב שבת וז"ל ואנכי עבדו מוסיף על

מעלת מידת השלום

דבריו דאני הגבר ראה עיני דבכל בית שהיה מחלוקת בערב שבת לעת ערב או בליל שבת היה בדוק ומנוסה כי רעה נגד פניהם ולא יצאו נקיים באותו שבוע באיזה מקרה רע דוק ותשכח. עוד כתב בספר כף החיים להגה"ק רבי חיים פלאג"י זצ"ל סי' א' אות ה' בהאי לישנא במקום הזה שיש מחלוקת הברכה מסתלקת משם כנודע ואני הגבר ראה עיני מיום שעמדתי על דעתי דבכל איש ואיש משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר שהיה ביניהם מחלוקת לא יצאו נקיים מנזקים וחבלות שארע להם בין בגופם בין בממונם רח"ל עכ"ל. וידועים דברי חז"ל סוטה י"א ע"א לעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות.

מוסר השכל

עלה בידנו שמידת השלום היא סוד קיום העולם וסוד הברכה וההצלחה בכל תחומי החיים לכלל ולפרט, כי בלעדי השלום אין ערך לשום דבר כמו שכתב רש"י, וכמאמר שלמה המלך במשלי פרק טו (יז) טוב אַרְחַת יָרֵק וְאַהֲבָה שָׁם מְשׁוֹר אָבוֹס וְשִׁנְאָה בּוֹ: וכן במשלי פרק יז פסוק א טוב פֶּת חֲרָבָה וְשִׁלּוֹה בָּהּ מִבֵּית מְלֵא זְבָחֵי רִיב: זאת ועוד שהשלום הוא האמצעי להיות מוגן ולזכות לקנייני התורה, אלא שהתורה מבטיחה שהשם יתברך יתן את מתנת השלום רק אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו אני יתן שלום בליבותיהם של בני אדם הן בביתו יחד עם אשתו וכן במשפחתו וכן בכלל ישראל ובעולם, אולם יש שלום שצריך לרדוף כאשר הוא נגד רצון השם יתברך, ולזאת התביעה היא על כל אחד ואחד להתחזק בעשיית רצון השם ולהיות מתלמידיו של אהרון אוהב שלום ורודף שלום עם שני המשמעויות, ובזה ישרור שלום בביתו כי ברצות השם דרכי איש גם אויביו ישלים איתו, וביותר חובה על כלל הציבור החרדי שומרי התורה והמצוות לחזק ולהתחזק כי הדבר תלוי אך רק בשומרי התורה אשר שייך לדבר אליהם על שמירת התורה ומצוותיה ובזה שנתאחד כולנו וכבר הפליגו חז"ל במעלת השלום כמו ששינונו לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ועל ידי זה נזכה כולנו שהשם יברך את עמו בשלום ויפרוס עלינו סוכת שלום במהרה אמן ואמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין עמילות בתורה - "עמילות לשם עמילות"

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (כו, ג)

ופי' רש"י: "אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה", עכ"ל. והוסיף על זה האור החיים: "אם בחקתי תלכו וגו'. בתורת כהנים אמרו ז"ל יכול אלו המצות כשהוא אומר ואת מצותי וגו' הרי המצות אמורות מה אני מקיים אם בחקתי להיות עמלים בתורה ע"כ, וטעם שקרא הכתוב עמל התורה חוקה, לצד שיש בה מצוה אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמים וגו' והם נטועים אצלו, כי חפץ ה' בעסק התורה חוקה חקק ותמצא שאמרו ז"ל (קהלת רבה פ"ג) כי לטעם שילמוד האדם תורה בחשק תמיד גזרה חכמתו יתברך שיהיה האדם לומד ושוכח", עכ"ל. הרי מבואר שהטעם שהעמילות בתורה נקרא "חוק", היינו משום, שאין העמילות רק היכא תימצא לידע את התורה, שעל זה גופא גזרה השי"ת שכחה, וע"כ העמילות הוא תכלית בפנ"ע, שזהו רצונו ית', שיהיה האדם עמל בתורה, וע"כ השי"ת עשה סיבה לזה, וע"כ בטבע העולם יש שכחה.

התכלית היא רק העמילות

ועי' במש"כ מרן המשגיח ר' ירוחם הלוי ליבוביץ זצוק"ל, דהביא דברי רש"י הנ"ל, וכתב המשגיח זו"ל, "כלומר: לא "ללמוד" לא "להבין", כי אם דוקא עמל, עד שאמרו בירושלמי (עיין קה"ר א, יג) שנגזרה עלינו לשכוח, כי אם לא היינו שוכחים לא היינו עמלים בתורה. הרי מוכרח כי כל התכלית היא רק העמל וכל מה שהעמל יותר "יבש" טפי מעליו", עכ"ל. ועי' שם באריכות דבריו שכתב לבאר הענין.

הלומד ולא עמל כזורע ולא קוצר

תנן במתני' (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", ע"כ. הרי מבואר במתני', שעיקר הצורה של תורה הוא אך ורק ביגיעה ועמילות, ומי שכל תורתו הוא רק אם יש לו כל תענוגי עולם הזה, אין זה "דרכה של תורה".

אלא במי שממית עצמו עליה

איתא בברכות (מג:): "אמר ר"ל מניין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל", ע"כ. ומבואר מדברי הגמ', דהקיום של התורה הקדושה אינו רק בלימוד בעלמא, אלא התורה צריכה הרבה יגיעה ועמילות לעצם קיום התורה.

והר"ש במס' פרה (פ"ד מ"א) הביא בשם התוספתא ז"ל, "שהיה רבי יהושע אומר כל הלומד ולא עמל כאיש הזורע ולא קוצר", עכ"ל. הרי, שתכלית לימוד התורה אינו רק עצם הלימוד שלמד, רק העסק והעמילות והיגיעה, שעמל לעמוד על עומק ואמיתת הדברים, ומי שלומד ואינו עמל, הרי הוא כמו הזורע ואינו קוצר! הרי, שאין שום תכלית כלל וכלל מצד עצם הלימוד בלא עמילות, דנחשב כזורע בלי קצירה - הרי מבואר דהפירות של הלימוד, הוא אך ורק ע"י העסק והעמילות, ובלי עמילות בתורה, חסר בעיקר לימוד התורה. והדברים נוראים!

אנו עמלים ומקבלים שכר

ועל דרך זה ביאר החפץ חיים מה שאנו אומרים בהדרן בסיום מסכתא, "אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר". והקשה החפץ חיים (פרשת בחוקתי) דתמוה מאוד, דרואים שגם הם עמלים ומקבלים שכר, שגם הם עמלים, כמו החייט התופר בגד, ויש לו שכר למלאכתו, ועל כל מלאכה שבעולם יש להם שכר במה שהם עמלים. וכתב לבאר, דאילו אחד שוכר פועל למלאכה מסויימת, כגון לתפור לו בגד וכדומה, והפועל עמל כל היום וכל הלילה, אבל לא עשה הבגד כהוגן, כלום יש לו שכר? בודאי אין לו שכר שהרי לא עשה מלאכתו, אבל לא כן הוא בעמילות בתורה, שאפילו מי שעמל בתורה ולא עלה בידו שום הבנה או פשט או סברה, מ"מ יש לו שכר גדול על עצם העמילות והיגיעה שעסק בתורה הקדושה, שאין התכלית של העסק והעמילות בתורה לעמוד על הפשט או המסקנת הדברים לבד, רק התכלית הוא העמילות מצד עצמו! כדברי התוספתא הנ"ל, "דמי שלומד ואינו עמל הרי הוא כזורע ואינו קוצר!" דהפירות של עסק התורה הוא עמילות, ולא רק עצם הלימוד או הפשט או הסברה או מסקנת הדברים.

וצונו 'לעסוק' בדברי תורה

הנה בברכת התורה, אנו מברכים: "ברוך אתה ... וצונו לעסוק בדברי תורה". וכבר עמדו כל המפרשים מדוע נקבע לש' של הברכה "לעסוק" בדברי תורה, ולא "ללמוד דברי תורה"? ולפי הנ"ל מובן היטב, שהתכלית אינו רק ללמוד התורה, רק להיות עמל ביגיעה עצומה עד אין סוף. וא"כ נתקנה הלשון של הברכה דוקא "לעסוק" שזהו מהותו של המצוה להיות "עמל בתורה". ומצינו בכמה מקומות בש"ס שהגמ' למד עיקר מהותו של המצוה מלשון הברכה, ומבואר כנ"ל שזהו מהותו של המצוה, להיות עוסק בכל כוחו בתורה הקדושה, ולא רק ללמוד התורה הקדושה בלי עמילות ויגיעה רבה. ותן לחכם ויחכם עוד!

תורה לשמה

איתא בנדרים (פא.): "דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב: ויאמר ה' על עזבם את תורתיו וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה", ע"כ.

ופי' הר"ן ז"ל, "ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל, דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא על עזבם את תורתיו כפשטא משמע שעזבו את

התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו, והלא דבר גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה, אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם נאים וראויין למי שאמרם, עכ"ל.

והוסיף החת"ס (שם) וז"ל, "וע"פ דברי רבינו יונה שבר"ן כאן, יש לפרש כפשוטו כשנדקדק תחלה לשון תורה לשמה מהו לשון לשמה ולא אמר לשם שמים, אלא יש תורה לשם שמים ממש אך אין כוונתו אלא כדי לקיים המצות ולידע ההלכה איך יעשה המעשה. וכיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיים המצוה איננו עדיף מקיום המצוה גופיה דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי, אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפ"ע, להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאיה כי עמקו מחשבותיה, ואם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה, אלא דרוש וקבל שכר היינו הדרשה עצמה היא השכר ונחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא, וזהו עוסק לשמה של תורה לא על כונה אחרת, והיא המגינה ומצלי ואז בשעת החורבן לא עסקו ע"ז האופן והמחשבה הלו, גילה להם הקדוש ברוך הוא היודע מחשבות, ולא חכמים ונביאים. אך במה יודע איפה זאת אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה ומסקינן בפ' התכלת כל מצוה שעשייתה גמר מצותה מברכים עליה ושאינ עשייתה גמר מצותה אין מברכים עליה, והשתא אי כל כונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצות א"כ אין למודה ועסקה גמר מצותה אין מברכים עליה, אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצות עוד העסק בעצמו מצוה", עכ"ל. הרי להדיא בדבריו, שעיקר התורה לשמה היינו "עמילות לשם עמילות", ולא ללמוד, רק כדי להבין ולידע מצות התורה.

היגיעה עצמה היא המציאה

וכל זה מפורש בדברי הבינה לעיתים שכתב (דרוש לג) וז"ל, "הטוב המוחלט בתכלית הוא, מה שיתחלף משאר התכליות, שאינם מושגים כי אם בסוף הדבר; וזה - יהיה מושג ומגיע אל התכלית ואחריתו תיכף מראשית והתחלת הדבר, הוא הטוב הגמור, כי לא יימצא אלא בעסק התורה האלהית, שתתעלה, ולכל הנמשך ממנה. ולא עוד, אלא אפילו אם בהתעסקו בה לא יוכל להשיג ממנה כלום, ולא ידע מאומה מאשר ביקש - מכל מקום, לא איבד תכליתו, וכאילו השיגו בהחלט ייחשב לו. וכן נמליץ בכוונתם, ז"ל, על צד החידוד, באמרם (פרק קמא דמגילה ו, ב): יגעתי ולא מצאתי - אל תאמין. כלומר: אם, כשיגיע בתורה, לא יכולת למצוא בה מאומה, כי לא הגיע שכלך לעומקו של אותו דבר, או לאיזה מונע אחר - אל תאמן שהוא כן באמת שלא מצאת; כי אדרבה, מצאת הרבה, לפי שהיגיעה עצמה היא המציאה, ותיחשב לך להשגת תכלית. ואולי לכוונה זו אמר דוד המלך, ע"ה (תהלים קכח, א-ב): "אשרי כל ירא ה', ההולך בדרכיו; יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך". ומאליו יתבאר בנקל", עכ"ל. הרי כוונת חז"ל במה שאמרו "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין", אין

הכוונה משום שלבסוף ישיג את המציאה, ובלסוף, יזכה שיבין את התורה ע"י היגיעה והעמילות, אלא כוונת חז"ל הוא שעצם היגיעה הוא המציאה, ואם יגע בתורה זכה למציאה - שהיגיעה עצמה היא המציאה!

נעשה ונשמע

ועל פי יסוד זה ביאר הבית הלוי את דברי הגמ' (שבת פח.): "דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב", ע"כ.

ועמד הבית הלוי (על התורה פרשת משפטים) על דברי הגמ', שמבואר מדברי הגמ' דעיקר הטעם מדוע כלל ישראל זכו לשני כתרים היינו משום "שהקדימו" נעשה לנשמע, וצ"ב מהו גודל המעשה של זה שהקדימו נעשה לנשמע.

ותי' הבית הלוי, בהקדים דברי הזוהר שפי' "נעשה" - היינו בעובדין טבין. "ונשמע" - היינו בפתגמין דאורייתא. הרי, דנעשה הוא הקבלה על קיום התרי"ג מצוות. ונשמע הוא הקבלה על לימוד התורה הקדושה.

וכתב לבאר, שידוע דלימוד התורה הוא באחד משני פנים, אחד - הוא כדי לידע האיק ומה לעשות, ואם לא ילמוד האיק אפשר שיקיים כל התרי"ג מצוות. וע"כ החובה מוטלת על כל אחד ואחד ללמוד כל התורה כולה לידע מה לעשות. וגם הנשים הם בכלל הך חיוב, שהם מחוייבים ללמוד המצות הנוהגות להם, כדאיתא בב"י (סי' מז) בשם הרוקח, דמשום הכי מברכות ברכת התורה.

אמנם באנשים יש עוד מעלה על הנשים בלימודם, דנשים בלימוד י אינן מקיימות שום מצות עשה, רק הוי מבוא לקיום המצות, ונמצא דהלימוד אצלן הוי הבאה לתכלית שהוא קיום המצות ולא הוי התכלית בפני עצמו. אבל אצל האנשים הוי הלימוד גם מצות עשה בפני עצמו.

ועל פי יסוד זה ביאר הבית הלוי את דברי הגמ' במנחות (צט:), "שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיק ויהגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית", ע"כ.

וכתב, דהחיוב דהוי משום קיום המצות הא כבר יצא בו, כיון שידוע כל התורה כולה היאך לעשות, דדבר הנעשה לאיזה תכלית אין לו להמשיך יותר מכפי הצורך לאותו התכלית המבוקש, ורק מ"מ חייב מצד עצם המצוה של לימוד התורה.

ועל פי יסוד זה ביאר הבית הלוי מהו גודל המעלה שכלל ישראל הקדימו נעשה לנשמע. שאם היו אומרים ישראל "נשמע ונעשה" - לא היה במשמעות קבלתם רק עול המצות, אלא שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך ומה לעשות, והיה נשמע נמשך ומבוא

לנעשה, ונעשה הוי התכלית. והיה רק קבלה אחת, ומש"ה אמרו נעשה ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם, ואח"כ אמרו נשמע, ונמצא דהוי נשמע תכלית מצד עצמו ג"כ דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות של ב' תכליתים עול מצות ועול תורה וזהו שאמרו בשעה שהקדימו והוו ב' קבלות א[ן עול מצות, ב] ועול תורה. ומשום הכי אמרו הגמ', שירדו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, דע"י ההקדמה זכו לב' כתרים.

לימוד התורה - עמילות לשם עמילות

עכ"פ מבואר מדברי הבית הלוי ככל הנ"ל, שעיקר מצות לימוד התורה אינו רק כדי לידע ההלכות אשר צריך האדם לנהוג בהם, ולידע האסור והמותר. שלימוד התורה באופן זה הוא בבחינת חובתן של הנשים, ואותו לימוד התורה אינו רק הכשר לקיום המצוות. וכתב עוד דבר נורא - שלימוד זה אינו בכלל המצוות עשה של לימוד התורה! והמצוות עשה של לימוד התורה הוא כשלומד תורה אך ורק למען התכלית של לימוד התורה, "עמילות לשם עמילות", ולא רק כדי לידע את התורה. וזהו תורה לשמה!

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

לפני המלך

וְנָתַתִּי מִשְׁפָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לְאֱלֹקִים
וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם (כו, יא-יב)

'והתהלכתי - בתוכם'.

ה', 'יתהלך' - בתוכנו.

וזה 'הדדי':

אנחנו - 'בחוקותי תלכו'. והוא - 'ילך' בתוכנו.

מצידנו, זה היה יכול להיקרא - 'קיום' החוקים. או 'שמירת' החוקים. וגם מצידו יתברך,
היה אפשר להגדיר - 'שורה' בנו. או 'שוכן' בנו.

כאן, הלשון היא - 'הליכה'.

- ו'הליכה', מגדירה - תנועה קדימה. מה'בסיס' - ל'יעד'.

יש - 'נקודת התחלה'. נקודת 'זינוק'. נקודה, בה אנחנו יודעים: כעת יוצאים לדרך.

ולדרך הזו - יש יעד. הוא בכיוון 'ההוא'. ולאותו הכיוון - אנחנו צועדים.

וכבר בנקודת ההתחלה, היעד קיים. הוא זה, שמתווה - את נקודת הזינוק. וה'דרך' כולה,
מורכבת מחלקים - המובילים אל היעד.

כאן ב'חוקותי', ה'שביל' - הוא ה'חוקות' עצמם. הם - ה'דרך' עצמה. בה 'הולכים'.

ויש לנו - 'יעד'. מטרה. תכלית. נקודת 'סוף'.

ובכל צעד, אנו מתקדמים - לעבר המטרה. כל פסיעה, היא 'אבן דרך'. אבן. ועוד אבן.
ועוד אחת. עד - הבנין המושלם.

- עד היעד.

*

לחיות את הרגע

'הבנין המושלם', הוא אינו ה'עבודה' עצמה, אלא - ה'תוצאה' שלה.

ואם כן - הלא רבותינו משננים לנו, השכם והערב, שהתוצאה - אינה בידינו.

- הלא אפילו מה יהיה בדקה הבאה - אין לנו אפשרות לדעת. תכנון היעד - לכאורה,
אינו בידינו. הוא 'לא קיים במאגר' היכולות המצומצם שלנו.

ובכל זאת, נצטוונו - לתכנן. להעמיד 'יעד'. הלא זו סתירה. לכאורה.

לפני המלך

אלא, שהתכנון - אינו כדי להגיע ליעד. ממש לא.

- התכנון נועד, כדי לדעת - מה עלינו לעשות כאן ועכשיו.

הלא נקודת ה'סוף', מתווה - את נקודת ההתחלה. וגם - את הדרך כולה. ובלא שנעמיד לנו איזה 'יעד', לא נוכל לדעת מה עלינו לעשות כעת. לאיזה כיוון 'ללכת'.

ועל כן - עלינו להציב לעצמנו יעד. ולא כדי ש'נגיע' אליו, אלא כדי שנדע - את הדרך אליו.

אז אנחנו תמיד חושבים, שה'דרך' - היא אכן 'דרך'; והיעד, הוא באמת 'יעד'.

- ובאמת, זה בדיוק הפוך. אבל בדיוק!

כי ה'יעד' - אינו בידינו. ומשכך, הוא אינו יכול להוות 'יעד' אמיתי. הוא רק - 'אמצעי', כדי לדעת - מה ה'מטרה': כאן ועכשיו.

המטרה נועדה - כדי שנדע את הדרך. שנדע, את הפסיעה הבאה. שנדע - את הצעד הנכון שעלינו לעשות כעת.

והצעד הזה, הוא המטרה שלנו.

היעד - הוא הכיוון, שעלינו לצעוד אליו. הצעד הנוכחי, הוא המטרה.

ככה זה עובד.

ומי שיפנים את התובנה הזו, יוכל למנוע מעצמו אכזבות רבות, תסכולים כואבים, ואפילו - דיכאונות. כל ה'למה אני לא כזה', או 'למה זה לא מצליח לי', וה'למה אני לא דומה ל'הוא' - לא יהיו ב'עולם' שלך בכלל.

- הלא כל הנ"ל - הם בקשר ל'תוצאות'. ואם אתה מבין שהתוצאה היא רק אמצעי, אז כל אלו נחסכים ממך.

'אדם גדול - חי את הרגע'. משפט זה זכינו לשמוע - מאדם גדול.

הרגע - הוא העיקר. הוא המטרה, הוא ה'חיים' עצמם. צריך תכנון, נכון. אפילו תכנון מדוקדק. אבל בידיעה ברורה:

ה'חיים' - זה הרגע הנוכחי.

- ותו לא.

*

לחשוב על משהו מעניין

אז עלינו להרגיל את עצמנו - לחשוב נכון. לחשוב במושגים של הרגע. לא עתיד נעלם, וגם לא עבר - שהיה ונעלם. רק - הרגע.

גם כי זה הדבר הנכון; וגם, כדי לחסוך מעצמנו - בעיות, ותסבוכות, ותסכולים.

והעבודה היא, לנסות לחשוב כמה שיותר - על הרגע. להעריך את הרגע. לומר לעצמי מה עשיתי - הרגע. זכיתי לעבוד את ה' - הרגע.

זה החלק החיובי. שוב - לנסות להשאיר ב'מוח' שלנו, כמה שיותר זמן - את המחשבה על ה'רגע'.

ולנסות - ליהנות מזה. אפילו להחמיא לעצמנו.

וכשמופיעות מחשבות של 'מה יהיה', או 'מה היה' - עלינו לזהות אותן. לדעת - עד כמה שאין צורך בתכנון העתיד, או בתיקון העבר (- שאף הוא עבודת הרגע, דהיינו 'מצות התשובה' - שחיובה הוא כאן ועכשיו), אז עלינו לנסות להסיח דעת מהן.

ואיך אפשר להסיח דעת?

- אפשר. עלינו להתאמן על זה.

וה'טכניקה' היא, לנסות לחשוב - על דברים אחרים. משהו שיהיה **מעניין**. ש'יתפוס' את הראש.

וכמו בכל עבודה מחשבתית. אתה לא 'נלחם' עם המחשבות. אתה רק - חושב על משהו אחר, שמענין אותך. בשכל שלנו, אין מקום לשתי מחשבות. המחשבה הלא-נכונה, תעבור מאיליה.

לאחר כמה דקות, או כמה שניות - היא תחזור.

- ככה זה תמיד.

ואז - אתה מסיח דעת שוב. ושוב. ובכל פעם - באותה ה'טכניקה' בדיוק. לא ב'עצבים', וגם לא ב'נרדמים'. אם אנחנו מצפים לזה, ויודעים שזה יקרה - זה לא 'יעצבן' אותנו.

בתחילה - עושים את זה חלק קטן מהיום. מנסים. מתאמנים. ולאחר שמתרגלים - אפשר להוסיף.

הרעיון כאן - הוא ה'זמן'. כמה שיותר זמן, לחשוב את הנכון. וכמה שפחות זמן - שיהיה ב'ראש' את הלא-נכון.

הנפש שלנו, היא כמו ילד קטן. היא מקבלת 'כמות' - ו'מוחשיות'. כמה שתחשוב על משהו יותר זמן (-כמות) - כך הוא יותר יכה שרשים בנפש שלך. גם אם אין בו כל 'איכות' (הגיון, עומק).

אגב - זהו סודן של הפרסומות. אנשים משקיעים מליונים, ומליארדים, על מנת לייצר ל'עין' שלנו - כמות, ומוחשיות.

- וזה עובד!

כמו שכולנו מכירים ויודעים.

וכמה שתתעלם יותר ממחשבות שאינך רוצה בהן - כך הם 'יעלמו' מהתודעה שלך. מהלב שלך. שוב, אין 'כמות'.

[עצם הרעיון, משמש אותנו רבות בייעוץ תורני. כל מי שרוצה להימלט ממחשבות אסורות, או כפייתיות - עד רמה מסויימת, יכול להשתמש ב'טכניקה' הפשוטה הזו. זה עובד מצוין].

*

כשתחזרי

יש עבודת 'חוץ לארץ'. ויש - עבודת 'ארץ ישראל'.

משה רבנו, השתוקק מאוד - להיכנס לארץ ישראל. גדולי הדורות ותלמידיהם, מכל החוגים, עשו ככל שביכולתם - והרבה מעבר לזה - כדי לחונן את עפרה של הארץ הקדושה.

ולכאורה - מה זה משנה. צריך ללמוד, ולקיים מצוות. בארץ, ובחוצה לארץ. הלא כן? - ברור שכן.

אבל עדין - יש הבדל גדול.

וכדי לבאר את אותו הבדל, נתחיל בשאלה:

ה'מצוות' האלו, שהזכרנו. ש'צריך לקיים'. מהם. מה מהותם.

לא מה ה'פעולה', אלא - מה ה'תוכן'. מה המטרה. להיכן המצוה מובילה את האדם. מה היא עושה, מה היא יוצרת.

חז"ל הקדושים מלמדים אותנו. במלים ספורות, כדרכם (עי' ספרי עקב מג, יז).

בכל יום אנחנו 'מזהירים' את עצמנו. 'השמרו לכם, פן יפתה לבבכם'.

אנחנו גם ממשיכים הלאה. מה יהיה אם לא. התוצאה - תהיה קשה מאוד: 'ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה'.

- וזה קרה. וזה היה באמת מאוד כואב. עד היום אנחנו כואבים את זה, בוכים על זה, מתחננים - שזה 'יתבטל'. שנחזור להיות ביחד עם ה', ב'גלוי'.

ובהמשך שם: 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם'. וגו'.

גם כש'ואבדתם', ואתם לא ב'ארץ הטובה', עדיין - 'ושמתם את דברי אלה'. גם ב'גלות', עדין - צריך לשמור תורה ומצוות.

וזה לכאורה - קשה. מאוד קשה.

- וכי היתה 'הוה אמינא', שבגלות - לא נהיה חייבים לעשות את רצונו של ה' יתברך?? האם חשבנו לרגע, שחלילה - הוא זרק אותנו לחלוטין, שאנחנו כבר לא בניו אהוביו, שאין יותר צורך במצוות שלנו??

והתשובה - במשל.

מלך ומלכה. חיים ביחד. בארמון פאר. אהבה ואחווה ושלוש ורעות.

המלכה, מתקשטת. לפני המלך. כך היא רגילה, בכל יום.

כך היא מראה למלך את רצונה - ב'יחד' שלהם. וגם המלך עצמו, כך הוא 'מתעורר' - אליה.

וביום 'בהיר' אחד, נפל דבר בארמון. המלכה חטאה למלך, והוא - כועס. כועס מאוד. והוא אומר לה - לכי מכאן. 'טרפה בבית אביה' (שם).

המלכה, החוטאת - המגורשת, עומדת בפתח הארמון. בדרכה ל'חוץ'. גבה שחוח. דמעתה על לחיה. חרטה ממלאת את ליבה.

מחשבות נוגות מציפות אותה. כנראה שלא אחזור לכאן. כנראה - שתהיה מלכה אחרת, במקומי.

וברגע האחרון, המלך עוצר אותה.

- 'קחי'.

הוא נותן בידה משהו.

- תיבת הקישוטים.

זו, שמיועדת - למלך. להתקשט רק - לפני המלך (לתשומת ליבנו. וד"ל).

המילים, נעתקות מפיה. מה קורה כאן.

- הקישוטים??

מה אעשה איתם 'שם'?

הלא עדיף - להותיר את התיבה בבית המלך. שיתן אותה למלכה הבאה, זו שהוא יבחר בה תחתיה. לה עצמה - כבר אין מה לעשות עם זה.

ומבעד לדמעותיה, היא שומעת את קולו של המלך:

- קחי את זה. תתקשטי שם.

התמיהה גוברת.

אבל המלך ממשיך:

כדאי שתזכרי - כיצד מתקשטים.

- כשתחזרי לכאן, תהיי 'מאומנת'. זה לא יהיה 'חדש' לך.

המלכה הבוכיה, אינה מאמינה למשמע אוזניה.

- 'כשתחזרי!!'

אני עוד אחזור. זה יקרה. במוקדם או במאוחר. המלך לא שוכח אותי, וגם לא ישכח.

אני - עבורו - היחידה!!

- והיא נוטלת את תיבת הקישוטים באהבה, ומבטיחה לעצמה: אתקשט. הכי טוב שאפשר. אעמוד בכל יום אל מול המראה, ואעשה את זה כיאה וכיאות - למלכה.

לפני המלך

אף אחד לא יראה את זה. אף אחד לא 'יתרצה' אלי. זה יהיה רק - 'ביני לבין עצמי'. אני
אענוד את קישוטי, אכחול בצבעי, ולאחר מכן - אסיר את הכל. כך בכל יום.
- כדי שאהיה ראוייה - לחזור.

*

הקישוטים שלנו

אנחנו, אחוזים - ב'מלכה'.

- השכינה הקדושה.

אנחנו - חלק ממנה. ממש.

אפילו הקישוטים שלה - אצלנו. אנחנו 'עונדים' אותם.

- המצוות.

וכשגלינו מארצנו, כשהתרחקנו מארמונו של מלך - אין לנו סיבה אמיתית להתקשט. אין
לנו טעם - לענוד עלינו את המצוות. אלו שהמלך כל כך אוהב.

ה'קישוטים' שלנו, נועדו - לקרב אלינו את המלך. להראות את רצוננו אליו, וכביכול
'לעורר' את רצונו - אלינו. שיתקרב אלינו. שיהיה - 'יחוד'.

בחוץ לארץ, ה'מלך' - לא נמצא. יש שם 'בורא עולם', 'מנהיג', 'משגיח'.

אבל הוא לא מתגלה - כ'מלך'. זה רק - כאן. בארץ הקודש.

- אז אין לנו מה לקיים מצוות בחוץ לארץ.

באמת - אין שום טעם בזה.

- וכי למה להתקשט בקישוטים - כשאין זה לפני המלך? מה יצא לנו מזה??

וגם - הלא הוא 'זרק' אותנו, לא רוצה בנו. אנחנו לא ראויים להיות ה'מלכה' שלו. אז -
זהו! מה שנוותר לנו, הוא לבכות את עצמנו לדעת - עד שאותה 'דעת' תצא. לחלוטין. אין
'חיים' לאחר ה'מוות' הזה.

ובכל זאת, הוא אומר לנו - תתקשטו. תקיימו מצוות.

כדי, **שכשתחזרו** - לא יהיו עליכם חדשים.

אתם - תחזרו! זה יקרה! במהרה בימינו!

- אז תתחילו להתגעגע. כבר מעכשיו. תתחילו לקוות, ולהתפלל, ולבקש ולהתחנן.

וגם - תמשיכו להתקשט. בכל המצוות. לפרטיהן ולדקדוקיהן. אל תשכחו ולו פרט אחד
קטן. הכל - חשוב. מאוד.

- ומה זה 'עושה'? מה אנחנו 'פועלים' במצוות?

- שום דבר אמיתי. אם זה לא לפני המלך - אין בזה ממש.

לפני המלך

אבל עדין - זהו ציוויו של מלך. כך הוא רוצה. גם כשהוא רק בגדר 'בורא עולם', והוא לא ב'ארץ' - הוא מצוה עלינו. תעשו. תקיימו. תשמרו על עצמכם ראויים. והמטרה הנוכחית - שכר. הרבה שכר. אין מושג כזה, שאדם עמל - ואינו מקבל תמורה. הגן עדן, יהיה נפלא. הרבה יותר ממה שאנחנו מסוגלים לדמיין.

אבל - אין מלך. אין!

אין רצון, אין התקרבות. את זה - איבדנו. לכאורה.

הלא 'כל הדר בחוצה לארץ' - דומה כמי שאין לו אלוק! (עי' כתובות קי:, זוה"ק (רע"מ) - בהר קט ע"ב, פנחס רכה ע"א).

[במהות ההבדל בין ארץ ישראל לארצות העמים, עי' רמב"ן (ויקרא יח, כה), שהאריך בביאור סוגיא זו.]

*

המלך כאן

סוף הגלות.

- חזרנו לארץ הקודש.

ומי שהחזיר אותנו, היה לא אחר - מאותו האחד שהגלה אותנו.

אין 'מישהו' אחר. אף אחד לא יעשה דבר, בלתי רצונו יתברך. זה פשוט וברור!

וגם פשוט וברור, שה'יישות' הזו, הנקראת 'מדינת ישראל' - אינה 'שלנו'. היא - 'נגד'. רק נגד. יסודתה, התהוותה, וכל דרכה. מאז ועד היום. ה'ערב רב', לא עושים שום דבר טוב.

אבל המציאות הזו, שעם ישראל נמצא בארצו - אינה שייכת ל'מדינה'. חלילה לנו לייחס 'להם' את זאת.

אנחנו - בפלטרין של מלך. הוא יתברך - כאן. שכינה לא זזה מכאן (זוה"ק ויחי דף ריד עמוד ב. עיי"ש). בפרט, שעם ישראל - כאן. אולי אפילו רובו.

משהו - 'קרה' כאן. ועלינו לתת עליו את הדעת.

אנחנו עומדים - לפני המלך. הוא כאן. ממש. מולנו. לא ב'גילוי', זה יהיה - עוד מעט. כמה שיותר מהר. בחסדו.

אבל בכל זאת - הוא כאן. מצפה לנו. מחכה שמישהו 'יתייחס' (עי' זוה"ק שמות ז ע"ב).

ואם אנחנו 'מתקשטים' - כדי לקבל גן עדן, אנחנו מחטיאים את המטרה.

אנחנו משולים - לאותה מלכה, שהמלך קרא לה - לארמון. בואי. ננסה מחדש. אולי נשוב להיות ביחד, כמו פעם. הרבה יותר מפעם.

והיא, עדין זוכרת את ה'מסורת'. היא היתה 'מתקשטת' בכל יום, לפני עצמה. 'יוצאת ידי חובה' - ומסירה את קישוטיה.

וכך היא עושה גם בארמון המלך. מתקשטת בחדרה הפרטי, ומסירה.

לפני המלך

המלך - מחפש. מבקש. לא מוצא את ה'מלכה' שלו. לא רואה את קישוטיה. היא 'התרגלה' - למציאות אחרת. שכחה מה זה להיות - אל מול המלך ממש. להתקרב אליו - ממש! לא רק ב'כאילו'.

כך מלמדים אותנו חז"ל. (זוה"ק ויחי רטז ע"א). ה'רוח' שהיתה עימנו בגלות - שבה עימנו לכאן. ואנחנו 'ממשיכים'. אותו הדבר. עלינו - לשנות 'פאזה'. והשינוי - הוא רק ב'דעת'. מה יש כאן. לפני מי אנו עומדים. מי נמצא כאן - לפנינו ממש.

אנחנו מניחים תפילין. 'יוצאים ידי חובה', ומסירים.

- האם היינו כעת לפני המלך? האם חשבנו לרגע - המלך כאן, הוא רואה. ונהנה. ושמח. ומתקרב אלינו!!

- הביאנו המלך חדריו!

וכך בכל מצוה ומצוה. כך - בכל מילה של תורה.

*

ללכת ביחד איתו יתברך

אז כאן - זו אמת לאמיתה.

כאן, המטרה - היא הרגע.

בארצות העמים, כשהמטרה היא ה'שכר' - אז זהו רק 'אימון מחשבתי'. היעד האמיתי, הוא רק 'שם'. ליהנות מזיו השכינה, בגן עדן.

אבל כאן, בארצו של מלך, המטרה - כאן ועכשיו. ברגע הזה ממש.

נכון - שכל פסיעה שלנו, מובילה למטרה ה'כללית'. אין ספק.

- אבל היא גם עושה משהו - כעת. עכשיו ממש!

זה לא משהו 'ערטילאי'. זה לא (רק) משהו - ל'חשבון' שיהיה 'שם'. בגן עדן.

זה כאן. עכשיו. מציאותי לגמרי. המלך - מתקרב. 'שמאלו תחת לראשי, וימינו תחבקני'. ממש!

- ובתנאי - שנדע זאת.

הלא גם המלכה דגן, אם היא לא תדע שהיא מתקשטת לפני המלך; אם היא תחשוב שהיא מתקשטת לפני המראה בלבד - יהיה חסר מאוד ב'התקרבות'. זה פשוט וברור.

אז אנחנו - 'בחוקותי תלכו'. אנחנו - 'הולכים'. צועדים. למטרה הקדושה - לתקן עולם במלכות ש-די. ל'ייחוד השלם' - שיהיה לעתיד לבוא.

וה'דרך' כולה - זוהרת. מאירה. יוצרת מציאות של כאן ועכשיו.

וכך - גם הוא יתברך.

גם הוא 'הולך'. 'והתהלכתי בתוכם'.

אצלו, ה'זהתהלכתי', קשה להבנה. כיצד תיתכן אצלו יתברך 'תנועה'.
תנועה, היא השלמה של מציאות. אתה הולך לקראת, כדי להשלים משהו. ואצלו - הלא
הכל מושלם.

הכל - מושלם. נכון.

- אבל רק - בגילוי כ'בורא עולם'.

כ'מלך', בארץ שהיא 'פלטריץ של מלך' - לא הכל מושלם.

ה'מלכות' - הולכת לקראת גילוי. לקראת 'לתקן עולם במלכות ש-די'.

הוא יתברך - 'הולך'. יש לו נקודת התחלה, ויש לו יעד. ממש כמונו. ממש - איתנו.

כי המלכות שלו, תלויה - בנו. רק בנו. היא 'קשורה' בנו.

אז לשם אנחנו 'הולכים'. בכל רגע ממש.

ובכל רגע - אנחנו 'ממליכים'. מתקשטים לפניו. 'מרצים' אותו. יוצרים 'קירוב' בינינו לבינו.

עושים - 'ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

ביאור המחלוקת בהשבתת החיה רעה לעתיד לבוא

וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאָרְץ וּשְׂכַבְתֶּם וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא תֵעָבֵר
בְּאֶרְצְכֶם (כו, ו)

תורת כהנים פרק ב' ח'. והשבתי חיה רעה מן הארץ. ר' יהודה אומר מעבירים מן העולם.
רש"א משביתין שלא יזוקו. כו'.

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מבאר שורש המחלוקת, מהי השבתה, האם בכמות, שלא תהא
הכמות הזו. או באיכות שפגימה באיכות הדבר ג"כ נחשבת השבתה. ובמקום אחר כתב
בלשון אחרת, האם ההשבתה היא בחומר או בצורה. דר' יהודה סובר שהשבתה היא
בכמות - חומר, ולכן ההשבתה היא בהעברתן מן העולם. ור' יהודה לשיטתו אזיל גבי
השבתת חמץ דתנן ריש פרק כל שעה, דר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. ואילו
ר' שמעון ס"ל דבאיכות היא ג"כ השבתה, ולכן ביאר דהיינו משביתין שלא יזוקו. [מקורות:
שו"ת צ"פ ורשא סי' נ' ושו"ת צ"פ החדשות ח"א סי' ל"ד]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

יראת השם היא אוצרו - סגולה לזכרון

אִם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם (כו, ג). וברש"י: אם בחקתי תלכו. שתהיו עמלים בתורה.

כידוע בעל האור החיים פירש פסוק זה בארבעים ושניים אופנים שונים... וכמובן כל אופן ואופן הוא שורש שממנו יוצאים ענפים ופירות, ויש להתבונן בכל אחד מהם.

והנה באופן הראשון הקשה בעל האור החיים מדוע התורה קראה את עמל התורה חוקה. ותירץ שהוא מפני שיש מצוה אפילו ללמוד דברים שכבר למדם פעמיים וג' והם ידועים אצלו, ובכל זאת חייב ללמוד, כי חפץ ה' בעסק התורה חוקה חקק. והיינו שהמצוה ללמוד תורה היא כמו חק בלא טעם, שהרי אפילו כאשר יודע היטב עדיין מחויב ללמוד. ועוד חידוש גדול הביא שם בשם המדרש רבה קהלת, כי כדי שילמוד האדם תורה בחשק תמיד גזרה חכמתו יתברך שיהיה האדם לומד ושוכח.

וזה לשון המדרש רבה קהלת פרשה א' פסקה ל"ב, רבנן דתמן בשם ר' יצחק דהכא ורבי טוביה בש"ר יצחק, לטובתו אדם למד תורה ושוכח, שאילו היה אדם למד תורה ולא שכחה היה מתעסק בתורה שתים שלש שנים וחוזר ומתעסק במלאכתו ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו, אלא מתוך שאדם למד תורה ושוכחה אינו מזיז ואינו מזייע את עצמו מדברי תורה. ולמדנו חידוש נפלא מדברי חז"ל בהמדרש הנ"ל. דאין החיוב של עמל התורה נובע מפני השכחה, אלא להיפך, כל השכחה לא באה לעולם אלא בכדי שנהיה עמלים בתורה, והבן היטב.

אמנם הלא לנו לדעת שלא כל השכחה של דברי התורה הקדושה מקורה מפני הגזירה, וכדי שלא נזוז מדברי התורה, כי אמנם יש ויש סיבות נוספות שגורמות לנו לשכוח את התורה חס ושלום. ונפקא מינה בזה שעלינו מוטלת החובה למעט הסיבות הללו.

וכך כתב בעל הכתב והקבלה דברים פרק ד' פסוק ו', יצר לב האדם רע, ובטבעו נוטה לעניני חול ולתאות העולם, וכל זמן שלא יעשה לו האדם לב חדש ורוח חדשה קשה עליו מאד להטות לבו לתורה, ואעפ"י שעוסק בה אין דבריה חקוקים על לוח לבו ואינו שמח בהם שמחת לב, כל דבר מעניני העולם יבלבלוהו, וצרכיו ועסקיו יטרידוהו, שכמעט כל דבר בעולם גדול בעיני הלב מן התורה, ולכן לומד - ושוכח, מציץ - ומתעלם, ויקשה עליו לעשות כתורתו, לא כן מי שתורת ה' חפצו, כלומר שטבע לבו נוטה לתורה, הוא יהגה בה יומם ולילה, וכמו שזולתו גם בלילה לא ישכב לבו מרוב מחשבותיו על עניניו ועסקיו, כן הוא בתורה, כי עתה נפשו טהורה מכל מחשבות הבל, וגם על עסקיו וצרכיו אינו נותן לב רק בדרך עראי בעבור ההכרח, לא שהם נחשבים בעיניו לדברים גדולי הערך, כי לבו מתגדל

ומתרומם על כל המעשים, לכן מה שלומד - אינו שוכח, ומה שהציץ - לא יתעלם ממנו, לפי שהדברים שמורים ונצורים בלבו, כמו שדרך האדם לשמור ולנצור ענינים שחיוו וכבודו תלויים בהם... עד כאן לשונו.

והרי למדנו סיבה מרכזית מאד שבכוחה לגרום לשכחת התורה והיא, שכמעט כל דבר בעולם גדול בעיני הלב מן התורה, ולכן לומד ושוכח, מציץ ומתעלם... ומה העצה איפוא? כי אם ללמוד להגדיל ערך התורה הקדושה היקרה מפנינים. ואז מה שלומד אינו שוכח, ומה שהציץ לא יתעלם ממנו, לפי שהדברים שמורים ונצורים בלבו, כמו שדרך האדם לשמור ולנצור ענינים שחיוו וכבודו תלויים בהם.

ועי' בספר בניהו בן יהוידע שבת דף קל"ד ע"א שכתב שאם תלמיד אינו רואה סימן יפה בלימודו, אלא לומד ושוכח ואין מתקיים תלמודו בידו, הסיבה היא שאינו לומד בפיו בחשק והתלהבות... ואם ילמד בחשק וחמימות אז תלמודו מתקיים בידו. והנה לנו עוד עצה לזכרון.

ועי' בספר שו"ת בית הלוי ח"ב דרושים דרוש י"ח שהאריך לבאר שכאשר האדם מישראל זוכה לדעת ולזכור את התורה שבעל פה, הוא הופך לקלף של תורה שבעל פה עי' שם, ועי' בהקדמה לספר שב שמעתתא בתחילתו, ודו"ק.

וכמה נוכל להעזר בדברים המבוארים כדי להבין את דברי רש"י בשבת דף ל"א ע"א, על הפסוק יראת השם היא אוצרו, וזה לשונו, היא אוצרו הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון. ע"כ. כי יש ויש לזה מהלך טבעי ופשוט, וגם רוחני ועמוק. כי ככל שהאדם ירא שמים, הוא מחשיב את דברי התורה ושומר עליהם כבבת עינו, ובדרך שאדם רוצה לילך, מוליכין אותו.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

האם ישנו חיוב להקריב קרבנות בזמן הזה?

וְהַשִּׁימוּתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרִיחַ נִיחּוּחְכֶם (כו, לא)

ופירש רש"י: "יכול מן הקרבנות, כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם - מן הגדודיות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם".

ובמגילה כ"ח. דרשו מכאן "והשימותי את מקדשיכם" - קדושתן אף כשהן שוממין" [שאף בחורבן קראן הכתוב מקדשיכם]. וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מבית הבחירה ה"ד ופ"ו הט"ו) וכל הראשונים^{טו} שמקריבין הקרבנות כולם אעפ"י שאין שם בית בנוי.

ומבואר שנאמר כאן ב' קללות. א. שיהיה המקדש שמם משיירות ישראל. ב. שלמרות שהמקדש בקדושתו עומד לא יקרבו הקרבנות.

ולפי"ז צריך לפרש המקרא לכאן שאעפ"י שמדינא מותר להקריב בחורבנו, מ"מ נגזר שלא יקרבו הקרבנות בפועל, ואינו איסור מדינא. [וקצת קשה לפי"ז הלשון "ולא אריח" שכביכול המניעה מצד הקב"ה לקבל הקרבנות, ולכאן יותר מתאים הלשון "ולא תקריבו לפני ריח ניחוחכם", דהיינו גזירה על המקריבים שלא יוכלו להקריב].

חידוש ההעמק דבר - בזמן הזה אין ריח ניחוח, וממילא אסור להקריב

וכתב בהעמק דבר ביאור נפלא, שהרי באמת מזמן החורבן בית שני (עד שנחרבה ביתר שאז נהרס ההיכל ונהרס המזבח) היה המזבח קים ומוכח שהקריבו עליו פסחים, וא"כ אע"ג שהמקדש שומם אפשר להקריב עליו קרבנות, מ"מ נאמר "ולא אריח בריח ניחוחכם", ולכן בזמן חורבן בית שני לא הקריבו שאר קרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח, וכעת לא אריח בריח ניחוחכם, ורק קרבן פסח שלא נאמר בו בפסוק ריח ניחוח הקריבו אף בתקופה זו, והסיק שלכן מזמן שחרב ביהמ"ק אפי' מזבח קים א"א להקריב שוב קרבן עד שיהא הערה מן השמים ורשיון מאומות העולם לבנות ביהמ"ק, ואז יוכלו להקריב אפי' אם יהא מזבח לבד, שאז סרה קללת "ואשימותי... וממילא סרה הקללה "ולא אריח"... ע"כ דבריו הנפלאים. ולפי דבריו מדוקדק היטב לשון הפסוק "ולא אריח..." מצד הקב"ה, שכן המניעה לא מצד חוסר האפשרות מצדנו שהרי מותר להקריב אעפ"י שאין בית, אלא אחר שנגזר שהקב"ה לא יריח ממילא נמנעה מאיתנו אפשרות ההקרבה משום שאין ריח ניחוח.

כמה תמיהות בדברי ההעמק דבר

אך יש לתמוה כמה תמיהות בדבריו הנפלאים.

^{טו} מלבד הראב"ד ז"ל שם פ"ו הט"ז.

א. כבר תמה בעצמו, שהרי נפסק להלכה שהמעלה קדשים בחוץ בזמן הזה חיב, משום שראויים להקרבה, ולדבריו אינם ראויים להקרבה בזמן הזה שאין ריח ניחוח.
ב. מה שחידש שא"א להקריב מכיון שאין כיום ריח ניחוח, מבואר בדבריו שסבר שריח ניחוח הוא לעיכובא, תמוה שבתוס' (זבחים ב.) כתבו דאע"ג שלכתחילה צריך לכוין לשם ריח ניחוח, מ"מ אם כיון שלא לשם ריח ניחוח כשר, וא"כ ה"ה בזמן הזה שאין ריח ניחוח כשר, (ואולי יש לחלק בין מחשבת האדם שאינה מעכבת, למצב זה ח"ו ולא אריח וכו' אין מציאות של קרבן. וצ"ע)

ג. מה שנקט שבפסח אין "ריח ניחוח" מחודש, שהרי במשנה זבחים מ"ו. שנינו "לשם ששה דברים הזבח נזבח... לשם ריח ניחוח", ולא מוזכר חילוק בין פסח לשאר קדשים בדין זה.
ד. מדבריו עולה שאסור להקריב כיום קרבנות (מלבד קר"פ), אך ברמב"ם פסק (פ"ב מבית הבחירה ה"ד ופ"ו הט"ו) שמקריבין הקרבנות כולן אעפ"י שאין בית בנוי, ודחוק מאד לפרש דברי הרמב"ם שניתן להקריב כל הקרבנות רק באופן שתהיה הערה מן השמים ורשיון מאומות העולם לבנות בהימ"ק ואז יוכלו להקריב בלא בית. נוכל רבותינו האחרונים שדנו למה לא ירקיבו היום קרבנות (עי' בהמשך), ולא חילקו בין פסח לתמיד, בוודאי לא סברו כדבריו].

עשרה המניעות להקריב קרבנות בזמן הזה

ונראה לבאר ביאור המקרא באופן נפלא, דהנה ידועה התמיהה הרבה העולה וזועקת אחר שנפסק "מקריבין אעפ"י שאין בית" מדוע לא יקרבו קרבנות ציבור בזמן הזה. ובכפתור ופרח (הביאו בתשו' חתם סופר יו"ד סי' רל"ו) הביא שאמר לו רבינו ברוך שר"ח מפרי"ש אומר לו לבא לירושלים בשנת י"ז לאלף השישי ושיקריב קרבנות בזמן הזה, עי"ש מה שדן.

והאריכו בזה הפוסקים.י

- א. מצד המלכות שלא יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל (חת"ס).
- ב. אין מזבח בנוי על מקומו (ליקוטי הלכות).
- ג. צריך מקום המזבח בצמצום (שם).
- ד. לא ידוע איך יעשו אבנט לכהן הדיוט, שנחלקו בזה אם כאבנטו של כהן גדול או לא. (הגרעק"א ז"ל בתשו' חת"ס).
- ה. א"א להקריב קרבנות ציבור בלא קיבוץ שקלים מכל ישראל. (תשו' יעב"ץ סי' פ"ט).
- ו. כולנו טמאים - ואין אפר פרה, ואף שהותר בציבור, מ"מ צריך ציץ לרצות.

י עי' תשו' חת"ס יו"ד סי' רל"ו, בנין ציון סי' ג', ליקוטי הלכות להח"ח ז"ל (זבחים קז, דרך חכמה להגרעק"ק זצ"ל פ"ו מבית הבחירה ובביה"ל שם) מה שהביאו בזה, ועוד אחרונים.

ז. כולנו טמאים - ואיך נעמיד המזבח על מקומו (ליקוטי הלכות - א.ה. יתכן כונתו שלזה לא הותר טומאה בציבור).

ח. צריך כהן גדול ובגדי כהונה, וא"א לעשותן כי אין לנו תכלת וארגמן ויש בכל דבר דעות מהו. וכן אבני חושן ואפוד אין לנו. (חת"ס ליקו"ה ודרך חכמה).

ט. אין לנו כתב יחוס לכהנים. (חת"ס וליקו"ה).

י. קרבן שנשחט קודם פתיחת דלתות היכל פסול, ובעוה"ר בנוי שם בנין, והוי כלא נפתחו, וא"א להקריב (דרך חכמה).

שיטת החינוך - דאין חיוב הקרבה בזמן הזה אלא רשות

ונראה טעם חדש פשוט ונפלא מאד, עפ"י דברי החינוך (מצוה ת"מ) שכתב שאף שמקריבין אעפ"י שאין בית, מ"מ דבר ברור הוא שאין הכונה לומר שיש חיוב להקריב הקרבן בזמן הזה.

ולפ"ז כבר מובן היטב מדוע אין צורך לטרוח כ"כ להקריב בזה"ז כיון שאינו אלא רשות ולא חובה [ואולי כל דברי רבותינו הנ"ל הם אחר ד' החינוך הנ"ל].

ונראה להוסיף בזה דבר נפלא, שכיון שאינו חיוב אלא רשות. מסתבר מאד שלא קים כיום ההיתר של טומאה הותרה בציבור. שהרי הדחיה באה מכח המצוה שנתחדש בה "במועדו" אפי' בטומאה. אך אם אין כיום את מצות הקרבה אין את כח המצוה שידחה הטומאה. (ואפי' אם נאמר שישנה מצוה קיומית, מ"מ מסתבר שכזו מצוה אין בכחה לדחות הטומאה, ורק החיוב דוחה).

ולפ"ז עלה בידינו טעם מחוור שא"א להקריב כיום מצד שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו להכנס למקדש כלל להקריב קרבנות ציבור, שאין הטומאה נדחית בציבור בזה"ז.

מדוע אחר חורבן בית שני הקריבו פסח ולא שאר קדשים

ואין להוכיח מהמנהג שנהגו אחר חורבן בית שני להקריב קרבן פסח, שהם היו טהורים, משום שלהם היה עדיין אפר פרה אדומה ליטהר (כמבואר בנידה ו:).

^{י"ח} וכמדו' שכן נקט בטורי אבן (קו"א לר"ה דף ט')

^{י"ט} ביאורים יקרים לפי דברי החינוך

א. ויתכן לפרש בתפילת מוסף של ר"ח מזבח חדש בציון תכין... ושעירי עזים נעשה ברצון, הינו שאמנם כעת אפשר להקריב, אבל אינו ברצון).

ב. בטור (או"ח סימן ק"כ) ביאור הנוסח בברכת רצה, ואישי ישראל" תקבל ברצון, והביא ג' פירושים א. הכוונה על תפילות ישראל שהינם במקום קרבן שיתקבל ב. נשמותיהן של צדיקין הקרבות למעלה שיתקבלו לרצון ג. והשב את העבודה □ ואשי ישראל שהוא בקשה להשיב את הקרבנות. (וכ"מ ברש"י ברכות יא: בשם ירושלמי). וצ"ב למה לא פירשו כפשוטו "ואישי ישראל תקבל ברצון" דהכוונה על קרבנות, שמדינא מותר להקריב בזה"ז קרבנות. ואם יקריבו יתקבלו לרצון.

ולפי דברי החינוך מובן היטב, שאפי' אם יקריבו א"א לפרש ע"ז "תקבל ברצון" שאמרת ונעשה רצוני.

אלא שעדיין יש לבאר מדוע הקריבו דוקא קרבן פסח ולא שאר קרבנות ציבור, ואם סברו שאינו חיוב כדברי החינוך מדוע קרבן פסח הקריבו.

ונראה בפשיטות דשאר קרבנות עיקר מצותן בהקרבתן, וממילא כיון שאין חיוב הקרבה לא התאמצו כ"כ, משא"כ קרבן פסח שעיקרו לאכילה ואכילתו היא מצות עשה בפנ"ע, ואכילתו היא חיוב אף בזמן הזה (דמש"כ החינוך הוא רק לגבי מצות הקרבה בזה"ז) ולכן טרחו להקריב קרבן פסח אף שאין חובת הקרבה, כדי שיוכלו לקיים מצות אכילה המחויבת, ושפתיים ישק.

מקור דברי החינוך מפרשתינו

ויש לדון מהו מקורו של החינוך לחידוש זה שאין חיוב הקרבה בזמן הזה שאין בית המקדש. (ועי' קה"י (זבחים סוף סימן ל"א) שדן בזה).

ונראה שמקורו מהפסוק בפרשתינו "והשימותי את מקדשיכם... ולא אריח בריח ניחוחכם", והנה מבואר בכמה מקומות ברש"י בביאור "ריח ניחוח" - שאמרתי ונעשה רצוני, שקיום ריח ניחוח הוא שע"י שהקב"ה ציונה ונתקיים רצונו. ולפ"ז פשוט שהקללה "ולא אריח בריח ניחוחכם" מתקיימת באופן שלא יהא "אמרתי ונעשה רצוני", ובהכרח ע"י שאין רצונו של הקב"ה וציוויו על ההקרבה, וממילא גם כאשר מקריבים אי"ז נחשב ריח ניחוח - שאמרתי ונעשה רצונו, ומכאן הסיק החינוך שבזמן חורבן הבית אין חיוב הקרבת קרבנות.

ומדוקדק היטב הלשון "ולא אריח" הינו שאין המניעה מצידנו שלא נוכל להקריב שהרי מקריבין אעפ"י שאין בית, אלא מצד הקב"הכא.

דבריו הנוראים של אור החיים על מצב ביהמ"ק בזה"ז

באור החיים כתב דברים נוראים בביאור פסוק זה. "והשימותי - פירוש השראת הטומאה ושימת שכונתה בבית המקדש, כי הקליפה תקרא שממון וכבר הודיעו המקובלים כי שם הרגיעה שידה ורגל ס"מ דורכת על בית ד' אשר ע"ז יקרעו ליבם, ותערג נפש כל חי למול בעל הבירה". והדברים נוראים.

ויתכן לפי"ז לבאר ההמשך - ולא אריח בריח ניחוחכם הינו שאף שמותר להקריב אעפ"י שאין בית, אך במצב נורא שכזה - אי אפשר להריח בריח ניחוחכם.

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

^כ ויתכן שהיו קשיים גם מצד המלכות וע"כ לא הי' סיבה כל שאינו חיוב.
^{כא} וכדברינו מדוקדק היטב מלשון התו"כ שהובא ברש"י "והשימותי" □ יכול מן הקרבנות, כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, ומבואר שבתחילה סברנו ללמוד ביטול הקרבנות מוהשימותי ולפי"ז הכוונה שיהיה שומם לגמרי מקרבנות, אך למסקנה שנלמש מולא אריח שינה הכתוב לשונו ולא כתב "והשימותי ריח ניחוחכם" אלא ולא אריח ומשמע ששיך להקריב קרבנות אלא שלא יקרבו לריח ניחוח.

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר

נחמד' וש"ס

צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר

וְאֶכְלֶתֶם לְחֶמְכֶם לְשִׁבְעַת (כו, ה)

רש"י מפרש אוכל קמעא והוא מתברך במעיו. לכאורה צריך ביאור דבפר' בהר על הפסוק [כה, יט] ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע, פירש"י אף בתוך המעים תהא בו ברכה, ואם הכוונה לאותו הברכה הנאמר כאן, מה א"כ הברכה המיוחדת לשומרי שמיטה, הלא לזה הברכה זוכים לכך מקיימי כל המצוות. ונ"ל ע"פ מה דאי' בתנד"א [מובא בתו' כתובות קד. ד"ה לא נהנית] עד שיתפלל אדם שיכנסו דברי תורה לתוך מעיו, יתפלל שלא יכנסו רבוי אכילה ושתיה [מעדנים] לתוך מעיו, וביאור עפ"ז האמרי אמת את דברי רש"י כאן, דהא אם בחוקתי תלכו קאי על לימוד התורה וכדפירש"י שתהיו עמלים בתורה, וכדאי לזכות לזה צריך ברכה מיוחדת שלא יצטרכו לאכול הרבה, ולכן יש ברכה מיוחדת ללומדי ועמלי תורה שאוכל קמעא ומתברך במעיו. משא"כ בפ' בהר דקאי על שמירת המצוות ובפרט מצות שמיטה מדייק רש"י אף בתוך המעים תהא בו ברכה, כלומר, דחוץ ממה שהתורה מבטיחה שהארץ יתן פריה ולא יחסר כלום, יש גם ברכה לאדם שלא יזיק אכילתם לשובע, וכעין מה דמובא בגמ' פסחים פח. ותענית ט: דעולא איקלע לבבל ואכל צנא דתמרי בלילה ציערוהו, אמר מלא צנא דסכיניי בבל ובבלאי עסקי באורייתא, על זה אמר שאף בתוך מעיים יהיה ברכה שלא יצעררוהו, ואדרבה ישביעהו ויחיייהו, אבל אין צורך כאן לברכה המיוחדת שאכילת מעט תועיל שזה תנאי הנצרך ללומדי התורה. [ועי' ספורנו שם וצ"ע. ועיין פנים יפות פר' בהר ביאור נפלא בברכה זו].

ובזה נראה לבאר הפסוק [משלי יג, כה] צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר כי הצדיק העוסק בדברי תורה אוכל רק להשביע נפשו ולא למלאות תאוות גופו, ומתפלל שלא יכנס מעדנים לתוך מעיו כנ"ל, לכן מתקיים בו הברכה דאם בחקותי תלכו, דאוכל קמעא ומתברך במעיו. אבל ובטן רשעים תחסר כיון שיתקיים בו ח"ו הקללה דואכלתם ולא תשבעו, וגם כשיאכל הרבה לא יהיה ברכה במעיו ולא ישבע. [ואולי עי"ז שלא יכנס ישבע מאכילה ושתיה יזכה שיכנס תורה בתוך מעיו, וממילא יחזור להתברך בברכת ואכלתם לחמכם לשובע]

*

ידוע דברי הפנים יפות על מה דאי' בברכות כ: באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ובפשטות הדברים נראה שחכמים קללו למי שאינו לומד בעצמו נוסח הברכה וסומך על אשתו ובניו שיברכו לו, ולכאורה יש לשאול למה יש ע"ז קללה [כבר נשאלו בזה הגאונים שו"ת הגאונים החדשות סימן קפ"ט, וכן הרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קס"ח, וכתבו מפני

שלא למד שאם למד היה יודע לברך], ומדוע חכמים לא אמרו בפשיטות אוי למי שבניו ואשתו מברכין לו ונקטו דוקא לשון מארה.

אלא דמי שאכל ושבע הרי הוא חייב בברכת המזון מדאורייתא כדכתיב **ואכלת ושבעת וברכת**, ואילו אשתו ובניו חיובם בברכת המזון הוא רק מדרבנן אף באכלו כדי שביעה [עי' שו"ע או"ח סי' קפון], וא"כ קשה איך בניו ואשתו יכולים להוציאו בברכת המזון הרי מי שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא מי שחייב מדאורייתא, וא"כ אינם יכולים להוציאו ידי חובתו אלא אם כן יאכל מעט ולא יגיע לכדי שביעה. והנה מצינו בפרשה זו [כו, כו] **ואכלתם ולא תשבעו** ופירש רש"י **זו היא מארה בתוך המעים (בלחם)**, והיינו שאין לו שביעה מאכילתו - לפי הנ"ל אולי כלול בזה שתי בחינות. 1. מארה בלחם שלא יהיה בבחינת אוכל קמעא ויתברך במעיו. 2. מארה במעיים כנ"ל שגם אם יאכל כדי שביעה יצערודו ויקיאו או ישלשל]. ולפי זה יבואו על נכון דברי חז"ל **תבא מארה למי שבניו ואשתו מברכין לו**, דהוא לטובתו שחכמים התכוונו שאפילו יאכל הרבה לא ישבע, וממילא יהיה חיובו מדרבנן כדי שיוכלו אשתו ובניו להוציאו ידי חובתו.

עפ"י הפנים יפות אפשר לבאר את הפסוק **צדיק אוכל לשובע נפשו** ביאור נוסף, כי הצדיק היודע לברך בעצמו יכול לאכול להשביע נפשו ולברך ברהמ"ז [וגם בודאי מתקיים בו הברכה דאם בחקותי תלכו, דאוכל קמעא ומתברך במעיו כנ"ל]. אבל **ובטן רשעים תחסר** מכיון שהוא עם הארץ שאינו יודע לברך בעצמו וצריך לצאת יד"ח ע"י בנו, צריך שיתקיים בו ח"ו הקללה **דואכלתם ולא תשבעו**, וגם כשיאכל הרבה לא ישבע.

ובשם הר"ר יונתן אייבשיץ מובא לבאר ע"פ הגמ' בברכות שם אמרו **מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, והם מדקדקים [על] עצמם עד כזית ועד כביצה.** והנה הצדיק המקיים את התורה אינו צריך לנשיאות פנים כמו שכתוב בפרשתנו **אם בחוקותי תלכו וכו' ונתתי שלום בארץ** [ראה פנים יפות דעיקר נשיאת פנים הוא על ענין השלום וישם לך שלום] וא"כ אינו צריך להחמיר על עצמו לאכול פחות כדי שביעה, ממילא **צדיק אוכל לשובע נפשו**, אבל הרשע הצריך לנשיאות פנים **ובטן רשעים תחסר** כי הוא צריך להחמיר על עצמו כדי לזכות לנשיאת פנים.

*

שמעתי להקשות על ביאורו של הפנים יפות, איך יתישב דברי הגמ' [סוכה לח.]. **מי שהיה עבד או קטן מקריין אותו [את ההלל] עונה אחריהן מה שהם אומרים ותבא לו מאירה וכו'.** דהא כאן אין נופל ביאור הנ"ל.

ונ"ל לקשר בין תבא לו מאירה המוזכר בברהמ"ז ובין תבא לו מאירה המוזכר בקריאת ההלל, ע"פ מש"כ החת"ס [דרשות לחינוך ספר תורה ח"ב עמוד ת] לבאר מש"כ בסוף פרק שירה, רבי ישעיה תלמידו של ר"ח בן דוסא התענה פ"ה תעניות, אמר כלבים דכתיב בהו [ישעיה נו, יא] **והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה יזכו לומר שירה וכו'.** והוא תמוה, אבל

הענין כי אין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וכרס מלאה [תענית כה:-כו.]. ואין הענין ח"ו למלאות בטן רשעים אלא כדמפרש נפש שביעה שהוא ההסתפקות, אוכל קמעה ומברך ה' בשמחה, כי מי שנפשו מתאוה, לעולם הוא רעב ואיך יברך ה' ויודה לו, וכל מה שהוא מוסיף לו נתוסף לו תאוה ובקשה. והנה ר"ח בן דוסא הוא היה אבי כל המסתפקים במועט שהיה די לו בקב חרובין מער"ש לער"ש, ע"כ היה תלמידו מצטער על הכלבים שלא ידעו שבעה ואינם מסתפקים איך יאמרו שירה. ע"כ החת"ס מה שנוגע לענינו.

לפי"ז נמצא שני המימרות מקושרים היטב, שאכן אותו רשע שאינו יודע לברך בעצמו, יש לו מאירה שאינו שבע גם מאכילה מרובה, וממילא גם אינו יכול לומר הלל כי אין אומרים הלל אלא על נפש שביעה, ורק הצדיק המסתפק במועט והאוכל מתברך במעיו יכול להלל ולהודות להקב"ה בעצמו.

לאור זה אפשר לבאר עוד את הפסוק הנ"ל, צדיק אוכל לשובע נפשו כר"ח בן דוסא שהסתפק במועט ואינו אוכל אלא לקיום נפשו, ועי"ז מודה ומהלל להקב"ה על כל חסדו וטובו, משא"כ ובטן רשעים תחסר הרשע שאינו מכיר בחסדי הקב"ה ואינו רוצה להודות ולהלל ולומר שירה, ע"כ מחסר בטנו שלא יהיה ראוי לומר הלל.

ובדרך זה ראיתי לבאר, שחומרא זו שהחמירו ישראל לברך בכזית או בכביצה, יסודה מהפסוק צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר והיינו שענין אכילה לשובע תלוי בנפש האדם, שאדם שחי עם תאוות, והגוף שולט אצלו הרי הוא זקוק לאכילה רבה כדי להיות שבע, אבל מי שאינו חומד ויש לו נפש עדינה כי אצלו הנשמה שולטת, הרי הוא יכול להיות שבע בכזית או בכביצה. וזה צדיק אוכל לשובע נפשו, וכשכלל ישראל החמירו על עצמם לברך בכזית, אין הפשט שהחמירו לברך גם כשהם רעבים, אלא שהם שואפים להיות במצב של צדיק אוכל לשובע, ולהיות שבעים בכזית.

*

הפנים יפות פר' בהר עה"פ הנ"ל ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע וישבתם לבטח עליה כתב לפרש: על דרך ששמעתי בשם דודי הגאון מו"ה יעקב הלוי ז"ל שפירש בפסוק [עקב ח, י] ואכלת ושבעת וכרבת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך מפני שאמרו חז"ל [גיטין ע.]. אכול שלישי ושתה שלישי והנח שלישי, שאם תכעס תעמוד על מלואך. ואיתא בנדרים דף כ"ב. עולא במסקיה לארעא דישראל וכו' קא תמה רבי יוחנן מכדי כתיב [כי תבוא כח, סה] ונתן ה' לך שם לב רגז, בבבל כתיב וכו'. והיינו דאמר ואכלת ושבעת שיכול לאכול כדי שביעה מפני שבטוח הוא שלא יבוא לידי כעס בארץ הטובה, ולא בחוצה לארץ שצריך להניח שלישי כנ"ל. וכן יש לפרש כאן ואכלתם לשובע שיאכלו כדי שביעה וא"ת שצריך להניח שלישי כדי שאם יכעוס לא יזיק לו על זה אמר וישבתם לבטח עליה ושם תשבו במנוחת הנפש מבלי לבא לידי כעס ומחלוקת.

ולפי"ז יש כאן ביאור נוסף על הפסוק צדיק אוכל לשובע נפשו, כי הצדיק שהוא עניו ושפל ברך אינו מתיירא מן הכעס כי כל הכועס כאילו עובד זרה, יכול לאכול כל צרכו, משא"כ ובטן רשעים תחסר דהרשע שהוא כעסן צריך לחסר שלישי ואינו יכול למלא בטנו.

נוסיף עוד שתי פרפראות שראיתי בספר קהלת משה בביאור הפסוק **צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר**.

א. ע"פ המבואר [עי' משנ"ב סי' תקטו סקי"ב ובשו"ע הרב שם] דיש מצוה לאכול עם האורח כדי לכבדו. והכוונה לכאורה דאם הבעה"ב לא יאכל, לא ירגיש האורח בנוח לאכול וגם הוא לא יאכל, משא"כ אם בעה"ב אוכל עמו לא יתבייש האורח לאכול. וזה הפי' **צדיק אוכל לשובע נפשו** אעפ"י שאינו רעב אוכל כדי שיאכל האורח, משא"כ **ובטן רשעים תחסר** אפילו אם הוא רעב בעצמו לא יאכל כדי שגם האורח לא יאכל.

ב. ע"פ הגמ' [שבת י'. ועוד מקומות] תנו רבנן **שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל לסטים וכו'**, **ששית מאכל תלמידי חכמים**. נמצא שהרשע אוכל מוקדם בבוקר והצדיק אוכל מאוחר, ובעוד שהצדיק **אוכל לשובע נפשו** בשעה שישית, אז **בטן רשעים תחסר** כי עבר הרבה זמן מעת אכילתו וחזר להיות רעב.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת בחוקתי

אם בחוקתי תלכו | מהם החוקים האמורים בפסוק זה? עמלות בתורה, או המצוות שאין בהם טעם?

(ויקרא כו, ג) אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם:
מה הפירוש 'אם בחוקתי תלכו'?

מהמשך הפסוק המדבר על שמירת המצוות - 'ואת מצוותי תשמרו', הוכיח רש"י (בשם התו"כ) שהלשון שנאמרה בתחילת הפסוק - 'אם בחוקתי תלכו', אינה מורה על שמירת התורה, אלא באה לצוות על עמל התורה 'שתהיו עמלים בתורה'.
אולם בת"י פירש זאת באופ"א:

אֵין בְּקִימֵי אֹרִייתֵי תִהְיוּן וְיֵת סְדְרֵי דִינֵי תִנְטְרוּן וְתַעֲבְדוּן יִתְהוּן:
[אם בחוקי תורתי תלכו, ואת סדרי משפטי תשמרו ועשיתם אותם]

הרי שלדעת ת"י - 'חוקים', הינם החוקים אשר אומות העולם משיבין עליהם שאין בהם טעם^{כב}, ואילו המשך הפסוק 'ואת מצוותי תשמרו' מדבר על יתר מצוות התורה.
ההדגשה הטמונה בציווי המיוחד על החוקים, נועדה ללמדנו על החובה ללכת בדרכי ה' גם במצוות אלו שטעמם נסתר ממנו^{כג}.
כדברי ת"י מצינו גם בספורנו:

"אם בחוקתי תלכו - חוקות הם גזרות מלך שינהג האדם בהם בהשתדלות עסקי חיו, וההתנהג בהם ייקרא הליכה כאמרו (לעיל יח, ג) ובחוקתיים לא תלכו..."

*

^{כב} כדברי חז"ל שהובאו ברש"י על הפסוק (בראשית כו, ה) "וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורת". וברש"י כ' 'חוקתי' - דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקתיו על עבדיו.

^{כג} מחלוקת זו חוזרת על עצמה גם לקמן (ויקרא כו, יד) בתחילת פרשת הקללות, שם נאמר: "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה". ברש"י לשיטתו פירש, שלא תשמעו לי להיות עמלים בתורה. אולם בת"י מתרגם: "לְאוּלְפָן מְאֻלְפֵי אֹרִייתָא" □ לתלמוד מלמדי תורת. והיינו לדרשות חז"ל שאינם מפורשות בתורה, והפסוק בא ללמדנו שהקללות באות גם על ביטול המצוות שדרשום חז"ל. ולשיטתו כאן שאין הלשון 'בחוקתי' מתפרש על עמלות בתורה. ואכן בפסוק שלאחריו 'ואם בחוקתי תמאסו' מתרגם על מאיסת 'חוקי התורה'.

ונתתי גשמיכם בעתם | האם 'בעתם' הוא בזמן הטוב לתבואה או בזמן הנוח לבני אדם?

(ויקרא כו, ד) וְנָתַתִּי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיּוֹ:

מתי הוא 'עת הגשמים' האמור בפסוק?

ברש"י הביא את דברי חז"ל שזמן זה הוא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת - בלילי שבתות".

אולם ת"י מפרש זאת באופן שונה:

וְאִתָּן מְטָרִיא דְאַרְעֵכוֹן בְּעֵידֵנְכוֹן בְּכִיר וְלִקִּישׁ וְתִתֵּן אֶרְעָא פִּירִי עַלְלָתָהּ וְאִילָן דְּאֲנָפִי בְּרָא יִצְלַח בְּפִירוּי:

[ונתתי גשמי ארצכם בעתכם יורה ומלקוש, ונתנה הארץ יבולה, ועץ שעל פני חוצות יצליח בפירותיו]

מבואר בת"י שהגשמים ירדו בזמנם - 'בכיר ולקיש' וכפי שמתרגם את הפסוק (דברים יא, יד) 'ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש', - "בכיר במרחשון ולקיש בניסן". וברש"י שם ביאר מהי הברכה שירדו הגשמים בזמנים אלו:

יורה - היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרוה את הארץ ואת הזרעים (תענית ו.ו): ומלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה (שם).

כדברי ת"י מבואר אף ברמב"ן כאן, ומוסיף על כך הרמב"ן הסבר מדוע נאמרה ברכה זו ראשונה מכל הברכות:

"הקדים דבר הגשמים כי בבואם בעתם כאשר יאות יהיה האויר זך וטוב, והמעיינות והנהרות טובים ויהיה זה סיבת בריאות לגופים והפירות כולם ירבו ויתברכו בהן כאשר יאמר "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו". והנה עם זה לא יחלה האדם ולא יהיה בהם משכלה ועקרה ובבהמתם וימלאו ימיהם, כי בהיות הגופים גדולים ובריאים יתקיימו כימי האדם, והנה היא גדולה שבברכות"

*

והשבתי חיה רעה | האם יסורו החיות הרעות כליל או שיתקיימו כבתחילה אך לא יזיקו?

(ויקרא כו, ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד וְהִשְׁפַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם:

מהו והשבתי חיה רעה מן הארץ? והאם ייעלמו החיות הרעות כליל?

באונקלוס תירגם כפשוטו "ואבטל חיתא בשתא מן ארעא", ונראה שסבור שיבטלו החיות כליל.

אולם בת"י מפרש:

וְאִתָּן שְׁלָמָא בְּאֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל וְתִשְׂרוּן וְלִית דְּמַנִּיד וְאֶבְטוּל רְשׁוּת חַיּוֹת בְּרָא מִן אֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל וְשְׁלוּפֵי חָרַב לֹא יַעֲדוּן בְּאֶרְעֵכוֹן:

ונתתי שלום בארץ ישראל ושכבתם ואין מחריד, ואבטל ממשלת חית השדה מארץ ישראל, ושלופי חרב לא יעברו בארצכם].

בת"י מבואר שהחיות לא ייעלמו אלא תבטל 'ממשלת החיות הרעות' והיא הרשות שניתנה להם להזיק ולא יזיקו יותר.

יתכן שדייק דבר זה מהלשון 'והשבת'י', שהוא לשון השבתה, שמשמעותו להשבית פעולת דבר בעוד הדבר עצמו קיים. ולא נאמר 'והסירות'י' או 'וגירשתי' שמשמעותו שיוסרו החיות הרעות לחלוטין. (נו"כ יהונתן)

בתנו"כ הובא שנחלקו בדבר רבי יהודה ורבי שמעון, שרבי יהודה סבור שהחיות יעברו מן העולם, ולר' שמעון ישארו אך לא יזיקו, וכפי שכתב ת"י.

ברמב"ן (כאן) ביאר את מחלוקתם, שנחלקו האם יעברו 'החיות הרעות' מן הארץ, או שתעבור 'רעת החיות', הרמב"ן עצמו מצדד כדעת רבי שמעון וכך כותב:

"והוא הנכון כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצות כאשר היה העולם מתחילתו קודם חטאו של אדם הראשון, אין חיה ורמש ממית אדם וכמו שאמרו: (ברכות לג) 'אין ערוד ממית אלא חטא ממית' וזה שאמר הכתוב: (ישעיהו יא ח) 'ושעשע יונק על חור פתן', וכן 'ופרה ודוב תרענה ואריה כבקר יאכל תבן'. (שם פסוק ז) כי לא היה הטרף בחיות הרעות רק מפני חטאו של אדם כי נגזר עליו להיות טרף לשניהם, והושם הטרף טבע להם גם לטרוף זו את זו, כידוע כי בטרפם האדם פעם אחת, יוסיפו להיות רעים יותר..."

*

ולא תעשו את כל המצוות האלה | כיצד ניתן לשמוע בקול ה' לאחר מעמד הר סיני?

(ויקרא כו, יד) **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:**

א. בפתיחת הפרשה נאמר 'אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם', ואילו כאן בפתיחת חלק התוכחה נאמר ואם לא תשמעו מדוע לא נפתח ב'ואם בחוקתי לא תלכו'?

ב. עוד יש להבין מה החילוק בין 'לא תשמעו לי' ל'לא תעשו את כל המצוות האלו' הלא לכאן דבר אחד הוא?

ג. מה היא 'שמיעה לה' - האם היא ישימה לאחר מעמד הר סיני? הכיצד? במה?

בת"י מתבארים הדברים:

וְאִם לֹא תִיַצְבוּן לְמִשְׁמַע לְאוֹלָפָן מְאֹלְפֵי אוֹרֵייתְאִי וְלֹא תַעֲבֹדוּן מִן רְעוּתֵיכוֹן יֵת כָּל פִּיקוּדֵיָא הָאֵילָן:

כ"י ראה לעיל על משמעות ת"י אלו, ש'הלא תשמעו לי' היינו לחכמים □ מלמדי תורת.

[ואם לא תאבו לשמוע וללמוד ממורי התורה, ולא תעשו מרצונכם את כל המצוות האלה]

הנה לת"י ברור שהלימוד ממורי התורה הוא השמיעה בקול ה', - לאחר שנתנה תורה בזמנו של משה - משה שמע מפי ה', וישראל שמעו הוראה - למוד ממשה, ולאחר משה מהזקנים, מהנביאים, מאנשי כנסת הגדולה, ויתר החכמים מורי התורה שקמו אחריהם. שכולם משמיעים את 'קול ה'

והוא שנצטוונו בפסוק זה, לשמוע בקול החכמים שהם 'קול ה'' וע"י כן נעשה את המצוות האלה ברצון. ולכך פתח הפסוק את התוכחה בלשון זו כדי ללמדנו ענין זה^כ.

*

ונתתם ביד אויב | כיצד שייך שינתנו אלו שכבר מתו בחרב או לקו בדבר ביד אויב?

(ויקרא כו, כה) **וְהִבַּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נֶקֶם בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל עֲרִיכֶם וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְּתֶם בְּיַד אוֹיֵב:**

בתחילת הפסוק נאמר 'והבאתי עליכם חרב'... 'ושלחתי דבר בתוכם', וא"כ צ"ב כיצד שייך שינתנו אלו שכבר מתו בחרב, או לקו בדבר, ביד אויב?

ברש"י נראה שבא ליישב קושיא זו ומפרש שעל ידי הדבר ניתנים ביד האויב, לפי שאין מלינים את המת בירושלים ויצאים מהעיר לקבורו, וכשהם מוציאים את המת לקבורו ניתנים המלווים את המת ביד האויב.

ת"י מיאן בפירוש זה, אולי משום שהבין את הפסוק כפשוטו שהפסוק מדבר על אותם האנשים שימותו בחרב או בדבר שינתנו ביד האויב, ולכך מפרש באופן שונה:

וְאֵיִתִּי עֲלֵיכֶם עִם שְׁלוֹפֵי חֶרֶב לְמִתְפָּרַע מִנְּכֹחַ עַל דְּבַטְלָתוֹן יִת קִימִי וְתִתְכַנְּשׁוֹן מִן צִיִּירָא לְקוֹרֵיִיכֹן וְאִיגְרִי מוֹתָנָא בִּינֵיכֹן וְתִתְמַסְרוֹן כַּד מִיתִין בְּיַד סְנַאיִכֹן:

[ואביא עליכם עם שלופי חרב להיפרע ממכם על שבטלתם את בריתי, ונאספתם מהמצור לעריכם ושלחתי דבר בתוכם ונמסרתם כאשר מתים ביד אויב].

הרי שפירש ת"י שכוונת הכתוב שאכן ימסרו ביד האויב כשיהיו מתים ולא חיים, - והיינו אותם אלו שכבר מתו בדבר או בחרב ימסרו ביד האויב^כ.

*

^כ עיין במפרשים שפירשו באופ"א את פסוק זה, בחזקוני כתב שהפסוק מדבר בביטול עשיית כל המצוות כולם, עד שיבוא מצב שלא יעשו שום מצוה מן המצוות האלה. אולם בספורנו פירש שלא יעשו את כל המצוות, אלא יעשו חלקם - את הנראה בעיניהם בלבד.

^כ יל"ע אם הרעה הטמונה במסיר זו היא שעל ידי כן לא יימסרו לקבורה כפי שהיה בהרוגי ביתר ועוד וצ"ע.

ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד | מדוע?

(ויקרא כו, כו) בְּשִׁבְרֵי לֶחֶם מִטֶּה לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקָל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ:

מהי הסיבה שמחמתה יאפו עשר נשים את לחמם בתנור אחד?

ברש"י כתב מחמת החיסרון בעצים, שלא יהיו מספיק עצים להסיק את כל התנורים, ולכך יצטרכו להצטמצם עשר נשים בתנור אחד.

בת"י מבואר באופן אחר:

כְּדֵּי אֶתְבוֹר לְכוֹן חוֹטֵר כָּל סַעְדֵי מְזוֹנָא וְיִיאַפִּיין עֶשֶׂר נָשִׁין לַחֲמִיכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד מְדָהוּא זְעִיר וּמְדַדִּין וּמְפַלְגֵן לְכוֹן כְּדֵּי מִינְפֵל בְּמִתְקָלָא וְתִיכְלוֹן וְלֹא תִשְׁבְּעוּן:

נכשאשבור לכם מטה כל משען מזון, ויאפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד מפני שהוא קטן ורודות ומחלקות לכם כאשר הוא נפול במשקל, ותאכלו ולא תשבועו]

והנה מש"כ ת"י "מדהוא זעיר" ביאר ה'פירוש יונתן' שכוונתו על הלחם שמרוב קטנו יוכלו לאפות עשר נשים בתנור אחד, ואף מה שמסיים ת"י שהלחם היה נשבר ומתפורר בתוך התנור, הוא מחמת קוטנו של התנור, שמרוב קוטנו של התנור התפרק הלחם והוצרכו להשיבו במשקל.

ונמצא לדבריו שמש"כ ת"י 'מדהוא זעיר' מתפרש לב' פנים, גם על קוטנו של הלחם וגם על קוטנו של התנור.

בשו"ת יד אליהו מלובלין (סימן כ"ה בד"ה אח"כ) הביא מדברי ת"י אלו הוכחה מהו שיעורו של 'תנור גדול' הנזכר בהלכות בשר וחלב, שבתנור כזה אין ה'ריחא' של המין ההפכי אוסרת^כ, ומדברי ת"י שכתב שתנור שיכול להכיל רק עשר לחמים הרי שהוא תנור קטן מוכח שתנור גדול צריך שיהיה לו יכולת להכיל יותר מעשר לחמים.

*

ואכלתם בשר בניכם | מה היתה תגובת משה רבנו לקללה קשה זו?

(ויקרא כו, כט) וְאָכַלְתֶּם בֶּשֶׂר בְּנֵיכֶם וּבֶשֶׂר בְּנִיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ:

בת"י על פסוק זה מוסיף דבר מעניין שכמהו לא נמצא בכל התורה:

וְתִיכְלוֹן בֶּשֶׂר בְּנֵיכוֹן וּבֶשֶׂר בְּנִיתֵיכוֹן אָמַר מִשָּׁה נְבִיא כְּמָה קִשְׁיִין הִינּוֹן חוּבִיא וּמָה מְרִירִין אִינּוֹן חֲטִיאי די גְּרָמוּ לְאַבְהָתָא לְמִיכָל בֶּשֶׂר בְּנִיהוֹן וּבְנִיתֵיהוֹן עַל דְּלֹא נָטְרוּ מְצוֹתָא דְּאוּרִיטָא:

^כ עיין בראשונים פסחים עו.

וְאֹכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבָשָׂר בְּנוֹתֵיכֶם, אָמַר מֹשֶׁה הַנְּבִיא, כִּמְהָ קָשִׁים הֵם הָעוֹנוֹת וּמֵה מְרִים הֵם הַחַטָּאִים אֲשֶׁר גִּרְמוּ לְאֲבוֹת לֹאכֹל בָּשָׂר בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם עַל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה].

וּמִבּוֹאֵר בְּדִבְרֵי שְׁמֵשׁ רַבְּנֵי הַתְּבַטָּא עַל הַסִּיבוֹת שֶׁהֵבִיאוּ לְקַלְלָהּ זֶה, 'כִּמְהָ קָשִׁים הֵם הַחַטָּאִים וּמֵה מְרִים אֹתָם חַטָּאִים, שֶׁגִּרְמוּ לְאֲבוֹתֵינוּ לֹאכֹל בָּשָׂר בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם עַל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה'. כִּי הָעוֹנֵשׁ הַנּוֹרָא מְלַמֵּד עַל חוֹמֵר הַסִּיבוֹת שֶׁגִּרְמוּ לָכֵךְ.

יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק הָאֵם אֵת הַיּוֹסֵפֶה זֶה לְמַד ת"י מִלְשׁוֹן הַמִּקְרָא, אִם שֶׁהִיא מְדַרְשׁ חִיצוֹנִי. כִּי הִנֵּה בַת"י חִיסֵר תְּרִגּוֹם לְמִילָה 'תֹּאכְלוּ'כִּי, וְאוֹלֵי סִבֵּר שְׁמִילָה זֶה שֶׁהִיא לְכֹאֵו' יִיתוֹר, כִּי הִלָּא כִּבֵּר נֹאמֵר בַּתְּחִילַת הַפְּסוּק 'וְאֹכַלְתֶּם' וּמִדּוּעַ נִחַתְּם הַפְּסוּק שׁוֹב ב'תֹּאכְלוּ'. אִלָּא שֶׁהִתִּיתָרָה מִיֵּלָה זֶה לְלַמְדֵנוּ דָבָר זֶה.

אִמְנֵם עֲדִיין צ"ב אִיךְ דְּרָשָׁה זֶה נִלְמַדַת מִמִּילָה זֶה. וְעוֹד צ"ב שֶׁלֹּא מְצִינוּ כְּדוֹגְמַת זֶה שֶׁנִּדְרָשׁ מִהַפְּסוּק הַתְּבַטָּאוֹת שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנֵי עַל הַפְּסוּק וּצ"ע.

בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה רַבְּנֵי טְמוֹנָה סִיבַת עוֹנֵשׁ חֲמוֹר זֶה שֶׁהוּא מַחוּץ לְגִדְרֵי הַטֶּבַע

אֵת עוֹמֵק דִּבְרֵי שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנֵי בִיֵּאֵר בְּסִפְרָא קוֹמֵץ הַמִּנְחָה לְמַהֲר"ל צִינֵץ, וְכֵךְ כָּתַב: "עוֹנֵשׁ דָּבָר הַיּוֹצֵא חוּץ לְגִדְרֵי הַטֶּבַע, מִזֶּה יַחֲוִיב שֶׁגַּם הַחַטָּא לֹא הִיָּה בְּדֶרֶךְ טִבְעִי (שֶׁל) יוֹצֵר לֵב הָאָדָם רַע מְנַעֲרִיו. וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן תְּרִגּוֹם יוֹנָתָן פְּרִשְׁתָּ בַּחֻקֹּתַי עַל הַפְּסוּק 'וְאֹכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבָשָׂר בְּנוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ' שֶׁכָּתַב בְּתְרִגּוֹם וְכו'..."

כִּי לְסִיבַת רִיבּוּי חַטָּאֵתָם וּפְשְׁעֵיהֶם לְכֹל חַטָּאֵתָם, מֵה שֶׁהוּא יוֹתֵר מִן הַטֶּבַע שֶׁל הַיּוֹצֵר הָרַע - מֵה שֶׁטִּבַּע לֵב הָאָדָם רַע מְנַעֲרִיו, וּמִגְרֵי יֵצֵר הָרַע אֲנַפְשֵׁיהוּ. לָכֵךְ בֹּא הָעוֹנֵשׁ גַּם כֵּן חוּץ לְטִבְעֵ שִׁיתֹאכְזָרוּ עַל בְּנֵיהֶם, כִּי כַח הַטּוֹמָאָה שֶׁמִּקְנִין נַפְשָׁם, לְפִי רִיבּוּי כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה מִקְנִין יוֹתֵר מִדּוֹת רַעוֹת בְּנַפְשָׁם מֵה שֶׁאֵינּוּ מִן הָרְאוּי כְּפִי הַטֶּבַע" (קוֹמֵץ הַמִּנְחָה פְּרִשְׁתָּ אֲמוֹר, הוֹבֵא בַּחוּמֵשׁ 'מִלּוֹא הָעוֹמֵר' עַל פְּסוּק זֶה)

*

וְהִכְרַתִּי אֵת חֲמֻנֵיכֶם | הָאֵם חֲמֻנֵיכֶם זֶה שֵׁם שֶׁל ע"ז אוֹ שֶׁכֵךְ נִקְרָאִים מִנְחָשִׁים וְקוֹסְמִים?

(וִיקְרָא כו, ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת פְּמִתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חֲמֻנֵיכֶם וְנִתְתִּי אֶת פְּגְרֵיכֶם עַל פְּגְרֵי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נַפְשֵׁי אֶתְכֶם:

מֵה הַפִּירוּשׁ 'חֲמֻנֵיכֶם'?

בְּרִש"י פִירֵשׁ שֶׁמְדוּבֵר כֹּאן בַּע"ז הָעוֹמְדַת עַל הַגְּגוֹת וּמִשׁוֹם שֶׁהִיא עוֹמְדַת גְּלוּיָהּ בַּחֲמָה נִקְרָאֵת 'חֲמֻנִים'.

בַּת"י מְפָרֵשׁ זֹאת בְּאוֹפֵן שׁוֹנֵה:

^{כ"ב} עֵצֶם הַחִיסוֹר הוּא דָבָר שֶׁנִּמְצָא לְעִיתִים בַּת"י וְלֹכֵן לֹא תִמִּיד נִיתֵן לְדִיִּיק מִמֶּנּוּ.

וְאִישׁ יִצִּי יֵת בְּמוֹתֵיכֶם וְאֶפְכָר יֵת מִנְחָשֵׁיכֶם וְקִסְמֵיכֶם וְאֶשׁוּי יֵת פְּגָרֵיכֶם וְרִמְאֵינָה עַל פְּגָרֵי טְעוּוֹתֵיכֶם וְתִרְחַק מִימְרֵי יֵתְכֶם:

[והשמדתי את במותיכם ואשבור את מנחשיכם וקוסמיכם, ואשים את פגריכם מושלכים על פגרי גלוליכם ותרחק מאמרי אתכם].

ת"י מפרש שחמניכם אלו המנחשים והקוסמים, ויתכן שדייק זאת מהלשון 'והכרתי' שמשמעותה על אדם ולא על הבמות, שבבמות שייך לשון השמדה כמו שנאמר בתחילת הפסוק 'והשמדתי את במותיכם'.

במלבי"ם (כאן) מחבר את ב' הפירושים ומבאר שהפסוק מדבר על המנחשים והקוסמים שניחשו באותם צורות שהעמידו בראשי הגגות, לפי מהלך החמה והמזלות.

כדברי ת"י מבואר בתו"כ: (בחוקתי פרשה ב)

"והכרתי את חמניכם, אלו הנחשים והקוסמים שבישראל"

*

והשימותי את מקדשכם ולא אריח בריח ניחוחכם | האם 'והשימותי' הוא מלשון שממה או מלשון שעמום ובהלה?

(ויקרא כו, לא) וְנִתְתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה וְהִשְׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם: מה פירוש הלשון 'והשימותי'?

ברש"י פירש מלשון שממה, שהמקדש יהיה שומם מן הגדודיות - שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם.

ולפירושו יש להבין מהי הקללה 'ולא אריח בריח ניחוחכם' הלא פשיטא שאם ביהמ"ק יהיה שומם ממילא לא יהיו קרבנות ולא יהיה כלל ריח ניחוח. ומלשון הפסוק 'ולא אריח משמע שיהיה ריח אך ה' לא יחפוץ להריחו.

את שאלה זו מיישב המהרי"ל דיסקין זצ"ל עפ"י הגמ' ביומא (לט). שם נאמר שמאתים שנה לאחר החורבן עדיין היה ריח הקטורת במקדש. וזהו 'ולא אריח בריח ניחוחכם' שה' לא חפץ להריח את הריח שהיה לאחר החורבן.

בת"י מתרגם את הפסוק באופן שונה ולדבריו קושיא זו מיושבת בפשיטות:

וְאֶתְּנֵה יֵת קוֹרֵיכֶם צְדִיִּין וְאֶשְׁעִמֶם יֵת מוֹקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶקְבֵּל בְּרַעְוָא רִיחַ קוֹרְבָּנֵיכֶם

[ואתן את עריכם חרבה, והמותיכם את מקדשכם]

בת"י מבואר שפירש ש'והשמותי' הוא מלשון 'שעמום'. והנה ללשון שעמום ישנם כמה משמעויות. בטלה, שיגעון, בהלה. בהקשר של פסוק דידין היה נראה שכוונת ת"י לבטלה שבית המקדש יהיה 'בטל'.

אולם בנו"כ יהונתן ביאר את דברי ת"י שכוונתו ללשון בהלה, שהכהנים העובדים בביהמ"ק יהיו מבוהלים, ולדבריו מיושב שאמנם תימשך עבודת הקרבנות אלא מכיון שמקריבי הקרבנות יהיו משועממים - מבוהלים, ממילא יהיו הקרבנות ללא כונה נכונה, ומשום כך "לא אריח בריח ניחוככם" - וכמו שתרגם יונתן 'ולא אקבל ברצון ריח קרבנכם' משום שאם הקרבן נעשה שלא בכונה הראויה, אינו לרצון.

*

אז תרצה הארץ את שבתותיה | ב' החטאים שמתכפרים בגלות ישראל מאדמתם

(ויקרא כו, לד) **אֲז תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲז תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ:**

(ויקרא כו, מג) **וְהָאָרֶץ תִּעְזֹב מֵהֶם וְתִרְץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהַשְׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנֵם יַעַן וּבִיעַן בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאִסוֹ וְאֵת חֻקֵּי גְעֵלָה נִפְשָׁם:**

לכאור' יש כפל לשון בב' פסוקים אלו, בפסוק הראשון נאמר 'אז תרצה הארץ את שבתותיה' ובפסוק השני שוב נאמר: 'ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם', ויש לידע על מה מורה כפילות זו?

עוד יש להתבונן שבפסוק הראשון מוזכר היכן יהיו בני ישראל בזמן שהארץ תהיה שוממת - 'ואתם בארץ אויבכם', ואילו בפסוק השני נאמר רק 'והארץ תעזב מהם' ולא נאמר שיהיו בארץ אויביהם.

ביאור לדבר כותב ה'בית אהרן' על פי דיוק מדברי ת"י בפסוקים אלו, וכך ביאר שישנם ב' ענינים בחילול השמיטה והם: א. פגם בארץ שעבדו בה ולא שמרו עליה את השמיטה. ב. העדר התיקון החיובי שנעשה לארץ בעת שמירת השמיטה כהלכתה.

ושני ענינים אלו נתקנים ומתכפרים בעת שישראל בגלות והארץ שוממת מיושביה, הענין הראשון - הפגם שעשו בארץ, ניתקן בכך שהארץ שוממה מיושביה, ויושביה בגלות שאז ניתקן החטא בצירוף בני ישראל בגלות, וזהו ענין הפסוק הראשון 'אז תרצה הארץ את שבתותיה' שהארץ הכוונה לארץ ויושביה שהם אלה שנצטוו על השבתת הארץ ופגמו בה. ובזה שיצורפו בגלות בארץ אויביהם יתוקן החטא.

והענין השני מה שחסר בארץ התיקון החיובי הנעשה בשמיטה, על זה אומר הפסוק השני 'אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה' שהתיקון לזה הוא לא עצם היות בנו"י בגלות, אלא במה שתשבות הארץ בפועל מרצון בנו"י. שע"י שיהיו בנו"י בגלות יתחרטו וישימו אל ליבם 'הלואי ששבתנו בשבתנו בארץ בשמחה וטוב לבב', וזה יהיה נחשב להם כאילו קיימו שנות השמיטה בחיוב.

יסוד זה מדוייק משוני התרגום על פסוקים אלו:

הָא בְּכֵן תִּרְעֵי אֲרַעָא ית שְׁנֵי שְׁמִיטָהָא כָּל יוֹמִין דְּהִיא צְדִיא מְנַכּוֹן וְאַתּוֹן תְּהוּוֹן מִיטְלָטְלִין
בְּאַרְע בְּעָלֵי דְבְּיִכּוֹן בְּכֵן תִּתְנִיחַ אֲרַעָא וְתִרְעֵי ית שְׁזַבֵּי שְׁמִיטָהָא:

[הרי אז תרצה הארץ את שנות השמיטה, כל הימים שהיא שוממה מאתכם ואתם תהיו מטולטלים בארץ אויבכם, אז תשבות הארץ ותרצה את שבתות שמיטות'.]

וְאַרְעָא תִּתְרַטֵּישׁ וְתִשְׁתַּבֵּיק מְנַהוֹן וְתִרְעֵי ית שְׁזַבֵּי שְׁמִיטָהָא כָּל יוֹמִין דְּהִיא צְדִיא מְנַכּוֹן
וְהֵינּוּן יִרְעוּן ית חוֹבֵיהוֹן לְוֹטִין חֶלְף בִּירְכָן יִמְטוּן עֲלֵיהוֹן מִיכְלָא כָּל קָבִיל מִיכְלָא הוּא מְטוּל
דְּהֵינּוּן בְּסִידְרֵי דִּינֵי קְצוּ וְיַת קִימֵי אֹרְיִיתֵי רְחִיקַת נְפִישֵׁיהוֹן:

[והארץ תנטש ותעזב מהם ותרצה את שבתות שמיטותיה כל הימים אשר היא שוממה מאתכם, והם ירצו את עוונם - קללות תחת ברכות יבואו עליה מדה כנגד מדה, יען שהם בסדרי משפטי מאסו ואת חוקי תורת רחקה נפשם].

מדויק מדברי ת"י שמתרגם על 'שבתותי' הראשון, - שני שמיטהא, - שנת השמיטה, ועל הפסוק השני מתרגם 'שובי שמיטהא' - שבת השמיטה, כלומר שבפסוק הראשון אינו מדבר על מצות השביתה בפועל, על ה'שבת', אלא רק על איסור עבודת הקרקע בשנת השמיטה שחולל, וזהו 'שני שמיטהא' - שנת העזיבה. אך עדיין לא נתקיימו מצוות 'שבת' השמיטה, וזה מדבר בפסוק השני על השביתה המעשית.

*

וזכרתי להם ברית ראשונים | האם פסוק זו הוא המשך הקללות, או שהוא נועד לעורר רחמים על בני?

(ויקרא כו, מב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר
וְהָאֲרֶץ אֶזְכֹּר:

האם פסוק זה שהוזכר באמצע פסוקי הקללות הוא המשך של הקללות או שהוא נועד לעורר רחמים על בני?

וְאֶדְבַּר בְּרַחֲמֵין ית קִימָא דְקִימִית עִם יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל וְאֹף ית קִימָא דְקִימִית עִם יִצְחָק
בְּטוֹר מוֹרִיָּה וְאֹף ית קִימָא דְקִימִית עִם אַבְרָהָם בִּינֵי פִיסוּגִיא אֶדְכּוֹר וְאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל
אֶדְכּוֹר בְּרַחֲמֵין:

[וזכרתי ברחמים את בריתי שכרתי עם יעקב בבית אל, ואף את הברית שכרתי עם יצחק בהר המוריה, ואף את הברית שכרתי עם אברהם בין הבתרים אזכור ברחמים, וארץ ישראל אזכור ברחמים].

בת"י מבואר שהזכרת ברית האבות, נועדה לעורר רחמים על בני ישראל בזמן משך הגלות. כך גם מבאר ת"י את ענין הזכרת ארץ ישראל שבאה לעורר רחמים.

אולם יש שפירשול שפסוקים אלו הם חלק מהתוכחה, ומפני שחמור יותר חטאו של רשע בן צדיק, שמלבד עצם החטא הוסיף פשע על חטאתו במה שהיה לו לילך בדרכי אבותיו, והזכרת זכות האבות באה לומר שאוי להם לבני ישראל שהם בני צדיקים, ולמרות זאת לא הלכו בדרכי אבותיהם.

וכמו כן הזכרת זכותה של ארץ ישראל באה להעצים את התוכחה שאינו דומה החוטא בארץ ישראל שהיא פלטין של מלך, לחוטא בחוצה לארץ.
וכך כתב השל"ה (ויקרא כו, מב):

"וזכרתי את בריתי יעקב - קשה זה הפסוק הוא של נחמה, ועדיין לא גמר הקללות ואיך הפסיק בפסוק של נחמה בתוך הקללות?

וקבלתי כי אף זה הפסוק הוא מתוכחת מוסר, כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק, כי הרשע בן צדיק ענשו מרובה, שראה אביו מתנהג בחסידות והוא אין מנהג אבותיו בידיו, וכן אין דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה. על זה אמר אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה, שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, וגם הארץ אזכור, כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירא דארץ ישראל מחכים. ועל כל זאת לא הלכת בדרך הישר"

כדברי ת"י מבואר אף בתו"כ כאן: (הובא ברש"י)

"וזכרתי את בריתי יעקב - למה נאמרו אבות אחורנית, אלא אם אין מעשה אברהם כדיי - מעשה יצחק. ואם אין מעשה יצחק כדיי - מעשה יעקב. כדאי לכל אחד ואחד שיסלח לעולם בגינו".

*

לא מאסתים ולא געלתים | מתי התקיים פסוק זה ?

(ויקרא כו, מד) וְאִם גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲבִיכֶם לֹא מֵאֲסִיתִים וְלֹא גַעְלִיתִים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מדוע נאמר בפסוק לשונות שונים של פְּעִלֵי שְׁלִילָה? מאסתי - געלתי, וכן לכלותם - להפר בריתי?

בת"י מתבארים דברים אלו:

וְאוֹף עַל כָּל דָּא אֲרַחֲמִים יִתְהוֹן בְּמִימְרֵי כַּד יְהוּוּיִין גְּלִיִּין בְּאֶרֶע בְּעֵלֵי דְבְּבִיהוֹן לֹא אֶמְאָסִינוּן בְּמַלְכוּתָא דְבָבֶל וְלֹא יִרְחַק מִימְרֵי יִתְהוֹן בְּמַלְכוּתָא דְמְדֵי לְמִשְׁיַצְיָא יִתְהוֹן בְּמַלְכוּתָא דְיִוֵּן לְמַפְסוּק קְיִימֵי עֲמֵהוֹן בְּמַלְכוּתָא דְאָדוּם אַרוּם אָנָּא הוּא יִי אֱלֹהֵכוֹן בְּיוֹמֵי דְגוּג:

^ל עיין בדרשות מהרי"ק שכך כתב, ולקמן הובאו דברי השל"ה שפירש בדרך זו.

וְאֵף עִם כָּל זֹאת אַרְחָם אוֹתָם בְּמֵאמְרֵי כִשְׁהֵם יִהְיוּ גֹלִים בְּאַרְץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא אִמָּסָם בְּמַלְכוֹת בָּבֶל. וְלֹא יִרְחַק מֵאֲמֵרֵי אוֹתָם בְּמַלְכוֹת מִדֵּי. לְכָלוֹתָם בְּמַלְכוֹת יוֹן. לְחַלֵּל בְּרִיתִי עִמָּהֶם - בְּמַלְכוֹת אֲדוּם. כִּי אֲנִי הוּא ה' אֱלוֹקֵיכֶם בְּיָמָיו שֶׁל גֹּגְגַּי.

בְּדַבָּר זֶה נִחְלַקוּ שְׂמוּאֵל וְרַבִּי חַיָּא בְּמִדְרַשׁ, וְתַיִי נִקְטָה כְּדַעַת שְׂמוּאֵל, וְזוּ"ל הַמִּדְרַשׁ:

”שְׂמוּאֵל פָּתַח (וַיִּקְרָא כו, מִד): וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאַרְץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכָלוֹתָם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם. לֹא מֵאֲסָתִים בְּבָבֶל, וְלֹא גְעֻלָּתִים בְּמִדְיָה, לְכָלוֹתָם בְּיוֹן, לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם בְּמַלְכוֹת הָרְשָׁעָה. כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם לְעֵתִיד לְבֹאֵי אֵל. תַּנְי רַבִּי חַיָּא, לֹא מֵאֲסָתִים בְּיָמָיו אֲסַפְיָאנוּס, וְלֹא גְעֻלָּתִים בְּיָמָיו טְרַקוּוֹיְנוּס, לְכָלוֹתָם בְּיָמָיו הַמֶּן, לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם בְּיָמָיו רוֹמַיִים, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם בְּיָמָיו גֹּגְגַּי וּמִגֹּגְגַּי.” (אֲסַתֵּר רַבָּה פְּתִיחַתָּא אוֹת ד)

הֲרֵי שֶׁתַּיִי סָבוּר שְׂכָל מִיִּלְהָה בְּפִסּוּק נִדְרַשְׁתָּה עַל תְּקוּפָה אַחֲרַת וּמִטַּעַם זֶה נִמְנָה כָּל פְּעֻלָּי שְׁלִילָה אֵלּוֹ לְהוֹרוֹת עַל הַבְּטַחַת הַקַּב”ה לְגֵאוּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל תְּקוּפוֹת אֵלּוֹ.

*

כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵּם מִן הָאָדָם | הָאֵם יֵשׁ חֵרֶם שְׁנִיתָן לְפִדּוֹתָיו בְּקִרְבָּנוֹת וּבְתַפִּילוֹת?

(וַיִּקְרָא כז, כֵּט) כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵּם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדָּה מוֹת יוֹמָת:

יֵשׁ לִידַע עַל אִיזָה חֵרֶם מְדַבֵּר פִּסּוּק זֶה הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ פְּרַשְׁתַּת חֲרָמִים?

בְּרַש”י הֵבִיא אֶת דְּבָרֵי חוֹז”ל (בְּתוֹ”כ וּבְגַמ’ עֵרְכִין ז). שֶׁהַפִּסּוּק מְדַבֵּר עַל הַיּוֹצֵא לִיהֲרַג בְּמִצְוֹת בִּי”ד, וְאָמַר אַחַד עֵרְכוּ עֵלַי, שֶׁלֹּא אָמַר כָּלוּם, הוֹאִיל וְהוּא חַיִּיב מִיתָה וְאִין לוֹ פְּדִיוֹן לֵב.

אוֹלָם בְּתַיִי כַּאֲן כּוֹתֵב חִידוּשׁ מוֹפְלָג:

כָּל אֲפָרָשָׁא דִּי יִתְפָּרַשׁ מִן אִינְשָׁא לֹא יִתְפָּרַק בְּכִסְפָּא אֱלֹהִין בְּעֵלוּן וּבְנִכְסַת קִידָשִׁין וּבְמַבְעֵי רַחֲמִין קָדָם יְיָ מְטוּל דְּדִין קְטוּל מִתְחַיִּיב:

[כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵּם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדָּה בְּכֶסֶף כִּי אִם בְּעוֹלוֹת וּבִזְבַּח שְׁלָמִים וּבְבִקְשַׁת רַחֲמִים מִלְּפָנֵי ה' מִשׁוּם שְׁחִיב בְּמִשְׁפַּט מוֹת,]

וּמִבּוֹאֵר שֵׁישְׁנוֹ חֵרֶם שְׁעֵלִיו מְדַבֵּר הַפִּסּוּק שְׁבוּ לֹא נִיתַן לְפִדּוֹת אֶת הַמּוֹחֲרִים בְּכֶסֶף, אֲךָ אֲפֻשֶׁר לְפִדּוֹתָיו בְּעוֹלוֹת וּקִרְבָּנוֹת וּבְתַפִּילוֹת לְפָנֵי ה'.

וְצ”ב עַל אִיזָה חֵרֶם מְדוּבָר כַּאֲן? וְכִי אֲפֻשֶׁר לְפִדּוֹת אֶת הַיּוֹצֵא לִיהֲרַג בְּמִצְוֹת בִּי”ד, ע”י עוֹלוֹת וּתַפִּילוֹת?

אָ בְּגַמ’ בְּמַגִּילָה (י.א.) הוֹזְכְּרוּ דְבָרֵי שְׂמוּאֵל בְּשִׁינוּי מַעַט מְדַבְּרֵי הַמִּדְרַשׁ הַנ”ל וְכֵן הוֹזְכְּרָה שֵׁם שִׁיטָה נּוֹסֶפֶת עֵי”ש.
בָּ הַבְּסִיס לְהַעֲמִידַת הַפִּסּוּק בְּאוֹקִימַתָּא זוּ מְבֹאֵר כַּאֲן בְּשִׁפְתֵי חֲכָמִים שְׁהוּא מִשׁוּם שֶׁלֹּא נִיתַן לְפָרַשׁ אֶת הַפִּסּוּק כְּפִשּׁוּטוֹ
□ בְּרֵאוּבֵן הַמַּחֲרִים אֶת שְׁמַעוֹן לְגִבּוֹה אוֹ לְכַהֲנִים, דְּמָה רְשׁוּת יֵשׁ לוֹ עֵלְיוֹ וְלָמָּה יוֹמַת זֶה בְּדִיבּוּרוֹ שֶׁל זֶה, לְכֵן הַעֲמִידוֹ בְּיוֹצֵא לִיהֲרַג.

תשובה לדבר ניתן ללמוד מדברי הרמב"ן כאן שכתב:

ולדעת רבותינו ז"ל יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים כמו... וכן זה הכתוב יכלול דין המעריך מחוייבי מיתה ודין מי שמחרימים אותו בעת הכיבוש כמו שאמרנו, והעובר על החרם של בית דין הגדול או של מלך ישראל כענין מעשה שאול, וזהו שנאמר שם (שמואל א יד מה) 'ויפדו העם את יהונתן ולא מת' כי כלפי מה שאמרה בו תורה לא יפדה מות יומת, אמר שם 'ויפדו העם את יונתן ולא מת' כי בעבור שאירע נס על ידו, ידעו כי בשוגג עשה, וזה טעם 'אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל' (שם) וכן תרגם יונתן בן עוזיאל: 'ארי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא דין ופרק עמא ית יונתן' [כי נגלה לפני ה' שבשוגג עשה יום זה, ופדה העם את יונתן].

ומבואר בדברי הרמב"ן שהפסוק מדבר בחרם שהחרימו בית דין הגדול או מלך ישראל, וכמו שהיה אצל שאול שגזר צום ביום המלחמה, ובנו יהונתן לא ידע מכך ואחזו בולמוס וטבל את מטהו בדבש ואכל, ורצה שאול להרגו מחמת זה, ולבסוף ניצל ע"י שפדוהו העם במה שטענו לשאול שלא יתכן שעבר על החרם במזיד כי נעשה נס על ידו שעל ידו ניצחו את הפלשתים ובהכרח שעשה זאת בשוגג ולכך לא הרגו שאול.

ולדברי הרמב"ן כוונת הכתוב לומר שאין אפשרות לפדות את מי שמועל בחרם של בית דין או של מלך אלא מות יומת, ורק אצל שאול ויהונתן ניצל יהונתן משום שהיה שוגג. ויתכן שת"י בא לחלוק על כך וסבור שאכן הכתוב מדבר בחרם כזה של בית דין או של המלך, אלא שסבור שעל אף שלא ניתן לפדות בממון את המוחרם על ידי בית דין או המלך, מ"מ ניתן להינצל מהעונש באמצעות קרבנות, עולות ותפילות לפני ה'לג.

^{לג} אלא שעדין צ"ב כיצד מתבצעת פדייה זו הלא מצד הבית דין או המלך הוא חייב מיתה וצ"ע.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

חביבות לימוד התורה - באהבתה תשגה תמיד!

אם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ (כו, ג)

על פסוק זה כותב רש"י: שתהיו עמלים בתורה.

ברוסיה הייתה תקופה שהנהיגו שלטון הרשע שבשעה מסוימת בלילה צריכים לכבות את האור בבית, והוציאו קול לאמר: האיש אשר יפר צו זה, אחת דתו להמית ר"ל.

פעם אחת ישב הגאון רבי אהרן מטברג זצ"ל בביתו, ולמד בשקידה לאור הנר, ומרוב עיונו בתורה, לא שם לב שהגיעה השעה היעודה שיש לכבות את הנרות, והמשיך לעמול לאורה. לפתע נשמעו דפיקות רמות על דלתו, ולפני שהספיק לעשות משהו נפרצה הדלת, ולתוך הבית פרצו מספר חיילים שניגשו אליו, ושאלוהו למה היפר את הצו שיכבו בשעות הלילה את האור! - תיכף ומיד גרוהו החוצה, ואמרו לו שהגיע זמנו ר"ל, והולכים להרגו - אמנם - אמר לו מפקד החיילים, ניתנת בידך ברירה לבקש בקשה אחרונה בטרם נהרגך - אבל בקשה אחת!

אמר להם הגאון זצ"ל: בהיותי יושב בביתי ולומד, הייתי טרוד ליישב רמב"ם מוקשה, ובעת שאורו עיני והחילותי להבין את דבריו הקדושים על פי מהלך מסוים, נכנסתם אצלי בבית והפרעתם לי להבין את דבריו כראוי - אבקש נא ממך - רצוני להתעמק שוב בדברי הרמב"ם, להבין היטב את דבריו, אינני יכול להסתלק מן העולם בלא להבין את דברי הרמב"ם - תן לי עוד 15 דקות - ואח"כ תוכלו לעשות עמי כחפצכם!...

המפקד עמד נדהם בשמעו דברים נפלאים ובלתי נתפסים אלה - עומד אדם ונידון לגרדום ר"ל, וכל משאלתו - משאלתו האחרונה - להתעמק בדברי הרמב"ם ולהבין את דבריו היטב?! נשגבה מבינתו להבין נפש יהודית טהורה וזכה! ואמנם - את דבריו קיים המפקד - ונתן לו שהות להתעמק כבקשתו.

ביני לביני - תוך כדי המתנה, קיבלו אלו הוראה מהמפקדה שעליהם לעזוב תיכף ומיד את העיר, והללו מיהרו לעשות כן, וחיינו ניתנו לו לשלל - בזכות התורה הקדושה... זהו פירוש הפסוק (דברים ל', כ'): כי הוא חייך ואורך ימך - התורה היא החיים של האדם! בלא זה - חיי האדם אינם חיים!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

חוקה - נמדדת ביחס לכל אחד

אם בחוקותי תלכו - ופירש"י שתהיו עמלים בתורה. וצ"ב למה כתבה התורה בכאן חוקה, ועוד קשה למה נקרא עמל התורה הליכה, והול"ל אם בתורת תעמלו, ואת מצוותי תשמרו וכו'.

ואפ"ל, שהרי ידוע שהחוקה היא החלק הבלתי מובן של התורה, אך אצל כל אחד יש לו את החלק שכלפיו היא נקראת חוקה, שהרי לשלמה המלך היתה רק קושיא אחת: איך יתכן שהפרה אדומה מטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים (הנושא מי פרה אדומה בשיעור הזיה), וע"ז אמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

וחז"ל כשהזכירו חוקה כתבו, המצוות שהאומות מונים אותנו בהם, כגון שעטנו וכלאיים ופרה אדומה. כלומר שבשבילנו יש עוד מצוות שאיננו מבינים וכלפינו הם נקראים חוקה, אך שלמה המלך בחכמתו וודאי הבינם אל נכון ולכן בשבילו אין שעטנו וכלאיים חוקה אלא מצווה, כי החוקה היא כל אחד לפי מה שהוא לא מבין.

וא"כ כשאנו מתיישבים ללמוד תוספות, וקושייתם ממש מרפסין איגרא, אך התירוץ לא מובן לחלוטין, וכמעט לא מובן הקשר בין מילה למילה, (וכמו שאמרו בהלצה שיצאנו בזה ידי חובת לימוד תורת הנסתר...) והרי בשר והרי סכין והרי שולחן ואין לנו פה לאכול. א"כ הרי כלפינו התירוץ הזה של תוס' הוא חוקה ממש, משום שאע"פ שהתוס' עצמם הבינו את התירוץ אבל אני הלא אינני מבין כלל, וזוהי חוקה ממש כשעטנו ופרה אדומה.

ומה יעשה האדם כשרוצה להבין. הנה יכול הוא לפתוח ספרים ומפרשים, עדכניים גם ישנים, ומסתמא ימצא את הביאור המתיישב על ליבו. אך יש עצה אחרת ששמעתי (בהקלטה) מהגר"ש פינקוס, והוא שיחזור שוב על התירוץ במתינות פעם אחת ועוד פעם ושוב פעם, וכל פעם יקח לו לא יותר מחצי דקה וכך יחזור כמה פעמים. ואם לא "זוז", בסדר הבא שוב יציץ בתוס' שתי דקות ויחזור עוד כמה פעמים. ובדוק ומנוסה שאם יחזור כך כמה פעמים יאירו לו דברי התוס' באור ברור ומחורר עד שלא יבין מה היה קשה לו בכלל, שהרי הדברים מפורשים בתוס' ושפתיו ברור מללו.

וזוהי סגולת החזרה שעליה אמרו בסוכה מו: אם שמוע תשמע, אם שמוע בישן תשמע בחדש ופירש"י ד"א אם אתה שומע בישן, מחזור על תלמודך ששמעת. תשמע בחדש, תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים.

ובזה מתבאר שפיר אם בחוקותי תלכם, אם כשתגיעו לדבר שאינו מובן כחוקה, לא תתיאשו, אלא תלכו, תמשיכו ותחזרו ע"ז שוב ושוב, זהו עמל התורה ומכוחו זוכים למצוותי תשמרו ולכל הברכות.

וזמש"כ החזו"א שעמל התורה הוא החזרה על דברים שאין השכל נהנה בהם, אך כשחוזר מאירים הדברים. והביאור שזוכה לפירותיהם בעולם הזה שזהו הסיפוק הרוחני

וה"גישמאק" בלימוד, שהוא ממש רסיסי גן עדן שירדו לעולם הזה, ותענוג רוחני זה הוא הנותן את הכוח בפעם הבאה לחזור ולעמול בשעת קושי, משום שהוא זוכר את הפעם הקודמת שהוא כ"כ נהנה מהתענוג, וכך עולה הלומד מיום ליום וזוכה כסדר לאור באור החיים.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

שמחת ל"ג בעומר ופטירת רשב"י

כתב הרה"ק ר' משה ניו מבאיאן הי"ד באחד ממכתביו (נדפס בשו"ת דעת משה), "זאת שמעתי משם צדיקי משפחתינו נבג"מ אשר הסבירו הענין מדוע עושין בל"ג בעומר משתה ושמחה ובו' אדר מתענין, כי ביום היארצייט של צדיק עושין לו נייחא כפי שהיה רצונו סמוך לפטירתו מעולם הזה, והנה משה רבינו ע"ה לא רצה להסתלק מזה העולם כדי שיוכל עוד לקיים מצות הבורא ית' (כדאיתא בסוטה יג) וביקש מהקב"ה (דברים ג כה) 'אעברה נא ואראה' וגו' לכן מתענין ביום היארצייט כמו שהיה אז שרוי בלי שמחה, ורשב"י אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה (שבת לג:) ובודאי רצה להסתלק מעולם הזה בשמחה ובטוב לב, לכן עושין ביום היארצייט שלו משתה ושמחה, והוא הסבר נאה".

והספרים הביאו לשון הזוהר הק' באידרא זוטא, שמתאר אופן פטירת רשב"י וממנו רואים איך שרשב"י נסתלק מעוה"ז בשמחה רבה, שביום פטירתו קרא רשב"י להחבריא קדישא ואמר להם, "הנה השעה שעת רצון היא, רוצה אני להכנס בלי בושא לעולם הבא, והנה דברים קדושים שלא גליתי עד עתה, אני רוצה לגלות לפני השכינה, שלא יאמרו שבחסרון נסתלקתי מן העולם.

אמר רבי שמעון כל ימי הייתי מסתכל במקרא זה שכתוב (תהילים לד ג) 'בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו' ועכשיו נתקיים המקרא כולו. 'בה' תתהלל נפשי, ודאי כי נשמתי אחוזה בו ולוהטת בו מתדבקת ומשתדלת בו ובהשתדלות זו תסתלק למקומה. 'ישמעו ענוים וישמחו' כל אלה הצדיקים וכל בני מתיבתא קדישא (דלעילא) והזכאים שבאו עתה עם השכינה כולם שומעים דבריי ושמחים. ולכן 'גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו', כשמתחברת המטרוניתא עם המלך כל העולמות מתברכים ונמצאים בשמחה רבה, ועד שנכנס זה הנקרא החסד (שכולו לבן) לקודש הקדשים 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם'".

ראיתי את המאור הקדוש שנסתלק מן העולם ופניו צוחקות

וממשיך הזוהר הק' עוד, "אמר רבי אבא לא גמר בוצינא קדישא לומר 'חיים' עד שנשתככו דבריו, ואני הייתי כותב וחשבתי לכתוב עוד ולא שמעתי, ולא הרימותי ראשי כי האור היה גדול ולא הייתי יכול להסתכל. ובתוך כך נודעזעתי, שמעתי קול הקורא ואומר 'כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך' ושמעתי קול אחר 'חיים שאל ממך נתתו לו אורך ימים עולם ועד' וכל אותו היום לא נפסקה האש מן הבית ולא היה מי שיגיע אליו כי לא יכלו שהאור והאש היו מסבבים אותו, וכל אותו היום הייתי נופל על הארץ. ואחר שהלכה לה האש ראיתי את המאור הקדוש, קודש הקדשים, שנסתלק מן העולם והוא מעוטף ושוכב על ימינו ופניו צוחקות", ע"כ מתרגום לשון הזוהר הק'.

אם בני אדם עצבים ביום המיתה כי אין בהם תבונה

והנה במס' אבות (ד, יב) מובא ממירא דרשב"י, "רבי שמעון אומר שלשה כתרין הם, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן". וכתב שם רבינו יונה, "וכתר שם טוב עולה על גביהן ועל זה נאמר (מדרש רבה ריש פר' ויקהל) 'טוב שם טוב משמן טוב ויום המות מיום הולדו' ר"ל כמו השם טוב יתר בחשיבות על שמן טוב, כן חשוב יום המות מיום הולדו למי שנפטר בשם טוב, ואם בני אדם שמחים על הלידה ועצבים ביום המיתה כי אין בהם תבונה משל למדינה שהספינה פורשת מן הים ליבשה וספינה הנכנס מן היבשה לים, לזו שנכנסת (אל הים) מנגגים ועושין שמחות לזו שפורשת (מן הים) אין עושין כל עיקר. והלא אנשי אותה העיר שוטים הם כי באותה שעה שנכנסת לסכנת הים היה להם להתפחד עליה ולא לשמוח, וכשיצאת וניצלה מן הסכנה הגדולה היה ראוי לנגן ולשמוח, כך כשנולד אדם ראוי לפחד עליו אם ילך בדרך טובה אם לאו, וכשנפטר בשם טוב מן העולם ישמחו עליו ריעיו ואוהביו, והם עושין בהיפך".

כשרואים השמחה בעולמות העליונים איך אפשר לא לשיר

הרי ששפתיו ברור מללו, שלפי רשב"י יש לשמוח אם אדם נפטר מן העולם בלי חטא וזכה שנתקיימה בו ברכת ה' "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך", כשם שביאתך לעולם הזה בלי חטא כך יציאתך מן העולם בלי חטא. ובזה מובנת השמחה ביום פטירת רשב"י, שעליו אמרו "נעשה אדם נאמר בעבורך", כלומר שמילא תפקידו בעולם הזה בשלימות בלי שום פגם וחסרון, ולכן כאשר זכה לסיים מסכת חייו בשלימות יש לשמוח על כך. וכן כתיב במשלי (לא, כה), "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון". וכתב שם רשב"י, "ליום אחרון ביום מיתה נפטרת בשם טוב, ותשחק כל ימיה על יום מיתה שיהא נכבד בשם טוב".

וכאשר האדמו"ר מבוהוש זצ"ל בא לנחם האדמו"ר הפני מנחם זצ"ל ולהבדל"ח האדמו"ר שליט"א מגור ביום י"א תמוז תשנ"ב, אחר פטירת האדמו"ר הלב שמחה מגור זצ"ל, התבטא אז "ווען מען זעהט די שמחה אין די עולמות העליונים, ווי קען מען נישט זינגען!" והתחיל אדמו"ר מבוהוש לשיר ניגון על המילים "במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות" ואחר כך שר עוד ניגון על המילים "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בה מועד".

וע' בשפת אמת פר' ויקהל ליקוטים שהביא המדרש הנ"ל וכתב "הגם דמברכין בלידת בן הטוב והמטיב ובמיתה דיין האמת, היינו כי הלידה לפי שעה טובה הוא כדאמרינן בברכות שמברכין על הטובה מעין הרעה ולכן אפילו למ"ד טוב שלא נברא מ"מ באותה שעה טובה היא וגם כי הצדיק משתכר בעבודתו בעוה"ז הרבה רק כי הדרך מסתכן, ובשעת המיתה מברכין דיין האמת כי המיתה היא עונש על החטא כי לולי החטא היו הולכין לעוה"ב בלי צער כמו אליהו עי"ש. וע"ע בחפץ חיים עה"ת פר' אמור במעשי למלך אות ב' בשם הרמב"ן בהקדמה לספרו תולדות אדם.

מת מתוך השחוק סימן יפה לו

וזהו מה דאיתא בגמ' כתובות (קג:), "תניא מת מתוך השחוק סימן יפה לו מתוך הבכי סימן רע לו" ופירש הגאון רבי יצחק אייזיק חבר בספרו אפיקי ים, שמתוך שחוק סימן יפה

לו שמורה שהנשמה מסתלקת לגן עדן שהוא מקום שמחה וכדכתיב 'עוז וחדוה במקומו', מתוך הבכיה סימן רע לו שמורה שנשמתו יודרת לגיהנם מקום צער ויסורים.

וכעין זה אמר אדמו"ר הזקן משטארטקוב זצ"ל לבאר למה חסידים עושים סעודה ביום פטירת רבם והלא יותר היה ראוי להם לישב בתענית ביום זה. ואמר מילתא בטעמא, "לאשר כל ימי חיי הצדיק הוא תמיד בפחדים שלא יפול ח"ו על ידי ירידתו תמיד למדריגות הנמוכין שבדור להעלותם וכתוב 'הן בקדושו לא יאמין' (איוב טו טו) ולכן בעת שמוסר הצדיק נפשו ורוחו לה' בלי שום שמץ פגם ח"ו ובצאתו בשלום מן הקודש של עולם הזה נפטר אז מצרותיו.

ולפי שביום פטירת הצדיק נפטר אז מצרותיו ופחדיו ונעשה לו נס שלא נפגם ח"ו בשם דבר, לפיכך עושין בכל שנה בני צדיק ותלמידיו יום הילולא רבא כיום שנעשה בו נס לאבותיו".

כעת מתחילה השמחה האמיתית

ואכן גם בדורות האחרונים שמענו מצדיקים שנפטרו לבית עולמם מתוך שמחה, ומן המפורסמות הוא אופן פטירת הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, שנסתלק מעוה"ז מתוך שמחה ורקידה. לפני פטירתו התדרדרה נשימתו מאוד ואשתו הרבנית שהבחינה בכל זה החלה לבכות. רבי מאיר פנה אליה ואמר לה, "למה הבכיות, הרי כעת מתחילה השמחה האמיתית!" אחר כך צוה לכל התלמידים לשתות לחיים ולאחל לו "לחיים" (כנראה הכוונה לחיים נצחיים) ולשיר הפסוק "בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטימו" לפי ניגונו על פסוק זה.

באמצע השיר ציום לרקוד סביב למיטתו, התלמידים רקדו בדמעות נופלים על פניהם, כל אחד מציץ ומסתכל על פני רבי מאיר שקורנות אור לא מעלמא הדין. כשכבר לא היה יכול לדבר, כתב על הנייר שני מילותיו האחרונות "רק בשמחה" ובידו עשה סימן להם שירקדו יותר חזק ואז כאשר רקדו ושרו סביב למיטתו עלתה נשמתו למעלה.

(ובספר שאול בחיר ה' מסופר אודות הגאון ר' שאול בראך זצ"ל אב"ד קאשוי, כששמע אודות אופן פטירת הגר"מ שפירא התבטא כמה פעמים "כמה הנני מקנא בהרב מלובלין שזכה לזה והלואי שאזכה גם אני" ואכן בשעת פטירתו (כ"ו שבט ת"ש) נזכרו תלמידיו את בקשתו ובעת פטירתו התחילו לנגן רננו צדיקים וכך נפטר).

מי יתן שיוליוכוני עם הניגון הזה לבית מועד לכל חי

ובספר עשר צחצחות (אות כב) מהגאון רבי ישראל בערגער זצ"ל אב"ד בוקרעשט, מובא דבר פלא אודות הרה"ק הרבי משה ליב מסאסוב זצ"ל: "פעם אחת עשה נשואין לחתן וכלה עניים והוא היה העומד מצד שניהם ושמח מאד בהכנסת כלה לחופה בכלי זמר והיה אומר מי יתן כשיגיע יום פקודתי יוליוכוני עם הניגון הזה לבית מועד לכל חי".

ועברו הרבה שנים מאד מזה ונשתכח הדבר. ויהי בבא יום פטירתו ד' שבט תקס"ז, נסעו אז בעלי מנגנים עם כלי זמר שלהם לחתונה בקהילה בראדי, ועברו דרך בית העלמין

בסאטשוב, וכאשר המזמרים ראו קהל גדול מישראל שאלו מי הוא כאן הנפטר. ואז נזכרו המעשה אשר שמעו אומר מפי קדשו כנזכר ונזכרו גם הניגון שהיו אז מזמרים על החתונה "והושיבו בית דין על זה ואמרו להמזמרים שיזמרו זה הניגון וכן עשו".

בספר כרם בית ישראל (עמ' לג) מביא מכתבי הגרי"פ וועטשטיין אב"ד נאוויסעליץ שקודם הסתלקותו של הרה"ק ר' שלום זצ"ל מפרוהיבשט ניגן הפיוט "ידיד נפש" והמשיך עד המילות "מהר אהוב כי בא מועד" ואז יצאה נפשו בטהרה.

ובספר מרגניתא דבי רבנן (עמ' סז) לאחד מחסידי קמאי המופלא ר' יוסף אייזיק סגל זצ"ל מפייטשאנקע, כותב אודות פטירת אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זצ"ל, שקודם פטירתו, הרופא שהיה אצלו ובדקו הודיע לאדמו"ר הזקן שדקותיו ספורות ושיש להרבי רק כרבע שעה לחיות, "ואמר אדמו"ר כיון שכן צריכים להכין לקראת המוות, ואז היה בלילה והתפלל מעריב, ואחר כך אמר עתה צריכין לשמוח ולקבל דין שמים באהבה והתחיל כמו לרקד ואמר בפיו ברוך השם כמה פעמים, ובאלה הדברים יצאתה נשמתו בטהרה".

וכעין זה מסופר גם מאדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל, שנסתלק מעלמא הדין מתוך שמחה ושירה, וכפי שכתב אז ר' אבא רייכמן מוינה בעתון החרדי "דאס יודישע טאגבלאט", וז"ל: "עשרה ימים לפני פטירתו החליטו הרופאים שהרבי צריך להיכנס לבית חולים לניתוח. הרבי הוציא את כל כספו והורה לחלקו לנצרכים. לאחר מכן קרא לכל קרוביו והורה להם להיות בשמחה, וציוה על כל אחד מהם לומר 'ברוך השם'. ואילו הרבי עצמו אמר: 'ברוך השם. כשם שמברכים על הטובה כך מברכים על הרע'. בשמחה זו היה שרוי כל זמן היותו על מיטת חליו.

שערותינו עומדות בזכרנו את פטירתו של הרבי מטשארטקוב. זו לא היתה גסיסה אלא עבודה, עם ניגוני השולחן והתנועות הקדושות. ביום שישי (י"ג כסלו תרצ"ד) בסביבות השעה שמונה בבוקר, התיישר הרבי על מיטתו והתחיל לשיר ניגוניו שהיה שר בימי שבתות ויומא דפגרא בשעה שערך את שולחנו הטהור. קולו הלך והתחזק עד שהסובבים אותו שכחו לגמרי היכן הם נמצאים. פניו להטו וזרחו כשמש בצהרים. היה זה מחזה נורא. כמה דקות לפני פטירתו סקר אדמו"ר את כל הנוכחים הביט בפני כל אחד ואחד באהבה וחמלה כמי שנפרד מהם (פניו כלפי העם סימן יפה לו כתובות קי"ג, נתן עיניו בבני אדם סימן יפה לו אבות דר"נ כ"ה) ושוב המשיך בניגוניו, עד שעלה נשמתו למעלה, עכ"ל.

וכן שמעתי מהרה"ח המפואר ר' זלקא קורן ז"ל, ששמע מגיסו שהיה נוכח בעת פטירת הרבי מטשארטקוב, שהרבי המשיך בניגוניו ממש עד הרגע האחרון, עד נשימתו האחרונה שהיתה כמה דקות אחר חצות בערב שבת. ואז כאשר הפסיק לשיר, אמר פתאום בקול "שבת!" ומיד עלתה נשמתו למעלה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים.

היו צריכים לברך שהחינו לפני הפטירה

ובדורינו אנו, זכינו להתבשם לאורו של האדמו"ר מטאלנא (ירושלים) רבי יוחנן טברסקי זצ"ל, והיה מרגלא בפומיה לספר בהתפעלות שהרה"ק ר' חיים מאנטעניא זצ"ל (אחיו של הרה"ק האהבת ישראל מוויזניץ) שאל, למה אין האדם מברך ברכת שהחינו קודם פטירתו,

הלא כמו שמברכים שהחינו כאשר מגיעים לאיזה יום טוב, כן היה לנו לברך שהחינו כאשר בא הזמן לעזוב העולם התחתון ולהיכנס לעולם האמת וליהנות מזיו השכינה, דהלא כל ימינו עבודתנו היא להגיע לרגע זה וכמו שאמרו חז"ל "התקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין" (וכלשון האור החיים הק' עה"פ (דברים כו, ג) "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה" כתב, "והצצתי בפרשה זו שרומזת גם כן ביאת ארץ העליונה, ואמר והיה כי תבוא שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה על דרך אומרו ותשחק ליום אחרון, כי שמחת עולם הזה אינה אלא הבל ורעות רוח"). והפטיר הרה"ק מאנטעניא, "מיר וועלן זיך אן עצה געבן" (אנחנו כבר נמצא לעצמינו איזה עצה). ואכן בליל ראשון של חנוכה, אחר הדלקת נר חנוכה וברכת שהחינו, נפטר לבית עולמו.

וכן נשנה הדבר עם האדמו"ר מטאלנא עצמו. בימים לפני חנוכה תשנ"ט נחלש הרבה ונכנס לבית חולים. כאשר הגיע ליל ראשון של חנוכה, היה חלש כל כך עד שלא היה לו כח לדבר. בשארית כוחותיו התגבר על חולשתו ואמר הג' ברכות להדליק נר, שעשה ניסים וברכת שהחינו. אלו היו מילותיו האחרונות ובבוקר נפטר לבית עולמו, והיה לפלא!

וכן מסופר אודות הרה"ק ר' מרדכי מקאזמיר בן המגיד מטריסק זצ"ל (בספר חכמי פולין עמ' תסד) שביום פטירתו ח' תמוז טבל במקוה, ואח"כ אמר שלא כדרכו למשמשו "אמת איך בין שוין אין גאנצין ריין" (אמת שאני כבר נקי לגמרי). כשהגיע הביתה צוה להביא לפניו דובדנים שרצה לברך עליהם ברכת שהחינו, וכמה דקות אחר שבירך שהחינו עלתה נשמתו למעלה.

צחוק עשה לי אלקים

והנה אם כי כן הדברים גם בגדולי הצדיקים, אבל כמובן בל"ג בעומר הדבר הוא ביתר שאת. ודורשי רשומות אמרו א'ל'ה'י'ם ר"ת "יכולני לפטור את העולם מן הדין", שזכות רשב"י להמתיק כל הדינין להפוך מידת הדין למידת הרחמים. ובזה מבואר גודל השמחה בל"ג בעומר וכמו דאיתא בתוס', דאע"פ דקיי"ל דטוב לאדם שלא נברא, אבל בצדיק "טוב לו וטוב לדורו". ולכן כאשר מגיע יומא דהילולא של צדיק שנפטר ב"פנים צוחקות" ו"מת מתוך השחוק" ונתקיים בו "ותשחק ליום אחרון", אז זמן צחוק לכל העולם.

וכך כתב הרה"ק האביר יעקב זצ"ל מסאדיגורא בספרו (לל"ג בעומר), בשם אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זצ"ל, "בל"ג בעומר הוא המתקת הדינים על ידי התגלות הזוהר הק' וכשנמתקים הדינים אז הוא שמחה גדולה כמו שאמר אדוני אבי זקני זי"ע ועכ"י עה"פ 'צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי' (בראשית כא ו) צחוק עשה לי, היינו שמחה באה עלי ע"י אלקים שנמתקים הדינים, ואז כל השומע יצחק לי, יכולים כל אחד לקבל השפעות טובות על ידי השמחה".

ובזה גם מיושב מה שתמהו בהרבה ספרים, שלא מצינו בפירוש שנפטר רשב"י בל"ג בעומר, דרק כתבו שהוא יום שמחתו, אבל לא כתוב שזה היה גם יום פטירתו, (עיין למשל באהלי יעקב להרה"ק מהוסיאטין, וז"ל "אי אפשר לומר בודאות כי ל"ג בעומר הוא יום הסתלקותו, בשער הכוונות כתוב רק שהוא יום שמחתו של רשב"י. רק בפרי עץ חיים כתוב

שהוא יום פטירתו ומובא גם כן בברכי יוסף, אולם בפרי עץ חיים דפוס קוריץ יש נוסחא אחרת יום שמח בו ואומרים שיש טעות הדפוס בהוצאה זו או בהוצאה אחרת". ויש שרוצים לומר, דמדכתיב רק שהוא יום שמחתו ולא יותר, מכלל דבאמת לא היה ל"ג בעומר יום פטירתו, אמנם לפי דברינו הנ"ל, יום פטירתו הוא יום שמחתו ודא ודא אחת היא.

כי בשמחה תצאון

והנה לבוא למדריגה זו של "כי בשמחה תצאון", לצאת מן העולם בשמחה ובבטחון גמור, אינו מן הדברים הקלים, וצריך לעבוד ולהכין את עצמו כל ימי חייו וכמו שאמרו חז"ל, "העולם הזה דומה לפרוזדור והעולם הבא לטרקלין, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין". ואכן רק מי שהכין את עצמו כדבעי בהפרוזדור, יכול להיכנס בשמחה לטרקלין.

ואולי שזהו גם הכוונה במה שכתב הגאון רבי מאיר לייבוש זצ"ל אב"ד טורקא בספרו בנין שלמה, כאשר תיאר את הסתלקות אדמו"ר הזקן מסאדיגורא, שכתב, "ראיתי בעיני אצל מורי קה"ק מהרא"י זצוק"ל לא הניח רגע עבודתו, וכשנדמה שכבר יצאה נשמתו היה מרחש בשפתיו הקדושים בפנים צהובות בעונג מלכות, כן היה כל ימי חליו בעונג ובשמחה דעבודה, ומי שראה אותו ברגע אחרונה הבין כל ימי קדשו ואי אפשר להאריך בכתב כי ידי מרתחות בזכרי הדבר". כלומר שהסתלקות כזו לצאת מן העולם בשמחה ובעונג שייך רק למי שהכין את עצמו לזה כל ימי חייו, ופטירה כזו הוי עדות על חיים של עבודה תמה וקדושה עליונה.

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו

ועל דרך זה פירש האבן עזרא הפסוק בספר קהלת (ז, א), "טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו". וביאר שם האבן עזרא, "חייב אדם שיעלה על לבו יום המות מיום הולדו", כלומר מתי יום המות טוב, כאשר האדם חי בחשבון ומכין עצמו מיום הולדו.

וכן שמעתי מהרה"ק מרן אדמו"ר מבוהוש זצ"ל, ביום כ"ו אייר תשנ"ב, שהיה יום הולדתו בקדושה. ואמר אז, שביום הולדתו של אדם צריכים לעיין ולהתעמק במעשיו מיום לידתו עד יום מיתתו. וחזר על כך כמה פעמים, "מיום הלידה עד יום המיתה, מיום הלידה עד יום המיתה". ואחר כך הוסיף, "מען דארף זיך נישט דערשרעקן פון דער יום המיתה, מידארף זיך נאר צוגרייטען, וייל זי גייט קומען" [אין צריכים להיות מבוהלים מיום המיתה, רק צריכים להכין את עצמו, מכיון שהיא באה]. ואכן פחות משלשה חדשים אחר כן, ביום י"ד אב עלה בסערה השמימה.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

האם ספירת הימים והשבועות בספרה"ע הוי מצוה אחת והנפק"מ לדינא

יש לברר את הדין כאשר הזכיר ימים ולא שבועות, שבועות ולא ימים, ובאופן ששכח לספור את אחד מהם האם ימשיך לספור בלי ברכה ב. וכן יש לברר מאי שנא ספירת יום שמברכים עוד בתחילת היום ולא ממתינים לסוף היום, ומאידך לגבי ספירת מנין השבועות ממתינים עד מלאות השבוע, והיה צריך לספור היום יום אחד לעומר שהוא יום אחד של השבוע הראשון וכו'.

והנה מצינו ג' שיטות בראשונים ומובא בטור בריש סי' תפ"ט, בדין מנין הימים והשבועות, דהנה בגמ' במנחות (סו.) אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי, אמרימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש בעלמא הוא עכ"ל הגמ', ורוב הראשונים פסקו כאביי ורבנן דבי רב אשי שצריך למנות גם את הימים וגם את השבועות.

דעת הרמב"ם בסה"מ [מצוה קס"א] שיש למנות ימים ושבועות "בכל יום" וז"ל, וכמו שמנין השנים והשמיטה הם מצוה אחת כמו שביארנו כן ספירה"ע מצוה אחת, והראיה ברורה על זה, היותנו מונים בכל לילה ולילה שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים, ואילו השבועות מצוה בפנ"ע לא היינו מסדרים עניינה אלא בלילי השבועות לבד, והיינו אומרים שתי ברכות אקב"ו על ספירת ימי העומר ועל ספירת שבועות העומר, עכ"ל. ובביאור עומק ראייתו של הרמב"ם צ"ל שאם היו הימים והשבועות ב' מצוות בפנ"ע א"כ חכמים היו קובעים את מצות ספירה"ע בתום כל שבוע, שרק בזמן זה הוי "זמנה" של מנין השבועות, וחכמים היו מתקנים ברכה גם על הימים וגם על השבועות, ומהא שחכמים קבעו לבטא ולציין בכל יום ג"כ את ימי השבוע ע"כ מוכרח דהוי מצוה אחת. [וכ"פ השו"ע בסי' תפ"ט סעיף א'].

והשיטה השניה היא דעת הרז"ה שלהי ער"פ וז"ל, והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום, עד מלאות השבוע בכל שבוע ושבוע, הוא המנהג היפה וכך מובא במרדכי [ספ"ב דמגילה] שהראבי"ה מצא כן בתשובות הגאון, וע"ע שכך הביא הר"ן בשלהי ער"פ שמעיקר הדין יש לספור שבועות רק בהשלמתם, ומצד המנהג החמירו למנות אותם בכל יום ויום. [וכעין משל שאדם סופר שטרות כסף הרי הוא מסכם את הסכום השטרות באמצע הספירה אלף, אלפיים וכו'].

ושיטה שלישית מצינו בדעת רבינו אפרים [ומובא במרדכי (שם)] והאבי עזרי המובא בטור, שאין צריך למנות הימים רק עד שיגיע לשבעה ימים יאמר היום שבעה ימים שהם

שבוע אחד אבל מכאן ואילך אין צריך למנות ימים של שבוע שעבר עם השבוע הבא, אלא ביום השמיני יאמר היום שבוע אחד ויום אחד וא"צ לומר היום שמונה ימים, וביום התשיעי יאמר היום שבוע אחד ושני ימים, וכן הלאה עד הגיעו ליום הי"ד ואז יאמר היום ארבעה עשר יום שהם שני שבועות, וביום חמישה עשר יאמר היום שני שבועות ויום אחד ולא יאמר חמשה עשר יום וכן לעולם, וצ"ב מהו שורש מחלוקתם.

ובביאור שורש מחלוקתם נראה לבאר דהרמב"ם נקט שחובת ספירת הימים והשבועות היא "מצוה אחת" וכמשנ"ל, ולכן פסק שבכל יום צריך לבטא ולציין ג"כ את מנין השבועות. ומאידך הרז"ה והר" אפרים פליגי וסבריה שמצות הימים הוי מצוה בפנ"ע ומצות מנין השבועות הוי בפנ"ע, אלא שנחלקו מה העיקר דהרז"ה סבר שהעיקר הוא מנין הימים, וכך נקט (שם) שנהגו שלא לספור שבועות וזהו מנהג יפה, ומאידך הר" אפרים והאבי עזרי ס"ל שעיקר הספירה היא השבועות, ולכן נקטו שביום השמיני לא יזכור ימים, אלא יאמר היום שבוע אחד ויום אחד.

ולפ"ר יש להוכיח מדברי אמימר כדעת הרז"ה שהעיקר הוא הימים, שנקט דבימינו הספירה רק זכר למקדש וא"צ למנות גם ימים וגם שבועות וכמו שהיה בזמן ביהמ"ק, אלא רק ימים ומשמע שספירת הימים עיקר ודלא כהר" אפרים והאבי עזרי.

ויש לדחות וכדאסבר לן ר' ירוחם פערלא [בהגהותיו על הרס"ג], דאדרבה דאמימר סבר שהעיקר הוא מנין השבועות, ולכן לא ספר את השבועות שרק בזמן שביהמ"ק היה קיים היו מונים את העיקר שהוא השבועות ולכן מנה רק את הימים, ודו"ק.

אלא שיש להקשות על הנך דעות הראשונים כיון שבספירת הימים מתחילים לספור מתחילת היום, א"כ גם לגבי מנין השבועות מדוע לא נספור מתחילת השבוע, ויאמר היום יום אחד שהוא יום הראשון משבוע הראשון לעומר [וכמו שאנו אומרים בתפילה היום יום אחד בשבת קודש], ומדוע לגבי היום מהני מקצת היום ככולו, ולגבי השבוע ממתנינים עד סוף השבוע.

ותירץ הגרי"ז שהמושג של מקצת היום ככולו שמצינו בש"ס ובפוסקים הוא רק לגבי "יום", וכדין אבילות וכו', אולם לגבי שבוע לא מצינו מקצת השבוע חשיב כשבוע [וכך נקט הנוב"י אור"ח פ"ד, שדן לגבי דיני עורלה וכו' ובתוה"ד שקצת היום ככולו מצינו רק לגבי יום ולא לגבי שבוע. ועוד ראיה שאם היה מועיל מקצת השבוע גם לגבי שבוע, א"כ היה מועיל לשבת שבעת ימי אבילות מקצת השבוע, ודו"ק].

ולפמש"נ לשי' הרמב"ם קושיה זו לגבי השבוע מעיקרא ליתא, דלשי' הרמב"ם צורת המצוה של מניית הימים והשבועות הוי "מצוה אחת", וכל זמן שלא התמלא השבוע הרי יש חיוב בספירת הימים, ורק לאחר שהגיע השבוע חל חיוב לציין ולבטא את השבוע בכל יום של הספירה שיהא ספירה אחת, וכמש"נ "שבע שבתות תמימות", אלא לשי' הרז"ה והר" אפרים והאבי עזרי שנקטו שמצות הימים בפנ"ע ומצות השבועות בפנ"ע תיקשי, וקושיה יש ליישב וכמשנ"ל.

ולדינא פסק השו"ע בסי' תפ"ט סעיף א', כדעת הרמב"ם שצריך למנות כל יום גם יומי וגם שבועי, שאומר היום יום אחד לעומר עד שיגיע לז' ימים, ואז יאמר שבעה ימים שהם שבוע אחד, וביום השמיני יאמר שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, וכו'.

ובאופן שספר רק את הימים ולא את השבועות פסק המשנ"ב (שם) בשם י"א שיצא בדיעבד, וי"א שצריך לחזור ולספור ימים ושבועות כדין, ולכן לדינא סב"ל ויחזור ויספור בלי ברכה, ואם שכח לחזור ולספור מונה שאר ימים בברכה.

ואם מנה שבועות ולא ימים וכגון שאמר ביום השביעי היום שבוע אחד ולא הזכיר ימים כלל לכו"ע לא יצא. וצ"ל דמש"כ המשנ"ב "לכו"ע" היינו לכל שיטות הפוסקים, ואפי' שמצינו שהראשונים נחלקו בהא.

והעולה לן א. מחלוקת הראשונים בדין מניית הימים והשבועות, שיטת הרמב"ם שבכל יום ויום צריך לפרט ולציין גם את הימים וגם את השבועות, וכמו שאנו אומרים היום תשעה ימים לעומר שהם שבוע אחד ושני ימים וכו'. ב. שיטת הרז"ה שעיקר המנין הוא הימים, אלא שבמלאות כל שבוע יציין את השבוע, וכמו מניית שטרות, שבכל אלף מציין אלף, אלפיים. ג. דעת רבינו אפרים והאבי עזרי ס"ל שצריך למנות את השבועות ורק ביום שמונה את השבוע יציין את הימים אבל אח"כ לא יזכיר שהם חמישה עשר יום, וכמשנ"ל בביאור שורש מחלוקתם האם הוי מצוה אחת או ב' מצוות. ד. מדין תמימות מונים מתחילת היום, וכמו שפסק המשנ"ב שימנה לפני עלינו לשבח של ערבית, משא"כ את מנין השבוע סופרים במלאות השבוע ולא סופרים בתחילת השבוע וכגון היום יום אחד בעומר שהוא יום אחד בשבוע, וביאר הגרי"ז שרק כלפי יום מצינו שמקצת היום ככולו ולא בשבוע. ה. השו"ע פסק כשיטת הרמב"ם שבכל יום צריך למנות גם את הימים וגם את השבועות. ו. ובאופן שספר רק את הימים ולא את השבועות פסק המשנ"ב שיצא י"ח בדיעבד, וי"א שצריך לחזור ולספור ימים ושבועות כדין, ולדינא נקטינן דסב"ל ויחזור ויספור בלי ברכה, ואם שכח ולא מנה רק את הימים ימשיך לספור בשאר ימים בברכה. ז. מנה שבועות ולא מנה ימים לכו"ע לא יצא י"ח, ומש"כ המשנ"ב לכו"ע היינו לכו"ע של הפוסקים. ח. ובאופן שמנה היום שבוע אחד ויום אחד ולא מנה שמונה ימים, בכה"ג יצא י"ח וכדפסק השעה"צ ס"ק י"א, וכמבואר במשנ"ב (שם) בס"ק ט', ובטעמא דמלתא ביאר החק יעקב [ס"ק ח'] משום שכבר מנה את מספר הימים שעברו כ"א ביומו, ועיי"ש.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

החדש הגנוז בעומק הישן | ביאור שורשי 'ישן' 'עתק'

וְאֶכְלָתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאוּ (כו, י). ותיכלון עתיקא דעתיק ועתיקא מן קדם
חדתא תפנון (תרגום אונקלוס).

יש להתבונן בשורש 'ישן', מה הקשר בין 'ישן' ל'ישן' שהוא ענין 'שינה' הנזכר גם כן
בפרשה בפסוק 'ושכבתם ואין מחריד'.

ולמה בארמית מתורגם לשורש 'עתק' שהיא תיבה שמצינו גם בלשון הקודש כמו 'ויעתק
משם ההרה', 'עתיקי משדים', 'יצא עתק מפיכם', 'יביעו ידברו עתק', ונזכרת גם בארמית
שבתנ"ך בכינוי המתאר את ה' כ'עתיק יומין'. ובפרט שאנו סמוכים ל"ג בעומר שאומרים
על רשב"י "כתר עליון לא נגלה", ונדוע שהכינוי 'עתיק יומין' שייך לענין של 'כתר', וידוע
גם שבחג השבועות זוכים לבחינת 'כתר', וענין ב' כתרים של נעשה ונשמע, ועל כן מהראוי
לעמוד על שורש זה.

גם עצם הפסוק שפתחנו בו צריך ביאור כי מבואר ברש"י שהישן יהא עדיף מהחדש, ולכן
יאכלו ישן נושן, ואם כן לא מובן למה יוציאו את הישן, ולהיכן יוציאו אותו, ובכלל מה
יעשו עם ריבוי כזה של תבואה.

ובדרך הרמז יש לעיין גם כן איך יתכן שהתיישנות היא דבר טוב, והרי אנו יודעים שצריך
תמיד 'התחדשות', וכל הפרשה מוקיעה את ה'הליכה בקרי' שהעבודה נעשית ברגילות
ללא רוח השמחה וההתחדשות?

ישן

הפירות צומחים לאט, מתפתחים, עד שנעשים ראויים ללקיטה, וגם אז, עדיין אינם
מושלמים כראוי, צריכים תהליך הבשלה, התבואה צריכה להתייבש, ויש פירות הצריכים
להתרכך ולהתמתק, ויש פירות שהרטיבות שלהם עלולה להרקיב אותם, ולכן ההשלמה
שלהם היא כשהם נעשים 'קיי'.

והנה כל זמן שמתעסקים עם ההבשלה שלהם הם בגדר 'חדש', וכאשר ההבשלה
משלימה והם כמו מוצר מושלם וגמור, הם בגדר 'ישן'.

אולם, גם לאחר שנעשו 'ישן', עדיין יכולים להשביח יותר בטעמם וכיוצא בו, וכמו
שרואים ביין שיש תהליך של תסיסה וכו', עד שנעשה 'יין ישן', ואז תמיד משתבח יותר.

וענין ההשבחה הזו צריך להבינו, כי הטעם מתחזק ומתגלה יותר, נעשה עמוק יותר, ולא
מובן כי אם הטעם היה נמצא בתוכו משעת צמיחתו, למה אינו נרגש וניכר רק לאחר כמה
שנים?

אך הנה אמרו חז"ל שזקני תלמידי חכמים כמה שמזקינים דעתם מתיישבת עליהם, וכן אמרו שהלומד מהזקנים כאוכל ענבים בשלות ושותה יין ישן, ורואים שהתיישנות יש לה את המעלה של 'ההתיישבות', מעלה של 'זקנה'.

דהיינו, יין חדש, רואים עליו את תהליך החידוש, כל כולו תחת המצב של החידוש, הוא תוסס ומבעבע, וכאשר המצב הזה מסתיים, הוא נעשה רגוע ומיושב, שוקט על שמריו, לא רואים שינויים חיצוניים -

וכנראה, היישוב הזה אין לו סוף, תמיד מתיישב יותר ויותר, ולכאורה ההסבר הוא כך, שכמו שבהיותו חדש, היה מצוי בתהליך המגלה את הטעם החבוי בו, כך גם לאחר שנעשה ישן, עדיין רוחש בתוכו הרצון להתחדש, לגלות עוד עומקים החבויים בתוכו, אבל אין לו את הכח הרוגש ופועל, ולכן, מרגיע את רוחו, חוזר לעצמו, מתרצה במה שיש לו כבר, ודוקא הריצוי הזה המסכים עם מה שיש הוא הגורם להשבחת הטעם!

שהרי בהכרח שהטעם המתחדש תמיד מצוי כבר בתחילה בתוך הפרי, אלא שאינו ממוזג עם כל חלקיקי הפרי, והרי זה כאילו שיש חלקיקים ללא טעם, ויש נקודות עם כל הטעם, וכאשר אוכל או שותה, אין לנקודות הטעם אחיזה רחבה בשטח המאכל ונבלעים ללא שהרגש שלהם יגע כל כך בחיך האוכל או השותה.

והמצב הזה נעשה [כנראה] מחמת שיש התנגדות בין חלקיקי הפרי לנקודות הטעם, כל חלקיק רוצה לקבל הרבה טעם, יותר מהמיועד לו, והמריבה הזו מונעת ממנו מלקבל, וכאשר נרגע ומסכים למה שיש לו, יכולים נקודות הטעם להתפשט ולהתמוזג לאט ובטבעיות. וזהו הענין של 'ההתיישבות' שהטעם מתיישב היטב על מקומו המיועד לו, יש לו את המקום שיכול להתגלות בו.

זהו גם המצב של 'שינה', כאשר אדם ער הוא מצוי בכעין מריבה של חידוש, עסוק תמיד ברכישת משהו חדש, והרצון הזה אינו שבע, יש לו מנה רוצה מאתיים, רצון החידוש תמיד תוסס ומפריע לרוגע הנפשי... אך כאשר אדם ישן, מפסיק את להט החידוש, אין לו במה לעסוק חוץ מה'ישן', רואה את הישן, מסכים עמו, מקבל אותו, וכך נעשה לו בשקט תהליך התיישנות, כל מה שלמד ורכש ובירר, נעשה ברור ומסודר יותר, מתיישב, מרגיע ולא מתסיס.

ובעצם, הסדר הוא הפוך, כי אדם נזקק לחידושים, הצורך החזק הזה הוא המעוררו לפעול ולעשות, וכל זמן שחידוש תוסס בקרבו, יש לו עדיין את סיפוק החידוש, ואינו נזקק לחידושים אחרים, אולם לאחר שהחידוש מתיישן ומתיישב, נוצר צורך לחידוש חדש.

ועל כן צריך יהודי לדעת, שטוב וראוי שיהא עסוק במשהו חדש, זה יתן לו מרץ וחיות, יהא מצוי בתשוקה ושאיפה, אבל מצד שני יזכור שהצורך הזה הוא בשביל 'להרגיש את החיים', אבל אין זה 'קיום החיים', אין זה מה שמשביע את החי, אין זה מה שמיישב את דעתו... את השובע והיישוב משיגים דוקא מתוך הסכמה לקבל את הישן, את המשהו שאין רגש הדוחק להרגיש אותו יותר ויותר, להתרצות עם הישן...

ולמשל, אדם האוכל לחם אינו מרגיש טעם חזק, אלא אוכל את המהות, וזה משביע אותו, אך כאשר חומד לטעם חזק, מחפש הוא שוקולד, אמנם נהנה יותר, וגם החשק לכך תוסס, אבל אינו שבע.

ועל זה רומזת לנו התורה, 'ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו', שהאכילה והשביעה צריכים להיות תמיד מהישן, ועדיף יותר מה'נושן', אך אין זה סיבה לא להתעסק עם ה'חדש', אלא אדרבא העיסוק הפעיל צריך להיות עם החדש, עם השאיפה שלו, לא להתרצות רק עם הישן, לבקש להכניס חדש.

יש לאדם טבע לדבר על חידושים, כל חידוש שהתוודע אליו נחוץ לו לספר לאחרים, וזה דבר טוב כאשר צריך ללבן את החידוש, לברר אותו, אבל סתם כך בנושא לשיחה, עדיף להיפך, שיוציא את הישן, ידבר על הענינים שכבר התיישבו בתוכו, נהירים וברורים לו, רואה אותם כפשטות, כך יתן לתלמידיו 'יין ישן' המיישב את הדעת.

היסוד הזה הוא 'חידוש' ועדיין חסר ב'ישוב' שלו, גם לא ברור כיצד אוחזים את החבל בשני הקצוות, דהיינו, כיצד גם מבקשים 'חידוש' וגם רגועים ומרוצים בקנינים הישנים... ובינתיים נפנה לשורש של 'עתק'.

'עתק'

יש פסוקים שנראה מהם שהענין של 'עתק' הוא עקירה, כמו 'המעתיק הרים', 'ויעתק צור ממקומו', ולפי זה 'ויעתק משם ההרה' הכונה שעקר את דירתו אל ההר, אך יש גם פסוק במשלי 'אשר העתיקו אנשי חזקיה', וכתב הרד"ק בספר השרשים "כותב הספרים מספר אל ספר יקרא מעתיק, לפי שמעתיק ועוקר הדברים מספר לספר, ואף על פי שדברי הספר הראשון אינם נעתקים ממנו, הרי הסופר כאילו הוא מעתיק אותם", ומבואר מדבריו שגם מה שמקובל היום להגדיר כ'העתקה' הוא ענין עקירה, כי המביט על הכתב החדש נראה לו כאילו עקרו את הכתב הקודם ממקומו, וזה לכאורה קצת דוחק.

ויש גם פסוקים שנראה מהם ש'עתק' הוא משהו עב וחזק, כך מפרש הרד"ק את הפסוקים 'עתקו גם גברו חיל' (איוב כא, ז), 'יצא עתק מפיכם', 'הדוברות על צדיק עתק' - [דיבורים חזקים], וכן 'הון עתק' - הון רב וגדול.

וצריך להבין מה הקשר בין כל אלו, ומה הקשר לענין של 'ישן'.

ונראה ש'עתק' הוא 'חידוש הישן', הנאה לחוש שוב את הישן, לחדש אותו!

לפי זה 'הון עתק' הכוונה לרכוש שאדם נהנה לחוש שוב את רכישתו, למשל, אדם הקונה רהיטים מחפש תמיד איזה משהו חדש שעדיין אין לו, אבל יש סוג רכוש כמו 'כסף' שאדם אוהב להשיג עוד ועוד ממה שיש לו כבר, רוצה לחוש שוב את ההנאה שהיה לו בהשגה הקודמת של הרכוש הזה.

זהו גם הענין של 'העתקה', כאשר אדם מעתיק מספר, הוא כותב את אותם דברים, נהנה מחדש מאותו התוכן, וכן 'ויעתק משם ההרה' הכוונה שחידש שוב את המצב של קביעת

אהל ומקום מגורים. וכל הפסוקים של 'המעתיק הרים, ויעתק צור' הכל מורה על משהו גדול שזו ממקומו, התחדש, אבל נותר באותה צורה וסגנון הקודם.

ולפי זה 'דיבורי עתק' - הם דיבורים ישנים ומופְּרָים, אלא שאדם חוזר עליהם בעוצמה והתחדשות, כאילו שמחדש משהו, נוכאשר הם דיבורי זלזול במישהו, הענין של הדובר להרגיש שוב את עוצמת הזלזול והפגיעה, אך אינו מחדש כלום]. וכאשר איוב (כא, ז) שואל 'מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל', הכונה שאף שהם 'עתקו' שמחדשים תמיד את הליכותיהם הרעים בכל 'גברו חיל'.

צריך עדיין לבאר את הכינוי 'עתק יומין', אך בינתיים נשוב לענין של 'ישן'.

החדש שבתוך הישן

שאלנו איך אפשר לאחוז את החבל בשני ראשים, מצד אחד לבקש את החיות והמרץ של 'חדש', ומצד שני לשבוע מה'ישן'?

והענין של 'עתיק' נותן לנו את התשובה לכך, מברר לנו שגם לעיסוק עם הישן מתלווה טעם של 'חדש', יתכן שאדם השואף ל'חידוש' חזק, אינו מרגיש את טעם החידוש הקלוש המתלווה לישן, אבל יש מהלך המסייע להרגיש את החידוש בתוך הישן, וכדלהלן:

ונקדים, שהסיבה שרצון החידוש כל כך מתחזק הוא מפני שהאדם יש לו רצון השפעה, ויש לו רצון קבלה, ואין זה דוקא ביחס של שני בני אדם שאחד משפיע ואחד מקבל, אלא בתוך כל אדם יש את הפיצול הזה, ולמשל, כאשר אדם רוצה לאכול, מעורבים בו שני רצונות, יש לו רצון 'לקבל' את הנאת האכילה, ויש לו רצון להאכיל את עצמו, לטפל בעצמו, למלאות את מחסוריו!

וה' עשה טבע בבריאה ובאדם שהרצון לקבל מתחזק יותר מהרצון לתת [בסוד 'אין לך כל טפח וטפח היורד מלמעלה שאין טפחיים עולים כנגדו מלמטה'], והנה הרצון להשפיע קשור לרצון העליון, לשמים ממעל, ומה שיותר עליון הינו יותר שכלי, ולעומת זאת הרצון לקבל הינו רצון הטבוע בצד היותר ארצי, הצד הרחוק מההשכלה העליונה, וממילא הרצון הזה יותר רגשי, וזה מתאים עם המבואר, כי הטבע הוא שהרצון הרגשי מתחזק יותר מהאור השכלי!

ההנאה המצויה בחזרה על הישן, היא הנאה שכלית השייכת להשפעה, אדם נהנה מזה שחוזר ומאכיל ומשביע את עצמו, חוזר ומטפל בעצמו, וההנאה הרוגשת המבקשת את החדש הינה רגשית החפצה לקבל יותר.

כאשר אדם אוכל ישן, חוזר על הישן, נראה לו שהוא רק משפיע, אינו 'מקבל', והרגש החפץ לקבל מטריד אותו, ומגיע השורש של 'עתק' ומאיר לו להתמקד בישן ולתת לב שהוא גם 'מקבל', גם לישן יש טעם מהנה, ואולי עוד יותר מהחדש [אשר רק מרעיש כאילו מביא עמו טעם שעדיין לא היה]...

ואדרבא, גם כאשר תופס אותו משהו חדש ורוגש מאד לספר את החדשות וכו', צריך להרגיע את החדש במבט שכלי על ההתיישנות, להזכיר לעצמו שגם כל 'האלטע נייעס' -

החדשות הישנות' היו פעם רוגשות מאד, גם השלג של אשתקד היה רוגש מאד, כך יודע ש'אין כל חדש תחת השמש' כל סוגי החדשות כבר היו, אין פה משהו כל כך מרתק, כבר הרגשנו טעם של חדשות רוגשות יותר, הכל חולף ונרגע, אלא מה הנפש הזקוקה לאוכל זקוקה גם לחידושים, ולזה מספיק להתייחס לענין החידושים כמו לחם ולא כמו שוקולד, שהפונה לחידושים יפנה לכך בקור רוח כידוע בשכלו שצריך לחלוף בשכלו ידיעות חדשות, וממילא יכול הלב ליהנות את הנאת ה'קבלה'.

ובקיצור, נכון שהצד הרגשי החפץ לקבל מתרגש יותר מהצד השכלי המבקש להשפיע, אבל הסיבה לכך היא כי הצד הרגשי מצרף הרבה דמיון, נראה לו שעומד לקבל מי יודע מה, וכאשר יודעים שהדמיון הזה יכול להיות שקר, ויתכן להיפך שבהצעה של השכל יחוש הנאת קבלה תקיפה יותר - מתמקדים לחוש את הנאת הקבלה בהצעה של השכל האמתית יותר.

וכל זה נכלל בפסוק 'ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו', שאמנם תאכלו ישן, תהנו מהישן, אך אין הכונה להנאה שכלית בלבד, שתדכאו את רצון הקבלה הרגשי, ולא תתעסקו עם החדש, אלא למרות שה'ישן' יהנה אתכם בכיוון היציאה של 'השפעה', בכל זאת תתעסקו עם החדש המעורר את רצון ה'הכנסה' - הקבלה, תתייחסו לרגש הזה, תעוררו אותו, אבל למעשה תדעו שיש מושג של 'עתיק', שיש 'קבלה' רגועה ועמוקה, קבלה המורגשת בשקט של הישן נושן!

עתיק יומין - ולמכסה עתיק

וכעת נוכל לשוב לענין של 'עתיק יומין'

הרצון העליון והקדום של ה' המתואר בענין של 'כתר', יש בו שני חלקים, וכידוע מספרים שיש שני טעמים לבריאת העולם, 'כדי להיטיב עם בריותיו', 'כדי שיקרא רחום וחנון', והנה הראשון שייך ל'השפעה' והשני שייך לבחינת 'קבלה'.

והנה מצד ההשפעה לכאורה אין התייחסות למעשה הנבראים, אלא ה' מחדש בכל יום מעשה בראשית, כביכול חוזר על הרצון הראשון, רוצה להיטיב עם בריותיו, אך מהצד המקבל, כאשר אינו מקבל כמקווה מתעורר בחינת דין, אבל כידוע ה' משתף מדת הרחמים למדת הדין, והיינו שהרצון להיטיב מתגבר יותר, ודוקא מחמת כן נקרא 'רחום וחנון', ונמצא שדוקא על ידי חיזוק הצד השכלי מתפעל בשלמות הצד המקבל. וזהו הענין המתואר ב'עתיק יומין', שכביכול ה' מביט על העולם במבט הישן והקדום שלפנינו, אבל מצד שני כביכול דוקא מהמקום הזה מקבל את הנחת מכל ימי עולם.

זהו גם הענין של כתרי 'נעשה ונשמע', 'נעשה' שייך לצד ההשפעה והתיקון, 'נשמע' שייך לצד הרוצה לקבל עוד, מבקש חידושים, הטבע הארצי רוגש יותר כלפי ה'נשמע', מבקש חידושים, אבל הרז העליון של מלאכי השרת - מקדים את ה'נעשה' יודע שגם בכל 'נעשה' יש 'נשמע' - 'אם שמוע בישן תשמע בחדש'.

'רבי שמעון' מלשון שמיעה, כל הענין שלו 'לחדש', לגלות את הנעלם והנסתר, אבל כל הנעלם והנסתר הזה גנוז בתוך התורה הגלויה לפנינו, בתוך הישן, ולכן השמיעה של רשב"י

היא בחינת 'שמוע בישן תשמע בחדש'! להתרומם כלפי מעלה, כלפי השכל הנעלם, להתנתק מהרגשות הארציים השואפים והחמדנים, ודוקא אז, משיגים את התענוג של ה'נשמע' של ה'קבלה'!

יש פסוק בישעיה (כג, יז-יח): וְהָיָה מִקֵּץ שִׁבְעִים שָׁנָה יִפְקֹד ה' אֶת צָר וְשָׁבָה לְאַתְנַנְּהָ וְזָנְתָה אֶת כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וְהָיָה סַחְרָה וְאַתְנַנְּהָ קִדְּשׁ לָהּ לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יִחָסֵן כִּי לְיֹשְׁבֵימָה לְפָנֶי ה' יְהִי סַחְרָה לְאָכַל לְשִׁבְעָה וְלִמְכֹסָה עֲתִיק: -

ולפי המבואר לפנינו, הכוונה שהשפע שיגיע ליושבים לפני ה', יהיה שפע עצום של רצון להשפיע, לאכול לשבעה, לא יעריכו את הצד של 'קבלה', לא יעסקו במילוי אוצרות, יכסו אף את הענין של 'עתיק', אבל כמבואר כמה שההארה הזו מתחזקת, כך גם מתחזק יותר הטעם של הקבלה, ההנאה של הקבלה תתגלה כל כך, לא תחסן - לא יוכלו לחסות אותה. כל זה מה שיש לומר לכאורה על דרך העבודה והחיזוק, אין לזה שום שייכות ל'סוד'.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

'בחקותי' מול 'בחוקותיהם'

'משכיל' ניסה להביך את הרבי ר' בונם מפשיסחא ושאלו: "מה לבש אברהם אבינו? קפוטת משי שחורה ובראשו 'ספודיק' גבוה, או שמא גלימת אדמו"ר זהבהבה ושטריימל רחב?" השיבו רבינו בחכמתו הגדולה: אברהם אבינו נדד מנהון-להון, מכשדים מולדתו - דרך חרן לארץ כנען, ובהמשך למצרים ופלישתים. בכל מקום בחן את לבושי הגוים המקומיים, והקפיד להתלבש אחרת מהם! הם לבן - הוא שחור. הם שחור - הוא לבן! אברהם העברי, בְּעֶבֶר הָאָחַר!

ילדינו ותלמידינו חווים מגיל רך את העיקרון שנהיה שונים מהסביבה. מקפידים, כמסורת אבותינו, על ייחודיות ונבדלות מסגנון הגוים. כבר מאז היינו לגוי, כפי שנא' וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי, דרשו חז"ל, ואת זה משננים באזני בנינו ב'ליל הסדר': "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם". שמרנו על לשוננו, לבושנו, ושמותינו היהודיים. במדרש נאמר עוד ששמרנו אף על מאכלינו היהודיים! חשוב שנסביר לדור הצעיר: על מה ולמה. הַנְּבָדְלוּת אינה עונש אלא 'מצוינות'!

ב'משך חכמה' בפרשתנו מתאר רבינו מאיר שמחה הכהן במאמר נוקב (עה"פ ואף גם זאת וגו') אודות קורות עמנו לאורך הדורות. עם ישראל חש 'בבית' בארצות גלותנו, משתלבים, מתערים בחברה ובתרבות, והקב"ה נאלץ לחדש "צרה - שואה - גזירה" לעקור אותנו מ'אזור הנוחות' בו 'התנחלנו'. ברוב חסדיו הוא מטלטל אותנו שוב - להזכיר לנו שאנו בגלות ואין לנו חלק ונחלה בתרבות 'המקומית'. אך כל 'מאה-מאתים שנה' מרגישים שוב בנוח, ואזי בא טלטול נוסף... כך כתב ב'נבואיות' עשרות שנים לפני 'השואה' האיומה: "...ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן, יעזוב לימודי דתו, ללמוד לשונות לא לו... יחשוב כי ברלין היא ירושלים... אז יבוא רוח סועה וסער ויעקור אותו מגזעו..." עיי"ש.

באגדותיו המופלאות מספר רבה בר בר חנה (בבא בתרא ע"ג: בתרגום ללשה"ק): פעם אחת היינו מהלכין בספינה, ראינו דג אחד שהתקבץ חול על גבו, וצמחו עשבים על החול. סברנו שהמקום הזה [הדג שעל גביו החול והעשבים] הוא יבשה [אחד מאיי הים], והלכנו ואפינו ובישלנו על גביו, וכאשר התחמם גבו של הדג, התהפך [הדג וכל מה שעל גביו שהיה נדמה לנו כיבשה], ונפלנו למים. ואם לא היתה ספינתנו קרובה היינו טובעים בים. ע"כ. בעלי הדרוש הסבירו שהוא רומז לספינת ישראל המטוטלת בגולה ומוצאת אי נוח לישב עליו. יורדים ומתרווחים ב'ארץ החדשה'. אך כשמתחילים לחמם ולהתחמם, להרגיש שייכות וקביעות, מתהפכת האכסניה הנוכחית בצורה מסוכנת ומחזירה אותנו לגלות...

זהו אחד מיסודות יום ל"ג בעומר! על מה נדרש רבי שמעון בר יוחאי לברוח ולנוס על נפשו? על שהכריז באומץ כי אל לנו להתפתות לחשוב כי הגוים טובי לב הם בבניית שווקים

מרחצאות וגשרים. נדע להיזהר מהם וממלכודתם. הכוונה שלהם לכבות גחלת נשמת ישראל, וחייבים לשמור על בידול. רשב"י מסר נפשו בשביל הכרזה נצחית זו!
בימי 'מלחמת צרפת רוסיה' היתה דעתם של צדיקים רבים, ובראשם רבינו 'בעל התניא', שעדיף שנפוליאון יפסיד, וכך לא יביא לרוסיה את 'דגל המתירנות' אותו נשא. המשילו אז משל על התערבות הרוח והשמש, מי יצליח להשיל את מעיל ההלך מעליו. הרוח נשבה בעוז להעיף את המעיל, אך האיש הצטנף והתכרבל במעילו עוד ועוד. כאשר השמש חיממה בכנפיה - פתח האיש את מעילו מול החום, עד שהסירו מעליו. נפוליאון 'חימם' את היהודים בהצהרותיו הנעימות וגרם להתבוללות רבה, לעומת הצאר שבנ"י התכנסו בקרבם והתחזקו בדתם מול גזירותיו.

ילדים עשויים לראות את 'עקרון ההיבדלות' כגזירה. חובה עלינו לסבר את אונם, ללמדם כי אנחנו בוחרים בבידול, לכתחילה! כפי שיוסף הושיב משפחתו בגושן המרוחקת. 'גוים יש מספיק, ה' רוצה אותנו כיהודים'. ודתינו שונות מכל עם! התורה פוקדת עלינו 'ובחקתיהם לא תלכו', וחז"ל ביארו שזו אזהרה מהידמות לגוים ושלא נעשה כמעשיהם. ואיך זוכים להישמר ולהתרחק מהם? פרשתנו פותחת 'אם פחקתי תלכו', פירש"י 'שתהיו עמלים בתורה'. עמל ויגיעה בתורה מעניקים סיפוק ושמחה, הגוברים על הפזילה לדרכי הגוים והתאוה ללכת בחקותיהם.

השבוע חל 'פסח שני'. שמעתי בדרך המליצה: חלה יפה יותר ואף טעימה בהרבה ממצה. 'והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו 'לחלותינו' - לעשותנו 'חלות', לשכנע אותנו 'באו תהיו טעימים יותר, יפים יותר, מתקדמים ומפותחים...'. 'והקב"ה 'מצילנו' מידם! ה' עוזר לנו להישאר מצה! במראה הפשוט ו'בטעם של פעם'!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב
בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל
משוררים על הגש"פ

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת בחוקותי

זו שאלה וגם דרישה
וברכה ואף בקשה
ירבוהו נוחלי מורשה
ולריבוי סהר המחשה
בבנים ובונים יהא בגדישה
ורוב שימתו יאמר בלחישה
*

נתיבות התורה בכך סלולה
ולאוהביה בלא מכשלה
לשמחים בצאתם בזה ההובלה
ולרחוקים וקרובים בהכפלה
בברית למקנא קנאה גדולה
והתברכות בשמיעת קול אלה
*

ינתן בארץ כשנשמור המצוה
ובחיל יהיה כשבארמון שלוה
הליכה לראותו בצאן ובאחווה
ובמשמיעו רגליים נאוה
אהלל לעושהו יוצר חמה וזיוה
ובשבת אאחל ואשורר בחדוה
*

קריאתו תהיה טרם מלחמה
פורשי כפיים יברכוהו בחתימה
סוכתו תבוקש לעת תנומה
ואף לנכרי תהיה ההקדמה
לעיר הקדש גבול הושמה
ועם העוז תבורך בו אומה.

פתרון חידת 'מלה צפונה'

הפתרון: שלום

זו שאלה וגם דרישה- שאלה- שאלו שלום ירושלים... דרישה- לא תדרוש שלום...
וברכה ואף בקשה- ברכה- ה' יברך את עמו בשלום בקשה- בקש שלום ורודפהו
ירבוהו נוחלי מורשה- כך מרבים שלום בעולם
ולריבויו סהר המחשה- ורוב שלום עד בלי ירח
בבנים ובונים יהא בגדישה- ורב שלום בוניך,...אלא בוניך
ורוב שימתו יאמר בלחישתה- שלום רב, שים שלום

*

נתיבות התורה בכך סלולה- וכל נתיבותיה שלום
ולאוהביה בלא מכשלה- שלום רב לאוהבי תורתך וכ'
לשמחים בצאתם בזה ההובלה-כי בשמחה תצאון ובשלום תובלון
ולרחוקים וקרובים בהכפלה-שלום שלום לרחוק ולקרוב
בברית למקנא קנאה גדולה-הנני נותן לו את בריתי שלום
והתברכות בשמיעת קול אלה-והיה בשמעו את דברי האלה הזאת ויתברך בלבבו לאמור
שלום יהיה לי.

*

ינתן בארץ כשנשמור המצוה- ונתתי שלום בארץ
ובחיל יהיה כשבארמון שלוה- יהי שלום בחילך
הליכה לראותו בצאן ובאחווה- לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן
ובמשמיעו רגליים נאוה-מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום
אהלל לעושהו יוצר חמה וזיוה- יוצר אור ובורא חושך עושה שלום...
ובשבת אחל ואשורר בחדוה- שבת שלום, שלום עליכם.

*

קריאתו תהיה טרם מלחמה - כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום
פורשי כפיים יברכוהו בחתימה-וישם לך שלום
סוכתו תבוקש לעת תנומה- הפורש סוכת שלום

ואף לנכרי תהיה ההקדמה- (אבות ד', טז)
לעיר הקדש גבול הושמה- השם גבולך שלום
ועם העוז תבורך בו אומה-. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף עג. יש במעשר וביכורים. ואסורים לאונן אבל תרומה מותרת לאונן כדרשי לעיל זרות אמרתי לך ולא אנינות, והנה מדברי הגמ' בפסחים לו. מבואר דמה שמעשר שני אסור באנינות היינו משום דהמצוה הוא שיאכל אותן בשמחה [דכתיב בפ' ראה ושמחת אתה וביתך] ולכאו' הביאור הוא דכל מצוה שצריך הבאת מקום ואכילה לפני ה' טעון שמחה [דעוז וחדוה במקומו] ובוזה מובן החילוק שביכורים אסור לאונן ותרומה מותרת והיינו שכיון שטעון הבאת מקום משא"כ תרומה דהוי קדשי הגבול, וכן מובן בזה דקדשים אסורים לאונן דכל דבר שטעון הבאת מקום יש דין שצריך שיהא בשמחה ומש"ה אסור לאונן [עי' בזבחים קא. דילפי' קדשים ק"ו ממעשר וא"כ לכאו' גם בקדשים בעינן שיהא בשמחה] ומדברי החינוך בסי' תרח' משמע שכל היכן שזוכה משולחן גבוה אסור לאונן דאינו כבוד המלך לישב שם בצער ותוגה, ועיי"ש במנחת חינוך שהביא מהסמ"ק שבקדשים אסור גם מצד למשחה, ועי' ברש"י ביומא דף יד. דאפילו אם באמת אינו אונן אבל מכיון שהוא בצער אסור לאכול בקדשים דכתיב למשחה ובעינן שיהא בשמחה [ואולי זהו הגדר של החיוב שמחה בשבת ישמחו במלכותך, ולחד מ"ד וביום שמחתכם קאי על שבת דבשבת נכנסים לגנזי המלך ויושבים על שולחנו ועוז וחדוה במקומו].

דף עד. מנין למע"ש שנטמא שמותר לסוכו. ופרש"י דהא דצריכים קרא להתיר דס"ד דיהא אסור מצד דסיכה כשתייה והוה ליה כמאן דשתי ליה בטומאה, ומבואר מדבריו דסיכה כשתייה הוי כאכילה גם לענין שאסור כאכילה ועי' בתוס' יומא עז. ובש"ך ובט"ז יו"ד סי' קיז' לענין לסוך בדברים האסורים באכילה, וידוע דברי הגרי"ז במכתבים שאינו נחשב למעשה אכילה שיהא עובר כאכילה אלא לענין השתמשות החפץ נחשב שהחפץ שהשתמשו בסיכה נחשב כתשמיש של אכילה, ומה"ט לכאו' מיאנו התוס' לפרש כדברי רש"י וכתבו שס"ד שיהא אסור מצד דנחשב כמבער בטומאה, ומה שבאמת מותר היינו דהאיסור דלא בערתי בטמא קאי על הדלקה, ורש"י לעיל עג: כתב שבעצם הדלקה אסור גם בטהור דמע"ש לא ניתן רק לאכילה ושתייה וסיכה רק דס"ד דהיכן שנטמא דאינו ראוי לאכילה יהא מותר בהדלקה כמו בתרומה לזה כתבו התורה שאפילו בטמא אסור משום דלא ניתן להדליק בכל ענין, ולפ"ז לא היה יכול לפרש כדברי התוס' דהא לדבריו האיסור שאסור להדליק היינו משום דלא ניתן רק לאכילה ולא מצד שמבער בטומאה, ועי' ברע"ב ריש פ"ב דמע"ש וריש פ"ח דשביעית וברעק"א שם.

דף עה. ת"ל וטמא הא כיצד כאן למעשר כאן לתרומה. ומבואר שלענין תרומה נקרא טמא, וצ"ב מדברי רש"י לעיל ד"ה מחוסר כפורים שאם אינו מחוסר כפורים יש עליו שם טהור דאינו מחוסר מעשה ושמשא ממילא ערבא ויהיה בודאי טהור משא"כ במחוסר כפורים שמעוכב מעשה יש עליו שם טמא [אלא שצ"ע דלענין מעשר אין נ"מ וגם טבול יום דמחוסר כפורים כשר וכמ"ש רש"י בדף עד: ד"ה כאן לתרומה דלענין טבול יום מה לי בר

כפרה מה לי לאו בר כפרה ועיי"ש במהרש"א על תוד"ה אימא וצ"ב] וביותר צ"ע דבכל מקום דאיתא דטבול יום הוי פוסל ואין עליו שם טמא עי' ברש"י בשבת יד: ובתוס' פסחים צ: , והא לכאורה מקרא מפורש הוא דקראו טמא, ועי' בכסף משנה פ"ו קרבן פסח הל' ב' שתמה על הראב"ד שכתב ג"כ דטבול יום אין עליו שם טמא והקשה דהא מקרא מפורש כאן דיש עליו שם טמא, ועי' בירושלמי חלה דף כא. ובגר"א שם דמשמע מדבריו שהתורה לא קראו אותו טמא לחוד והתורה כאן קראו שהוא מורכב מטומאה וטהרה וזהו הכוונה וטמא וטהר יחדיו ולפ"ז לכאו' ניחא דאין עליו שם טמא לחוד ועי' במקור ברוך סי' ג' עוד מ"ש בזה.

דף עו. היכי עבדינן. ולכאו' צ"ע דהיאך מותר לבדוק ולהוציא לבטלה ועי' בערוך לנר שכתב שכל האיסור של השחתת זרע תלוי במצות פרו ורבו וא"כ מכיון שעושה כדי שיהא יכול לינשא ולהיות לו ילדים אז ליכא איסור [ועדיין צ"ב דהא יכול לינשא עם גיורת] ועי' בתוס' לעיל יב: ובתוס' נדה יג. שצדדו דנשים ג"כ מצווים באיסור השחתת זרע הגם שאינן מצווין בפרו ורבו ולפ"ז צ"ב, ובאמת מצינו הלשון דהאיסור הוא להוציא זרע לבטלה ולפ"ז דכל היכן דאינן לבטלה אלא עושה לצורך בדיקה אולי אינו בכלל האיסור, אלא דאם נימא שהאיסור הוא כעין רציחה אז צ"ב, ובשו"ע ובר"מ הושמט הך בדיקה, והפוסקים דנו בזה הרבה לענין בדיקות אם הוא בכלל האיסור ותלוי בהנ"ל וכתבתי רק להעיר.

דף עז. כך מקובלני מבי"ד של שמואל. ועי' במהרש"א שהקשה דהא לכאו' ויכוח זה היה כבר בין בועז לפלוני אלמוני וכבר הוכרע אז, ועוד הקשה על פלוני אלמוני שלא רצה לינשא אותה דפן אשחית את זרעי ופרש"י דהיא מואבית ולמה דאג רק מצד זרעו ולא שהוא עובר אם ישא אותה, וכתב לחדש שעל עצם הנישואין היו אמרינן עדל"ת [והוא חידוש גדול דהא לא היה שם יבום באח רק ענין של הקמת שם עי' ברמב"ן פ' וישב] והגם שעצם הביאה מותר אבל הולד יהא פסול מצד הולך אחר הפגום שזהו דין ביחוס, וכן דואג היה סובר שבעצם לא הותר לו מצד עמונית רק מצד עדל"ת וממילא דוד הוא פסול, ורק עכשיו הוכרע דעמוני ולא עמונית וממילא אין עליה שם פגום וכמבואר לקמן עח: ובקידושין סז:, ועי' בתרגום יונתן על הפסוק מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה, דאמרה לו שאני מואבית דעליהם נאמר לא תדרוש שלומם וטובתם, ובוועז אמר לה הגד לי כל אשר עשיתי, היינו שאין לנקבות השחתת המדות ולא הקדימו רק מצד כל כבודה בת מלך פנימה [ועי' במהרש"ל שקאי על בנות ישראל שלא יצאון ונקבות אינן בכלל האיסור של לא תדרוש [ועי' במנחת חינוך תקסב' שנקט שגם הם בכלל האיסור] והנה היה אפשר לומר שבזה היה הויכוח בין בועז לפלוני אלמוני שגם הוא ידע שעמוני ולא עמונית אלא שהיה סובר שעדיין הולד יהא עמוני מצד הולד הולך אחר פגום ובוועז חידש שאין עליה בכלל שם פגום.

דף עח. מצרי שני שנשא מצרית ראשונה. ונחלקו אם אזלנין כלפיה דידיה או דידיה למנין חשבון הדורות, וכאן לא שייך הולך אחר הפגום שבשניהם דשניהם הם עם אחד ופסול אחד עי' בתוס' ישנים, והנה הגמ' רצה לדמות שהמ"ח הוא אם עובר ירך אמו או לא, ועי' בקרן אורה שכתב שהגם שבכל מקום הולכים אחר הזכר לענין יחוס ואפילו אם עובר ירך

אמו, אבל כאן אין דנים לענין יחוס אלא דנים איזה דור נחשב הולד אם מסתכלים כלפיה האב או מכיון שעובר ירך אמו אז חשבון מנין הדורות הולך בתר האם, והגמ' מסיק דאפילו אם לאו ירך אמו הכא הכתוב תלאו בלידה והיינו אחר האם, והנה לעיל איתא דמצרית מעוברת שנתגיירה היא ובנה הולד שני, וכבר נתקשו דאם עובר לאו ירך אמו ונחשב כאילו נתגייר הוא בעצמו אז למה נחשב לדור שני, ואולי החשבון של מנין הדורות נחשב כמה דורות הם כבר בתוך כלל ישראל וכיון שאמו נתגיירה קודם שהוא נולד אז מכיון שהתורה תלאו בלידה אז בשעת הלידה הוא כבר דור השני שנמצאים בתוך כלל ישראל וזהו כוונת רש"י בד"ה כתב רחמנא - והנה מה שמהני טבילת אמו להולד הגם שעובר לאו ירך אמו והגם שכולו חוצץ אפילו באינו מקפיד איתא בגמ' דהיינו רביתיה וצ"ב, והנה ידוע דברי הגרי"ז בהל' מקואות דהא דכולו חוצץ אפילו באינו מקפיד, היינו משום דדיני חציצה נאמר כשיש טבילה במקוה עם חציצות אז ניתנו כל גדרי חציצות אבל בכולו אינו נמצא בכלל בתוך המקוה [והוי כאדם הנמצא בתוך קופסא שהוא בתוך המקוה] אבל בעובר מכיון שהוא רביתיה אז התינוק נמצא היכן שאמו נמצאת [וכידוע הפשט בגמ' שבת לא: כיון דכתיב עפ"י יחנו עפ"י ה' יסעו הוי כמקומו שדימו לתינוק שמקומו הוא מקום של אמו] והמאירי מדמה לאברים פנימיים באדם שנטהרו בטבילת הגוף.

דף עט. ואל יתחלל שם שמים בפהרסיא. ומבואר דמצד חילול השם עברו על שני לאוין שבתורה לא יומתו אבות על בנים וכן על הלאו דלא תלין, ובפשטות דמהא שהדין שבחלול השם צריך להרוג עצמו אפילו על שנוי חוט שבנעל והגם דכתיב וחי בהם ואסור לאדם להרוג עצמו, מזה רואים שחלול השם דוחה כל התורה כולה וכמו כן אותן שני לאוין, אבל בריטב"א כתב שזהו מצד שבי"ד מכין ועונשים ויכולים לעקור אפילו ד"ת בקום ועשה לצורך הוראת שעה וכמבואר לקמן צ: , והנה מדברי הר"מ סוף פ"ג מלכים איתא שמלך יכול להרוג כמה אנשים באותו יום וכן להלין נבלתם והכ"מ לא הראה מקורו ועי' בהגהות מהר"ץ חיות ובספר לקוטים [בסוף מהדורת שבת פרנקל] שיש שכתבו שמקורו הוא מסוגין ולפ"ז אין זה כדברי הריטב"א מצד שבי"ד מכין ועונשין אלא שזהו מדין מלך שיכול לענוש ולפרוץ גדרים כמו דאיתא שם בר"מ, ועי' ברמב"ן פ' כי תצא על הלאו דלא תלין שכתב שאינן עוברים אלא באותן שבי"ד הרגו אותו וכאן בבני שאול דלא היה על ידי בי"ד אלא דוד בעצמו ליכא הלאו, וזהו לכאן כדברי הר"מ שזהו היה מצד מלך ולא מצד בי"ד, אלא שצ"ע דברי הרמב"ן דבסוגין מבואר שבעצם עברו על הלאו אלא דמוטב שתעקר ולא יחלל שם שמים ועי' בערוך לנר מ"ש.

דף פ. נעשה סריס למפרע. ועי' בתוס' ישנים דא"א לומר דפליגי לענין קרבן דבזמנא לא היו קרבנות וע"כ דפליגי לענין מלקות אלא שקשה דהא הוי התראת ספק והיאך אפשר להלקותו, ובתוס' בד"ה נעשה כתבו דלא הוי התראת ספק דהשתא מיהא אגלאי מלתא למפרע וע"ע בתוס' ישנים, והקשו מדברי הגמ' בכתובות דף טו. ובתוס' שם שאם יש י' אנשים ואחד מהן גוי דנחשב התראת ספק והגם דאגלאי מלתא למפרע שהיה ישראל, והנה התוס' כתבו בכמה מקומות [עי' בתוס' פסחים סג:]: שהדין של התראת ספק אינו תלוי בעדים אלא במותרה שאצלו הוי ספק ולפ"ז הכא דנתברר למפרע דהיה גדול א"כ

נתברר דבשעה שהתרו אותו היה בן דעת ובודאי גם הוא ידע אז חומר האיסור וידע שעובר איסור ומכיון שאנו יודעים עכשיו בודאות דהיה אז בן דעת וממילא לא היה אצלו ספק מכיון שהיה אז ודאי בן דעת וחייב מלקות.

דף פא. אמר ר"ל מאכילה בתרומה ואין מאכילה בחזה ושוק. והיינו דבתרומה דרבנן מותרת באכילה ובזמן שנוהג תרומה דאורייתא אסורה לאכול, ופרש"י דסובר דאנדרוגינוס הוי ספק איש ספק אשה וספק דרבנן לקולא, אבל ר"י סובר דהוי ודאי זכר [ובמשנה נחלקו אם חייבים סקילה והיינו לכאור' אם הוי ודאי זכר או ספק ועי' לקמן פב: עוד מהלך בזה] והנה לכאורה צ"ב להנך שי' [הפר"ח עי' בש"ך יו"ד סי' קי' כ'] דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא במקום חזקת איסור א"כ האשה הזאת הרי היא בחזקת שלא היתה מותרת לאכול עד עכשיו ולמה לא נוקמא אחזקה, ויש לדון כמה צדדים בזה שכיון שהספק הוא ספיקא דדינא ואין החזקה יכולה להכריע אם הוא ספק איש או ספק איש והוא נשאר בספיקו לעולם א"כ לא שייך בכה"ג לאסור מצד חזקת איסור, ועוד דהספק הוא אם נעשית אשתו או לא ואין זה נוגע רק לתרומה וא"כ החזקת שלא תאכל אין יכול להכריע אם היא אשתו או וכיון שהספק הזה קיים אז אולי רק ספיקא דרבנן שנוגע רק לענין איסור אז אם הוי במקום חזקת איסור החזקה מכריע הספק דנשאר באיסורו ואז לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא וכתבתי רק להעיר ויל"ע בזה.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"ט "האם אסיר מס' 210 עומד למות?"

סקירה עניינית וממצה של התקופה האחרונה:

נשיא ארה"ב מסרב לבקשת יו"ר הסנאט להתערב בענייני מדינת ישראל, הוא מודיע חד משמעית שהנושא אינו רלבנטי, הסנטור לא יוצא מגדרו לשנות את החלטת הנשיא, הוא מודיע לרב נפתלי כי שליחותו נכשלה לחלוטין, אין מצב לערב את ארה"ב בתוך נושאים פנימיים של ישראל.

רב נפתלי חושב בהתחלה לסגת מהבטחתו לאמא האומללה ולבקשה שתחפש בארץ ישראל גופא עסקן שיפעל בדרכים הקונבנציונליות לשחרר את האסיר, אבל לאחר מיכן הוא חושב שוב על תפקידו המיוחד כסנטור במפלגה הדמוקרטית שעל פי דרך הטבע אינו מובן.

הוא היה אמור להיות לפי כל הנתונים עליהם חונך, אברך ששוקד על תלמודו יומם ולילה הוא גדל עם שאיפות להיות אחד ממאורי הדור הבא, כבר בגיל 17 נבחן אצל גדולי ישראל בפולין (לפני השואה) על כל הש"ס ב"מבחן סיכה" וידע היטב את תלמודו.

הגה"ק רבי שימעולה זעליכובער הי"ד משפיע וראש ישיבה ב"ישיבת חכמי לובלין" תלה בו תקוות גדולות מאד, אלמלי המלחמה העולמית שפרצה היה נעשה אחד מגדולי התורה בפולין, אלא שהשואה טרפה את הקלפים, הוא ברח יחד עם הוריו ברגע האחרון טרם פרוץ המלחמה ונשלח ללמוד בישיבת "תורה ודעת" גם שם עשה "שייטגען" עצום מבקר עד ערב כשאינו לו בעולם מלבד תורה, עד שלפתע נכנס לאביו רב יואל שיגעון שעליו להתגייס לשורות המפלגה הדמוקרטית כדי ללחום את מלחמתו האבודה נגד הממסד העולמי שמתעלם מקריאות ה-S.O.S שלו להצלת משפחתו שנותרה מאחור בפולין.

האם הקורבן שלי היה צודק? שואל רב נפתלי את עצמו, פעם אחר פעם, האם כל מה שהועלתי לאחי היהודים שקול כנגד זה שעקרו אותי מבית המדרש ובמקום להיות אחד מגדולי ישראל הפכתי להיות בעה"ב פשוט שמבין בלימוד? אין זאת שמשמים ייעדו אותי לתפקיד הזה להציל "מת מצווה" את בן דודי חיים שלום פינקלשטיין ששבוי בבור תחתיות אצל הרשעים שרוצים לנקום בו את אכזבתם הגדולה שנחלו לאחר שהפך את עורו.

הוא מחליט לא לסגת מהתוכנית, להפעיל את נשיא ארה”ב אבל בדרך משלו, יש לו תכנית שלימה, איך להפעיל לחץ עוצמתי על הנשיא שיתן את ידו לתוכנית. בהמשך נראה איך עובד המתווה של אותו רב נפתלי.

גם חיים שלום מיודעינו אינו שוקט על השמרים למרות מצבו הנואש הוא מחליט לעורר שערוריה על זה שלא מספקים לו את צרכי הדת שלו, חג הפסח מתקרב ואין לו מצוות יין ומרור, איך יקיים את מצוות לילי הסדר כיהודי?

הוא מודיע לסוהר מוריס לוי שיעשה הפגנת רעב ולא יכניס פירור לפיו, עד שיענו לצרכיו, הוא דורש מצוות יד מאחת המאפיות הכשרות ביותר במאה שערים. לבינתיים אין תגובה, הוא נחשב בעיני השלטונות “גרגר אבק” שאין לו צרכים משלו, אם ימות איש לא יתאבל עליו.

אביו של חיים שלום מתגלה בחלום ומבקש ללכת למערת התנא הא-לוקי רשב”י זי”ע ובנו רבי אלעזר ברבי שמעון זי”ע ולשהות שם ג’ ימים רצופים בתפילה, כדי להכניע את הסט”א שלוחמת עם כל הכוחות כדי להכניע את חיים שלום, חיים שלום חוזר בתשובה שלימה אבל עדיין זקוק לרחמי שמים מרובים מאד כדי להכניע את כוחות הטומאה, אם היא בפרט אמה תצאנה מגדרן להפוך עולמות ולקרוע שערי שמיים יש סיכוי שזוהי המלחמה האחרונה.

*

הגוסס המדומה.

ימי הפסח מתקרבים, חיים שלום עושה לעצמו חשבון, כי מחר בערב ליל הסדר ועדיין אין רמז למצות מרור ויין, כל הבקשות שעשה עד עכשיו לא הועילו. רוחו נפלה, האם עד כדי כך הוא “גרגיר אבק” שאינו מזיז לאיש. האם הם מתכוננים להאכילו חמץ רח”ל, הם חשודים אצלו על הכל, ברור לו שהוא לא יאכל כלום, אבל האם הוא צריך להיות “לעמאלע” [כבשה תמימה] שלא מתנגדת לכלום? הוא חייב ללחום, אבל איך? מה הוא יכול לעשות בחדרו כשהוא בודד, מי ישים לב אליו או למחאה שלו?

עד קרוב למחצית היום עמד שקוע במחשבותיו, מה יהיה? איך יצליח להביא את דבריו אל איש. ראשו כאב מרוב לחצים, האם יצום עתה משך כל שבעת ימי הפסח? האם הוא חייב עד כדי כך כדי להינצל מחשש חמץ? איפה שמענו על חשש חמץ למסור את הנפש, הרי יש סכנה חמורה למות מרעב, מי מתיר לו לשלוח יד בנפשו? ואולי כן! הם יראו שהוא רציני ביותר, אולי הם ירחמו עליו ברגע האחרון וה”פראטעסט-הפגנת מחאה, אולי כן תצליח לעורר את אדישות הרשעים אליו.

הוא פרץ בבכי סוער, כמה שמנסה לשבור את המחיצות שעומדות ומפרידות בינו לבין המקום, אין תזוזה, חטאיו כה רבים עד ששערי שמים ננעלו בפניו, אבל כידוע ששערי דמעות לא ננעלו אפילו בפני חוטא, הוא בכה מאד אחרי הרבה זמן ששכח מה זו דמעה, בטוח היה שהדמעות ננעלו בשקית שלהן, לבו היה חלל ולא היה מי שינגן על מיתר הכאב שמפעיל את מנגנון הדמעות.

הבכי שמור בדרך כלל לנשים, הגברים כביכול חסונים יותר, הם לא מסוגלים להזיל דמעות, אבל פעמים שגם אצל הגבר הקשוח מתעורר רגש הבכי, כאשר כאב חזק כובש את לבו, אין לו דרך לנתב את הכאב החוצה שלא ירסק אותו. הקב"ה נותן לאדם את הכוח להפעיל את המנגנון וגם אדם אדיש עלול פעמים לפרוץ בבכי כאשה.

הבכי הרב טיהר וניקה את כל הערפילים שכבר שלטו במוחו מרוב יאוש.

בראשו עלה רעיון מזהיר, איך יצליח לעורר את המערכת מהתרדמת, בצהרי היום אמור להגיע סוהר קפוא פנים להוציאו לחדר הסמוך כדי להחליף את המצעים ולנקות את החדר, זו ההזדמנות שלו כדי לתקשר עם העולם החיצוני, כמה שהוא קפוא אומר לו לבו שהוא לא רשע כיתר הסוהרים, יש לו מבט חד מאד, הוא מאמין שתחת המעטה הקשוח יש איזה לב יהודי שפועם יתכן שיתעורר כשיפעיל את קונצרט הכאב שלו...הגיע הרגע לפעול.

הוא החל להשמיע גניחות כאב, תחילה חרישיות, הוא הגביה את המינון בהתאם, מנסה לשוות להן מראה אמיתי.

"אוי וועה, עס טוהט מיר זייער וועה, איך פיהל זיך זייער נישט גוט, איך געה אויס, דער הויבערשטער זאלל מיר היטען, ווער ווייסט וואס האט מיט מיר געשעהן - אבוי כואב לי מאד אני חש שלא בטוב אני חש שאני ח'ו...מי יודע מה אירע עמי. הוא הקפיד לדבר רק באידיש אפילו שידע שאיש במקום אינו מבין את השפה, הוא נקט בעמדה ברורה שהוא לא חייל ציוני שפתו היא אידיש וכך נהג בעקביות רבה, מהיום שהגיע למדרש הרוסים עד לרגע זה, גם עתה החליט הוא לא משנה קו, הוא מתנהג בצורה הכי מקורית וטבעית, כדי שלא יחשדו בו במשחקים. אל דאגה, את שפת הכאבים והצרחות מבינים בכל השפות.

איש עדיין לא שמע את הגניחות ולא ידע מה מתחולל, אבל הוא ידע שלבסוף ישמעו אותן.

הסוהר מוריס לוי שהיה ממונה על שמירתו התקרב לחדרו, הוא הגיע להוציאו מן החדר ולרענן את חדרו במעט, הוא שומע לפתע גניחות כאב חזקות ולא ידע איך להתייחס אליהן, עד עתה לא עשה חיים שלום משחקים, הוא חי כמו בתוך בועה עם הספרים, עד עתה לא ניסה לעורר את תשומת לבו ולא דיבר עמו מאומה

[מלבד פעם אחת כששאל אותו מה התאריך של אותו יום, הוא נדהם לשמוע שהבחור בכלל מדבר, הוא חשב שאולי הוא אילם מלידה, הוא שאל אותו מה כל כך חשוב לך לדעת מה התאריך היום? אז האסיר אמר לו שאביו נפטר לפני כמה שנים והוא רוצה לדעת את יום פטירתו, אם ידע מה היום יוכל לדעת מתי הוא יום השנה, מוריס שבא ממשפחה מזרחית שומרת מסורת החליט שזה דבר שמותר לדעת וכך מסר לו את התאריך העברי והלועזי]

היום לפתע הוא שומע ממנו גניחות כאב עמוקות, השאלה הקשה, האם הוא צריך להתייחס אל כאבו של האסיר האלמוני, במתקן כליאה זה ההתייחסות אל האסירים כאילו הם "חדלי אנוש" וכי מה לו אם יחיה או ימות?

הוא חשב לסגת ולעזוב את האסיר שיגווע לעצמו, איש לא יחקור אותו על מותו הפתאומי של האסיר.

אבל חיים שלום הצליח להרעיד את לבו, הוא בכה בצורה שלא הכיר, הוא זעק אליו: אדוני תביא לי רב, רוצה לומר ק"ש ווידוי, זה החסד האחרון שניתן לעשות עם אדם שעומד כנראה לעזוב את העולם בודד כאבן עזובה (עלענד וויא א'שטיין). אבל אולי אין זמן להזעיק רב, כי אולי הזמן קצר למדי, אם כך אולי תאמר איתי עכשיו ק"ש ווידוי?" פנה לפתע אל מוריס.

מוריס נבהל, כמה שהיה קשוח, מעולם לא התנסה בפוזה של גוסס שמתחנן על נפשו ברגעים האחרונים של חייו.

מחשבות בהולות עברו במוחו: "אני לא יכול להיות כזה אכזר, אולי הוא עומד למות, במקום כזה בהחלט אפשר למות, הוא לא הראשון שסיים תוך תקופה קצרה את החיים. עלי לעשות משהו, שלא יבוא אבא ז"ל אלי בחלום ויצעק: מוריס יקירי, איך עזבת חולה אנוש ברגעים הקשים שלו, מאיפה יצא לי כזה יצור?"

הרגשות החלו להשתולל בתוכו, לעשות עניין או לא?? לפתע חש איך החלק הסנסואלי (החושי) שבתוכו שמת מזמן בשל האימונים הקשוחים מתעורר לפתע, עדיין פועמים בלבו רגשות שמתאימים יותר לנער צעיר.

לרגע הוא מנסה להדחיק את הרגשות שלו, כל החברה יצחקו עליו שהוא אשה רחמנייה ולא מתאים לשירות הקשוח.

אך לפתע ניעור זיק של רחמים בלבו, הוא לא יכול להיות כזה אכזר, אולי יזעיק את הרופא של בית הכלא ד"ר משיח מור יוסף, יש אומרים שהוא סנדלר או חייט ואולי שניהם גם יחד, אבל הוא יותר טוב מכלום, הוא בכל זאת קיבל הכשרה רפואית מסוימת, הוא יוכל לומר לו מה מצבו האמיתי של האסיר,

אבל הרהור שני עובר בו. הוא לא צריך להיות שפן או תינוק, עליו לא לחשוב כל כך רחוק שהוא כבר מת, הוא עבר כמה קורסים ברפואה משלימה, לפי המאפיינים שבידו הוא לא נראה לו גוסס, זה נראה יותר התקף היסטרי של אדם מסכן.

הוא החליט להשקיט את לבטיו הקשים בניסיון הרגעה, הוא ניגש אליו וטפח על שכמו באופן מרגיע.

"היי חמוד, אתה עוד לא הולך למות, לא מתים כל כך מהר, זה לוקח זמן רב, תגיד לי בדיוק מה אתה רוצה?"

חיים שלום התעודד, הוא שומע בפעם הראשונה צליל אנושי בכלא האטום, הוא צדק בהערכתו, גם במקום הזה אחד יש לו איזה רגש אנוש, זו בשורה משמחת מאד, יש איזה סיכוי שההצגה שלו תתפוס ותצליח להוציאו מהמקום, לכל הפחות בימי הפסח. אולי יצליח לעורר את לבבות האבן שיתחשבו בו מעט, אולי יעבירו אותו לבית חולים, שם לכל הפחות יש סיכוי שיוכל לאכול מצות כשרות לפסח.

אמנם אין לו מושג באיזה בית חולים יאשפזו אותו, אבל שם הסיכוי שיהיה מישהו שיתחשב במצבו גדול יותר.

הוא הגביר מרגע לרגע את גניחותיו, הוא שיפר את זעקות הכאב שישמעו אמיתיות, כושר המשחק שלו נכנס שוב לפעולה, הוא הודה בלבו ליונטי חברו הבוגד שלימד אותו את רזי המשחק, בכישוריו המדהימים הצליח ללמוד בתקופה קצרה מאד את רזי המשחק טוב יותר ממאלפו, עתה עליו להשיב את הכושר שלו למקום.

הוא הפיק זעקת כאב שנשמעה אמיתית מאד “דיא שמערצין רייסען געפרליך איך קעהן נישט אויסטראגן דעם פיין” הכאב קורע לחלוטין הוא עצום ואיני יכול להכילו” הוא הקפיד לדבר באידיש כדי שמוריס יראה שהוא לא משחק לכבודו.

הפעם ההצגה הצליחה מעל ומעבר, עד שאפשר היה לחוש את ההתקף המסוכן שאוחז בלבו של האסיר האומלל, כל אדם נורמלי היה מתפתה לחשוש שהוא חולה אנוש שעומד לסיים את חייו בקרוב, מרגע לרגע עוצמת הכאבים גוברת. קצף לבן החל להיראות על גבי השפתיים, מוריס קרא פעם באיזה מחקר רפואי שזה רמז להתקף לב מסוכן שאוחז בחולה. מוריס התלבט שוב ושוב, האם עליו לעשות עניין ולהפנות את תשומת לב הממונים עליו או שזה לא מתפקידו, אולי יעשו ממנו ליצנות יתכן שאף ירחיקו אותו מהתפקיד, מאימתי מתייחסים אל אסיר במקום הזה? מה הוא עושה עניין מכל “קרעכץ” (אנחה) הוא זכר איזו פוזה עשו לכל מי שאי פעם גילה זיק אנושי. הוא הפך להיות “לפלף” נמושה שאין לה חוט השדרה.

הוא החליט כי לעת עתה לא יעשה עניין, הוא יוציא אותו לחדר השני וישגיח עליו בעשר עיניים, הוא יראה אם העסק מתפתח למשהו רציני עוד יותר, אולי יעשה אז מעשה ויזעיק עזרה.

בעת שמוריס הוציא אותו מהחדר, לפתע תפס חיים שלום את לבו והתמוטט בידיו, חרחור גסיסה נשמע בבירור, נראה שהאסיר עומד למות בידיו, זעקת “שמע ישראל” נשמעה בבירור. חיים שלום אמר שלוש פעמים שמע ישראל ועוד פסוקי וידוי, החרחורים גברו מרגע לרגע, משק כנפי מלאך המוות נשמעו בבירור בחדר, זו שאלה של רגעים ספורים עד שתהליך הגסיסה מסתיים. כך מתה אמו בידיו ממש, זה דומה לחלוטין, הפעם מוריס היה משוכנע האסיר עומד למות בידיו ממש.

הפעם הצליח חיים שלום לבקוע את הקרח בלבו של מוריס, הוא כבר לא היה מסוגל להישאר אדיש.

”הצילו, אסיר 210 עומד למות בכל רגע” זעק בקולי קולות, מקווה שקולו נשמע היטב, הוא ציפה שאחד מאנשי הצוות יחוש לעזרתו, השאלה האם יצליחו לעשות משהו או שרק יקבעו את רגע המוות.

מוריס אכל את לבו, האם מותו של אדם, יהיה מי שיהיה, ייזקף לחובתו? הוא לא רוצה את החלומות הקשים שפקדו אותו לאחר מותו של האסיר 155 לפני ארבעה חודשים. גם

אז אביו בא אליו מספר פעמים בחלום והתריע בפניו כי חיי אדם אינם הפקר, יש חשבון בשמים, כל מי שנותן יד לקיצור חיי אדם נחשב כשותפו של עמלק, למה התגייסת לצבא ולא הלכת למקום בו מושיטים עזרה לאנשים, כך הפכת עצמך לרוצח אכזר” זעק אליו כמה פעמים בחלומות סיוטיים.

האם גם הפעם יזכה לכאלו חלומות? אין לו כוח אליהם, אם האסיר 210 ימות יתפטר מהשירות האכזר, הוא לא רוצה להיות שותפו של עמלק.

*

זעליג פרידברגר הוא דמות של אתרוג המורכב, מחד גיסא הוא חסיד סאטמער בכל רמ”ח ושס”ה, בילדותו היה חסיד מונקאטש אביו היה חסיד נלהב של האדמו”ר בעל המנחת אלעזר זצ”ל אבל כשברח מהונגריה לארה”ב באמצע השואה, לא היה לו במי להיאחז, הוא תר וחיפש איפה ימצא חצר חסידית ראויה לשמה, מיום שהכיר את הרבי הקדוש רבי יואליש מסאטמער זיע”א דבק בו עד לאחת בלא שיור, הוא לא היה מחסר טיש אחד ובכל מאורע היה שותף כשהוא נעתר ונותן ביד רחבה לכל הבקשות שהוצגו בפניו מטעם המוסדות של החסידות.

איש לא היה משייך את הדמות החסידית לחוקר ובעל ארכיב ענק שהכיל כמעט את כל המתרחש ברחבי העולם, כל היסטוריון או חוקר מקצועי היה לו מה לחפש במשרדו שהיה מתויק ומסודר להפליא. המשרד השתרע על פני קומה שלימה בבניין משרדים שהיתמר לגובה 60 קומות בשדרה החמישית של מנהטן, היו שם כמה וכמה משרדים שהתנהלו תחתיו בתחומים מגוונים, כל אחד ניהל נושא מעניין. מאות חוקרים היו פוקדים את המקום ואנשיו המסורים של זעליג טיפלו בבקשות מתוך התמסרות נאמנה לתפקיד. הוא הוכר כבעל הארכיב הגדול והאמין ביותר בכל רחבי ניו יורק שניתן למצוא ובמחיר ששווה לכל נפש.

רב נפתלי מצא אף הוא את עצמו יום אחד במשרדו של אותו זעליג. הוא הגיש את בקשתו לערוך לו תיקיה שלימה עם כל גזירי העיתונים שעוסקים בהגירה הלא חוקית שתוקפת את ארה”ב, הוא ביקש התמקדות מושלמת בכל המקומות הבעייתיים, בפרט השערורייתיים ביותר?

פקיד ממוצא אספני (לטיני) גבה קומה ומקורח כולו נענה לבקשתו וסידר לו תיקייה עבת כרס עם כל הקטעים הכי סנסציוניים שהרעישו בזמנו את העיתונות, הוא לא פסח על שום שערורייה שהכתה הדיים.

לאחר עבודת נמלים הוציא לו תיקייה מסודרת להפליא שהייתה מקוממת אפילו בעל דם קר להפליא, הגזירים פרסו הזנחות מחליאות של משטרת ההגירה והרשויות השלטוניות, שמעלימות עין מעשרות אלפים אם לא מאות אלפי מהגרים לא חוקיים שמגיעים מכל רחבי העולם, לפי סטטיסטיקה זהירה שערך לו המשרד, בקצב הזה תוך 30 שנים יהיה רוב מהגרים שידחק את מקומם של האזרחים הטבעיים.

המסקנות שהעלה המחקר היו חד משמעיות, על הממשל לחוקק חוקי הגירה נוקשים ביותר, אם חפצי חיים הם.

רב נפתלי עלעל בכל דפי התיקיה, העבודה מצאה חן בעיניו, יש לו עם מה לבוא אל הנשיא בעוד מספר ימים.

*

האזעקה של הסוהר מוריס נקלטה היטב, צוות שלם ישב לדון מה לעשות עם האסיר 210, לא היה ספק שהוא היה נטל כבד עליהם, השאלה האם להניח לו למות, איש לא יצטער על מותו, איש לא ידע שמת, גם לא יהיה מי שיתבע את דמו.

לאחרונה הוא עושה איתם משחקים קשים, הוא צם רבות בשל הבקשה שלו לאכול מצות יד מהמהודרות ביותר, אם היו יודעים שהוא כה קיצוני לא היו עושים עמו משחקים, הם חשבו שיוכלו להכניע אותו כדרכם בקודש עם כל האסירים שבידיהם, כשהם מסתערים על המטרה הם רומסים עד עפר, אבל הפעם החטיאו, האסיר הקשה לקח את העניין מדי כבד.

ההחלטה שהתקבלה לאחר הרבה חושבים, להיענות לבקשתו להביא לו מצות הכי מהודרות, אחד מהסוכנים יתחפש כחרדי הוא יברר היכן יש מצות מהמהודרות ביותר במאה שערים, אבל מה עושים עם ההסתבכות החדשה? זה ממש נפל להם בהפתעה.

”אסור להוציא אותו מחוץ לחומות הכלא, ברגע שיבוא לבית חולים הסיפור ידלוף החוצה, רק זה חסר לנו” אמר מוטי גלעדי שהיה בראש הצוות המיוחד שטיפל בכל הספיחים של פרשית מולי פלד.

נשלח אליו את ד”ר מוסא נזרי הוא משלנו, הוא רופא מעולה שמתמצא במקרים סבוכים ביותר ובעיקר הוא שייך לאנשינו המושבעים, נבקש ממנו שיטפל ואם צריך שיוציא לנו את האישורים של המוות. נסדר לו קבורה חשאית, איש לא ידע על מותו, הכל ייסגר הרמטית, כולנו מושבעים על חשאי, איש לא יודע שהיה כזה אדם. תיקו כבר מוכן לגריסה תסמכו עלי שאפילו אם יבוא צוות חקירה וינסה לברר לא יהיה להם בדל ראיה.

*

צוות הרכישה יצא לארה”ב בתחילת שבוע, ישבו שם מטובי אנשי הרכש של ישראל הם היו במצב רוח מרומם, הייתה להם תחושה ברורה שכמעט רוב הבקשות שלהם ייענו בחיוב. היו להם את האנשים הקבועים שלהם בארה”ב שגם הם היו מעורים בטיב הרכישה, גישושים מוקדמים שעשו הבהירו שיש רצון טוב מטעם אנשי הממשל להיענות כמעט לכל משאלותיהם.

הם יצאו בטיסה לוינה משם לארה”ב הם אמורים לנחות בעוד יום בארה”ב. הקונסול הישראלי אמור לפגוש אותם, הם ינוחו מעט במלון Ameritania at Times Square בהמשך מתוכננות להם מספר פגישות עם אנשי ”דפנס מיניסטרום” משרד הביטחון של ארה”ב

הם אמורים לנהל איתם מספר ימי דיונים על כל הנשקים שברשימה, כמו כן הם אמורים לערוך שלושה ימי טיול ברחבי היבשת הגדולה, בישראל משלבים עסקים עם תענוגות, הם לא אנשים מורמים מעם שחושבים רק על המדינה, מותר להם גם קצת לראות עולם ומלואו.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (5)

נרשם בשנת תש"פ

ידידי אברך שקיבל פריצת דיסק שגרם לכך שכל קימה שכיבה או ישיבה הייתה עם סבל בל יתואר, סיפר על עצמו, שפעמים רבות נכנסתי אל מרן ותמיד בירך רפו"ש. ובחודש ניסן היה מדובר על ניתוח ואמר לי מרן שבחודש ניסן לא עושים ניתוח, ולאחר כחודש, התקפות כאבים היו בלתי נסבלים ונגשתי למרן ואמרתי לו שאיני יכול ללמוד וללמד, אני לא מסוגל שיעבור כמה דקות ולהישאר באותו תנוחה, מרן שתק ולאחר כמה דקות אמר לי תלמד מסכת ערכין שיש הרבה מחלות ויהא לך הרבה רפואה.

מיד כשיצאתי מביתו הפסקתי עם המשככי כאבים והתחלתי ללמוד את מסכת ערכין לאט לאט בעמקות ובבהירות, ולאחר זמן נכנסתי למרן ואמרתי לו שב"ה אני לומד ואין לי בס"ד כאבים. ושאל אותי מדוע לא סיימת עדיין, עניתי שאני לומד את זה בצורה מאוד עמוקה ולכך אני אוהז רק בדף י"ח ושאל אותי אם אפשר לשאול אותי, גמגמתי אך אמרתי שאני מקווה, ושאל אותי ג' שאלות ועניתי, ולאחמ"כ אמר יהא לך רפואה שלמה יעזור השם הלאה.

*

אחד מהקוראים שלח בענין בקשת מחילה מר' חיים - זהירות בכבוד התורה.

ר' אליהו מן סיפר שיום אחד מתקשר אליו מלמד מארה"ב ומספר לו שהבן שלו עכשיו לא עליו חולה במחלה, ומבקש שר' אלה מן ילך לר' חיים קניבסקי ויבקש ממנו סליחה בשמו. זה מפני שהוא רגיל להגיד לילדים בחיידר שרק חיים לא היה בעל כישרון בכלל והנה תראו למה הוא זכה, אז כל אחד יכול.

עכשיו מספר המלמד בני חלה, וחשבתי לעצמי שאולי זו פגיע בכבוד התורה. אז ממילא אני מבקש ממנך שלך לר' חיים ותבקש בשמי סליחה. אמר ר' אלה, איך אני יגיד לו דבר כזה... תכתוב לי פקס ואראה לו את הפקס.

ר' חיים ראה את זה והתחיל לצחוק... שאל ר' אלה מה קרה? אמר ר' חיים " אין לו מה לבקש סליחה, זה פשוט נכון מה שהיה וזה לא נכון שהיום זה לא ככה - אין לי על מה למחול... ". מ"מ ר' אלה ריחם עליו, והלך לר' מיכל יהודה ליפקוביץ (שהיה רבו של ר' חיים בישיבה קטנה) סיפר לו את הסיפור, ושאל אותו אם ר' חיים באמת לא היה בעל כישרון?

אמר ר' מיכל יהודה, זה לא נכון, הוא היה בעל כישרון ואהוב מאוד על כל התלמידים - והמלמד צריך לבקש ממנו סליחה.

שאל ר' אלה את ר' מיכל יהודה - אז אני יכול להגיד לר' חיים בשמך שהוא צריך למחול?
אמר ר' מיכל יהודה, כן, תגיד לו.
למחרת חזר לר' חיים ואמר לו שר' מיכל יהודה אמר שהרב כן היה בעל כישרון ואהוב
על כל התלמידים ושהמלמד באמת צריך לבקש סליחה.
אמר ר' חיים על המקום "מחול לו מחול לו מחול לו" ונגמר הסיפור. - הילד הבריא...
(בשם הרב שלמה לוינשטיין תשע"ט)

*

נשלח ע"י מערכת דרך אמונה, סיפור מפעים על רבן של ישראל מהימים האחרונים שאחד
מראשי הכוללים הגדולים שביקש לעשות חיזוק מסוים בכולל שלו ופנה לאחד מהנגידים
של הכולל כדי לרתום אותו לענין, אך הגביר אמר לו בצער שהיות וכל התקופה האחרונה
עם כל הקורונה אין שום פרנסה ולצער הוא נמצא במצב כלכלי לא פשוט. בצר לו פנה
ראש הכולל לבקש את ברכת רבן של ישראל ואמר לו שהוא רוצה לעשות חיזוק בכולל
אך הנגיד אמר שאין כסף בגלל כל המצב, רבן של ישראל בירכו בזה הלשון "בשביל זה
יהיה לו כסף" והנה לתדהמתו לאחר מספר ימים ספורים התקשר פתאום הנגיד ואמר
לראש כולל יש לי כמה עשרות אלפי דולרים לתרום, כפי שהבטיח רבן של ישראל.

*

ביום חמישי האחרון רבן של ישראל הרגיש מאד לא טוב, הוא הרגיש חולשה נוראה עד
כדי אפיסת כוחות ממש, ובני הבית נחרדו והתפלאו מאד מה קרה לרבינו שפתאום אינו
מרגיש טוב?

נאמן ביתו הרה"ג ר' ישעיה אפשטיין התבטא שלא זכור לו כזה דבר בזמן האחרון שרבינו
הרגיש כל כך לא טוב.

למחרת הגיע לרבינו, ביתו הרבנית צביון ושאלה את רבינו איך אתה מרגיש היום אבא?
ענה לה רבינו היום אני מרגיש יותר טוב, אתמול לא הרגשתי טוב מחמת שלא הבנתי את
אחד התוספתיים בסוגיה, היום ברוך ה' אני מרגיש טוב יותר (כנראה שבאותו יום התיישב
לרבינו התוספות).

א.ה. מבהיל ממש, רבן של ישראל שכבר גמר הש"ס עשרות פעמים ויודע כל התורה
בע"פ, ומסתמא זה היה תוס' שלא הבינו מספיק בעמקות זה גרם לו חולשה כה נוראה
שכעת לא הבין את התוס' לעומקה, אשרינו שזכינו למנהיג קדוש כזה. (נשלח לי ע"י קו
דרך אמונה- 0799-211-666)

הגאון ר' גדליה הוניגסברג הוסיף לי שאירע כמה פעמים לאחרונה שמרן התעורר
מהשינה ושאל מה יהי' עם הרשב"א.

*

סיפר האברך הרב גמליאל על עצמו ב"ה זיכני הקב"ה להיכנס אל הקודש פנימה כבר כמה שנים כמידי שבוע, עם הגליון דברי טעם. גליון שעורך בעצמו בדברי תורה בהלכה על עניני פרשת שבוע, ואף מרן נתן את השם דבר טעם לגליון. ובכל שבוע זוכה להראות הגליון למרן ועובר על הדברי תורה מתחילה ועד סוף. ולפעמים מעיר הערותיו.

באחד הפעמים מרוב טרדות, לא הספקתי לכתוב גליון דברי תורה חדש ע הפרשה, ולא רציתי להפסיד הזכות להיכנס עם הגליון למרן ולהתברך מפיו, החלטתי לקחת גליון על אותה פרשה שהוצאתיו בערך לפני 4 שנים, (ומאז סידרתיו וערכתיו בתוספת הערות קלות ועיצוב אחר לצורך הוצאת ספר).

בבואי קמיה מרן רבינו הצגתי את הגליון, ומיד לוקח מידי את הגליון והחל מעין בה כמידי שבוע למשך כמה דקות אחדות. אולם הפעם ראיתי שמיד לאחר כחצי דקה, עיניו של מרן החלו משוטטות במראה הכללי של הגליון ולא קורא כסדר מידי פעם מתחילה ועד הסוף.

ומיד אח"כ הרים את עיניו ושאלני בחיוך, "כתבת את זה כבר לפני כמה שנים", והשבת לי כן. ומיד אמר לי מרן, "אני זוכר את זה", והשיב לי הגליון בחזרה, ובירכני.

*

סיפור שנשלח ע"י מערכת דרך אמונה, מיד אחרי פורים יהודי מבוגר בחו"ל שלח לשאול את רבן של ישראל האם לחזור מיד לארץ או לחכות שם עד יעבר זעם, אמר לו רבן של ישראל לחכות שיסיים את המצווה שלמטרתה נסע ויחזור, למרות שבדרך כלל רבן של ישראל לא ממליץ לנסוע לחו"ל וק"ו שלא להישאר שם.

אותו יהודי קיבל את דברי רבנו והחליט להישאר בחו"ל כמה ימים עד שיסיים ואח"כ יחזור. כשאותו יהודי רצה לחזור ארצה הוא פיחד לעלות על המטוס מחמת סיפורים מפחידים מאד שקרו, ושוב רבן של ישראל אמר לו שיחזור והיה ברכה והצלחה.

אותו יהודי חזר לארץ ונכנס לבידוד שבועיים כפי ההוראות. הוא אמנם סבל מחולשות אבל מתח עושה חולשות. אותו אדם לפני שעלה למטוס נפגש עם ידיד בבורו פארק כדי להיפרד, וישב עמו כרבע שעה. וכשהגיע לפה ארצה אחרי שביום רביעי היה אצל אותו ידיד, ביום שני אותו ידיד היה בבית חולים ול"ע שבק חיים. וכן במטוס ישבו לידו 6 בחורים שחלו ל"ע.

אותו יהודי לא עשה בדיקה כיון שבגיל זה מיד מאשפזים, ויהודי זה לא רצה להתאשפז. לאחר שאותו יהודי סיים את הבידוד, ערך בדיקה סרולוגית ויצא חיובי שאכן חלה והבריא וכעת יש לו נוגדנים ולמרות גילו המבוגר בזכות ברכת רבן של ישראל לא הרגיש בגופו את המחלה בכלל.

*

ראיתי השבוע סיפור שסיפר נכדו של מרן, שאמו לאחר ג' חודשים שלא באה לאביה מרן, הגיעה בערב שבועות אל אביה ושאלה איזה ברכה ראוי לברך, והיא התכוונה לשאול איזה

ברכה לברך על אביה, אחרי שלא ראתה אותו כ"כ הרבה זמן, ומיד רבינו השיב לה, שתיקח עוגה ותברך מזונות, ובזה תצא ידי חובה של ברכה טובה.

*

הגאון ר' גדליה הוניגסברג סיפר לי שבימים שמרן ישב שבעה על רעיתו הרבנית ע"ה, הלך ללא נעליים כלל משום אבילות. וכשהגיע ערב שבת וכולם היו תשושים מחמת הקושי בימי השבעה, מיד שרבינו נעל את הנעלים של שבת, מיד בירך ברכת שעשה לי כל צרכי, כי רבינו סבור שאם לא לובשים נעליים, אי אפשר לברך.

ללמדנו עד כמה הדבר הלכה עומד לנגד מרן כל הזמן, שאפילו שכבר כמה ימים של אבילות לא לבש נעליים, ועם כל הקושי והמאמץ בימי השבעה, לא התמהמה לרגע אחד, ברגע שכבר הותר לו ללבוש נעלי שבת, מיד בירך על הנעליים את הברכה הראויה אחרי שלא בירך עדיין.